

Litla Skálda –
Islands første poetiske avhandling?

*Et forsøk på å etablere en relativ kronologi
mellom Skáldskaparmál og Litla Skálda*

Inger Helene Solvin

Mastergradsavhandling i norrøn filologi
Instituttet for lingvистiske og nordiske studier

UNIVERSITETET I OSLO

Vår 2015

Litla Skálda –
Islands første poetiske avhandling?

*Et forsøk på å etablere en relativ kronologi
mellom Skáldskaparmál og Litla Skálda*

Inger Helene Solvin

Mastergradsavhandling i norrøn filologi
Instituttet for lingvистiske og nordiske studier

UNIVERSITETET I OSLO

Vår 2015

© Inger Helene Solvin

2015

Litla Skálda – Islands første poetiske avhandling?

Inger Helene Solvin

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Representeralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Snorres *Edda*, og med den *Skáldskaparmál*, har alltid høstet mye oppmerksomhet fra filologer og andre middelalderforskere, og Snorre regnes for å være den første til å systematisere det norrøne skaldespråket. I *Skáldskaparmáls* skygge har *Litla Skálda* stått, nesten fullstendig oversett i moderne forskning. Denne korte teksten, overlevert i to håndskrifter og med en ukjent forfatter, har lenge blitt regnet for å være yngre enn Snorres tilsvarende verk. Denne antakelsen har tilsynelatende blitt tatt *a priori*, og ingen har tidligere undersøkt dette med den grundighet som er nødvendig for å etablere en relativ kronologi. Målet for denne oppgaven har vært et forsøke på å etablere en slik datering, og utgangspunktet har vært en hypotese om at *Litla Skálda* er den eldste, og at Snorre derfor har hatt norrøne forbilder for begge de to siste delene av *Eddaen*, *Háttalykill* for *Háttatal* og *Litla Skálda* for *Skáldskaparmál*.

For å finne svar på dette har jeg sammenlignet *Litla Skálda* med *Skáldskaparmál*, både struktur og innhold, og hatt et særlig fokus på kenningene som presenteres i *Litla Skálda*, men ikke i *Skáldskaparmál*. Disse har jeg sammenlignet med hele det overleverte skaldediktkorpuset, i enkelttilfeller også med eddadikt. Jeg har funnet ut at det er mye som taler for å plassere *Litla Skálda* først i kronologien. Den løse strukturen og den omskiftende formen tyder på manglende forbilder for hvordan et slikt verk kunne konstrueres. Det er også et fravær av begreper knyttet til skaldespråket som foreslår at begrepsapparatet som Snorre benytter ennå ikke er etablert da *Litla Skálda* ble skrevet. Fremstillingen av enkelte myter tyder på at forfatteren ikke har hatt den samme kunnskapen som presenteres i *Skáldskaparmál*, noe som gjør det usannynlig at forfatteren av *Litla Skálda* kan ha lest Snorres verk. Til slutt ser også en del av kenningtypene ut til å reflektere det poetiske språket slik det var før Snorres *Edda*. Det ble også aktuelt å se nærmere på visse skalders, hvorav én skilte seg ut som en mulig kandidat for en forfatterattribuering av teksten.

Forord

Mitt første møte med *Litla Skálda* var under masterstudiets første semester. Dette var i undervisningen til Mikael Males, som året etter skulle bli min veileder. Det er altså ham jeg kan takke, ikke bare for å ha oppdaget denne teksten, som fra før av var totalt ukjent for meg, men også for at jeg med stor motivasjon og entusiasme kunne starte avhandlingsarbeidet med nettopp *Litla Skálda* som emne. Han skal også takkes for selv å ha vist mye entusiasme gjennom hele veiledningsperioden, og dessuten for å ha latt meg følge med til kenningkonferanse i Kiel og feltarbeid i Reykjavík. I den forbindelse ønsker jeg også å takke Stofnun Árna Magnússonar for lån av lesesalplass i hele mars, og for tilgang til håndskriftene. Jeg er sikker på at oppholder der ga oppgaven min et betydelig løft, og at det akademiske miljøet der stimulerte til viktige funn og fornyet motivasjon. Jeg vil også takke Klaus Johan Myrvoll for korrekturlesing av oppgaven, samt kommentarer til innholdet og hjelp med datering av skaldestrofer. Mine to lesesalkompanjonger, Sirje og Runa, skal også ha en stor takk for å ha bidratt til å gjøre de siste, intense arbeidsukene på lesesalen mye lettere å holde ut. Til slutt vil jeg takke familie og venner for all støtte og oppmuntring, og en spesiell takk rettes til André, som har vist stor tålmodighet når forloveden har vært bortreist og sittet sene kvelder på Blindern, og (nesten) aldri har han klaget over å ha måttet lage middag på egen hånd.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Forskningshistorien	2
2	Teori og metode	8
2.1	Kilder	12
3	<i>Litla Skáldas</i> oppbygging og form	14
4	Definisjon av begreper i <i>LS</i> , <i>SkskM</i> og <i>3GA</i>	26
5	Mytologiske og religiøse referanser	31
6	Særegne kenninger i <i>Litla Skálda</i> og i skaldediktene	47
6.1	Fra poesi til steiner	47
6.2	Kamp, våpen og blod.....	49
6.3	Sjø og ormer	54
6.4	Gull	56
6.5	Arm og ring	58
6.6	Horn og is	62
6.7	Hunder, ulver, troll og vinter	63
6.8	Blod og åtselsfugler	65
6.9	Menn og kvinner.....	66
6.10	Kroppskenninger.....	69
6.10.1	Hår og hode	70
6.10.2	Ører og øyne.....	71
6.10.3	Nese, munn og bryst.....	72
6.10.4	Tenner og tungen.....	74
6.10.5	Hjerte og nøtter.....	74
6.11	Verden, himmel og vann.....	76
7	Viktige skaldar	78
7.1	Einarr Gilsson og Þjóðólfr ór Hvini	78
7.2	Egill Skallagrímsson.....	80
7.3	Kormákr Qgmundarson	83
7.4	Einarr Helgason skálaglamm og Gísli Súrsson	86
7.5	Sigvatr Þórðarson	89
7.6	Haukr Valdísarson	91

7.7	Einarr Skúlason, Snorre Sturluson og Sturla Þórðarson.....	93
7.8	Rognvaldr jarl Kali Kolsson og Hallr Þórarinsson.....	98
7.9	Gunnlaugr Leifsson	101
7.9.1	Gunnlaugr og Þingeyrar	109
8	Oppsummering og konklusjon	112
	Litteraturliste	116
	Vedlegg	120

1 Innledning

En av Nordens største litterære skatter fra middelalderen kan nok trygt regnes for å være Snorres *Edda*. Dette verket gir moderne forskere et unikt innblikk i og forståelse for den norrøne skaldediktningen, og det er samtidig en rik kilde til norrøn mytologi. Verket er først og fremst en poetikk, en lærebok i skaldskap, og i denne rollen står det ikke helt uten selskap. Snorres egen nevø, Óláfr Þórðarson, skrev også en poetisk avhandling, egentlig en grammatisk avhandling, men der andre del, *Málskrúðsfræði*, tar for seg den norrøne poetikken.¹ Denne er imidlertid av en ganske annen karakter, da den egentlig er en oversettelse av Donatus' latinske poetikk, men den er bearbeidet og tilpasset det norrøne formspråket, i god overensstemmelse med onkelens verk.

Snorres *Edda* består av fire deler, en prolog, *Gylfaginning*, *Skáldskaparmál* og *Háttatal*, hvorav de to siste tar for seg henholdsvis skaldespråket, dvs. kenninger og heiter, og metrikk. Det er allment akseptert blant de fleste forskere at *Háttatal* har sin forløper i *Háttalykill*, en annen såkalt *clavis metrica*, altså en nøkkel til metrikken, som angivelig ble diktet av Rognvaldr Kali Kolsson, jarl over Orknøyene, og Hallr Þórarinsson rundt 1140. Denne er imidlertid mer ustrukturert, og ingen kommentarer er bevart, slik tilfellet er med *Háttatal* (Faulkes 2007: xv). Når det gjelder *Skáldskaparmál* (*SkskM*) har også denne sitt motstykke i den lille teksten kalt *Litla Skálda* (*LS*). I likhet med *Háttalykill* er også denne mer ustrukturert enn Snorres tilsvarende verk, og den er dessuten mye kortere enn *SkskM*. Men i motsetning til *Háttalykill* har denne tradisjonelt blitt ansett for å være yngre enn Snorres *Edda*, og forskere har generelt sett viet den svært lite oppmerksomhet. Spørsmålet om hvorvidt *LS* kan være en forløper til *SkskM* har så vidt blitt reist av forskere som Anthony Faulkes og Judith Jesch, men uten at noen grundig undersøkelse av denne muligheten har blitt foretatt. Dette er et hull i forskningshistorien og en mangel i skaldediktsforskningen, samt for den norrøne filologien i sin helhet. Denne oppgaven har derfor som mål å bidra til å tette dette hullet og er et forsøk på å etablere en relativ kronologi mellom *SkskM* og *LS*. Problemstillingen jeg har tatt utgangspunkt i, har da rett og slett vært om *LS* kan være en forløper til *SkskM*, slik *Háttalykill* gjerne regnes for å være til *Háttatal*. På overflaten kan det se ut til at dette er tilfellet, nettopp

¹ I middelalderen ble poetikk regnet som en del av grammatikken: «[*Grammatica*] included the things we now include but it also covered other areas, which we would regard as disciplines in their own right, such as (...) parts of the discipline of rhetoric, concerning the style and literary figures of speech that writers use, and metrics or the various verse forms of poetry» (Clunies Ross 2005: 146).

på grunn av *LS*' tilsynelatende løse struktur og knapphet. Det er dessuten absolutt en teoretisk mulighet for at en slik tekst kan ha blitt skrevet før Snorres *Edda*, faktisk så tidlig som på 1100-tallet. Som nevnt er *Háttalykill* datert til midten av 1100-tallet, og det samme gjelder for *Første grammatiske avhandling* (Guðrún Nordal 2001: 21), et annet lærdomsverk i middelalderens grammatikk. Det er mulig å tenke seg flere alternative hypoteser til svar på spørsmålet om datering: *SkskM* kan være eldst, de kan være tilnærmet samtidige, de kan være fullstendig uavhengige av hverandre osv. Jeg har valgt å fremme hypotesen om at *LS* er eldst, men om hvorvidt Snorre har kjent til denne teksten, fokuserer jeg mindre på, selv om det antakelig har vært tilfellet.

1.1 Forskningshistorien

Det har blitt forsket bemerkelsesverdig lite på *LS*, og det er tydelig at den har ligget i *SkskM*'s skygge siden Karl Müllenhoff først omtalte den i boken *Deutsche Alterumskunde* i 1883. Her skriver han om kompilasjonen som er overlevert i håndskrift *A* og *B* av Snorres *Edda* (*AM 748 Ib 4to* og *AM 757 a 4to*), med *3GA*, *LS* og *SkskM* inkl. *þulur*, og litt om forholdet mellom denne «lille Skalda» (*kleine Skalda*) og Snorres verk. Han skriver at overfladisk ser *LS* ut til å være et fritt utdrag av *SkskM*, og at den ble ansett for å være det allerede på 1200-tallet. Dette begrunner han med hva som sies i overskriften i håndskrift *A*. Selv mener han at de to tekstene må ha oppstått uavhengig av hverandre, men på samme tid. De to forfatterne har dermed skrevet hver sin lignende avhandling uten å vite om hverandre. Begge har hatt tilgang til samme kilder, muntlig tradisjon og lære, men benyttet seg av dem på ulikt vis. Han går deretter fort gjennom innhold og struktur. Han påpeker at slutten (etter kroppsdelene) ser ut til å være en samling av notater heller enn en sammenhengende tekst, og at forfatteren har brukt et gammelt vers for å betegne månen, to strofer fra *Grímnismál* for jorden og historien om Frodes kvern for havet. I forlengelse av det siste er også myten om Fenrisulvens lenking tatt med. Han sier at det er åpenbart at dette er tilføyelser av en annen skriver enn forfatteren av det foregående. Om disse mytene skriver han at formen de har her, er så forskjellig fra det vi finner hos Snorre at det ikke kan være utdrag fra *Eddaen* (Müllenhoff 1883: 214–16).

LS er utgitt i to ulike versjoner. Den første er en transkripsjon av håndskriftene i *Edda Snorra Sturlusonar: Edda Snorronis Sturlæi* volum 2 (SnE II), redigert av Jón Sigurðsson m.fl. første gang utgitt i 1848, senere i opptrykk fra 1966. Her er teksten unormalisert, og det går ikke frem at *LS* er noe eget verk. Her presenteres vi rett og slett for det som står i håndskrift *A* og

deretter *B*, med *Tredje grammatiske avhandling* og en forkortet versjon av *Skáldskaparmál* på hver side, i begge tilfeller. Den andre versjonen er Finnur Jónssons tekstkritiske, normaliserte utgave fra 1931, *Edda Snorra Sturlusonar. Udgivet efter håndskriftene*. I innledningen til utgivelsen skriver han om lag én side om *LS*, hvor han blant annet daterer den til siste halvdel av 1200-tallet og gir uttrykk for å mene at dette lille verket er en slags sammenfatning av *SkskM*. Han skriver: «Som man hurtig vil se – og hvad Müllenhoff bemærkede – er der i visse henseender en indre sammenhæng, men ellers er denne ikke meget logisk» (Finnur Jónsson 1931: LIX). Han bemerker så at *LS* inneholder en del opplysninger som ikke gis i *SkskM*, men han holder allikevel fast på at *SkskM* må være den eldste av de to. I innledningen skiller dessuten Finnur Jónsson delen om Fenrisulven ut som en frittstående tekst, som «ikke står i nogen organisk forbindelse med det foranstående» (Finnur Jónsson 1931: LIX). Han nevner også *LS* i bind to av *Den oldnorske og oldislandske litteraturs historie* i forbindelse med de islandske grammatiske avhandlingene. Her skriver han at den er «en sammenfattende fortegnelse over skjaldeomskrivninger uden systematisk orden; hertil knyttet navne på gjenstande m. m. vedrørende Fenrisulven» (Finnur Jónsson 1923: 926). Også her skiller han de to stykkene fra hverandre, selv om han ikke skriver det like eksplisitt som i innledningen til utgivelsen.

Björn K. Þórólfsson nevner *LS* i en bok om *rímur*-diktning fra 1934, *Rímur fyrir 1600*. Her argumenterer han for at en del *rímur*-poeter kan ha brukt *LS* som hjelp i diktningen sin. Han skriver at en del *rímur*-kenninger som tradisjonelt regnes for «gale», stemmer overens med de «forvridde» reglene i *LS*. Han trekker ut tre konkrete eksempler, *reflar Óðins* ‘Odins veggteppe’ for skjold, *taumur gríðar* ‘trollkvinnes tømme’ for ormer og *landlås* ‘landlås’ for sjø, og nevner i tillegg kenningstypen *skip Óðins/jotna* ‘Odins/jotners skip’ som er vanlig i *rímur* og tillatt ifølge *LS* (Björn K. Þórólfsson 1934: 89–90). I skaldediktsmaterialet er kenningstypen nærmest ikke-eksisterende. Disse «forvrenge» kenningstypene brukes hyppigere i yngre *rímur* enn i de eldste, og Þórólfsson forklarer dette med at *LS* særlig ble tatt i bruk etter at kenningsystemet hadde begynt å forfalle, og at verket på denne tiden ble ansett som likeverdig med Snorres *Edda* (Björn K. Þórólfsson 1934: 90).

I antologien *Snorri Sturluson – Kolloquium anlässlich der 750. Wiederkehr seines Todestages* fra 1993 har Anthony Faulkes bidratt med et kapittel om Snorres intellektuelle bakgrunn og mulige kilder til *SkskM*. Her skriver han ett avsnitt om *LS* hvor han presenterer muligheten av at denne er eldre enn *SkskM*, og at Snorre dermed ikke var noen pionér: «[I]t is likely that

Snorri was not the first to begin to classify and collect examples of poetic diction, just as Rognvaldr Kali's *Háttalykill* shows that he was not the first to codify metrical variations» (Faulkes 1993: 62). Når Faulkes noen år senere utgir en normalisert utgave av Snorres *Edda* i tre deler skriver han noe lignende i innledningen til *Skáldskaparmál*, men denne gangen er han vagere. Istedenfor å skrive at *SkskM* sannsynligvis ikke er den eldste norrøne poetikken som tar for seg det poetiske språket, skriver han bare at *hvis LS* er eldre, *kan* den ha vært en kilde til *SkskM* (Faulkes 1998: xiv). Han holder i begge tilfeller muligheten åpen for en relativ datering til både før og etter *SkskM*, og han ser ikke ut til å mene at *LS* kan være en sammenfatning av Snorres tekst, men han åpner for at den kan være en utvidelse (Faulkes 1993: 62). Omtrent på samme tid skriver islendingen Sverrir Tómasson noen sider om *LS* i et kapittel i antologien *Guðamjöldur og arnarleir. Safn ritgerða um eddulist*. Der konstaterer han at verket ikke kan være mye eldre enn A-håndskriftet (dvs. begynnelsen av 1300-tallet), og at det ikke kan ansees for å være en sammenfatning av *SkskM* (Sverrir Tómasson 1996: 21). Han kommenterer også at de to verkene er bygget opp forskjellig, og skriver at *LS* ser ut til å være delvis basert på praktisk bruk av diktning. Han skriver også at det er usikkert om verket alltid har opptrådd i en kompilasjon sammen med en eller annen versjon av Snorres *Edda* og noen av de fire grammatiske avhandlingene, eller om den på noe tidspunkt har vært overlevert uavhengig. Han vender så tilbake til oppbyggingen og går raskt igjennom rekkefølgen på innholdet. Her peker han på at kenninger for æser ikke er tatt med. Heller ikke Sverrir Tómasson ser ut til å regne avsnittet om Fenrisulven som en integrert del av *LS*. Han avslutter med å skrive at det er tydelig at verket i det minste har støttet seg til samme type kilder som Snorre, i tillegg til Snorres *Edda* og andre verk, og at den fungerer som en utmerket «hukommelses-data» som er godt egnet til unge *rímur*-poeter. Han mener det ikke er usannsynlig at verket ble satt sammen med den hensikt å hjelpe disse poetene i diktningen «og gæti þá upphafs rímna verið að leita í byrjun 14. aldar» (Sverrir Tómasson 1996: 21–2). Dette baserer han på arbeidet til Björn K. Þórólfsson, som han også refererer til i teksten.

Det var først i det 21. århundret at *LS* skulle vies mer enn bare et par sider i et forskningsarbeid. Den som var tidligst ute med dette, var Guðrún Nordal i boken *Tools of Literacy* (2001) hvor hun tar for seg skaldediktens rolle i islandsk middelalderlitteratur, med et særlig fokus på den grammatiske litteraturen. Viktigst i denne boken er Snorres *Edda*, og det er når hun gjennomgår hvilke håndskrifter denne er overlevert i at hun kommer inn på *LS*. I dette kapitlet fokuserer hun på håndskriftskonteksten og bemerker bl.a. at den redaksjonen som vi finner i håndskrift A og B, med *Tredje grammatiske avhandling, Litla Skálda* og en

forkortet *Skáldskaparmál*, utgjør en ny poetisk avhandling (Guðrún Nordal 2001: 63–4). Hun legger også vekt på at det ikke i noen av håndskriftene er noen tydelig markering av overgangen mellom *LS* og *SkskM*, og skriver at «[t]his seems to reflect the writer's view that the complete account of the poetic diction in the manuscript, starting with *Litla Skálda* and continuing with *Skáldskaparmál* and *Pulur*, is an unbroken and complete whole» (Guðrún Nordal 2001: 65). Når hun senere skriver om klassifisering av kenninger i håndskriftene, går hun raskt igjennom *Litla Skáldas* innhold og struktur. Her inkluderer hun seksjonen om Fenrisulven (Guðrún Nordal 2001: 227), selv om hun tidligere skriver at på grunn av overskriften i A-håndskriftet vil det *a priori* være rett å behandle den som en separat del (Guðrún Nordal 2001: 60). Hun ser at *LS* og de to forkortete versjonene av *SkskM* som finnes i håndskrift A og B, utfyller hverandre, og mener at sistnevnte ble redigert i lys av den første da disse ble satt sammen som én helhet. Hun skriver at det er sannsynlig at *LS* opprinnelig ble overlevert uavhengig av Snorres *Edda*, og går så langt som å si at «*Litla Skálda* is an important text in the development of skaldic diction» (Guðrún Nordal 2001: 226). Guðrún Nordal legger en del vekt på at man i middelalderen så på menneskekroppen som en allegori for kosmos og for hvordan verden er ordnet, og hun mener at dette gjenspeiles i rekkefølgen på kategoriene i *LS* (*ibid.*). Det er antakelig av denne grunn at hun, når hun litt senere sammenligner kenningstyper i *SkskM* og *LS*, fremfor alt konsentrerer seg om kenninger for kroppsdeler og kosmologiske elementer som jord, himmel og himmellegemer (se Guðrún Nordal 2001 del 4, kap. 7 og 8).

Den neste til å skrive om *Litla Skálda* er Judith Jesch, som i artikkelen «The Orcadian links of *Snorra Edda*» argumenterer for at *LS* kan stamme fra Orknøyene, og sammenligner en del av kenningstypene med skaldedikt fra dette området. Hun oppdager at en del kenningstyper som er særegne for *LS*, stemmer godt overens med *Háttalykill*, men også andre 1100-tallsdikt, hvorav hun særlig fokuserer på Rognvaldr jarl Kali Kolsson, jarl på Orknøyene og antatt medforfatter av *Háttalykill*. Hun åpner med dette for en datering til flere tiår før Snorre skrev sin avhandling, og godt over hundre år tidligere enn Finnur Jónsson så for seg. Hun kommer dessuten inn på at også *Háttatal* delvis stemmer bedre overens med *LS* enn med *SkskM*. Hovedfokuset hennes er imidlertid å argumentere for et opphav på Orknøyene. I tillegg til å bygge på kenningstyper ser hun også på noen uvanlige ord i *LS*, *gátt* og *meldr*, som er registrert på Orknøyene eller området rundt i moderne tid. Hun legger også vekt på at Frode-myten, slik den er fremstilt i *LS*, inneholder stedsnavnet *Péttlandsfjorðr*, altså Pentlandsfjorden ved De britiske øyer. Hun konkluderer med at det er vanskelig å avgjøre om

de trekkene hun har tatt for seg (dvs. utvalgte kenningtyper og ord), er typisk 1100-talls eller orknøyisk, men at poesien til Rognvaldr jarl i hvert fall stemmer bedre overens med *LS* enn med *SkskM* (Jesch 2009: 153–59).

Mye av forskningen på *LS* har dreid seg rundt spørsmålet om datering og eventuell påvirkning mellom denne og *SkskM*, men uten at noen grundig analyse av disse spørsmålene er foretatt. De fleste har bare nevnt *LS*, nærmest i forbifarten, når de egentlig har tatt for seg *SkskM*, og den nyeste forskningen never så vidt muligheten for at *LS* kan være eldst av de to. Den som har undersøkt dette nøyest, er Judith Jesch, men hennes fokus er så sterkt rettet mot å knytte teksten til Orknøyene at spørsmålet om datering drukner litt. Dessuten har hun kun tatt for seg fem trekk ved *LS*, noe som er altfor lite for å kunne gi et fullgodt svar på problemstillingen. Guðrún Nordal gir den grundigste analysen, men hun har fokus på håndskrifts- samt 1200- og 1300-tallskonteksten og tar utgangspunkt i Finnur Jónssons antagelse om at *LS* er av yngre dato enn *SkskM*. Det har med andre ord ikke blitt foretatt en omfattende studie av *LS* med det mål å etablere en relativ datering i forhold til *SkskM*.

Forskningen gjort på *SkskM* er betydelig mer omfattende, og det er åpenbart at *LS* har havnet i skyggen av dette verket. Av størst relevans for denne oppgaven er forskning knyttet til datering av *SkskM*, og denne er ganske uproblematisk, fordi vi kjenner til når Snorre levde og det er stort sett enighet om hvilken del av livet han satte sammen *SkskM*. Ettersom spørsmålet ikke er særlig kontroversielt lar jeg det her representeres av Anthony Faulkes oppsummering av forskningen. I hans utgave av *SkskM* (1998) diskuteres dateringen noe i innledningen, men det fremstår som relativt sikkert at *Háttatal* må ha blitt skrevet etter at Snorre først besøkte Norge i 1218–20, og at *SkskM* ble påbegynt kort tid etter. Han nevner også at den muligens ikke var helt ferdig da Snorre døde i 1241, på grunnlag av dårligere strukturering av innholdet sammenlignet med resten av *Eddaen* (men sammenlignet med *LS* er teksten godt strukturert). Til tross for dette, er det allment akseptert at Snorre er forfatteren bak den største delen av *SkskM*, og det er håndskriftet *Codex Regius* (*R*) som regnes for å representere Snorres arbeid mest nøyaktig (Faulkes 1998: xi–xii; Sävborg 2012). Videre tar Faulkes blant annet for seg de ulike håndskriftene vi har *SkskM* overlevert i. Han deler dem i praksis inn i to grupper basert på innhold og struktur, med håndskriftene *R*, *T* (*Codex Trajectinus*), *C* (*AM 748 II 4to*) og *W*

(*Codex Wormianus*) i én gruppe og *U* (*Codex Upsaliensis*), *A* og *B* i en annen, hvorav *U* ser ut til å stå mest på egne ben.²

Thought there are some similarities between this manuscript [*A*] and *U* (...) the two manuscripts do not seem to be very closely related (...). *B* has an arrangement of parts of *Skálskaparmál* that is similar in various ways to that in *A*, and these two manuscripts are clearly closely related (...) (Faulkes 1998: xlv).

Til tross for at disse redaksjonene skiller seg fra hverandre på visse punkter, gjør deres felles opphav hos Snorre, samt sannsynligheten for at de mer fullstendige redaksjonene *R* og *T* representerer best den opprinnelige versjonen, det mulig å undersøke en relativ kronologi mellom *LS* og *SkskM*. Når da også Faulkes' utgave i hovedsak er basert på *R*, er denne valgt som utgangspunkt for analysen.

² For mer om håndskriftene se Faulkes 1998 s. xxxix–l.

2 Teori og metode

Forskningen innen norrøn filologi mangler så langt et grundig studium av *LS* med sikte på å etablere en relativ kronologi mellom denne og *SkskM*. Spørsmålet har dukket opp hos flere forskere, og noen har forsøkt å gi et svar, men som regel har grunnlaget for dateringen vært uklar. Judith Jesch viser tydelig at hun tar utgangspunkt i kenninger som avviker fra *SkskM*, men som går igjen i både *LS* og 1100-tallsdiktning, spesielt hos Rognvaldr jarl (se kap. 1.1). Hun har tatt utgangspunkt i et fåtalls kenningstyper, langt ifra så mange som faktisk avviker fra *SkskM*, og sammenlignet med en håndfull utvalgte skalders og skaldedikt. Dette mener jeg ikke gir et tilstrekkelig grunnlag for å si noe sikkert om hverken datering av teksten eller forholdet mellom *LS* og *SkskM*, *LS* og hele Snorres *Edda* og *LS* og det overleverte skaldediktkorpuset. I denne oppgaven har jeg derfor valgt å utvide dette studiet til å omfatte forskjeller mellom *LS*' og *SkskM*'s oppbygging og form, deres «vitenskapelige» vinkling, dvs. hvordan begreper brukes og defineres (her har jeg også trukket inn *Tredje grammatiske avhandling* (3GA)), referanser til mytologi og religion, samt alle avvikende kenningstyper, altså kenningstyper og referenter som er beskrevet i *LS*, men ikke i *SkskM*. Disse, som fra nå av vil bli kalt *særegne kenninger* og *-typer*, har jeg så sammenlignet med hele det overleverte skaldediktkorpuset og samlet i en tabell bakerst i oppgaven (se vedlegg). Til slutt har jeg trukket frem skalders som stikker seg frem i denne datainnsamlingen i henhold til tre kriterier. Disse er 1) uvanlige kenningstyper, dvs. typer som bare finnes i noen ytterst få dikt i tillegg til *LS*; 2) uvanlige ord, dvs. grunnord eller kjenneord nevnt i *LS*, men ikke i *SkskM*, og som finnes i noen få dikt; 3) mange sammenfall av kenningstyper hos én skald med beskrivelsene i *LS*, dvs. av de særegne kenningstypene.

Når et studium av denne typen gjennomføres, er det flere aspekter ved de aktuelle teksttypene man må være oppmerksom på. Dette omfatter blant annet tekstenes sjanger. Både *LS* og Snorres *Edda* er poetikker, dvs. at begge tekster har en teoretisk tilnærming til den norrøne poesien og har som mål å systematisere denne, antakelig etter forbilder i den latinske tradisjonen. Av de fire delene i Snorres *Edda* har *LS* mest til felles med *SkskM*, da begge disse tekstene konsentrerer seg om poetisk språkbruk og stiller i så måte med de samme premissene i et sammenligningsstudium. Men *LS* har også paralleller til *Gylfaginning* og *Háttatal*, som begge avviker fra *SkskM* på hver sin måte, og en sammenligning med disse kan by på andre utfordringer. Både *Gylfaginning* og *SkskM* beskriver den norrøne mytologien, begge i betydelig større grad enn *LS*, men mens Snorre i *SkskM* beskriver mytologien med

utgangspunkt i kenninger fra skaldedikt, tar han primært utgangspunkt i eddadikt i *Gylfaginning*. Her brukes ikke strofer for å eksemplifisere beskrivelser av poetikken, men for å gi gjengivelsene hans av mytologien autoritet. *LS* siterer også noen få eddaestrofer, men formålet med dette ser ikke ut til å være det samme som i *Gylfaginning*, og den har enkelte mytologiske referanser til felles med denne delen av Snorres *Edda*. Tekstene er ellers veldig ulike. I tilfellet med *Háttatal*, og alle andre skaldedikt, er den viktigste forskjellen å ta i betraktning at dette er poesi, mens *LS* er prosatekst. Sammenligningsgrunnlaget er derfor ikke det samme som med de to prosatekstene. Her er det ikke det tematiske innholdet som sammenlignes, men kenningene og spesifikke ord.

Når kenninger skal sammenlignes, er det viktig å huske på at det var et poeng for skaldene å skape sine egne, unike kenninger. Disse var stort sett basert på tradisjonelle kenningstyper, men ordvalg og sammensetningene av disse skulle helst varieres. «Normally, skalds do not *create* entirely new kennings but constantly *re-create* the already existing traditional kennings, only providing them with a new verbal form» (Gurevich 1994: 140–41). Dvs. at når *LS* presenterer kenningstypen «föt Óðins ok sækonunga» (Finnur Jónsson 1931: 256/1) ‘Odins og sjøkongers kledningsstykker’ for rustning, er det ikke bare kenninger med nøyaktig disse ordene som sammenfaller med tekstens beskrivelser, men også kenninger der alternative navn, eller heiter, for Odin, eller et navnt på en sjøkonge, f.eks. *Áli*, er brukt som kjenneord, samt et hvilket som helst ord for klær, f.eks. *serkr*, som grunnord. Når det allikevel er fullstendig sammenfall mellom en kenning fra en skaldestrofe og et eksempel i *LS*, kan dette være et tegn på direkte påvirkning, og det kan anses som mer sannsynlig at det foreligger et kildeforhold i disse tilfellene. Dette gjelder spesielt for sjeldne ord som er registrert kun i noen ytterst få håndskrifter. Slike tilfeller er blitt tillagt særlig vekt i analysen.

I oppgaven kommer jeg ofte inn på temaet forfatter, dette omfatter da både prosaforfattere som Snorre, og selvfølgelig *LS*-forfatteren, og skalden. Det kan være problematisk å snakke om en forfatter i forbindelse med norrøne tekster, bl.a. fordi tekstene ofte mangler forfatterattribusjoner. Spesielt innen sagaforskning forklares dette gjerne ved å trekke inn den muntlige tradisjonen, som man regner med at mange av sagaene er helt eller delvis basert på. Else Mundal (2004a) skriver at «[d]esse forfattarane vedkjenner seg på ein måte ikkje si rolle som skapande forfattarar, men fremstiller seg som forteljarar med avstand til det fortalde (Mundal 2004a: 270 b). Bildet ser litt annerledes ut for den type litteratur jeg først og fremst tar for meg her, dvs. lærdomslitteratur i form av poetikker og skaldedikt. Når det gjelder

skaldedikt, kan ofte spørsmålet om forfatter virke uproblematisk fordi skalden som regel er navngitt, med en del kristne dikt som viktige unntak. Det er imidlertid ikke alltid gitt at navnet hvert enkelt dikt eller strofe er attribuert til faktisk er skalden som komponerte dem. Dette gjelder særlig for strofer i islendingesagaer og fornaldarsagaer, hvor mange av strofenes autenticitet har blitt omdiskutert av forskere i lang tid. Dette diskuterer også jeg i oppgaven der det er relevant, i all hovedsak i kapittel 7 «Viktige skalder». Forfatterattribusjonen av *SkskM* fremstår som veldig sikker, selv om Snorres originale versjon nok ikke kan gjenskapes fullstendig (se nedenfor). Både *SkskM* og *LS* finnes kun i avskrifter, og det er derfor viktig å skille mellom verkets originale forfatter og kompilatoren av hvert enkelt håndskrift. Dette skillet er ikke alltid like lett å trekke. Jon Gunnar Jørgensen (2002) skriver om avskriverens funksjon i forbindelse med saganedskrivning og legger her vekt på at vedkommende ikke kopierte teksten, men reproduserte den. «Han [avskriveren] hadde de samme tre funksjoner som forgjengeren: Avskrivning, nyskriving og redigering. De enkelte funksjoner kunne ha ulik vekt, og en helt annen vekt enn tilfellet var for den såkalte forfatteren, men den prinsipielle forskjellen mellom forfatterens og avskriverens virksomhet kan være vanskelig å se» (Jørgensen 2002: 10–11). Men her er det altså snakk om sagaer, og hvem er egentlig forfatteren av en saga? Er det han som fortalte den første gang, eller han som utformet den til en skriftlig fortelling første gang? Er de kanskje forfattere begge to, sammen med alle andre som har gjenfortalt sagaen og samtidig lagt til noe eget? Kanskje er det slik som Odd Einar Haugen skriver, at det ikke nytter å snakke om individuelle forfattere, «men om ein kollektiv forfattar, om generasjonar av kompilatorar som førte saman tekster frå fleire hald. Dei forkorta, tilføyde, utbroderte eller forenkla teksta inntil det ikkje lenger var mogleg å skilja ut det originale frå det tillagde» (Haugen 1990: 135). Problemstillingen blir noe annerledes når det er snakk om lærdomsverk, og særlig når det er snakk om Snorres *Edda* som har en så sikkert forfatterattribusjon. I håndskriftet *Codex Upsaliensis (U)* står det: «Bók þessi heitir Edda. Hana hefir saman setta Snorri Sturluson eptir þeim hætti sem hér er skipat. Er fyrst frá Ásum ok Ymi, þar næst Skáldskaparmál ok heiti margra hluta, síðast Háttatal er Snorri hefir ort um Hákon konung ok Skúla hertuga» (Clunies Ross 2005: 159–60) ‘Denne boken heter Edda. Den er satt sammen av Snorre Sturluson etter den ordning som her er stilt opp. Først er det om Æser og Yme, deretter Skáldskaparmál og mange tings heiter, siden Háttatal som Snorre har komponert om kong Hákon og hertug Skule’. Stort tydeligere enn dette får man det ikke fra middelalderen. Men selv Snorre har ikke diktet opp alt som står i *Eddaen*. Mye er basert på muntlig tradisjon (og en del gir seg kanskje bare ut for å være det), og det samme

må man regne med gjelder for *LS*. Dette inkluderer både gjenfortelling av myter, men også kenningene som i stor grad må være hentet fra muntlig overleverte dikt, selv om det er mulig at noe av det kan ha vært skrevet ned på forhånd.

Selv om forfatterattribusjonen fremstår som sikker, er det en del forskjeller i de ulike redaksjonene av *SkskM*, særlig de to som er overlevert sammen med *LS* i *A* og *B*, men i disse to tilfellene er det ganske tydelig at dette er senere bearbeidelser. Det samme gjelder for *U*, som Daniel Sävborg har argumentert overbevisende for. Som nevnt i kapitlet om forskningshistorien er det *R* og *T* som fremstår som de beste representasjonene for Snorres opprinnelige verk, for som Sävborg legger det frem: «I RTW kan vi helt enkelt inte se en textbearbetande redaktör i arbete» (Sävborg 2012: 51). Når da Faulkes baserer sin utgave på *R*, og hovedsakelig bruker *T* og *W* til å fylle ut 'feil', fremstår dette som en brukbar representasjon av Snorres verk, men det kan aldri råde fullstendig sikkerhet på detaljnivå. Dette gjelder også for poesien og *LS*, hvor f.eks. en feillesning av ett ord kan påvirke tolkningen av en hel kenning. Dette prøver jeg å veie opp for ved studiens bredde, samt å gjøre en mer nærgående bedømmelse i særlig viktige tilfeller.

Skaldediktene som har vært aktuelle for sammenligning, er datert til ulike perioder i norrøn tid, og dersom et kildeforhold mellom *LS* og strofene skal sannsynliggjøres, kan dateringen være av stor betydning. Jeg har stort sett tatt utgangspunkt i Finnur Jónssons dateringer i hans skaldediktsutgave, men der det har vært aktuelt, diskuteres disse. Dette gjelder særlig for strofer overlevert i islendingesagaer, der Finnur Jónsson kan ha vært for ukritisk til strofenes autenticitet, eller han kan ha vært for kritisk. Jeg støtter meg da i all hovedsak på doktoravhandlingen til Klaus Johan Myrvoll (2014) der han etablerer og prøver en rekke kriterier for datering av skaldedikt. En del av disse egner seg best for større tekstsamlinger heller enn enkelte strofer, men noen av dem har allikevel vært svært anvendbare for mitt formål. Dette gjelder særlig rim med a–q i like vers, såkalte *aðalhendinger*, som blir uvanlig utover på 1100-tallet før de så forsvinner innen 1200 (se Myrvoll 2014: 147–63).

Hovedfokuset mitt i denne oppgaven ligger på tekstverket, men også håndskriftskonteksten nevnes der det er relevant. Teksten er overlevert i to håndskrifter, den ene fra begynnelsen av 1300-tallet, den andre fra ca. 1400. Dette er kompilasjoner, og det har til tider vært aktuelt å se på omgivelsene til teksten. Dette har Guðrún Nordal allerede skrevet en del om, så jeg berører det bare så vidt. I den forbindelse har jeg foretatt en ny granskning av håndskriftene,

og i enkelte tilfeller er observasjonene av betydning for bedømmelsen av tekstens avgrensning og hvorvidt den har vært i aktiv bruk.

2.1 Kilder

Den viktigste primærkilden til denne studien har selvfølgelig vært *Litla Skálda*, og her har jeg benyttet ulike utgaver. Først og fremst har jeg anvendt Finnur Jónssons normaliserte, tekstkritiske utgave fra 1931. Her har han imidlertid utelukket seksjonen om Fenrisulven, samt de to strofene fra *Grímnismál*, og det har derfor vært nødvendig å benytte andre utgaver for arbeidet med disse delene. Til seksjonen om Fenrisulven har jeg delvis brukt Guðrun Nordals bok *Tools of Literacy* hvor hun har inkludert en normalisert gjengivelse av denne. Viktigere har det allikevel vært å bruke den Arnamagnæanske utgaven av de transkriberte håndskriftene fra 1848 (gjennoptrykket 1966), hvor ulikhetene mellom de to versjonene av *LS* kommer tydeligere frem enn hos Finnur Jónsson. Nå er disse forskjellene mellom *LS* i *A*- og *B*-håndskriftene såpass små at jeg har vurdert det som uproblematisk å anvende den normaliserte utgaven til størsteparten av analysen, men da har det vært viktig alltid å være oppmerksom på forskjellene som eksisterer. Forskjellene mellom de to versjonene ble imidlertid tydeligst da jeg undersøkte håndskriftene. *A*-håndskriftet, som er det eldste av de to, er relativt lett å lese. Pergamentet er lyst, og det er brukt ulike farger, både til rubrikker og forstørrede initialer. På den ene siden som inneholder *LS*, der det er løpende tekst uten noen rubrikker, er dessuten hver initial fargelagt med rødt, noe som gjør det lett å orientere seg i teksten. I *B*-håndskriftet, derimot, er situasjonen en ganske annen. Her er pergamentet mørkt, enkelte steder nesten like svart som blekket, og det er i svært dårlig forfatning med mange hull og rifter. Dessuten er skriften så liten at det er anstrengende å lese uten forstørrelsesglass, selv med god belysning. Det er heller ikke brukt noen andre farger enn svart, ikke engang for rubrikkene som dermed er vanskelige å skille fra resten. Det er flere steder satt av plass til forstørrede initialer, men disse er ikke fylt inn. I motsetning til i *A* er ikke strofer markert i delen med *SkskM* eller *3GA*, og den bærer heller ikke like mye preg av å ha vært i aktiv bruk. *A* er nemlig full av marginalnoter av ulikt slag. Rubrikken som innleder *LS* i dette håndskriftet, og som opprinnelig har vært skrevet med rødt blekk, er nesten helt falmet, men på høyre side er enkelte av bokstavene frisket opp med svart blekk. Det var særlig interessant her å se at hånden som har fylt ut med det svarte blekket, ser ut til å tilhøre 1400-tallet.³

³ Bl.a. var ‘a’ og ‘f’ skrevet i samme stil som i *B*-håndskriftet.

Antakelig har rubrikken begynt å falme noen årtier etter at den først ble skrevet, og noen har da prøvd å hindre teksten i å forsvinne. Dette viser at håndskriftet antakeligvis ikke bare har vært brukt som en kilde til *SkskM* på denne tiden, men også til *LS*.

Snorres *Edda*, og da særlig *SkskM*, har vært den andre viktige kilden for denne oppgaven. Som diskutert i kapitlet om forskningshistorien tar jeg her utgangspunkt i Anthony Faulkes' utgave til alle delene med unntak av det meste av poesien, inkludert *Háttatal*, der jeg har anvendt Finnur Jónsson skaldediktutgave, B-bindene (*Skj B I–II*), med konsultasjon av A-bindene for å bekrefte enkelte ord. Jeg har også ved ett tilfelle benyttet den nye skaldediktutgaven (*SkP*) for et dikt som ikke er med i Finnurs utgave. For strofer som er overlevert i islendingesagaene, har jeg i noen tilfeller også brukt *Íslenzk fornit (ÍF)* som et supplement. Der håndskriftskonteksten diskuteres, bruker jeg også den Arnamagnæanske utgaven med håndskrift *A* og *B* for de to versjonene av *SkskM* i disse. Det har også blitt aktuelt å se på *SkskM* slik den er gjengitt i *Codex Wormianus*, og da er Finnur Jónssons utgave fra 1924 blitt benyttet.

I kapittel 4, om definisjon av begreper, har jeg trukket inn *3GA* i sammenligningen. Til denne har jeg anvendt *Den tredje og fjerde grammatiske avhandling i Snorres Edda tilligemed de grammatiske avhandlingers prolog og to andre tillæg* i Björn M. Ólsens redaksjon fra 1884.

De viktigste hjelpemidlene for utvinning av data fra skaldestrofer har vært Rudolf Meissners *Die Kenningar der Skalden* fra 1921, men også *Lexicon Poeticum* i Finnur Jónsson danske utgave. Meissners samlingsverk er ikke alltid like oversiktlig og lett å orientere seg i. Det må derfor tas høyde for at ikke absolutt alle kenninger av de aktuelle kenningtypene er registrert i denne oppgaven. Jeg har også benyttet databasen til *The skaldic project* som er gjort tilgjengelig på internettsiden <https://www.abdn.ac.uk/skaldic/db.php>, men da den er ufullstendig, har anvendelsen av denne vært veldig begrenset. Den har imidlertid vært en god kilde til å finne ut av hvilke tekster og håndskrifter ulike skaldestrofer er overlevert i.

3 *Litla Skáldas* oppbygging og form

LS er bygget opp på en ganske annen måte enn *SkskM*. Sistnevnte er rammet inn av en dialog mellom Brage og Æge, som ved hjelp av spørsmål og svar avdekker det poetiske språket og forklarer mytene bak mange av kenningene. Denne dialogteknikken anvender Snorre også i *Gylfaginning* og *Háttatal*, og den brukes dessuten i lærdomsverket *Konungs skuggsjá*, også fra 1200-tallet. Dette er imidlertid ikke helt gjennomført, og dialogen blir flere ganger avbrutt av en forfatterstemme. Anthony Faulkes deler *SkskM* inn i tre faser: Den første setter scenen, med Æge og æsene samlet til fest i Åsgård hvor dialogen mellom ham og Brage finner sted. Brage forteller historier som leder inn på temaet om kenninger, og her begynner Æge og stille spørsmål; andre fase begynner med analyse av poetisk språk, også i form av spørsmål og svar, men dette avbrytes så av fortellerstemmen som forklarer meningen med verket og trekker linjer mellom æsene og Troja. Deretter fortsetter dialogen, og kenninger listes opp og eksemplifiseres med skaldestrofer. Fase tre kaller Faulkes for *ókent heiti*-seksjonen. Her er det nesten helt slutt på dialogformen, og det er mest oppramsing av heiter og eksempelstrofer (Faulkes 1998: xviii–xx).

Dersom man fjerner rammehistorien, dialogen og skaldestrofene fra *SkskM*, ender man opp med noe som ligner *LS*. Denne teksten har ingen innledning, men begynner rett på kenninger for poesi. Referentene presenteres fortløpende, uten at mye tid brukes på å forklare kenningene. Teksten varierer mellom å ramse opp hva referentene kan kalles (f.eks. at poesi kan kalles dvergers skip eller at stein kan kalles jordens bein), og hvordan kenningene kan konstrueres (f.eks. at dverger kan kalles med alle folkeheiter og bestemmes ved stein eller ur).⁴ Interessant med oppbyggingen i *LS* er at den fremstår som *ad hoc*, og innholdet skrider frem nesten som ved en assosiativ lek. Den starter med kenninger for poesi, som forfatteren sier kan kalles dvergers, jotners og Odins skip, drikke og funn. Han legger særlig vekt på ‘skip’ og ‘drikke’ som han tar opp igjen like etter («ok er rétt at kenna svá, ef vill, bæði skip ok drykk sem annars staðar i skáldskap ok eigna þeim») ‘og det er riktig å bestemme det slik, hvis man vil, både [å kalle poesi] skip og drikke som andre steder i diktningen, og tilegne

⁴ Når det i teksten står at man kan «kenna við/til» har jeg valgt å oversette dette til ‘bestemme ved’, i og med at kjenneordet ofte kalles «bestemmeren» som står som en «bestemming» til grunnordet (se Mundal 2004b: 249), men også alternative oversettelser kunne vært mulig, f.eks. kunne man rett og slett oversatt det til ‘kjennes ved/til’.

dem’). Derfra fortsetter han med referenten ‘skip’ og deretter ‘drikke’. Etter dette følger kenninger for dverger og jotner.

Alle disse fire siste referentene er ord trukket ut fra gjennomgangen av den første kategorien:

Skáldskapr er kallaðr **skip dverga** ok **jötna** ok Óðins ok fundr þeira ok **drykk** þeira ok er rétt at kenna svá, ef vill, bæði **skip** ok **drykk** sem annars staðar í skáldskap ok eigna þeim, en **skip** má kalla dýra heitum ok fugla ok hesta ok kenna við sjó ok alt reiði skips, en kalla hesta-heitum einum, ef við sækonunga eru kendir. **Drykk** má kalla (...) (Finnur Jónsson 1931: 255/1–6).

Poesi er kalt **dvergers** og **jotners** og Odins **skip**, og funnet deres og **drikken** deres, og [poesi] er riktig å bestemme slik, hvis man vil, både [å kalle poesi] **skip** og **drikke**, som andre steder i diktningen, og tilegne dem, og skip kan kalles med dyreheiter og fugler og hester og bestemmes ved sjø og alt skipsutstyr, men kalles med hesteheiter kun hvis det er bestemt ved sjøkonger. **Drikke** kan kalles (...).

Når det gjelder neste referent, *steinn*, er denne hentet fra setningen som står foran: «ok kenna dverga til steina» (Finnur Jónsson 1931: 255/11–12) ‘og bestemme dverger ved steiner’. Hittil henger teksten sammen på denne måten: Relevante ord fra beskrivelsen av kenninger for én referent trekkes ut og blir neste kategori, som om de skulle ha vokst ut av hverandre. Så brytes plutselig rekken, og forfatteren kommer med en grunnleggende forklaring for hva poetiske omskrivninger går ut på. Denne innskytelsen bidrar til inntrykket av at teksten har kommet til etter hvert som forfatteren skrev den. Det ser ikke ut til å være noen logisk grunn for å plassere denne informasjonen akkurat der, annet enn at det fortsatt er tidlig i teksten. Til sammenligning har Snorre plassert definisjonen av *kenning* på et mye mer naturlig sted i *SkskM*. Her har han bygget opp en innledning i narrativ, med fortellinger om noen av æsenes eventyr. Dette ender opp i fortellingen om skaldemjøden og noen kenninger for poesi. Dette gir en naturlig overgang til Æges spørsmål om det poetiske språket og forklaringene som følger. Forfatteren av *LS* har ikke en slik oppbygging og kommer helt til kenninger for ‘stein’ før han kommer på å forklare hva det egentlig er han skriver om. Når det er gjort, fortsetter han, men ikke der han slapp.

Den neste referenten er ‘kamp’ (*orrosta*), etterfulgt av kenninger for skjold, rustning (*herklæði*) og ulike typer våpen (*hoggvápn* ‘hoggvåpen’, *vápn* ‘våpen’ og *lagvápn* ‘stikkvåpen’). Her følges prinsippet fra forrige bolk. Om ‘kamp’ står det at det kan kalles ved navnet for noe bråkete, *glaumr* ‘støkende moro’ eller *hljómr* ‘ljom’, og bestemmes ved *herklæði*, *vápn* eller *hlífar* (beskyttelse). Man kan finne igjen de etterfølgende referentene

(dvs. *skjoldr*, *herklæði*, *hoggvápn*, *vápn* og *lagvápn*) i denne beskrivelsen ettersom ‘skjold’ er en type beskyttelse brukt i kamp.

Den neste referenten er ‘blod’, noe som passer godt i sammenheng med våpen, særlig når forfatteren skriver at våpen kan bestemmes ved blod. Her står det at ‘blod’ kan kalles med *sjóar heitum* ‘sjøheiter’, og ikke overraskende er ‘sjø’ neste referent. Etter dette følger en linje om Midgardsormen. Dette kan virke brått og uten direkte relevans for foregående kategori, men om man ser litt nærmere på sjøkenningene, er det ikke vanskelig å se at disse kan ha ført tankene inn på nettopp Midgardsormen: «Sjó má kalla garð landa ok men, band ok belti, lás ok fjotur, hring ok boga; kalla má hann ok heim sækvikenda ok hús, jörð ok gøtu sækonunga ok skipa» (Finnur Jónsson 1931: 256/10–12) ‘Sjø kan kalles landets gjerde eller halssmykke, bånd og belte, lås og lenke, ring og bue; den [sjøen] kan også kalles sjøveseners verden og hus, sjøkongers og skips jord og gate’. Ord som ‘bånd’ og ‘ring’ er vanlig å knytte til Midgardsormen, noe også denne forfatteren gjør: «kalla band eða baug jarðar» (Finnur Jónsson 1931: 256/14–15) ‘kalles jordens bånd eller ring’. Dessuten er Midgardsormen et vesen som lever i sjøen, et *sækvikvendi*. Men det viktigste for denne overgangen fra ‘sjø’ til ‘Midgardsorm’ (egentlig ‘orm’) er nok at begge kan skrives om til samme kenningstype. Hele avsnittet sier nemlig: «Ormr sá heitir miðgarðsormr, er liggr um ǫll lǫnd utan; því er rétt at kenna orma alla svá til landa sem sjó, kalla band eða baug jarðar» (Finnur Jónsson 1931: 256/13–15) ‘Den ormen heter Midgardsormen som ligger uten omkring alt land; derfor er det riktig å bestemme alle ormer ved land, på samme måte som [man gjør med] sjø, å kalle dem jordens bånd eller ring’. At like kenningstyper følger hverandre, er en strategi forfatteren bruker flere ganger i løpet av teksten (se nedenfor).

Fra Midgardsormen går tema naturlig over på ‘ormer’. Dette leder forfatteren til å skrive at: «Orma jörð er gull, rekkja þeira ok gata» (Finnur Jónsson 1931: 256/19) ‘Gull er ormers jord, deres seng og gate’, og dermed er ‘gull’ neste referent. Dette avsnittet avbrytes med kenninger for *baugr* ‘ring’, før den fortsetter med mytologiske kenninger for gull. Et ord som går igjen mye i kenninger for gull, er ‘armer’, og dette er også neste kategori.⁵

⁵ Midt i dette avsnittet kommer setningen: «Heitir hǫnd ok mund» ‘Heter hånd og hånd’. Det ser ut til at setningen er der for å fortelle at *hǫnd* også kan kalles *mund*, men om man ser litt nøyer på de to håndskriftene vil man oppdage at denne setningen kommer i to varianter, A-håndskriftet starter nemlig frasen med substantivet *baugr* ‘ring’, og gir dermed betydningen: ‘Ring heter hånd og hånd’ (Baugr heitir hǫnd ok mund). Dette gir tilsynelatende lite mening, men her kan forfatteren (evt. skriveren av A) hatt i tankene kenninger for *arm* med *ring* som kjenneord, noe som ikke har vært så uvanlig (se Meissner 1921:140).

Den neste referenten er 'horn', som i drikkebeger. Herfra er ikke den assosiative strukturen like tydelig. Når man drikker fra et horn, vil man naturlig nok holde hornet med hendene, og dermed kan denne referenten ha kommet som følge av armkennungene. Eventuelt kan forfatteren ikke helt ha visst hva han skulle velge som neste referent og endte tilfeldigvis opp med denne. Om horn står det blant annet at dette er alle drikkers hus. I neste setning står det at 'is' er sjøers og alt vanns hus. Her kan forfatteren ha sett en parallell mellom horn som beholder av drikke og is som beholder av vann, eller så har han igjen latt assosiasjonene ta veien gjennom keningtypene (dvs. x's hus/ y's hus).

Etter 'is' burde kanskje 'snø' eller 'vinter' vært plassert, men i stedet kommer referenten 'hund'. Om 'hund' står det: «Hundr er vargr eða tröll beina» (Finnur Jónsson 1931: 257/7) 'Hund er bens ulv eller troll'. Her mener forfatteren 'troll' i overført betydning som 'ødelegger', noe han også forklarer: «Þess tröll er alt, sem þat má fara. Fé er tröll fòðrs síns, en eldr þess, er han eyðir, ok viðar, grjót ok ryð járna, vötn jarðar ok elds, regn eða skin snæs ok ísa, hriðir hjarðar» (Finnur Jónsson 1931: 257/7–10) 'Ens troll er alt som det [trollet] kan ødelegge. Fe er troll for føden sin, og ild for det som den øder, og tømmer, stein og rust er jernets, vann er jordens og ildens, regn eller solskinn er snøens og isens, storm er buskapets'. Med dette forklarer han også en tidligere keningtype fra delen om våpen: «Qll vâpn eru tröll ok vargar ok hundar herklæða ok hlífa» (Finnur Jónsson 1931: 256/5) 'Alle våpen er rustningers og beskyttelsers troll og ulver og hunder (= dvs. rustningers og beskyttelsers ødelegger)'. Igjen fremstår strukturen som ganske tilfeldig. Denne delen om hunder og troll (ødelegger) hadde på mange måter passet bedre like etter referenten 'våpen', særlig med tanke på den ovenfor nevnte keningtypen. Kanskje kommer denne delen så langt etter fordi forfatteren ikke kom på det før, og at assosiasjonen tok en annen retning (nemlig fra våpen til blod, og fra blod til sjø osv.).

Fra *tröll* fortsetter han med å skrive at 'natt' er fuglenes sorg og sykdom (*sótt*), etterfulgt av 'snø' og 'vinter' som ormens sykdom (*sótt*). Han forsetter med 'vinter' som han setter i kontrast til 'sommer' og kaller dem bjørnens natt og dag. Videre kommer 'ulver' og deretter nye keninge for 'ormer' og 'blod'. Etter dette skriver han om åtsselfuglene 'hauker', 'ravner' og 'ørner'. Forfatteren har kanskje hatt som hensikt å ta for seg ødeleggende krefter i naturen, enten det er naturfenomener eller dyr. Når han så begynner på keninge for 'menn', forsetter han i samme gate med å si at menn kan kalles 'åtsselfuglers og ulvers feter eller fødegiver'. Han fortsetter med flere mannskenninger før han går over til kvinner.

Etter at han er ferdig med ‘mann’ og ‘kvinne’ begynner han med en rekke kroppsdelar hos mennesker. Han starter med ‘hår’, ‘hode’, ‘ører’, ‘øyne’, ‘nese’, ‘munn’, ‘bryst’, ‘tenner’, ‘tunge’ og til slutt ‘hjerter’. Det er tilsynelatende en feil i rekkefølgen. ‘Bryst’ burde ha kommet etter at alle kroppsdelene knyttet til hodet var gjennomgått. Forklaringen for denne rekkefølgen kan finnes i kenningene for ‘nese’ og ‘munn’. Om dem skriver han: «Nef manns er kallaðr **inni** eða **skip** hors eða hnøra. Munnr manns er kallaðr **inni** eða **skip** alls fróðleiks» (Finnur Jónsson 1931: 258/18–19) ‘Menneskets nese er kalt bostedet eller skipet til snørr eller nys. Menneskets munn er kalt bosted eller skipet til all klokskap’. Når han så fortsetter med ‘bryst’ skriver han: «Svá er ok brjóst kallað **inni** eða **skip** aldrs ok hugar ok hjarta ok þess alls, er innan rifja er holdgróit»⁶ (Finnur Jónsson 1931: 258/20–21) ‘Slik er også bryst kalt bostedet eller skipet til liv og mot og hjerter og alt det som er inngrodd i kjøttet innenfor ribbena’. Det ser ut til at ‘bryst’ er satt sammen med de andre fordi alle tre har samme type kenninger. Formuleringen «Svá er ok brjóst» får dessuten setningen til å virke innskutt, som en slags apropos-setning.⁷ Dette forsterker inntrykket av at teksten er skrevet *ad hoc*, og uten en nøye planlagt struktur. Etter ‘bryst’ tar han for seg det som er inni munnen, altså ‘tenner’ og ‘tungen’, og er dermed tilbake på plass.

Etter ‘hjerter’ kommer en overraskende setning: «Hnetr heita fylvingar» (Finnur Jónsson 1931: 258/28) ‘nøtter heter *fylvingar*’, før teksten går over til referentene ‘verden’, ‘himmel’ og ‘sol’. Dette følges av en setning om månen. Dette er ikke kenninger, men en kort gjengivelse av en myte som Snorre gjenforteller i *Gylfaginning*. Hverken Finnur Jónsson eller utgiverne av den Arnarnagranske utgaven har markert denne setningen som noe spesielt, men Sophus Bugge har ført den opp som en diktstrofe i sin utgave av *Sæmundar Edda*:

«Sægr hæitir sar
ænn Simvl stöng,
Bil ok Hivki
bera hann.

⁶ I A-håndskriftet er ikke *inni* og *skip* tatt med under referenten bryst. Det står bare: «Sva ær ok briost kallað aldrs ok hugar» (SnE II: 430). Her kan skriveren ha gjort en feil, eller han kan ha tenkt at frasen: «svá er ok» i seg selv forteller at konstruksjonen skal være den samme som de to foregående.

⁷ *LS* inneholder enda en slik formulering, og det er i avsnittet om *horn*. Her står det: «Svá má ok horn kalla trjáheitum, ef þau eru kend við drykkju eða þat, sem þau vóxu af. Horn ok önnur ölkeröld má kalla skip eða hús alls drykkjar» (Finnur Jónsson 1931: 257/3–5) ‘Slik kan også horn kalles med treheiter, hvis det er bestemt ved drikke eller det som disse (hornene) vokste fra. Horn og andre ølkar kan kalles alle drikkers skip eller hus’. Dette passer egentlig ikke inn, fordi *trjáheitum* ikke er nevnt før dette, mens en slik formulering (*Svá má ok*) indikerer at det har blitt nevnt. Derimot nevnes det både i kenninger for menn og kvinner. Kan organiseringen av teksten ha gjennomgått endringer fra original til nåværende form?

Pat ær kallat, at þau sæ i tvungli» (Bugge 1965: 334).

‘En så heter Sægr,
og en stang heter Simul,
Bil og Hjuke
bærer den.
Det er sagt, at de er i månen’.

Denne strofen er ikke kjent fra noe annet sted, så det er vanskelig å avgjøre om den stammer fra et lengre dikt som nå er gått tapt, om den har sirkulert selvstendig, eller om forfatteren av *LS* har komponert den spesielt for denne anledningen. Den første eller andre forklaringen virker imidlertid mest trolig, for like etter kommer to strofer fra diktet *Grímnismál*. Dette er strofene som forteller om hvordan verden ble skapt av Ymes kropp. Etter strofene ramser forfatteren opp kenninger knyttet til denne skapelseshistorien, og hensikten med strofene i verket blir dermed klar. De forklarer hvorfor jorden kan kalles Ymes kjøtt osv. Ifølge Guðrún Nordal er myten om Yme knyttet til forestillingen om kroppen i *LS*, og at Ymes kropp er symbolet på universet. Hun ser dette i sammenheng med rekkefølgen på kategoriene i teksten og legger særlig vekt på at disse strofene kommer like etter kroppskeningene (Guðrún Nordal 2001: 226). Hun kan være inne på noe her. Kenningene for kroppen følges av kenninger for verden og rundes av med denne skapelsesmyten. Det er mulig at forfatteren har sett en meningsfull kobling mellom menneskekroppen og universet og derfor har valgt denne oppbyggingen av verkets siste del. Jeg er imidlertid mer usikker på om dette gjenspeiler seg i hele verket, slik hun foreslår (Guðrún Nordal 2001: 226), siden strukturen i stor grad ser ut til å være styrt av fri assosiasjon.

Denne delen av *LS*, som begynner med referenten ‘himmel’ som holdes oppe av de fire dvergene oppkalt etter himmelretningene, og avsluttes med Yme-myten, har en parallell i *Gylfaginning*. Snorre gjenforteller her skapelseshistorien og forteller mer detaljert om hvordan verden ble skapt av Ymes kropp. Han skriver blant annet: «Tóku þeir ok haus hans ok gerðu þar af himin ok settu hann upp yfir jorðina með fjórum skautum, ok undir hvert horn settu þeir dverg. Þeir heita svá: Austri, Vestri, Norðri, Suðri» (Faulkes 2005: 12/4–6) ‘De tok også hodeskallen hans og gjorde av den himmelen og satte den opp over jorden med fire hjørner, og under hvert hjørne satte de en dverg. De heter så: Østre, Vestre, Nordre, Søndre’. Like etter fortelles det om hvordan lysene i verden ble til, før halvparten av en strofe fra *Völuspá* siteres:

Sól þat ne vissi
hvar hon sali átti.
Máni þat ne vissi
hvat hann megins átti.
Stjörnur þat ne vissu
hvar þær staði áttu (Faulkes 2005: 12/13–18)

Sol ikkje visste
kvar salar ho átte,
måne ei visste
kvar makt han átte,
stjerner ei visste kvar stader dei átte (Eggen 2005: 26).

Etter dette forsetter beretningen om hvordan verden ble skapt ut av Ymes kropp, før to strofer fra *Grímnismál* blir sitert. Dette er de samme strofene som er tatt med i *LS*, og når man ser disse to delene av *Gylfaginning* og *LS* sammen, er likheten i komposisjonen slående. Etter en setning om dvergene som holder himmelen oppe, følger en til setning om himmelkenninger, ikke-mytologiske denne gang, og deretter en setning om kenninger for solen, før strofen om vesenene i månen er sitert. Rett etter dette følger strofene fra *Grímnismál*. Begge tekstene følger dermed mønsteret: himmel – himmellegemer med strofe i eddameter – verden skapt ut av Ymes kropp, men de har valgt ulike strofer knyttet til himmellegemene. Snorre har valgt en strofe fra *Völuspá*, noe han gjør flere ganger i *Gylfaginning*. I *LS* finner vi en ellers ukjent strofe, men myten den omhandler, er kjent fra ett annet sted, nemlig *Gylfaginning*, og det ikke lenge etter strofene fra *Grímnismál*. Om dette står det: «Máni stýrir gøngu tungls ok ræðr nýjum ok niðum. Hann tók tvau börn af jörðunni, er svá heita: Bil ok Hjúki, er þau gengu frá brunni þeim er Byrgir heitir, ok báru á oxlum sér sá er heitir Sægr, en stöngin Simul. Viðfinnr er nefndr faðir þeira. Þessi börn fylgja Mána, svá sem sjá má af jörðu» (Faulkes 2005: 14/3–7) ‘Måne styrer månens gang og rår for ny og ne. Han tok to barn fra jorden, som heter dette: Bil og Hjúki, de som kom fra brønnen som heter Byrgir, og bar på skuldrene sine en så som heter Sægr, og stangen Simul. Vedfinn er deres fars navn. Disse barna følger Måne, slik som man kan se fra jorden’. Det er fristende å trekke den slutning at Snorre har latt seg inspirere av *LS* i oppbyggingen av denne delen. Snorre har nesten utelukkende begrenset seg til å sitere tre ulike eddadikt i *Gylfaginning*; disse er *Vafþrúðnismál*, *Grímnismál* og *Völuspá* (Faulkes 2005: xxv). Dette gjør det naturlig å bytte ut strofen om Bil og Hjuke med en strofe fra et av disse

tre diktene, som attpåtil gjør seg bedre for Snorres formål. Historien om de to barna ønsket han imidlertid å ta med, men uten å sitere strofen. Han har da skrevet det om til narrativ og flyttet det til litt senere i beretningen. Dette er selvfølgelig ikke den eneste mulige forklaringen mellom likheten i struktur på dette punktet i de to tekstene. Det faktum at det er akkurat her *LS* begynner å sitere strofer, kan brukes som argument for påvirkning den andre veien. Men om dette er tilfellet, er det vanskeligere å forklare hvorfor strofen er byttet ut.

Etter dette kommer et lite sammendrag av myten om Frodes kvern. Kenninger knyttet til denne myten er allerede ramset opp under kategorien gull, og det nevnes ingen nye kenninger her. Det er overraskende at denne myten plutselig blir forklart så lenge etter at kenningene ble listet opp. Denne delen er i større grad enn resten av teksten formulert som narrativ og minner om Snorres gjengivelse av fortellingen. *LS'* narrativ fremstår imidlertid som amputert, og det kan se ut som om formålet med den er å ramse opp flere navn. Tidligere i teksten får vi lese navnene *Fróði*, *Fenja* og *Menja*, men her på slutten blir vi i tillegg presentert med navnene *Grotta*, *Mýsingr* og *Péttlandsfjorðr*, som angivelig er der skipet med kvernen sank.

Deretter kommer delen om Fenrisulven, som også minner mer om oppramsing av navn enn en gjenfortelling av myten. Denne delen inneholder også en diktstrofe, som heller ikke er gjengitt noe annet sted. Strofen ramser opp alle tingene lenken Gleipne er laget av, og avslutter med å opplyse om at grunnen til at disse tingene ikke lenger fins, er fordi de ble brukt helt opp («þvi ær þat ækki æptir síþan at þat var þa allt til haft» (SnE II: 432)). Det er mulig at denne strofen også er del av et lengre dikt; Sophus Bugge har nemlig påpekt at de etterfølgende ordene:

(...) maa være en Paraphrase af 4 Verselinjer i samme Digt; disse har rimelig lydt:

Falla ár tvær
ór úlfs munni:
Ván heitir ein,
en Víl önnur.

Ogsaa i Ordene: *En Gjölmar heita granar hans* straks efter ere Rimstavene bevarede fra Verset (Bugge 1965: XXXIII).

Men dette er kun en antakelse fra Bugges side, og det er vanskelig å avgjøre om den stemmer. Like etter det som kanskje er en parafasert strofe om de to elvene, står det at det er rett å kalle vann for spyttet hans.

Når det gjelder verkets form, er det lite å bemerke før slutten. Referentene ramses opp én etter én, uten eksempelstrofer, men med noen korte forklaringer her og der (eksempelvis ringen Draupne). Mot slutten endrer dette seg, og teksten får en form som minner om *Gylfaginning*, med noe narrativ og sitering av dikt i eddameter. Av de fire mytene referert til i denne delen (barna i månen, verdens skapelse ut av Ymes kropp, Frodes kvern og Fenrisulvens binding) er tre av dem gjenfortalt i *Gylfaginning* og én i *SkskM*, men alle mer utbrodert hos Snorre. Men selv om det er mye likt mellom *LS* og Snorres *Edda* på dette punktet, er det en asymmetri i bruken av eddadikt. Om man ser bort fra strofene fra *Grímnismál* som er lik i begge verkene, så bruker *LS* dikt der Snorre bare har narrativ, mens Snorre har narrativ og dikt (*Grottasǫngr*) der *LS* bare har narrativ. Det som gjør dette særlig interessant, er at mens *Grímnismál* er overlevert i andre verk, er *Grottasǫngr* kun overlevert i *SkskM* (Clunies Ross 2005: 9) og strofene om Bil og Hjuke og strofen om Fenrisulven er ikke overlevert utenom *LS*. Når det gjelder *Grottasǫngr*, så er denne kun overlevert i håndskrift *R* og *T*, og den kan muligens regnes som et senere tillegg (Faulkes 1998: xxiv), dvs. at det kanskje ikke er Snorre som har skrevet den inn i *SkskM*. Men dette gjør strofene i *LS* bare mer oppsiktsvekkende. Snorre har åpenbart hatt tilgang til mange eddadikt da han komponerte *Eddaen*, og dette kan ha gjort ham selektiv. Det er selvfølgelig mulig at han ikke kjente strofene i *LS*, men han kan like godt ha valgt dem bort fordi de ikke var etter hans smak, eller ikke av god nok kvalitet. Dersom han kjente dem fra *LS*, kan han ha kuttet dem ut fordi de er for oppstykket og ikke del av kjente dikt. Historiene de forteller, har han allikevel fått med, så kanskje har han skrevet dem begge om til prosa.

Seksjonen om Fenrisulven ble av Finnur Jónsson tolket som en separat del, og han skriver i innledningen til 1931-utgaven: «Det er klart, at den ikke står i nogen organisk forbindelse med det foranstående» (Finnur Jónsson 1931: LIX). Han gir ingen forklaring for antagelsen, men det er mulig at rubrikken: «fra fenris ulfi» i *A*-håndskriftet har vært en medvirkende årsak. Selv ser jeg ingen åpenbar grunn til at dette skal være en separat del, og i *B*-håndskriftet er det heller ikke markert noe skille mellom denne og resten av *LS*, noe det derimot er gjort når *SkskM* begynner. Den omtalte rubrikken i *A*-håndskriftet er dessuten ikke noe annerledes enn rubrikkene innad i *SkskM* og i *3GA*. Den er skrevet med rødt blekk, som er den mest brukte fargen nest etter svart i dette håndskriftet. Når *SkskM* starter derimot, er initialen fargelagt med grønt, noe som tydeligere markerer at det her begynner noe nytt. Form- og innholdsmessig er det heller ingen klar grunn for at denne seksjonen ikke skal henge sammen med resten. Formen er oppramsende, og i tråd med tekstens utviklingen er det

også sitering av eddastrofer. Seksjonen inneholder en rekke navn, noe forfatteren også ellers i teksten ser ut til å ha hatt en interesse av å gjengi, og på slutten nevnes en kenning. Denne setningen formuleres i kjent *LS*-stil når den etterfølger en myteforklaring: «ok ær því⁸ rætt at kalla vötn hráka hans» (SnE II: 432) ‘og derfor er det riktig å kalle vann for spyttet hans’. Samme ordlyd finner vi etter setningen om Midgardsormen («því er rétt at kenna orma») og etter setningen om Draupne («því er gull»). Det eneste som kan sies å sette denne delen i særstilling fra resten av teksten, er at den er lang. Ingen annen myte blir viet så mye plass i *LS*, ikke engang myten om kvernen Grotte, og kanskje er dét grunnen til at skriveren av håndskrift *A* har gitt den en egen overskrift. Delen henger allikevel godt sammen med det foregående, og faktisk har denne og avsnittet om Frodes kvern mye til felles. Begge starter med å fortelle hva de viktigste komponentene i hver myte heter, enten det er ting eller personer. Den første starter med ordene: «Kvern heitir Grótti» (Finnur Jónsson 1931: 259/7) ‘En kvern heter Grotte’, og fortsetter med å si at den er eid av kong Frode, og forklarer hva som gjør den spesiell, at den «mól hvetvetna þat han vildi, gull ok frið» (Finnur Jónsson 1931: 259/7–8) ‘malte hva enn han ville, gull og fred’. Deretter presenteres slavekvinnene Fenja og Menja på lignende måte: «Fenja ok Menja hétu ambáttir þær, er mólu» (Finnur Jónsson 1931: 259/8–9) ‘Fenja og Menja het de slavekvinnene som malte’. Seksjonen om Fenrisulven starter med ordene: «Amsvartnir heitir vatn» (SnE II: 431) ‘Åmsvartne heter et vann’, og forsetter med navnet på en holme i dette vannet, så haugen på holmen, så pålen på haugen og deretter hullet som er boret gjennom pålen, og så festet som Fenrisulven er bundet med («... ænn hræða heitir fæstr ær fenrisvlfr ær byndinn með» (SnE II: 431)). Først her får vi altså vite hva slags myte det refereres til. Etter dette forsetter det med navnene på noen flere ting som hjelper til med å holde Fenrisulven bundet, og dette avsluttes med lenken Gleipne. Begge disse innledningene starter med å ramse opp navn før det røpes hvilke myter det er snakk om, og avsluttes med flere navn. Det er da snakk om mange flere navn både før og etter i delen om Fenrisulven, men strategien ser allikevel ut til å være den samme. Begge disse innledningene bidrar til å «sette scenen», men forteller ingen historie for seg selv. Etter innledningen til den første myten kommer én setning som ramser opp hele historien: «Þá tók Mýsingr sækonungr Gróttu ok lét mala hvítasalt á skip sín, þar til er þau sukku á Pétlandsfirði» (Finnur Jónsson 1931: 259/9–10) ‘Da tok Mýsing sjøkonge Grotte og lot male hvitt salt på skipet sitt, helt til det sank i Pentlandsfjorden’. På tilsvarende sted i Fenrisulv-delen fortelles det at to andre

⁸ I *B*-håndskriftet er *þvi* byttet ut med *þat*, men også dette passer med *LS* for øvrig. Etter strofene fra *Grímnismál* står nemlig ordene: «þat er rétt at kalla».

lenker ble laget først, men de holdt ikke. Da ble Gleipne laget av seks ting. Disse ramses så opp i en strofe:

Or kattardyn
ok or konv skæggi
or fisks anda
ok or fvgla miólk
ór bergs rótvǫm
ok biarnar sinvm
or því var hann glæfnir gerr (SnE II: 432).

Av kattens tramp
og av kvinnens skjegg
av fiskens ånde
og av fuglens melk
av bergets røtter
og bjørnens sener
av dette var Gleipne gjort.

Dette er den eneste delen av seksjonen om Fenrisulven som minner om narrativ, fordi den inneholder en utvikling og et tidsperspektiv. Først ble det laget to lenker, men disse kunne ikke holde Fenrisulven fast. Derfor ble så Gleipne laget. På dette punktet i de to fortellingene har de også til felles at de er stedfestet, den første til Pentlandsfjorden og den andre til vannet Åmsvartne. Etter hoveddelen i den første fortellingen står det at på dette stedet (Pentlandsfjorden) har det siden vært et svelg, fordi sjøen faller ned i kvernøyet. Sjøen drønner i takt med at kvernen drønner, og det er denne som har gjort sjøen salt. To naturfenomener blir altså forklart i avslutningen, malstrømmer og havsalt. Samme type avslutning finner vi også etter strofen om de seks tingene Gleipne ble laget av. Her står det nemlig at grunnen til at de tingene ikke lenger finnes er fordi alt som fantes gikk med til å lage denne lenken. Denne myten gir dermed svar på hvorfor kvinner ikke har skjegg, og hvorfor fugler ikke produserer melk. Her stopper likheten mellom de to delene, for mens avsnittet om kvernen slutter uten å nevne flere kenninger, så fortsetter delen om Fenrisulven slik: «Ár .ij. falla or mvnni honvm hæitir qnnur van ænn onnur víl ok ær því rætt at kalla vqtn hráka hans. Ænn giqlnar hæita granar hans» (SnE II: 432) 'To elver faller fra munnen hans. Den ene heter Van og den andre Vil, og derfor er det riktig å kalle vann spyttet hans. Og

Gjølnar heter værhårene hans'. Her henger teksten stilmessig sammen med resten av teksten (jf. ovenfor), ikke minst fordi det igjen nevnes en kenning.

Det ser ikke ut til at *LS* har noen overordnet struktur, men at teksten har kommet til etter hvert som forfatteren skrev den ned. Det virker derfor som om *LS* er forfatterens tankerekke i skriftlig form, og som alle vet, kan tanker lett lede seg selv over i uventede retninger. Om man ser etter tematiske sammenhenger i *LS*, fremstår den flere steder som rotete og uferdig, særlig sammenlignet med *SkskM* med sin pedagogiske oppbygging. Også formen bærer preg av å være en tilfeldig utvikling fra oppramsing til innslag av diktstrofer og narrativ. Det kan virke som om forfatteren har brukt litt tid på å «skrive seg varm». Han mangler Snorres rytme og helhetlige stil, både når det gjelder form og struktur, og teksten bærer preg av å være uferdig. Samtidig er den assosiative stilen lettlest, og det er på mange måter mye enklere å finne frem i *LS* enn i *SkskM*, og ikke utelukkende fordi den er kortere. Referentene hører mer «naturlig» sammen, nettopp fordi rekkefølgen er bygget opp ved hjelp av assosiasjon, og det blir dermed lettere å huske hvor i teksten en referent blir beskrevet, i etterkant av å ha lest teksten.

4 Definisjon av begreper i *LS*, *SkSkM* og *3GA*

En viktig forskjell mellom *LS* og *SkSkM* er at sistnevnte har satt av plass til å gå igjennom begreper, eller poetiske kategorier, og å definere hver og en av disse. Snorre introduserer oss her for begrepene *kenning*, *heiti*, *kent heiti*, *ókent heiti*, *við(r)kenning*, *sannkenning*, *ofljóst* og *nýgervingar*. I *Háttatal* blir i tillegg termene *tvíkent*, *rekit* og *nykrat* nevnt og forklart. I introduksjonen til Anthony Faulkes' utgave av *SkSkM* fra 1998 skriver han at Snorre bruker relativt liten plass til teoretisk analyse av poetisk språk, og at han opererer med få kategorier (Faulkes 1998: xxv). Selv om dette stemmer, særlig om man sammenligner med den yngre avhandlingen til Óláfr Þórðarson hvítaskáld, *Tredje grammatiske avhandling*, så er det allikevel mye sammenlignet med *LS*. Selv om sistnevnte er en tekst som tydelig tar for seg hvordan kenninger skal konstrueres, dukker ikke ordet *kenning* opp en eneste gang. Verbet *kenna* brukes derimot gjennom hele teksten, gjerne etterfulgt av preposisjonen *við* eller *til*, men substantivet *kenning* som betegnelse for stilmiddelet ser ikke ut til å være kjent for forfatteren. Et lite stykke ut i teksten dukker det opp en setning som beskriver det vi kjenner som en *kenning*; en referent skal bestemmes ved et annet navn enn sitt egen: «Ekki skal kenna þat er sitt nafn hefir sjálfs, en kenna alt þat, er annars nafni er nefnt en sínu» (Finnur Jónsson 1931: 255/15–16). Noe av det som skiller denne setningen fra lignende setninger hos Snorre og Óláfr, er at den ikke er formulert som en definisjon, men heller en instruksjon. Dette er ingen forklaring på hva en *kenning* er. Det er heller ingen innføring i klassisk poetikk, eller dyder og laster i retorikken. Det er rett og slett en gjengivelse av grunnideen i skaldespråket – ikke kall et skip for et skip, men bruk alternative navn. Hvordan dette kan gjøres, er hva resten av teksten tar for seg, med unntak av noen deler på slutten.

Kenning, i betydelse poetisk omskrivning, er ikke kjent fra før Snorres *Edda*, ca. 1220 (Malm 2009: 73). Ordet *kenning* fantes fra før og var særlig brukt i oversettelser av religiøse latinske tekster for *doctrina* og *praedicatio* (Clunies Ross 1987: 54). Det har også vært brukt sammen med verbet *kenna*, altså *kenna kenningar* 'å forkynne' (*ibid.*), men ordet er også regnet for å bety 'følelse', 'gjenkjennelse', 'erkjennelse', 'kunnskap' og 'lærdom', også utenfor kristen sammenheng (Malm 2009: 75). På et tidspunkt har altså *kenning* fått enda en betydning, tidligst overlevert i Snorres *Edda* og senere i *Tredje grammatiske avhandling*, i prologen til de grammatiske avhandlingene i *Codex Wormianus* og dessuten i en diktstrofe av Árni Jónsson.

Disse eksemplene viser at den betydningen av *kenning* som vi finner hos Snorre, har vunnet frem. Denne betydningen ser faktisk ut til å ha blitt så selvsagt at skriverne av de to håndskriftene der *LS* er overlevert, har integrert begrepet i hver sin innledende rubrikk rett før *LS* begynner. I *B*-håndskriftet står det enkelt og greit: «Her byriaz kenningar skalldskapar» (SnE II: 511) ‘her begynner kenninger for poesi’, mens i *A*-håndskriftet er innledningen lengre: «Hær ær lykt þeim lvt bokar ær Olafr Þorðarson hæfir samasett ok vpphefr skalldskaparmal ok kænningar æptir því sæm fyri fvndið var i kvæðvm høfvtskallda ok Snorri siþan samanføra latit» (SnE II: 427–28) ‘Her er slutten på den del av boken som Ólafr Þorðarson har satt sammen, og begynnelsen på poetisk språkbruk og kenninger i samsvar med det som er funnet i de store skaldenes dikt, og som Snorre siden har latt føre sammen’. Skriverne av disse håndskriftene har åpenbart assosiert *kenning*-begrepet med *LS*, selv om det ikke opptrer i den selvstendige teksten. Noe som er interessant med to av disse eksemplene, er at de refererer til Snorres *Edda* i sammenheng med *kenning*-begrepet. Prologen i *W* forteller: «En vel má nýta at hafa eptir þeim heiti ok kenníngar, eigi lengra en Snorri lofar» (SnE II: 8). Denne setningen fremholder Snorre som den øverste autoriteten når det gjelder poetiske omskrivninger, i hvert fall når det gjelder hvor mange ledd en *kenning* kan inneholde. I diktet *Guðmundar drápa* er skalden Árni Jónsson negativ til kenninger og kritiserer overdreven bruk av *Eddaen*:

Yfirmeisturum mun Eddu listar
allstirður sjá hróður virðaz
þeim er vilja svá grafa ok geyma
grein klókasta fræðibóka;
lofi heilagra líz mér hæfa
ljós ritninga sætra vitni,
en kenningar auka mǫnnum
engan styrk en fagnað myrkva (*Skj B II: 461/str. 78*)

‘Eddaens kunsts hovedmestre vil vurdere dette dikt [som] lite elegant, de som vil grave så [dypt i] lærdomsbøkens klokeste regler, og akte [dem]; [det synes] meg [at] søte skrifters lyse vitnesbyrd passer hellige menns lovprisning, men kenninger øker ingen menns styrke, men formørker gleden’.

Her er ikke *kenning* knyttet direkte opp til Snorres navn, men det er allikevel ingen tvil om hvilken *Edda* det er snakk om. Rubrikken i *A* nevner også Snorre, men her som forfatteren av *SkskM* som følger rett etter *LS*. Snorres *Edda* har tydeligvis hatt stor gjennomslagskraft og

påvirket skrivere, så vel som skaldet, i årene som fulgte. Allikevel gir *LS* inntrykk av å være upåvirket av *SkskM* på dette punktet.

Hva kan dette si om *LS*' forhold til *SkskM*? For det første svekker det sannsynligheten for at *LS* kan være et sammendrag av *SkskM*. Det er heller ikke særlig trolig at forfatteren kan ha lest hverken *SkskM* eller *Háttatal*, da begge anvender og definerer *kenning* som denne typen poetisk omskrivning. Like usannsynlig er det at forfatteren skal ha kjent til *Tredje grammatiske avhandling*, som tar Snorres begreper enda et steg nærmere de klassiske kategoriene innenfor poetikken. Her knyttes *kenning* opp mot *metaphora* og *epitheton*, men som Mats Malm skriver, kan ikke det norrøne begrepet være en oversettelse av noen av disse (Malm 2009: 74–5). Denne koblingen mellom de latinske og norrøne begrepene må dermed være sekundær. Så hvordan ble *kenning* navnet på en poetisk kategori? Margaret Clunies Ross skriver at *kenning* sannsynligvis utviklet seg fra verbet *kenna* og frasen *kenna við* eller *til* (Clunies Ross 1987: 51). Dette virker rimelig, og slike fraser går igjen i hele *SkskM* så vel som i *LS*. Forskjellen mellom de to verkene på dette punktet, er imidlertid at *SkskM* bruker verbet i tillegg til substantivet *kenning* mens *LS* kun forholder seg til verbet. Clunies Ross fortsetter med å dele grunnbetydningen av *kenna* i to deler, den ene transitiv og den andre intransitiv, hvorav begge går ut på erverving av kunnskap: «The first concerns the means by which one causes someone else to know something (...). The second concerns the means by which an individual himself gains knowledge» (Clunies Ross 1987: 53). Man kan si at en referent skal bli gjenkjent ved å knyttes opp mot en spesiell attributt e.l. F.eks. står det i *LS* at både stikkvåpen og ormer kan kalles med fiskeheiter, men de skal bestemmes ved forskjellige ting: «lagvápn má kalla fiska heitum (...) ok kenna við herklæði ok hlífar, sár eða blóð.» (Finnur Jónsson 1931: 256/6–7) ‘stikkvåpen kan kalles med fiskeheiter og bestemmes ved rustning ok beskyttelse, sår eller blod’; «Orma er rétt at kalla fiska heitum (...) ef þeir eru kendir við nøkkut láð, við hraun, gras eða grjót, gljúfr eða heiðar» (Finnur Jónsson 1931: 256/16–18) ‘Ormer er det riktig å kalle med fiskeheiter hvis de er bestemt ved noe land, ved steiner, gress eller steiner, juv eller heier’. *Heiðar sild* kan derfor kjennes igjen som orm fordi *sild* er bestemt ved *heiðar*. Hadde det derimot stått *blóðs sild*, måtte tydeordet ha vært stikkvåpen. «Att *kenna* är inte att benämna utan att ge en beskrivning som kan precisera den benämnde» (Malm 2009: 76). *Heiðar* og *blóðs* presiserer altså hva benevnningen *sild* står for i hvert av tilfellene. De gir oss kunnskap om hvilken referent det er snakk om.

Snorres *Edda* gir tilsynelatende leseren et synonym til termen *kenning*, nemlig *kent heiti* som motsats til *ókent heiti*. «in þriðja málsgrein er kǫlluð er kenning, (...) Þá eignask hann nafnit en eigi hinn er nefndr var, svá sem vér kǫllum Sigty eða Hangatý eða Farmatý, þat er þá Óðins heiti, ok kǫllum vér þat kent heiti» (Faulkes 1998: 5/18–24) ‘den tredje ordleggingsmåten er kalt kenning. Da tilegnes han navnet istedenfor den nevnte, slik som vi sier ‘kamp-Ty’ eller ‘de hengtes Ty’ eller ‘skipsladningenes Ty’, det er da Odin-heiter, og vi kaller det *kent heiti*’. I løpet av dette utsagnet gir han i grunnen det samme fenomenet tre forskjellige navn. Han sier at Sigty og Hangatý og Farmatý er *heiti* for Odin, og at det kaller vi *kent heiti*, og dette er den tredje ordleggingsmåten som kalles *kenning*. Faulkes mener at Snorre med *kenning* refererer til en strukturell enhet, men *heiti* bruker han om appellativer generelt, mer eller mindre uavhengig av kompleksitet (Faulkes 1998: xxxiv). Noe liknende skriver Mats Malm, og legger til at «[d]et verkar dock som om Snorre försöker etablera en distinktion som inte är självklar för honom» (Malm 2009: 81). Det virker sannsynlig at *heiti* er et eldre begrep innenfor den norrøne poesien enn *kenning*, og det kan forklare hvorfor Snorre ser ut til å forklare (det nye?) begrepet *kenning* ved å henvise til *heiti*, og kanskje hvorfor han ved flere anledninger blander disse to sammen. Kanskje har *kent heiti* (evt. bare *heiti*) vært vanlig å bruke om poetiske omskrivninger før *kenning* ble innført som begrep? *Heiti* brukes mye i *LS*. Begrepet blir ikke definert her, men ordlyden i verket viser tydelig at et *heiti* kun er en del av en omskrivning og skal alltid *kennask* eller *eignask* til noe annet. Det tilsvarer altså Snorres *ókent heiti*, og når man fører det igjennom prosessen å *kenna* det til et kjenneord, blir det et *kent heiti*. Dersom dette var en vanlig måte å beskrive stilmiddelet på før *kenning*-begrepet ble innført, kan det forklare hvorfor forfatteren av *LS* ikke brukte andre termer enn nettopp substantivet *heiti* og verbet *kenna*, og hvorfor Snorre skriver at en *kenning* er det «vi kaller *kent heiti*». At Snorre velger nettopp denne ordleggingsmåten, tyder i seg selv på at det her innføres et nytt begrep. *LS* er dessuten av en helt annen karakter enn Snorres *Edda* og (spesielt) Ólafrs avhandling. Begreper ser ikke ut til å være av stor betydning her, verbfrasen *kenna við/til* og substantivet *heiti* brukes bare for å forklare hvordan *kenningar* skal konstrueres. De har ingen funksjon utover dette, men fokuset på dem er imidlertid stort. Muligens er det også det eneste han har å benytte. På den andre siden av skalaen finner vi *Tredje grammatiske avhandling*, som ikke fokuserer på hverken frasen eller substantivet, bortsett fra i definisjonen av *sannkenning*. Det er bare her de behøves, for ellers har Ólafr det begrepsapparatet han trenger for å oversette Donatus og forklare poetikken. Og det begrepsapparatet har han funnet hos Snorre.

Det kan se ut til at også noen av de andre begrepene Snorre forklarer, var relativt nye da *Eddaen* ble skrevet. I *Háttatal* skriver han at *nýgerving* vil si at en metafor følges gjennom en hel strofe, for eksempel ved å kalle et sverd for orm, sliren ormens gate og fatlen ormens ham (Faulkes 2007: 7/9–10). Videre skriver han at dersom metaforen endres, for eksempel ved at man først kaller sverdet for orm og deretter for fisk eller stav, kalles dette *nykrat* (Faulkes 2007: 7/15–16). Den samme definisjonen ser Óláfr ut til å ha i *3GA* når han beskriver hva *nykrat* er, og tilføyer at dette oppstår mest i *nýgervingar* (Björn M. Ólsen 1884: 80/34–5). *Nykrat* er altså en ødelagt *nýgerving*, hvor skalden ikke har greid å holde seg til metaforen. Det er også slik Snorre ser ut til å bruke begrepet i *SkskM* (se Faulkes 1998: 74/6, 108/14, 108/16 og 108/37) bortsett fra ett sted. Han bruker nemlig *nýgerving* om nye kenningvarianter når han prøver å forklare hvorfor gull kan kalles sjøen ild. «Því er þat kallat nýgervingar alt er út er sett heiti lengra en fyrr finnsk» (Faulkes 1998: 41/15–16) ‘Derfor er det kalt *nýgervingar* når heitet er utvidet lengre enn det tidligere finnes eksempler på’. Det vil egentlig si at en kenningstype blir omfortolket, i dette tilfellet har ‘Æge’, ‘Rån’ og ‘Æges døtre’ i kenningstypen ‘Æges/Råns eller Æges døtres ild’ blitt omfortolket til heiter for sjø, og dermed har kenningstypen blitt omfortolket til ‘sjøens ild’. Her har han plutselig gitt begrepet en ganske annen betydning, som han ikke ser ut til å forholde seg til ellers i teksten, og det virker som om han ikke helt klarer å bestemme seg for termens innhold. I likhet med sammenblandingen mellom *kenning* og *heiti*, viser han også her en viss inkonsekvens som ikke kan spores i *3GA*. Kanskje var *nýgerving* et ganske abstrakt begrep, som først fikk en begrenset definisjon etter at Snorre skrev *SkskM*, men før, evt. som en konsekvens av at, Óláfr skrev sin grammatiske avhandling.

Det kan selvfølgelig ikke sies med sikkerhet at forfatteren av *LS* ikke kjente til termen *kenning*. Han kan ha valgt å ikke bruke den, kanskje fordi han ikke anerkjente begrepet. Det er heller ikke umulig at begrepet har vært tilstede i teksten opprinnelig og senere blitt redigert ut. Begge deler virker imidlertid usannsynlig. Dersom *kenning* var et veletablert og kjent begrep for *LS*-forfatteren da avhandlingen ble skrevet, burde det ha gjenspeilet seg i teksten. Og hvorfor skulle ikke han anerkjenne begrepet når alle de andre kildene ser ut til å gjøre det? Om vi godtar at Snorre er den første til å gi stilmiddelet navnet *kenning*, ser det ut til at disse tre omtalte avhandlingene (*LS*, *SkskM* og *3GA*) representerer steg i en utvikling mot å systematisere den norrøne poetikken, der kronologien starter med *LS*.

5 Mytologiske og religiøse referanser

Snorres *Edda* er kanskje fremfor alt kjent for å være en rik kilde til den norrøne mytologien. Den største bidragsyteren er *Gylfaginning*, men også *SkjM* gir mye informasjon om gudene, mytologiske vesener og legendariske konger og helter. Det er tydelig at Snorre mente det var nødvendig for nye skaldere å forstå bakgrunnen for mange av kenningene, som uten en forklaring kan virke obskure. *LS* inneholder også referanser til den norrøne mytologien, men forklaringene er betraktelig mer sparsomme. I dette kapitlet vil jeg gå gjennom alle mytologiske og religiøse referanser i *LS* og sammenligne fremstillingene av disse med hvordan de ser ut i *SkjM*, samt diskutere hva som kan være årsaken til eventuelle forskjeller. Jeg vil også forsøke å komme til bunns i hvorfor noen myter er viet mer plass enn andre i *LS*.

SkjM inneholder som sagt mange mytologiske referanser og kenninger, både i prosaen og i eksempelstrofene. De mytologiske kenningene kan deles inn i to hovedgrupper, én som består av mytologiske ledd, men med et ikke-mytologisk tydeord (f.eks. ‘gullets Frøya’ for kvinne) og én der tydeordet er mytologisk, men leddene i kenningkonstruksjonen ikke nødvendigvis er det (f.eks. ‘menneskenes beskytter’ for Tor). Av den andre gruppen er det særlig gudene Snorre fokuserer på i *SkjM*. Grunnen til dette mener Anthony Faulkes ligger i Snorres syn på skaldediktning som hyllingsdikt, noe han også mener kan være årsaken til at kenninger for jotner er utelatt, da jotner gjerne brukes i hånliges kenninger for menn (Faulkes 1998: xxx). Her har *LS*-forfatteren og Snorre valgt ulike innfallsvinkler; sistnevnte har nemlig ikke med noen kenninger for hedenske guder,⁹ derimot har han inkludert kenninger for jotner og dverger: «Dverga ok jǫtna er rétt at kalla þjóða heitum ǫllum ok sækonunga, ok svá gram ok vísa ok slíkum ǫllum, ok kenna dverga til steina eða urða, en jǫtna til fjalla eða bjarga» (Finnur Jónsson 1931: 255/10–12). ‘Dverger og jotner er riktig å kalle med alle folke- og sjøkongeheter, og som hersker og fyrste og alle slike, og bestemme dverger ved steiner eller ur, og jotner ved fjell eller berg’. Dette henger antakelig sammen med at *LS* beskriver hvordan negative kenninger for menn og kvinner kan konstrueres, på lik linje med positive kenninger. Dermed kan det ha vært et behov for jotunkenninger i denne teksten. Det forklarer imidlertid ikke hvorfor kenninger for guder er utelatt, så dette er antakelig ikke hele sannheten. Utelatelsen av gudekenninger må trolig ses på som et resultat av pragmatikk. I et kristent

⁹ Det nærmeste er setningen: «Regin heita goð heiðin, þónd ok rogn» (Finnur Jónsson 1931: 258/4) ‘Hedenske guder heter guder, guder og guder’. Dette er ikke kenninger, men en liten liste over heiter for hedenske guder, eller æser.

samfunn var det ikke lenger det samme behovet for slike kenningar, fordi det ikke lenger var aktuelt å komponere dikt om gudene. Når Snorre tar med disse referentene, er det sannsynligvis for at hans samtidige skulle forstå eldre dikt med mytologisk innhold, som *Pórsdrápa* og *Húsdrápa*, og det kan kanskje ha noe å gjøre med at han, både i *Prologen* og i *SkskM*, plasserer gudenes opprinnelsessted i Troja og setter slik den norrøne arven i sammenheng med den klassiske. Dette har åpenbart ikke vært *LS*-forfatterens formål.

De fleste mytologiske referansene i *LS* er knyttet til den første gruppen, dvs. at tydeordet er sekulært. Dette gjelder også for de fleste av *SkskM*s kategorier, og her utgjør særlig kenningar med referenten 'gull' en stor del. I dette er de to avhandlingene mer på linje. Mytologiske referanser dukker opp i store deler av *LS*, med en opphopning under referenten 'gull':

Gull er korn eða meldr Fróða konungs, en verk ambátta hans tveggja, Fenju ok Menju, en sáð Kraka konungs ok frá Fýrisvallar, byrðr Grana, haddr Sifjar, en tár Mardallar, mál jotna. Hringr hét Draupnir, hina níundu hverja nótt draup af honum hringr jafnhöfugr honum, því er gull sveiti hans (Finnur Jónsson 1931: 256/24–28).

Gull er kong Frodes korn eller mel, og arbeidet til hans to slavekvinner Fenja og Menja, og kong Krakes såkorn og Fyresvollenes frø, Granes byrde, Sivs hår og Mardalls [Frøyas] tåre, jotners tale. En ring het Draupne, hver niende natt dryppet det en jevntung ring av den, derfor er gull svetten dens.

Her refereres det til fem ulike myter, også kjent fra *SkskM* der de blir gjenfortalt. Dette er mytene om kong Frode, kong Krake, Sigurds hest Grane som bar Fávnes gull på ryggen, og myten om Sivs gullhår, ringen Draupne og jotnene som delte gullarven etter faren med munnen.¹⁰ *SkskM* nevner også gull som Frøyas tårer, men uten narrativ. Flere av disse kenningene er brukt i to strofer av diktet *Bjarkamál* (*Skj B I*: 170–71/str. 4–5) som handler om kong Krake og dessuten er sitert i *SkskM*:

«Gramr enn gjöflasti
gæddi hirð sína
Fenju forverki,
Fáfnis miðgarði,

¹⁰ «Hann var mjök gullauðigr, en er hann dó ok synir hans skyldu skipta arfi, þá höfðu þeir mæling at gullinu er þeir skiptu at hverr skyldi taka munnfylli sína ok allir jafnmargar. (...) En þat höfum vér orðtak nú með oss at kalla gullit munntal þessa jotna, en vér felum í rúnum eða í skáldskap svá at vér köllum þat mál eða orðta«k, tal þessa jotna» (Faulkes 1998: 32–8) 'Han var svært rik på gull, og da han døde og sønnene skulle skifte arven, da hadde de den måleenheten, slik at gullet ble rett fordelt, at hver tok like mange munfuller av det. Og av det har vi nå med oss uttrykket, å kalle gullet for disse jotnenes munntale, og i runer eller i diktning skjuler vi det [ordet 'gull'] således at vi kaller det disse jotnenes mål eller ordlag eller tale'.

Glasis glóbarri,
Grana fagrbyrði,
Draupnis dýrsveita,
dúni Grafvitnis.

Ýtti orr hilmir,
aldir við tóku,
Sifjar svarðfestum,
svelli dalnauðar,
tregum Otrs gjöldum,
tórur Mardallar,
eldi Órunar,
Iðja glysmólum

’Den mest gavmilde kongen belønnet hirden sin med Fenjas arbeid <gull>, Fávnes (ormens) midgard <gull>, Glases lysende løv <gull>, Granes lyse byrde <gull>, Draupnes verdifulle svette <gull>, Grafvitnes (ormens) dun <gull>.

Den gavmilde kongen ga, folket mottok, Sivs hodehuds bånd (hår) <gull>, isens bues nød <arm> <gull>, uvillig Oters gjeld <gull>, Mardalls (Frøyas) tårer, Oruns (elvens) ild <gull>, Ides (jotnens) stålende mål <gull>’.

Av disse nevnes to av kenningene («Glasis glóbarri» og «tregum Otrs gjöldum») bare i *SkskM*. Når det gjelder de to kenningene med ormeheite som kjenneord, samsvarer de med *LS*’ første setning om gullkenninger: «Orma jörð er gull, rekkja þeira ok gata» (Finnur Jónsson 1931: 256/19) ‘Gull er ormers jord, deres seng og gate’.

Som nevnt gjenforteller *SkskM* mange av mytene knyttet til disse gullkenningene, i motsetning til *LS* som bare refererer til dem. Det finnes dog unntak, for mot slutten gir *LS* en oppsummering av myten om Frodes kvern, Grotte:

Kvern heitir Grótti, er átti Fróði konungr, hon mól hvetvetna þat er hann vildi, gull ok frið.¹¹ Fenja ok Menja hétu ambáttir þær, er mólu. Þá tók Mýsingr sækonungr Gróttu ok lét mala hvítasalt á skip sín, þar til er þau sukku á Pétlandsfirði. Þar er svelgr síðan, er sær fellr í auga Gróttu. Þá gnýr sær, er hon gnýr, ok þá varð sjórinn saltr (Finnur Jónsson 1931: 259/7–12)

En kvern heter Grotte, som kong Frode eide. Den malte hva enn han ville, gull og fred. Fenja og Menja het de trellkvinnene som malte. Da tok Mýsing sjøkonge Grotte, og lot male hvitt salt på skipet sitt, helt

¹¹ I *B*-håndskriftet (ca. 1400) er *frið* erstattet med «sylfr ok aðra hluti» (SnE II: 515) ‘sølv og andre ting’.

til det sank i Pentlandsfjorden. Der er det siden et svelg, hvor sjøen faller ned i Grottes øye. Da drønner sjøen, som kvernen drønner, og da ble sjøen salt.

Denne gjengivelsen av myten er imidlertid mye kortere enn gjengivelsen i *SkskM*. I tillegg gir *LS* en kort forklaring for kenningen 'Draupnes svette' (se sitat ovenfor). Denne gjenfortellingen avviker fra Snorres på to måter. For det første er den mye lengre i *SkskM*, hvor også forhistorien gis. For det andre skriver Snorre at ringen gir fra seg åtte jevtunge ringer hver niende natt (Faulkes 1998: 42/26–7).¹² I *LS* er ikke antallet ringer spesifisert, noe som kan skyldes forfatterens begrensede kunnskaper om mytologien, eller at han anså opplysningen for å være irrelevant.¹³

De mytologiske vesenene som går igjen mest i *LS*, er dverger, jotner og guden Odin. Alle tre kan brukes i kenninger for poesi,¹⁴ men Odin inngår også i kenninger for kamp,¹⁵ skjold,¹⁶ rustning,¹⁷ hoggvåpen,¹⁸ åtselsfugler¹⁹ og menn.²⁰ Den siste kategorien åpner også for bruk av andre guder, noe det ellers er lite av. Dette er enda et avvik fra *SkskM*, som har et stort fokus på guden Tor og gjenforteller flere myter med ham som hovedperson. Ved siden av Odin er det kun et par gudinner som nevnes ved navn: Siv, Frøya (under det alternative navnet Mardall) og Bil. At Tor er utelatt, kan virke overraskende, men, som man kan se hos Meissner, dukker denne guden svært sjelden opp i kenninger der han ikke selv er referenten. Det finnes f.eks. bare én kenning for menn der Tor er grunnord, mens gudene Balder, Frøy og Njord, i tillegg til Odin, er frekvente (Meissner 1921: 260–63). En god del av kenningene for Tor spiller på hans rolle som jotnenes motstander (Meissner 1921: 254–55), og derfor kunne man tenke seg at det også finnes jotunkenninger av typen 'Tors fiende' e.l., men det gjør det tilsynelatende ikke (Meissner 1921: 255–9).²¹ Derimot finnes det en kenningstype for 'jord'

¹² Dette stemmer med *Skírnismál* (Bugge 1965: 93/str. 21).

¹³ Ingen av de overleverte gullkenningene av denne typen refererer til et spesifikt antall.

¹⁴ «Skáldskapr er kallaðr skip dverga ok jötna ok Óðins ok fundr þeira ok drykk þeira» (Finnur Jónsson 1931: 255/1–2) 'Poesi er kalt dvergers og jotners og Odins skip, og funnet deres og drikken deres'.

¹⁵ «Orrostu (...) skal kenna við Óðin» (Finnur Jónsson 1931: 155/17–19) 'Kamp skal bestemmes ved Odin'.

¹⁶ «Skjöld má (...) eigna jafnan orrostu eða Óðni» (Finnur Jónsson 1931: 255/20–3) 'Skjold kan jevnlig tilegnes kamp eller Odin'.

¹⁷ «Öll herklæði eru fót Óðins» (Finnur Jónsson 1931: 256/1) 'Alle rustninger er Odins tøy'.

¹⁸ «Öll hoggvápn má (...) kenna við Óðin» (Finnur Jónsson 1931: 2–3) 'Alle hoggvåpen kan bestemmes ved Odin'.

¹⁹ «Haukar ok hrafnar eru hræfuglar ok svá ernir. Rétt er aðra fugla at nefna til ok eigna Óðni» (Finnur Jónsson 1931: 257/16–17) 'Hauker og ravner er åtselsfugler og likens ørner. Det er riktig å navngi andre fugler og tilegne dem Odin'.

²⁰ «Karla má ok kalla tjáheitum karlkendum ok Óðins ok allra ása, hvárt sem vil lofa eða lasta» (Finnur Jónsson 1931: 257/20–1) 'Menn kan óg kalles med treheiter av hannkjönn og Odins og alle æsers, enten man vil love eller laste'.

²¹ Det nærmeste er kenningen «Þrúðar þjófr» (*Skj B I*: 1/str. 1) 'Truds (Tors datter) tyv <Rugne>'.

med Tor som kjenneord, altså ‘Tors mor’, men den er uvanlig. Det finnes fire tilfeller av denne kenningstypen i det overleverte materialet, to i hver sin lausavísa av Eyvindr Finnsson skáldaspillir (*Skj B I*: 64/str. 8–9) og to i en strofe fra *Háttatal* (*Skj B II*: 61/str. 3). Det ser med andre ord ut til at det er Snorres store fokus på Tor, i hvert fall i en poetisk sammenheng, som skiller seg ut, og ikke *LS*’ overseelse av ham.

I *LS* står det at menn også kan bli kalt for et jotunnavn dersom kenningen skal være negativ.²² Jotner inkluderes dessuten i kenninger for ormer,²³ gull²⁴ og for verden, hvor det står: «Þat er rétt at kalla jorð hold Ymis, en sæ blóð hans, Miðgarð brár hans, en ský heila hans» (Finnur Jónsson 1931: 259/5–6) ‘Det er riktig å kalle jord for Ymes kjøtt, og sjø for blodet hans, Midgard øyevippene hans og skyer hjernen hans’. Denne setningen følger like etter to strofer fra *Grímnismál* som tar for seg den norrøne skapelsesmyten:

Or Ymis holldi
var iorð of skopvð
ænn or hans sara svæita siórr
biorg or bæinvm
baðmr or hari
himin or havsi hans.

Ænn or hans brám
gerðv blið rægin
miðgarð manna svnom
Ænn or hans hæila
vorv þav hin hriðfælldv
sky qll of sköpvtt (*SnE II*: 431).

40. Av Ymes kjøtt
ble jorda skapt,
og blodet ble til sjø,

²² «En ef illa skal kenna, þá má han kalla allra illra kvikvenda nofnnum karlkendra ok jötna» ‘Men hvis han skal betegnes ille, da kan han kalles ved navn for alle onde skapninger av hannkjønn og jotner’

²³ «Ormr sá heitir miðgarðsormr, er liggr um qll land utan; því er rétt at kenna orma alla svá til landa sem sjó, kalla band eða baug jarðar» (Finnur Jónsson 1931: 256/13–15) ‘Midgardsormen heter den ormen som ligger ute omkring alt land; derfor er det riktig å bestemme alle ormer slik ved land som [man gjør med] sjø, og kalle dem jordens bånd eller ring’

²⁴ «Gull er (...) mál jötna» (Finnur Jónsson 1931: 256/24–7) ‘Gull er jotners tale’

av hausen ble himmel,
av håret skog,
og av beina berg.

41. Av hans øyenhår
skapte hellige guder
Midgard for menneskesønner;
men av hans hjerne
gjorde de, vet jeg,
tunge, truende skyer (Holm-Olsen 2001: 81).

Disse strofene er også gjengitt i *Gylfaginning* sammen med en gjenfortelling av myten i prosaform. Kenninger knyttet til myten er nevnt i *SkskM* under referentene himmel,²⁵ jord²⁶ og sjø.²⁷ Det er overraskende at kenningen «Ymis hold» for jorden, som ikke finnes i noen overleverte dikt (Meissner 1921: 87–9), er inkludert i *LS*, og ikke kenningstypen ‘Odins kvinne’ som ser ut til å vært ganske vanlig (Meissner 1921: 87). Kan det kanskje ha vært lettere for en kristen, som var under den oppfatningen at jorden er Guds skaperverk, å relatere til en myte der jorden er skapt ut av noe, til tross for at det er ut av en jotun, enn at jorden skal være hustruen, og elskeren, til en hedensk gud?²⁸

LS avsluttes med en seksjon om Fenrisulven som ender opp med en kenning for vann.²⁹ Fenrisulven er viet relativt mye plass i *LS*, enda så kort denne avhandlingen er. Seksjonen består i stor grad av oppramsing av diverse navn knyttet til stedet Fenrisulven står bundet:

Ámsvartnir heitir vatn, en Lyngvi hólmr í vatninu, en Siglitnir hóll í hólminum. En Þviti heitir hæll er stendr í hólínum, en Gnjóll heitir rauf er boruð³⁰ er á hælínum, en Hræða heitir festr er Fenrisúlfr er bundinn með ok er henni drepit í gegnum raufina, en Gelgja spýta er fyrir er stungit. Fjóturrinn heitir

²⁵ «Hvernig skal kenna himin? Svá at kalla hann Ymis haus» (Faulkes 1998: 33/23) ‘Hvordan skal himmelen bestemmes? Således å kalle den Ymes hodeskalle’

²⁶ «Hvernig skal jörð kenna? Kalla Ymis hold» (Faulkes 1998: 35/19) ‘Hvordan skal jorden bestemmes? Kalles Ymes kjøtt’

²⁷ «Hvernig skal sæ kenna? Svá at kalla hann Ymis blóð» (Faulkes 1998: 36/24) ‘Hvordan skal sjøen bestemmes? Således å kalle den Ymes blod’

²⁸ Kenningstypen er så pass vanlig at det er nærmest utenkelig at forfatteren ikke skal ha kjent til den.

²⁹ «Ár tvær falla ór munni honum, heitir önnur Ván, en önnur Víl, ok er því rétt at kalla vötn hráka hans» (Guðrún Nordal 2001: 228) ‘To elver faller fra munnen hans [Fenrir], den ene heter Ván og den andre Víl, og det er derfor riktig å kalle vann for spyttet hans’

³⁰ Retter fra *borut* i henhold til håndskriftene (se SnE II 431 og 515).

Gleipnir er honum heldr. Gervir váru tveir fjotrar til hans fyrst, þeir Drómi ok Læðingr, ok helt hvárgi. Þá var Gleipnir síðan gorr ór sex hlutum (Guðrún Nordal 2001: 228).

Ámsvartne heter et vann, og Lyngve en holme i vannet, og Siglitnir en hol [lav haug] på holmen. Og Tvite heter pålen som står i holen, og Gjoll hetet hullet som er boret inn i pålen, og *Hræða* heter tauet som Fenrisulven er bundet med, og den er trukket igjennom hullet, og Gjalgja er pinnen som er stukket inn foran. Lenken som holder ham heter Gleipne. Det ble laget to lenker til ham først, Dróme og Løding, og ingen av dem holdt. Da ble siden Gleipne laget av seks ting.

Deretter følger eddastrofen som ramser opp disse seks tingene. Like etter denne strofen står det at grunnen til at disse tingene ikke lenger finnes, er fordi alt som var, ble brukt til å lage lenken. Dette minner om avsnittet før seksjonen om Fenrisulven, som forteller at det er kvernen Grotte som står bak malstrømmer og det at havet er salt.³¹ I Snorres *Edda* er det i *Gylfaginning* at historien om bindingen av Fenrisulven blir fortalt. Her er det formulert som en fortelling, mens *LS*' skildring er mer som en beskrivelse av et bilde. På dette «bildet» er ulven allerede bundet, mens fortellingen hos Snorre gir forklaringen på hvordan dette skjedde. Så gjenstår spørsmålet om myten om Fenrisulven kan ha hatt en spesiell betydning for *LS*-forfatteren, eller i hans samtid, siden den er viet så stort fokus. En mulig forklaring kan være at myten ble sett på som en parallell til Kristus' rystelse av helvete, på samme måte som Midgardsormen ble sammenlignet med Leviatan (Clunies Ross 2005: 123).

Niðrstigningsarsaga, en norrøn oversettelse av evangeliet om Nicodemus som tar for seg fortellingen om Kristus' rystelse av helvete, viser hvordan den gamle mytologien kunne flettes inn i kristne tekster, og at de nye og de gamle fortellingene inneholder flere paralleller. Her kan man blant annet lese at djevelen kalles «Satan iotunn helvitis hofðingi», og at han iblant tar form som en drage (Unger & Bentzen 1877: 3). Videre fortelles det om hvordan himmelen åpner seg, og at Jesus rir frem og sier: «Gilldr su er at Jorsolom er gør verþi miþ[garþsormi at scaþa» (Unger & Bentzen 1877: 4) 'Fellen som er gjort i stand i Jerusalem, blir Midgardsormens skade'. Deretter senker han en krok ned i fellen og fester på den et agn som ikke synes (*ibid.*). Når djevelen så går i fellen er det beskrevet slik:

Þa bra hann ser i dreca like oc gørðiz þa sva mikill, at hann þolesc liggia mundu umb heimen allan utan. Hann sa þau tíþennde at Jorsolom, at Jesus Cristr var þa i andlati, oc for þangat þegar oc ætlaþi at slita ondina þegar fra honom. En þa er hann com þar oc hugþez gløpa mundo hann oc hafa með ser, þa beit

³¹ «Þar er svelgr síðan, er sær fellr í auga Gróttu. Þá gnýr sær, er hon gnýr, ok þá varð sjórin saltr» (Finnur Jónsson 1931: 259/10–12) 'Der er det siden et svelg, hvor sjøen faller i Grottes øye. Da drønner sjøen som kvernen drønner, og slik ble sjøen salt'

øngullinn godomsens hann, en crossmarkit fell a hann ovan, oc varþ hann þa sva veidr se(m) fiscr a øngle eþa mus under treketi, eþa sem melraki i gilldro, eptir þvi sem fyrir var spat. Þa for til dominus noster oc bat hann, en qvade til engla sina at varþveita hann (Unger & Bentzen 1877: 5).

Da skiftet han til dragekropp og gjorde seg så stor at han syntes ligge ute omkring all verden. Han så de hendelsene i Jerusalem, at Jesus Kristus var døende, og han fór straks dit og hadde som hensikt å slite ånden fra ham med en gang. Men da han kom dit og tenkte han ville svelge den og ta den med seg, da bet den guddommelige kroken ham, og korset falt over ham, og han ble da fanget som en fisk på kroken eller en mus under musefellen, eller som en rev i fellen, etter det som tidligere var spådd. Da fór Dominus Noster til og bandt ham og sa til englene sine at de måtte vokte ham.

Den tydeligste parallellen er til Midgardsormen, og frasen som er brukt i sagaen for å beskrive hvor stor djevelen gjorde seg, minner veldig om det som står om Midgardsormen i *LS*: «liggr um ǫll lǫnd utan» (Finnur Jónsson 1931: 256/13).³² Selv navnet *Miðgarðsormr* brukes i sagaen. Fenrisulven nevnes ikke eksplisitt, men det er svært trolig at samtidens kristne så en parallell også mellom denne og Bibelens djevlskikkelse. Otto Gschwantler har skrevet om dette i artikkelen «Die Überwindung des Fenriswolfs und ihr Christliches Gegenstück bei Frau Ava» fra 1990, hvor han anser Kristus' seier over djevelen som det kristne motstykke til overvinnelsen av Fenrisulven i norrøn mytologi. Han legger i den forbindelse vekt på at djevelen til tider ble kalt for *helveteshunden* (Gschwantler 1990: 510). Her siterer han dessuten en passasje fra samlehandskriftet *Hauksbók* som forteller hvordan Herren vant over djevelen, bandt ham og plasserte et kors i munnen hans (Gschwantler 1990: 527). Dette ligner veldig på beretningen som gis i *Gylfaginnig*. Her står det at gudene satte et sverd på tvers inn i munnen til ulven etter at han var bundet: «nema hjoltin við neðra gómi, en efra gómi blóðrefill. Þat er góm Sparri hans» (Faulkes 2005: 29/7–9) 'hjaltet stod mot nedre gommen, og sverdets spiss mot den øvre gommen. Det er gommepinnen hans'. Her har Snorre med en referanse til en kenning fra diktet *Geisli* av Einarr Skúlason: «gylðis kindar góm Sparri» (*Skj B I*: 439/str. 48) 'ulvens slektnings <ulvens> gommepinne <sværd>'. Diktet er antakelig den eldste kristne *drápa* av sin størrelse (Chase 2005: 9), og de mytologiske kenningene er lite fremtredende. Mikael Males har i artikkelen «Wormianusredaktören. Språk, tro och sanning vid 1300-talets mitt» kommentert retorikk og bruk av mytologi i *Geisli* og nevner at nettopp denne kenningen skiller seg ut:

³² Også i *Gylfaginnig*: «Miðgarðsormr er liggr um lǫnd ǫll» (Faulkes 2005: 43/20), og «er liggr um ǫll lǫnd» (Faulkes 2005: 27/12–13).

Geisli är diktad med ett förhållandevis enkelt språk och med ett fåtal enkla mytologiska kenningar (...) Helt avvikande är dock kenningen *gylðis kindar gómsparri* 'vargens avkommas [vargens] gomspärr [svärd]' (strof 48). Denna kenning har ingen metaforisk grund utan kräver ingående kunskap om de mytologiska berättelserna och/eller om traditionellt skaldespråk (Males 2013: 69).

Han skriver vidare at Einarr trolig har inkludert denne kenningen for å markere sin kunnskap «så att den enkla stilen inte skall få åhöraren att tvivla på diktarens förmåga» (*ibid.*). At han har valgt å vise sine ferdigheter med å referere til nettopp denne myten, kan være et tegn på at den hadde en viss plass i middelaldermenneskets bevissthet, og det allerede fra midten av 1100-tallet. Det er derfor kanskje ikke så rart at denne myten er viet såpass mye plass på slutten av *LS*.

Det er enda en mytologisk kenning som kan sies å inkludere en jotun: «Hestar tröllkvenna eru vargar, en taumar þeira eru ormar» (Finnur Jónsson 1931: 257/14) 'Trollkvinnens hester er ulver, og tømmene deres er ormer'. Ulvekenningen 'trollkvinnens hest' er langt ifra uvanlig, og hadde kun den første delen av setningen stått hadde ikke dette nødvendigvis trengt å være en referanse til noe mer enn en konvensjonell kenningstype. Den andre delen derimot, 'trollkvinnens tømmer' for orm, finnes ikke i noen overleverte skaldedikt og må derfor stamme fra noe annet. Det finnes to ulike myter som kan ligge til grunn. Den ene er fra historien om Balders gravferd som er gjengitt i *Gylfaginning*. Her står det: «Þá var sent í Jötunheima eptir gýgi þeiri er Hyrrokkin hét. En er hon kom ok reið vargi ok hafði hoggorm at taumum» (Faulkes 2005: 46/25–6) 'Da ble det sendt etter en gygre i Jotunheimen som het Hyrrokkin. Hun kom ridende på en ulv og hadde hoggorm som tømmer'. Den andre muligheten er fra diktet om Helge Hjorvardsson gjengitt i *Den eldre Edda*. Her står det i prosaen: «Hepinn for einn saman heim or scógi íólaaptan oc fann trollkono; sv reip vargi oc hafði orma at tæmom» (Bugge 1965:176/11–14) 'Hedin dro alene hjem fra skogen julaften og fant en trollkvinne; hun red på en ulv og hadde ormer som tømmer'. Rent språklig er det den siste som minner mest om *LS*, da Snorres beretning bruker termen *gýgr* istedenfor trollkvinne, samt spesifiserer at ormene det er snakk om, er hoggormer. *LS* har en del språklige fellestrekk med flere eddadikt, det gjelder særlig heltediktene, og det er også oppsiktsvekkende at alle diktstrofer som siteres i teksten, er av nettopp denne sjangeren. Det virker dermed sannsynlig at forfatteren har hatt gode kunnskaper om også dette og ikke bare skaldedikt og -språk. Det kan imidlertid være problematisk å argumentere for påvirkning fra eddadikt fordi dateringen av disse er så omdiskutert (se Fidjestøl 1999). Det er allikevel ikke altfor dristig å anta at mange av dem eksisterte i omtrentlig nåværende form på *LS*-forfatterens tid, selv om dette

skulle være så tidlig som midten av 1100-tallet. Jeg vil vise til flere språklige paralleller mellom *LS* og forskjellige eddadikt senere i dette kapitlet.

Dverger inkluderes ikke i like mange kenninger. De finnes i kenninger for stein³³ og himmelen³⁴ i tillegg til poesi, og de er en egen referent sammen med jotner. De fire dvergene *Norðri*, *Suðri*, *Austri* og *Vestri* i himmelkenningen er også kjent fra *Völuspá*, hvor de er listet opp blant en rekke andre navn på dverger, og fra *Gylfaginning*, der en forklaring for kenningen er gitt. Her står det: «Tóku þeir ok haus hans ok gerðu þar af himin ok settu hann upp yfir jorðina með fjórum skautum, ok undir hvert horn settu þeir dverg. Þeir heita svá: Austri, Vestri, Norðri, Suðri» (Faulkes 2005: 12/4–6) ‘De tok også hodeskallen hans og av det gjorde de himmelen, og satte den opp over jorden med fire hjørner, og under hvert hjørne satte de en dverg. De heter så: Østre, Vestre, Nordre, Søndre’. Kenningen «Austra erfiði» (*Skj* B I: 321/str. 24) er dessuten kjent fra en strofe fra diktet *Þórfínnsdrápa* av Arnórr Þórðarson jarlaskáld,³⁵ som godt kan være en av *LS*-forfatterens kilder, og som er sitert i *SkskM* (Faulkes 1998: 33–4/str. 106).³⁶

Under kenninger for poesi refereres det til myten om skaldskap og skaldemjøden, en myte som vies mye plass i *SkskM* og forklares nøye. Det vi kan lese om denne myten hos Snorre, stemmer ikke helt med alle forslagene til poesikenninger i *LS*. Her står det at poesi kan kalles dvergers, jotners og Odins skip, funn og drikke (Finnur Jónsson 1931: 255/1–2), noe som betyr at alle grunnord og kjenneord er likestilt og kan kombineres fritt. Dermed kan man f.eks. få en poesikenning av typen ‘dvergers funn’ eller ‘Odins skip’. Slik ser det ikke ut til å ha vært i praksis (se Meissner 1921: 427–30), og det stemmer som sagt heller ikke med beretningene gitt i *SkskM*. Her kommer det tydelig frem at poesi kan kalles dvergers, jotners og Odins drikke, men bare dverger kan stå sammen med ‘skip’ og kun Odin med ‘funn’ (Faulkes 1998: 11/26–9). Dette gjør det lite sannsynlig at *LS* kan være basert på *SkskM*. Det måtte i tilfelle bety at forfatteren hverken har fått med seg det korrekte innholdet i Snorres prosa eller hatt skikkelig oversikt over tradisjonen knyttet til denne referenten. Hadde

³³ «Steina má kalla (...) hús dverga» (Finnur Jónsson 1931: 255/13–14) ‘Steiner kan kalles dvergers hus’

³⁴ «himinn erfiði dverga fjogurra, þeira, er svá heita, Norðri, Suðri, Austri, Vestri» (Finnur Jónsson 1931: 258/29–30) ‘himmelen [er] arbeidet til de fire dvergene som heter Nordre, Søndre, Østre, Vestre’

³⁵ I strofe 21 fra samme dikt nevnes *Péttlandsfirði*, ‘Pentlandsfjorden’ som i *LS* er stedet hvor skipet med Grotte sank.

³⁶ *SkskM* nevner også *byrðr* som mulig grunnord i tillegg til *erfiði*. Dette har han antakelig fra Hallfrøðr Óttarsson vandræðaskálds dikt *Óláfsdrápa* som inneholder kenningen «Norðra niðbyrðr» (*Skj* B I: 156/str. 26 og 28) ‘Nordres slektnings byrde’. *LS* har ikke den samme språklige overenskommelsen med denne kenningen og det er derfor vanskeligere å si om forfatteren har kjent til varianten.

materialet støttet *LS* på dette punktet, kunne det tenkes at forfatteren har rettet opp i Snorres feil, men dette er altså ikke tilfellet. Det virker da som mer sannsynlig at forfatteren ikke har kjent til myten, i hvert fall ikke slik den fremgår i *SkskM*, men har lagt merke til at drikke, skip og funn gjerne brukes som grunnord når kenningen er mytologisk, og at de mytologiske kjenneordene ofte veksler mellom navn for Odin, jotner og dverger.

Som tidligere nevnt kan kenninger for menn inneholde et navn på en mannlig gud, som for eksempel Odin. Det samme gjelder for kvinner, men da er det snakk om navn på gudinner: «Konu er rétt at kalla (...) ásynju heitum» (Finnur Jónsson 1931: 257/29–30) ‘Kvinner er det riktig å kalle med ásynjeheiter’. Her nevnes det ingen eksempler som i mannskenningene, men litt senere står det: «Regin heita goð heiðin, bõnd ok røgn» (Finnur Jónsson 1931: 258/4–5) ‘Hedenske guder heter guder, guder og guder’. Det er litt uklart hva denne setningen gjør der, men like etter dette følger informasjon om hvordan man kan lage negative kvinnekenninger: «Kalla má konu þeira heitum ok kenna» (Finnur Jónsson 1931: 258/4–5) ‘En kvinne kan kalles og bestemmes med deres heiter’. Kanskje prøver han å poengtere at kvinner kan kalles med ásynjeheiter også når kenningen er negativ, slik tilfellet er med mannskenninger: «Karla má ok kalla trjáheitum (...) ok Óðins ok allra ása, hvárt sem vill lofa eða lasta» (Finnur Jónsson 1931: 257/20-1) ‘Menn kan også kalles med treheiter eller Odins eller alle åsers, enten man vil love eller laste’.

Blant de mytologiske kenningene er det flere referanser til heltediktningen. Én av disse finnes i kenninger for steiner. «Steina má kalla (...) grand þeira Hamðis ok Sǫrla» (Finnur Jónsson 1931: 255/13–14) ‘Steiner kan kalles for Hamdes og Sorles sorg’. Denne myten er kjent fra både *SkskM* og eddadiktet *Hamðismál* fra *Den eldre Edda*. I strofe 25 av diktet står det:

Þa hraót víþ

inn reginkvnnngi

baldr i hrynio,

sem biorn hryti:

«Grytiþ ér a gvmna,

allz geirar ne bita,

eggjar ne iarn

Ionacrs sono» (Bugge 1965: 321–2/str. 25).

Da gaulte han vilt,

den gudebårne,
brølte som bjørnen,
den brynjeklede:
«Stein dem i hel
når stål ikke biter,
verken egg eller odd,
på Jonakers sønner» (Holm-Olsen 2001: 305/str. 25).

I *Skism* er denne myten avslutningen på historiene knyttet til Sigurd Fåvnesbane, noe den for så vidt også er i *Den eldre Edda*. Hos Snorre står det: «Þá kallaði Jormunrekkir at þá skal berja grjóti. Var svá gert. Þar fellu þeir Sqrli ok Hamðir» (Faulkes 2005: 50/14–15) ‘Da befalte Jormunrekk at det skulle kastes stein. Det ble så gjort. Der falt Sorle og Hamde’. I C-håndskriftet står det i tillegg: «Þvi er brynja kavllvð klæði eða vaðir Hamðis ok Sorla» (Finnur Jónsson 1931: 133/28–9) ‘Derfor er brynje kalt Hamdes og Sorles klær eller klede’. Dette er det to eksempler på under kenninger for våpen og rustning (Faulkes 1998: 68/13–18). Dette er én av flere referanser til helteidiktning i *LS*, som vi særlig finner blant gullkenningene, men også muligens blant kenninger for ulver og ormer som trollkvinnens hester og tømmer (se ovenfor). Det er også minst én mulig referanse til blant synonymmer for ‘hjerter’. *LS* sier at hjerte også heter *eisköld*. Dette ordet er ikke nevnt i *Skism* med unntak av i A- og B-håndskriftene, altså *LS*-håndskriftene. Utenom dette finnes ordet i to kilder der de begge er brukt som benevnelse på hjertet til Fåvne. Den ene er fra *Fáfnismál* der det står:

«Sittv nv, Sigvrþr!
enn ec mvn sofa ganga,
oc halt Fafnis hiarta við fvna;
eiskald ec vil
etinn lata
eptir þenna dreyra drycc» (Bugge 1965: 223/str. 27).

«Sitt du nå, Sigurd,
- jeg vil sove så lenge, -
og hold Fåvnes hjerte i flammen;
ormehjertet
vil jeg ete siden
etter denne drikk av blod» (Holm-Olsen 2001: 222/str. 27).

Den andre er et skaldedikt av Illugi Bryndælaskáld:

«Enn lét ulfa brynnir
[eiskaldi gramr beisku
mildr helt orms of eldi]
austrfór þaðan gǫrva» (*Skj B I*: 354/str. 2).

‘Ennå lot ulvens drikkegiver <krigeren/mannen> gjøre i stand reisen mot øst derifra. Den gavmilde fyrste (Sigurd) holdt ormens (Fåvnes) bitre hjerte over ilden.’

Felles for bruken av *eiskald* i disse to strofene er at det brukes om Fåvnes hjerte i det det skal tilberedes over flammene for å spises. Ifølge myten gir selv en dråpe blod fra dette hjertet evnen til å forstå fuglers tale. Om dette ordet utelukkende er blitt brukt om Fåvne sitt hjerte, er ikke mulig å si for sikkert, men det er oppsiktsvekkende at *eiskald* er brukt om dette i de to eneste poetiske kildene vi har ordet overlevert i.

Mot slutten av *LS* er det skrevet inn en liten strofe om *Bil* og *Hjúki*, som ifølge *Gylfaginning* er to barn Måne tok fra en brønn. Denne informasjon gis ikke i *LS*, men strofen forteller at de to bærer på en så (et stort trekar med to hanker) som heter Sægr og en stang som heter Simul. Dette følges av setningen: «þat er kallat, at þau sé í tungli» (Finnur Jónsson 1931: 259/3) ‘Det er sagt, at de er i månen’. Dette gir assosiasjoner til «Mannen i månen»-historier, som baserer seg på skyggemønstrene man kan se på fullmånen fra jorden. Dette har Sabine Baring-Gould skrevet om i boken *Curious myths of the Middle Ages* fra 1872:

The general superstition with regard to the spots on the moon may briefly be summed up thus: A man is located in the moon; he is a thief or a Sabbath-breaker; he has a pole over his shoulders, from which is suspended a bundle of sticks or thorns. In some places a woman is believed to accompany him, and she has a butter-tub with her; in other localities she is replaced as a dog (Baring-Gould 1872: 200).

Parallellen til *Bil* og *Hjúke* er tydelig: Én, kanskje to personer, er synlige på månens overflate bærende på en stang over skuldrene med noe festet til den. Dette har også Baring-Gould sett, for lenger ned vender han seg til skandinavisk mytologi og historien fortalt av Snorre i *Gylfaginning*. Om denne myten skriver han: «This refers undoubtedly to the spots in the moon, and so the Swedish peasantry explain these spots to this day, as representing a boy and a girl bearing a pail of water between them» (Baring-Gould 1872: 201). Han argumenterer også etymologisk for at navnene *Bil* og *Hjúki* har å gjøre med månens vekst og avtagelse, og at vannet de bærer på i såen representerer månens innvirkning på regnet (Baring-Gould 1872:

202). Han ser også ut til å mene at denne myten er opphavet til de andre «Mannen i månen»-mytene:

The Norse superstition attributed *theft* to the moon and the vulgar soon began to believe that the figure they saw in the moon was the thief. The lunar specks certainly may be made to resemble one figure, but only a lively imagination can discern two. The girl soon dropped out of popular mythology, the boy oldened into a venerable man, he retained his pole, and the bucket was transformed into the thing he had stolen – sticks or vegetables. The theft was in some places exchanged for Sabbath-breaking, especially among those in Protestant countries who were acquainted with the Bible story of the stick-gatherer (Baring-Gould 1872: 202–3).

Det er kanskje ikke alt av dette man burde ta for god fisk helt uten videre, men hypotesen om at myten baserer seg på månens utseende sett fra jorden, fremstår som veldig sterk. Dette styrkes av *LS* når det står at de er i månen, og ikke bare følger den, som Snorre skriver («Þessi börn fylgja Mána, svá sem sjá má af jörðu») (Faulkes 2005: 14/6–7) ‘Disse barna følger Måne, slik som man kan se fra jorden’). Uansett hva slags myte dette er, så er det merkelig at strofen er inkludert i *LS*. Den har tilsynelatende ingen ting der å gjøre, fordi det ikke nevnes en eneste kenning knyttet til myten eller til noe av innholdet. Strofen kommer rett etter kenninger for solen, så det er naturlig å se for seg at referenten her er månen, men formuleringen *því/þat er rétt at kalla/kenna tungl...* mangler for at strofen skal ha verdi i denne konteksten.³⁷ Det finnes heller ingen overleverte månekenninger som inneholder noen av navnene nevnt i strofen (Meissner 1921: 104), og *SkskM* sier heller ikke noe om kenninger for månen, den ramser kun opp noen *ókent heiti*: «Tungl: máni, ný, nið, ártali, múlinn, fengari, glámr, skyndir, skjálgr, sk⟨r⟩ámr» (Faulkes 1998: 85/21). Sånn sett har myten en mye mer logisk plass i *Gylfaginning* enn i *LS*, så hvis dens tilstedeværelse i de to tekstene kan ses på som et tegn på påvirkning, virker det mest sannsynlig at den skal ha gått fra *LS* til *Gylfaginning* og ikke omvendt. Det er ett av navnene i strofen fra *LS*, Bil, som brukes en del i skaldedikt, men det er i kenninger for kvinne (se *Lexicon Poeticum*). Ellers er Simul listet opp i *þulur* som heite for jotunkvinne (Faulkes 1998: 112/str. 425) og dukker dessuten opp i en strofe fra eddadiktet *Helgakviða Hundingsbana hin fyrri*, men her i betydning simle, altså reinku. Denne strofen refererer også til Grane, som nevnes i *LS* under gullkenninger. Diktet har flere referanser felles med *LS*, disse inkluderer Odin, Frode og Fenrisulven. I tillegg inneholder den ulvekenningen «hálu skær» (Bugge 1965: 188/54) ‘Hálas (jotunkvinnens) hest <ulv>’ (jf.

³⁷ Dette minner for øvrig om avsnittet om Frodes kvern som heller ikke har noen slik formulering, men i dette tilfellet er kenninger knyttet til myten allerede nevnt under kategorien ‘gull’.

ovenfor) og hjertekeningen «móðakarn»³⁸ (Bugge 1965: 188/str. 53) ‘motets eikenøtt <hjerte>’. Enda en gang dukker det altså opp paralleller til heltediktningen, både innholdsmessige og språklige.

Det er én religiøs referent som *SkskM* har, men som mangler i *LS*, nemlig Kristus. Skaldedikt med kristent innhold vokser frem på 1100-tallet etter at enkelte mytologiske referanser ble akseptert i en kristen sammenheng (jf. ovenfor om Midgardsormen og Fenrisulven som djevelen), noe som i sin tur gjorde at skaldespråket ble mer anvendbart også for dette temaet. Dette skjer særlig i andre halvdel av 1100-tallet, med dikt som *Geisli*, *Plácítúsdrápa* og *Harmsól* (se Clunies-Ross 2005: 114–40). Når *LS* ikke har med noen kristne referenter, kan det ses på som et tegn på at teksten er fra denne perioden, etter at mytologiske kenninger har blitt ‘stuerent’ og ufarliggjort, men før kenninger for Kristus, jomfru Maria, helgener osv. var blitt en etablert del av skaldespråket. På midten av 1300-tallet begynner enkelte skaldere å kritisere bruken av kenninger, og dette ser ut til å gjelde spesielt for dikt med religiøst innhold (se Johansson 2009). Kenninger bidrar ikke bare til å skape språklig variasjon i et dikt, men de gjør også hver strofe vanskeligere å forstå. Dette er ikke nødvendigvis et positivt trekk i et dikt som skal hylle Gud, og derfor ville det kanskje være naturlig for en poetikk skrevet under denne perioden å ikke inkludere kenninger for kristne referenter. Dermed kunne fraværet av slike også blitt brukt som argument for en sen datering, hadde det ikke vært for A-håndskriftet. Det er datert til begynnelsen av 1300-tallet og er derfor for gammelt til å kunne ha blitt påvirket av de endrede holdningene.³⁹

I boken *Tools of Literacy* skriver Guðrún Nordal at referanser til hedenske myter i *LS* er «limited to the myth of poetry, the myth of the creation of the world, the myth of Fróði, and the myth of the Miðgarðsormr and Fenris úlfr. References to the gods are only included in the context of kennings for woman and man» (Guðrún Nordal 2001: 227). Dette stemmer ikke overens med min gjennomgang av mytologiske referanser i *LS*, som viser at teksten inneholder langt mer enn hva hun hevder. I avsnittet om gullkenninger alene refereres det til

³⁸ I *LS* står det: «Hjarta er (...) kent til hugar. Hjarta heitir ok akarn» (Finnur Jónsson 1931: 258/25–6) ‘Hjertet er bestemt ved sinnet. Hjertet heter også eikenøtt’.

³⁹ Det kan for så vidt tenkes at forfatteren har valgt å ikke ha med slike referenter av helt andre grunner. Han kan for eksempel hatt en personlig mening om at det tradisjonelle kenningsystemet ikke gjorde seg for beskrivelser av Gud, og derfor utelukkete det. Teksten gir ingen klare uttrykk for en slik holdning, så jeg ser ingen grunn til å godta en slik forklaring uten videre.

Siv, Frøya, Frode, Rolf Krake, Grane og Fávne (og med det Sigurd) og ringen Draupne. Odin nevnes i mange kategorier, og det er flere referanser til jotner og dverger. I tillegg nevnes Hamde og Sorle, og det er mulig å finne referanser til *Helgakviða Hjörvarðssonar* og *Helgakviða Hundingsbana hin fyrri*. Dessuten er det referert til en myte om månen. Mange av de samme mytene blir også omtalt i *Háttalykill* av Rognvaldr jarl Kali Kolsson og Hallr Þórarinnsson (Guðrún Nordal 2001: 32) og selvfølgelig i Snorres *Edda*. Interessen for en del av disse mytene i middelalderen ser ut til å være knyttet til dansk historieskriving (Guðrún Nordal 2001: 48), og noen fordi de hadde sine motstykker i kristendommens egne fortellinger og profetier. Noen myter kan dessuten ha vært interessante i seg selv som rene eventyr. Det er f.eks. en slående likhet mellom myten om Frodes kvern og det norske folkeeventyret «Kvernen som står og maler på havsens bunn» i eventyrsamlingen til Asbjørnsen og Moe. Også denne kan male gull, men også alle mulige andre ting.⁴⁰ Eventyret ender med at en skipper kjøper kvernen og bruker den til å kverne salt ombord på skipet sitt. Han greier ikke å stoppe den, og dermed synker skipet: «Der står kvernen på havsens bunn og maler den dag i dag, og derfor er det sjøen er salt» (Asbjørnsen & Moe 1993: 457).

⁴⁰ Dette minner om beskrivelsene av Grotte i B: «[H]on mol hvatvetna þat er hann villde gull ok sylfr ok aðra hluti» (SnE II: 515) 'Den [Grotte] malte hva enn han ville, gull og sølv og andre ting'.

6 Særegne kenninger i *Litla Skálda* og i skaldediktene

LS og *SkskM* både utfyller hverandre og motsier hverandre på flere punkter. De motsier hverandre ved å legge ved ulike betingelser og begrensninger til noen av kenningtypene, og de utfyller hverandre ved å inkludere ulike referenter, f.eks. har *SkskM* med hedenske guder som referent, mens *LS* inkluderer dverger og jotner. I tillegg har de med forskjellige kenningkonstruksjoner innenfor felles referenter. I dette kapitlet vil jeg ta for meg de særegne kenningene i *LS*, dvs. de som ikke er beskrevet i *SkskM* eller går på tvers av reglene i denne, etter den rekkefølgen som er etablert der (i *LS*), og sammenligne dem med de overleverte skaldediktene. Formålet med dette er å finne ut av hvilke kilder *LS*-forfatteren kan ha benyttet, og eventuelt om noen dikt viser tegn til påvirkning fra *LS*. I tillegg vil jeg se etter om valg av kenningstyper og referenter kan reflektere tidspunktet for når de to tekstene ble skrevet, slik at en relativ datering kan bestemmes.

6.1 Fra poesi til steiner

LS begynner med å ramse opp kenninger for poesi. Disse avviker en del fra *SkskM*, samt fra det overleverte materialet (jf. kap. 5). Det er allikevel én av disse avvikende kenningtypene som ser ut til å være belagt i diktkorpuset, nemlig kenningstypen «skip jötna» ‘jotners skip’. Det finnes imidlertid kun ett tilfelle av dette: «Berg-Saxa fley» (*Skj* BI: 117/str. 6) ‘Bergsaxeres <jotners> skip’ fra *Vellekla* av Einarr skálaglamm. Referenten ‘poesi’ er en av flere der særegne kenningstyper dukker opp i dette diktet (se vedlegg). Selv grunnordet i kenningen, jotun, er skrevet om i samsvar med *LS*. Her står det at både dverger og jotner kan kalles med alle typer folkeheiter, så vel som navn for sjøkonger og andre synonymmer for ‘konge’, men at dverger skal bestemmes ved stein eller ur og jotner ved berg eller fjell. Hos Meissner⁴¹ kan vi se at det både finnes flere kenningstyper enn *LS* gir inntrykk av, og dessuten at det som i *LS* skal bety ‘dverg’ i realiteten er blitt brukt om jotner (Meissner 1921: 255–9). Blant disse er for eksempel kenningen «hraun-Atli» ‘stein-Atle (sjøkongenavn)’ fra Haukr Valdísarsons *Íslendingadrápa*. Det er mulig at forfatteren av *LS* har prøvd å lage et skille mellom disse to referentene som egentlig ikke var der, men i noen tilfeller kan en kenning tolket som ‘jotun’

⁴¹ Meissner åpner for å tolke *berg-Saxar* som dverger, antakelig for at kenningen (*berg-Saxa fley*) skal stemme med *SkskM* (Meissner 1931: 257).

av moderne forskere, like gjerne bety dverg.⁴² Kenninger for jotner og dverger er ikke beskrevet i *SkskM*, noe som kan ha sin naturlige forklaring i at han konsentrerer seg om hyllingsdikt (jf. kap. 5). Mer overraskende er det at heller ikke kenninger for drikke blir omtalt. I *LS* derimot er denne referenten med. Her står det: «Drykk má kalla sævar heitum ǫllum, fjarða ok bylgna ok vatna allra, ok kenna til kera eða horna, munns eða góma, tanna eða tungu» (Finnur Jónsson 1931: 255/7–9) ‘Drikke kan kalles med alle heiter for sjø, fjorder og bølger og alt vann, og bestemmes ved kjeler eller horn, munn eller gomme, tenner eller tunge’. Blant alle de overleverte drikkekenningene er de med kjenneordet *horn* i flertall, men også *ker* ‘kjele’ finnes det to eksempler på (Meissner 1921: 432). Mer uvanlig ser det ut til å ha vært å bruke kjenneord for ‘munn’. Dette finnes det kun ett eksempel på, «granstraumr» ‘lepestrøm’ (*grøn* eg. bart), fra *Pórsdrápa* av Eilífr Goðrúnarson (*Skj B I*: 140/str. 3).

LS nevner tre kenningstyper for stein: «Steina má kalla bein jarðar ok sjóvar ok vatna, en hús dverga, en grand þeira Hamðis ok Sǫrla» (Finnur Jónsson 1931: 255/13–14) ‘Steiner kan kalles for jordens og sjøen og vannets bein, og dvergers hus og Hamdes og Sorles sorg’. Den første av disse er vanligst, med 20 tilfeller i det overleverte materialet, spredd i dikt fra 800- til 1300-tallet (se vedlegg). De to andre er sjeldnere, med kun fem kenninger totalt. Det er oppsiktsvekkende at til tross for at de er sjeldne, brukes begge to i diktet *Ynglingatal* av Þjóðólfr ór Hvini. Her er også den siste typen (jordens, sjøens og vannets bein) brukt ved to tilfeller, og det virker rimelig å anta at dette diktet er en av kildene til *LS*. I andre strofe (*Skj B I*: 7/str. 2) har Þjóðólfr brukt en kenning for dverg som minner om typen beskrevet i *LS*, nemlig at et ord for folkeslag eller hersker kan bestemmes ved stein eller ur. Kenningen er ‘steinens vokter’ og kjenneordet ‘stein’ er her omskrevet til ‘dvergers hus’, «Dúrnis niðja salr» ‘Dúrnirs (dvergenavn) slektningers <dvergers> sal <stein>’. I strofe 26 har han brukt både «foldar bein» ‘jordens bein <steiner>’ og «Jónakrs bura harmr» ‘Jonakers sønners <Hamde og Sorles> sorg <steiner>’ (*Skj B I*: 11–12). Han har også kenningen «lagar bein» ‘sjøens bein’ i strofe 31 (*Skj B I*: 13), og dermed er hele avsnittet om steinkenninger i *LS* dekket.

Om kenninger for skip gir *LS* to opplysninger som avviker fra *SkskM*. «Skip má kalla dýra heitum ok fugla ok hesta ok kenna við sjó ok alt reiði skips, en kalla hesta-heitum einum, ef við sækonunga eru kendir» (Finnur Jónsson 1931: 255/4–6) ‘skip kan kalles med dyreheiter og fugler og hester og bestemmes ved sjø og alt skipsutstyr, og [skip] kalles med hesteheiter

⁴² For eksempel i kenningstypen ‘jotners/dvergers drikke’ for poesi.

alene, hvis de er bestemt ved sjøkonger'. Snorre nevner ikke denne begrensingen som kommer frem på slutten av setningen i *LS*, og han skriver heller ikke at skip kan kalles for fugler. Disse avvikene har Finnur Jónsson kommentert i innledningen til utgaven fra 1931, der han også gir uttrykk for å mene at *Litla Skálda* er basert på Snorres verk: «Der findes enkeltheder her [*LS*], som ellers ikke gives [*i SkskM*], f. eks. at skib kaldes ved fuglenavne. Noget sådant er yderst sjældent (f.eks. *Gestils qlpt* hos Egill). Det er ikke riktigt, når det hedder, at kun heste-navne bruges, når skibet opkaldes efter 'sjøkonger'» (Finnur Jónsson 1931: LIX). *LS* tar altså feil med hensyn til hesteheitene. Det er riktignok flest kenninger med hest som grunnord der en sjøkonge er brukt som kjenneord, men også andre dyr opptrer i denne kenningstypen, f.eks. reinsdyr (Meissner 1921: 218–19). I tillegg står ofte et sjøkongenavn sammen med grunnord for ski (Meissner 1921: 220), noe Snorre har fått med seg (Faulkes 1998: 74/7–8). På dette punktet gjengir ikke *LS* de faktiske forholdene, men kanskje prøver forfatteren her å innføre en regel han selv mener burde eksistere. Alternativt kan det hende at han rett og slett ikke kom på at andre grunnord også brukes, da teksten bærer preg av å ha blitt skrevet ned uten altfor mye forarbeid (jf. kapittel 3). Når det gjelder kenninger med grunnord for fugl, finnes det et usikkerhetsmoment i tolkningen. Det finnes nemlig en del kenninger med grunnord *hrafn* 'ravn' og *valr* 'falk' (Meissner 1921: 210–11) i tillegg til kenningene «Gestils qlpt» 'Gestils svane' i en lausavísa av Egill Skallagrímsson (*Skj B I*: 47/str. 23), «Gautreks svana» 'Gautreks svane' i *Øxarflokk* av Einarr Skúlason (*Skj B I*: 450/str. 5) og «stafns haukar» 'stavns hauker' fra et *Drømme- og varselsvers* datert til 1066 (*Skj B I*: 400/str. 8). Problemet med *hrafn* og *valr*, er at de er ført opp blant heiter for hester i en *pula* kalt *Kálfsvísa* (*Skj B II*: 657/str. 2–3). Dersom vi utelukker alle disse står vi bare igjen med tre kenninger, hvorav to har et sjøkongenavn som kjenneord og bryter derfor med *LS*. Det er altså kun én kenning i det overleverte materialet som med sikkerhet stemmer overens med verket. Men man burde kanskje ikke ta det for gitt at en kenning som «sævar hrafn» (*Skj B I*: 113/str. 5) skal oversettes til 'sjøens hest' og ikke 'sjøens ravn', og i hvert fall ikke at forfatteren av *LS* har forstått den slik.

6.2 Kamp, våpen og blod

I *SkskM* står det at kamp (*orrosta*) kan kalles våpens, beskyttelses (*hlífar*), Odins, valkyrjers eller hærkongers vær, gny (*gnýr*) eller drønn (*glymr*) (Faulkes 1998: 66/15–16). Dette er ikke langt fra hva som står i *LS*, men med noen detaljforskjeller. Valkyrjer er ikke nevnt blant

kjenneordene, og istedenfor ‘hærkonger’ har forfatteren brukt ‘sjøkonger’. I tillegg nevnes ikke ‘vær’ som grunnord, men det legges vekt på at kamp kan kalles med navnet for noe høyrøstet støyende (*háreystis skarksamligt*), og nevner to slike ord, akkurat som Snorre gjør, men istedenfor *gnýr* og *glymr* har han brukt *glaumr* ‘ståkende moro’ og *hljómr* ‘ljom’. En mulig kilde for denne delen av *LS* kan være et dikt av Tindr Hallkelsson, *Drape om Hakon jarl*, som inneholder en kenning med *hljómr* i tillegg til to med *glaumr* (se vedlegg). Men det er ingen ting som sier at disse to eksemplene må være hentet fra samme dikt, og når det gjelder kjenneordet ‘sjøkonge’, er dette ikke blitt brukt av Tindr. Særlig *glaumr* ser ut til å ha vært mest brukt før 1200-tallet (se vedlegg).

Kenningtypene for skjold i *SkskM* og *LS* er veldig ulike, hovedsakelig fordi de ikke nevner noen av de samme kjenneordene.⁴³ I *SkskM* står det:

(...) skjöld tjald, ok skjaldborgin er kǫlluð hǫll ok ræfr, vegg ok gólf. Skildir eru kallaðir—ok kendir við herskip—sól eða tungl eða lauf eða blik eða garðr skipsins. Skjöldr er ok kallaðr skip Ullar eða kent til fóta Hrungnis er hann stóð á skildi. Á fornum skjöldum var títt at skrifa rǫnd þá er baugr var kallaðr, ok er við þann baug skildir kendir (Faulkes 1998: 67/19–24).

Skjold [kalles] tjeld, og skjoldborgen er kalt hall, tak, vegg og gulv. Skjold er kalt – og bestemt ved hærskip – skipets sol eller måne eller løv eller glans eller gjerde. Skjold er også kalt Ulls skip eller bestemt ved Rugnes fot fordi han stod på et skjold. I gamledager ble skjoldene ofte dekorert på randen, det som ble kalt ring, og ved denne ringen er skjold bestemt.

Her refereres det til en myte som er forklart tidligere i samme tekst, om jotnen Rugne som sto på skjoldet sitt i en kamp mot Tor (Faulkes 1998: 20–2). I tillegg er guden Ull nevnt, og Snorre forklarer en kenningstype som bygger på en utdatert dekoreringsskikk av skjold. Ved siden av dette er det ‘skip’ som presenteres som det viktigste kjenneordet. Slik er det ikke ifølge *LS*, hvor det står: «Skjöld má kalla sólar heitum og tungls, bálk ok brík, hurð ok gátt, þili ok grind, hleða ok segl, tjöld ok refil, ok eigna jafnan orrostu eða Óðni eða sækonungum» (Finnur Jónsson 1931: 255/20–3) ‘Skjold kan kalles med sol- og måneheiter, vegg og brett/fjøl, dør og døråpning, bordvegg og grind, dør og seil, tjeld og veggteppe, og tilegnes jevnlig kamp eller Odin eller sjøkonger’. I tillegg til andre kjenneord (kamp, Odin og sjøkonger istedenfor skip, Rugne, Ull og ring) nevner *LS* også noen grunnord som skiller seg fra *SkskM*, blant annet flere ord for ‘dør’. Dette er ikke helt uvanlige kenningstyper, og blant de nevnte ordene for ‘dør’ er *hurð* det mest brukte, men også *gátt* ‘døråpning’ og *grind*

⁴³ Med mindre ‘skjold’ er tenkt som en undergruppe av ‘rustning’ (*herklæði*), se nedenfor.

‘grind’ finnes det tilfeller av (Meissner 1921: 167; 171–2). Kenningtypen ser ut til å ha vært vanligst på 900-tallet, hatt en nedgang på 1000-tallet, der det bare er registrert ett tilfellet, for så å komme litt tilbake på 1100-tallet. Judith Jesch har trukket frem ordet *gátt* som et tegn på at *LS* kan stamme fra Orknøyene. Dette baserer hun på en kenning fra *Háttalykill*, «gunnar gátt» (*Skj B I*: 488/str. 3a) ‘kampens døråpning’, samt at ordet har overlevd på Shetlandsøyene (Jesch 2009: 157). Grunnordet er brukt i to andre skjoldkenninger i tillegg til denne. Det er «Gauts gátt» (*Skj B I*: 83/str. 59) ‘Odins døråpning’, fra en strofe av Kormákr, og «Heðins gátt» (*Skj B II*: 212/str. 6) ‘Hedins (sjøkongenavn) døråpning’ fra *Njáls saga*. Interessant med disse tre kenningene er at alle bruker forskjellige kjenneord, og alle korresponderer med de tre mulige kjenneordene gitt av *LS*: «Skjold má (...) eigna jafnan orrostu, Óðni eða sækonunga» (Finnur Jónsson 1931: 255/20–23) ‘Skjold kan tilegnes jevnlig kamp, Odin eller sjøkonger’. Bortsett fra som del av skjoldkenninger, er ikke *gátt* et spesielt uvanlig ord, noe man kan se i *Lexicon Poeticum* (der under oppslagsordet *gótt*) og i *Ordbog over det norrøne prosasprog*, til tross for at Snorre ikke nevner det i *SkskM*.⁴⁴ Strofen av Kormákr er overlevert fra sagaen om ham, og i denne er det også overlevert en strofe av Holmgöngu-Bersi Véleifsson med en skjoldkenning av samme typen, men her med grunnordet *hurð*, «Óðins hurð» (*Skj B I*: 87/str. 5) ‘Odins dør’. Denne strofen fremstår dessuten som gammel, på grunn av aðalhendingen *marglyndr-törgu* i siste linje (Myrvoll 2014: 147). Kanskje har *LS*-forfatteren kjent til begge disse skaldenes posi. Av de senere kenningene er kanskje «Herjans hurð» (*Skj B I*: 541/str. 11) ‘Odins dør’ fra *Íslendingadrápa* den mest interessante - ikke på grunn av kenningen i seg selv, men fordi dette diktet er bevart i håndskriftet *AM 748 I b 4to*, det såkalte *A*-manuskriptet, som også inneholder *LS*. Det er ikke umulig å tenke seg at det har vært en slags sammenkobling mellom disse to verkene, i hvert fall at kompilatoren bak *A*-håndskriftet (eller forelegget) har ment at disse hører sammen på en eller annen måte.

Fra ‘skjold’ fortsetter *LS* med ‘rustning’, *herklæði*, og skriver at dette kan kalles Odins og sjøkongers tøy. I *SkskM* står det: «herklæði skal kenna til orrostu ok til Óðins ok valmeyja ok herkonunga, kalla hjálma hjálm, høtt eða fald, en brynju serk eða skyrtu» (Faulkes 1998: 67/49–51) ‘Rusting skal bestemmes ved kamp og ved Odin og valmøyer og hærkonger, hjelmer kalles hjelm, hatt eller fald [hodeplagg for kvinner], og brynje [kalles] skjorte eller skjorte’. Det er ikke så stor forskjell mellom disse beskrivelsene. *SkskM* nevner flere mulige

⁴⁴ Men i *Háttatal*, dog ikke som del av en kenning (st. 89).

kjenneord, men spesifiserer noen grunnord (*hjálrm, høtt, fald, serk* og *skyrta*), mens *LS* holder det mer generelt ved å anvende ordet *fat* (*fōt* pl.) ‘kledningsstykke’. I tillegg har *LS* igjen med ‘sjøkonger’ som kjenneord, mens Snorre har valgt ‘hærkonger’. Kenningtypen ser ut til å ha vært brukt fra 900-tallet. Etter dette finnes ingen flere overlevert (se vedlegg).

Etter referenten ‘rustning’ fortsetter *LS* med våpenkenninger:

Qll hoggvápn má kalla elds heitum eða annarrar birti, leiptr eða ljós, kenna við Óðin eða orrostu eða sækonunga, herklæði eða hræ, ben eða blóð. Qll vápn eru tröll ok vargar ok hundar herklæða ok hlífa, en lagvápn má kalla fiska heitum ok orma, ok kenna við herklæði ok hlífar, sár eða blóð (Finnur Jónsson 1931: 256/2–7).

Alle hoggvápen kan kalles med ildheiter eller annet lysende, lyn eller lys, og bestemmes ved Odin eller kamp eller sjøkonger, rustning eller lik, sår eller blod. Alle våpen er rustningers og beskyttelses troll og ulver og hunder [dvs. ødelegger], og stikkvåpen kan kalles med fiskeheiter og ormer, og bestemmes ved rustning og beskyttelse, sår eller blod.

Mye av det samme står i *SkskM*, men kategoriseringen er avvikende. Avsnittet begynner med å si at våpen og rustning kan bestemmes ved kamp, Odin, valmøyer og hærkonger, og går deretter gjennom navn for hjelm, brynje og skjold før kenninger for skjold ramser opp. Etter dette står det: «Hoggvápn, øxar eða sverð, er kallat eldar blóðs eða benja. Sverð heita Óðins eldar en øxar kalla menn tröllkvinna heitum ok kenna við blóð eða benjar eða skóg eða við. Lagvápn eru vel kend til orma eða fiska» (Finnur Jónsson 1931: 67/24–27) ‘Hoggvápen, økser eller sverd, er kalt blods eller sårs ild. Sverd heter Odins ild og økser kaller menn med trollkvinnens heiter og bestemmer dem ved blod eller sår eller skog eller trær. Stikkvåpen er bestemt ved ormer eller fisker’. Hos Snorre kan alle våpen bestemmes ved kamp og Odin, men i *LS* gjelder det kun for hoggvápen. Her kan derimot alle våpen kalles rustningers og beskyttelses troll, ulver eller hunder. Denne kenningstypen nevnes ikke i *SkskM*. Det nærmeste er utsagnet om at økser kan kalles med trollkvinnens heiter og eksemplet gitt lenger nede: «Øx heitir tröllkona hlífa, sem Einarr kvað:

Sjá megu rétt hvé Ræfils

ríðendr við brá Gríðar

fjornis fagrt of skornir

foldviggs drekar liggja» (Faulkes 1998: 71/5–9).

‘Ræfils (sjøkongenavn) jord <sjø> hests ryttere <Mennene> kan rett se hvordan [de] fagert utskårne drager ligger ved hjelms Gríðs (jotunkvinnenavn) <øksens> øyevipper (hode)’.

Det virker imidlertid rimelig å anta at typen «tröllkona hlífa» fra *SkskM* er den samme som «tröll hlífa» i *LS*, men med en begrensning til hunkjønn. Denne begrensningen stemmer bedre overens med det overleverte materialet (Meissner 1921: 147–49), og det gir kenningstypen en sterkere forbindelse til norrøn mytologi, noe som Snorre fokuserer mye på i *Eddaen*, men som fremstår som mindre viktig i *LS*. Mens *tröll*- gjerne brukes som første ledd når jotunkvinner omtales, brukes det sjelden eller aldri om jotner (se bl.a. *pulur* bakerst i *SkskM*, Faulkes 1998: 110; 112). Det er dessuten tydelig at forfatteren av *LS* anså troll, ulver og hunder for å ha en viss forbindelse, jf. «Hundr er vargr eða tröll beina» litt senere i teksten. Like etter dette spesifiserer han også at *tröll* i denne sammenhengen betyr ‘ødelegger’. Dermed er det tilsynelatende ikke noe mytologisk bakteppe for dette grunnordet i *LS*. Kenninger for våpen med grunnord ‘ulv’ eller ‘hund’ som vist i *LS* er ikke veldig frekvent i materialet. De eldste tilfellene er fra 900-tallet og de yngste fra begynnelsen av 1200-tallet (se vedlegg). Den ene av disse kenningene, «ennibjalfa ulfr» (*Skj B I*: 184/str. 3) ‘panneskinnets ulv’, stammer fra en lausavísa av Grímr Droplaugarson som også inneholder en annen våpenkenning som passer med *LS*: «Hræmáni» (*Skj B I*: 184/str. 3) ‘likmåne’. *SkskM* nevner ild som grunnord i våpenkenninger, men *LS* tilføyer «annarrar birti» ‘annet lys’ som åpner for grunnord som sol, måne eller stjerner, ord som ellers forbindes med skjoldkenninger. I tillegg nevner *LS* kjenneordet *hræ* ‘lik’, noe *SkskM* ikke gjør. Strofen er overlevert i islendingesagaen om Droplaugssønnene, som regnes for å ha blitt komponert i første halvdel av 1200-tallet (Hagland 2014: 331). Strofen ser imidlertid ut til å være en god del eldre enn sagaen, da den inneholder aðalhendingen *harðr – Njorðu* i fjerde linje (Myrvoll 2014: 147–63). Kenninger av samme type som *hræmáni* finnes det noen få tilfeller av, alle trolig yngre enn Grímr Droplaugssons (se vedlegg).

Blod er ikke nevnt som referent i *SkskM*, men i *LS* er denne inkludert og følger logisk etter delen om våpen. Her står det: «Blóð er kallat sjóar heitum ok vatna, ok kent við hræ eða ben, sár eða undir» (Finnur Jónsson 1931: 156/8–9) ‘Blod er kalt med sjøs og vanns heiter og bestemt ved lik eller sår, sår eller sår’. Til tross for at referenten ikke nevnes i *SkskM*, har Snorre ti ulike kenninger for blod i *Háttatal*, hvorav seks passer med beskrivelsene i *LS*. Referenten er svært vanlig i skaldedikt, og det er overraskende at Snorre ikke beskriver blodkenninger i *SkskM*. Hva som kan være grunnen til det, er ikke godt å si, men det er en tydelig nedgang i kenninger for blod i skaldedikt etter Snorres tid (se vedlegg og Meissner 1921: 205–8 for fullstendig oversikt).

Den siste våpenreferenten *LS* nevner er *lagvápn* ‘stikkvåpen’. De to avhandlingene gir ulike beskrivelser av hvordan denne kenningstypen skal konstrueres, men det virker som de egentlig sier det samme (bortsett fra at *LS* er mer detaljert). I *LS* står det at stikkvåpen kan kalles med fiske- og ormeheiter. Med moderne terminologi vil det si at grunnordet i kenningen kan være et heite for fisk eller orm. I *SkskM* står det derimot «Lagvápn eru vel kend til orma eða fiska» (Faulkes 1998: 67/24–7) ‘Stikkvåpen er bestemt ved ormer eller fisker. Frasen «kend til» brukes vanligvis om genitivsleddet i kenningen, noe som gjør det naturlig å tolke setningen over som å bety at kjenneordet skal være ormer eller fisker. Det gjøres allikevel klart at dette ikke er tilfellet av eksempelstrofen som siteres litt senere. Her står det: «Spjót er ormr kallat, sem Refr kvað» (Faulkes 1998: 71/10) ‘Spyd er kalt orm, som Refr kvad’, og dette etterfølges av en strofe med kenningen «marka myrkdreki» ‘skogens mørke drage’ for spyd. Som diskutert i kapittel 4 er ikke Snorre alltid like konsekvent i begrepsbruken sin, noe dette ser ut til å være et godt eksempel på.

6.3 Sjø og ormer

Den tydeligste forskjellen mellom sjøkenningene i *SkskM* og *LS* er at førstnevnte fokuserer på mytologi, mens det er totalt fraværende i dette avsnittet av *LS*.⁴⁵ Derimot nevnes kjenneordet *sækvikvendi* ‘sjøskapning’ her, som Snorre overraskende nok har unnlatt. Det nærmeste han kommer, er «sæfogle» ‘sjøfugler’ og mytologiske vesener som Rán. Han nevner riktignok ordet *fiskr*, men her er det et heite for skip og er derfor ikke et *sækvikvendi* (Faulkes 1998: 36/24–29). Sjøkenninger med en ikke-mytologisk sjøskapning ser ut til å ha vært relativt vanlig (Meissner 1921: 96–7). Det mest oppsiktsvekkende med dem vi har bevart, er dateringen for strofene de er overlevert i. Det store flertall er nemlig fra 1100-tallet, med relativt få tilfeller både før og etter. Av disse er det imidlertid få som stemmer fullstendig med kenningstypen gjengitt i *LS*. Her står det nemlig at sjø kan kalles «heim sækvikvenda ok hús» (Finnur Jónsson 1931: 265/11) ‘sjøveseners verden og hus’. Det finnes bare to tilfeller av sjøkenninger av denne typen med *heimr* som grunnord, og ingen av dem er fra 1100-tallet. Den eldste stammer fra diktet *Tøgdrápa* av Þórarinn loftunga, datert til år 1028, og lyder «otrheimr» (*Skj B I*: 298/str. 2) ‘oterverden’. Den andre er fra *Háttatal* og er del av en

⁴⁵ Sjø som Ymes blod nevnes i begge avhandlingene, men i *LS* er dette plassert lenge etter at sjøkenningene først listes opp.

kenning for gull, «lýsheims eisa» (*Skj* B II: 67/str. 22) ‘fiskeverdens <sjøens> ild’.⁴⁶ Ord for hus finnes det flere eksempler på, bl.a. i et dikt av Eystein Valdason: «Qggs búð» (*Skj* B I: 131/str. 2) ‘fiskens bod’ fra 900-tallet og i det anonyme 1100-tallsdiktet *Plácítúsdrápa*: «hvalrann» (*Skj* B I: 607/str. 3) ‘hvalhus’. Gunnlaugr Leifsson har også brukt denne kenningstypen i *Merlínússpá II*, «hvaltún» (*Skj* B II: 34/str. 52) ‘hvalgård’. Han står også for mange av de yngre ormekenningene som passer med *LS* (se vedlegg og Meissner 1921: 112–15). *SkskM* går ikke gjennom kenninger for ormer. En del kenninger er med i eksempelstrofer for andre referenter, men prosaen tar kun for seg *ókent heiti* for ormer. *LS* tar for seg to kenningstyper for denne referenten: «Ormr sá heitir Miðgarðsormr, er liggr um ǫll lǫnd utan; því er rétt at kenna orma alla svá til land sem sjó, kalla band eða baug jarðar. Orma er rétt at kalla fiska heitum ok hvala, ef þeir eru kendir við nøkkut láð, við hraun, gras eða grjótt, gljúfr eða heiðar» (Finnur Jónsson 1931: 256/13–18) ‘Midgardsormen heter den ormen som ligger ute omkring alt land; derfor er det riktig å bestemme alle ormer slik til land som [man gjør med] sjø, og kalle dem jordens bånd eller ring. Ormer er det riktig å kalle med hval- og fiskeheiter hvis de er bestemt ved noe slags land, ved steiner, gress eller steiner, juv eller heier’. Begge kenningstypene, jordens bånd og jordens fisk/hval, finnes det mange av, så det er vanskelig å si noe konkret om påvirkning, men det ser ut til at kenningstypen var vanligst før Snorres *Edda* (se vedlegg). Av den andre typen har vi overlevert enda flere kenninger. Også denne ser ut til å ha vært vanligere før Snorres *Edda*. Muligens gjelder dette for referenten generelt og ikke bare for disse to spesifikke kenningstypene (se Meissner 1921: 112–16 og vedlegg). *LS* ramser opp seks eksempler på kjenneord til denne kenningstypen, *láð*, *hraun*, *gras*, *grjótt*, *gljúfr* og *heiðr*. *Hraun*, *gras* og *gljúfr*⁴⁷ finnes det ingen overleverte kenninger med av denne typen. *Grjótt* finnes i én kenning, «grjóttólunn» (*Skj* B I: 101/str. 25) ‘steinfisk’ i en lausavísa av Gísli Súrsson. Kjenneordet *láð* er brukt i to kenninger, «láðsíkr» ‘landfisk’ fra strofe 14 av Hallfróðr Óttarsson vandræðaskálds *Ólafsdrápa*⁴⁸ datert til 1001 (*Skj* B I: 150) og «láðs lýr» ‘lands fisk’ fra en lausavísa av Þuríðr Ólafsdóttir pá datert til 1014 (*Skj* B I: 197).

⁴⁶ Det er ikke helt klart hvorvidt *LS* begrenser grunnordet til *heimr* og *hús* eller om den også åpner for *jǫrð* ‘jord’ og *gata* ‘gate’. Teksten sier «kalla má hann ok heim sækvikvenda ok hús, jǫrð ok gǫtu sækonunga ok skipa» (Finnur Jónsson 1931: 256/11–12). Den mest logiske oversettelsen av dette, i hvert fall med et moderne tankesett, vil være å si at sjøen kan kalles sjøveseners verden og hus og sjøkongers og skips jord og gate. En fisk lever i sjøen på samme måte som vi kan bo i et hus, og skipet ligger på havet på samme måte som vi kan stå på jorda. Allikevel har alle disse grunnordene vært brukt i sjøkenninger sammen med et ord for fisk, hval eller annet sjødyr (se Meissner 1921: 96–7).

⁴⁷ «Gjúfrskeljungr» ‘juvets hval’ fra Gamli gnævaðarskáld sin strofe om Tor, er oppført blant jotunkenningene i Meissner, men kan også forstås som ‘orm’ (Midgardsormen).

⁴⁸ *Ólafsdrápa* inneholder noen andre spesielle kenninger i tillegg til denne, bl.a. «Heðins serkr» ‘Heðins (sjøkongenavn) skjorte <rustning>’ i strofen før (*Skj* B I: 153/str. 13).

Kenningen «heiðar hvalr» ‘heiens hval’ er overlevert i to dikt, *Háttalykill* strofe 2b og *Merlínússpá I* strofe 46. Ordet er også brukt i en kenning fra *Harðar saga Grímkelssonar*, «heiðar þorskar» (*Skj B II*: 480/str. 14) ‘heiens torsker’, og i en kenning fra *Ragnars saga loðbrókar*, «heiðarlax» (*Skj B I*: 251/str. 1) ‘heiens laks’. Sistnevnte strofe inneholder dessuten kenningen «foldar fiskr» ‘jordens fisk’.

6.4 Gull

Når det gjelder referenten ‘gull’, skiller ikke *LS* og *SkSkM* seg så veldig mye fra hverandre, med unntak av at sistnevnte inkluderer flere kenningstyper og, ikke minst, mye narrativ. *LS* begynner avsnittet om gullkenninger med å skrive at gull kan kalles ormers jord, seng og gate, før den tar for seg noen ikke-mytologiske kenningstyper.⁴⁹ Avsnittet avsluttes med en del mytologiske kenninger, som nesten alle kan spores tilbake til *Bjarkamál en fornu*. I *LS* står det: «Gull er korn eða meldr Fróða konungs, en verk ambátta hans tveggja, Fenju ok Menju, en sáð Kraka konungs ok fræ Fýrisvallar, byrðr Grana, haddr Sifjar, en tár Mardallar, mál jötna. Hringr hét Draupnir, hina níundu hverja nótt draup af honum hringr jafnhöfugr honum, því er gull sveiti hans» (Finnur Jónsson 1931: 256/24–8) ‘Gull er kong Frodes korn eller mel, og arbeidet til hans to slavekvinner Fenja og Menja, og kong Krakes såkorn og Fyresvollenes frø, Granes byrde, Sivs hår og Mardalls [Frøyas] tåre, jotners tale. En ring het Draupne, hver niende natt dryppet det en jevntung ring av den, derfor er gull svetten dens’. Av disse kenningene finner vi igjen syv i *Bjarkamál* (*Skj B I*: 170–71/str. 4–6), henholdsvis «Fenju forverk» ‘Fenjas arbeid’, «Grana fagrbyrðr» ‘Granes lyse byrde’, «Draupnis dýrsveiti» ‘Draupnes verdifulle svette’, «Sifjar svarðfestar» ‘Sivs hodebunns bånd (hår)’, «Mardallar tór» ‘Mardalls tårer’, «Iðja glysmól» ‘Ides (jotnens) strålende tale’ og «Þjaza þingskil» ‘Tjatses (jotnens) tale’. I tillegg inneholder diktet noen kenninger som ikke nevnes i *LS*. Disse er «Glasis glóbarr» ‘Glases lysende løv’, «Otrs gjöld treg» ‘uvillig Oters gjeld’ og «Niflunga róg» ‘Niflungers strid’ (str. 6). Selv om disse tre ikke er med i *LS*, virker det svært sannsynlig at dette diktet har vært hovedkilden til avsnittet om gullkenninger.

Bjarkamál har enda to mytologiske gullkenninger, «Fáfnis miðgarðr» ‘Fávnes (ormens) Midgard’ i strofe 4 og «Rínar rauðmalmr» ‘Rhinens (elvens) røde metall’ i strofe 6. Disse blir ikke listet opp sammen med kenningene nevnt over, men *LS* dekker disse kenningstypene i

⁴⁹ Deriblant sjø og alt vann som kjenneord, som muligens kan spores tilbake til mytologien, f.eks. Æge.

begynnelsen av avsnittet om gull, hvor det står: «Orma jörð er gull, rekkja þeira ok gata. Gull skal kenna einn veg til handar ok sjóar ok til vatna allra, kalla eld» (Finnur Jónsson 1931: 256/19–20) ‘Gull er ormers jord, deres seng og gate. Gull skal bestemmes på samme måte ved hender og sjøer og ved alt vann, kalles ild’. Dette er to veldig vanlige kenningstyper, og begge brukes to ganger diktet: «Grafvitnis dúnn» ‘ormens dun(seng)’ (str. 4) og «Órunar eldr» ‘elvens ild’ (str. 5). Diktets siste gullkenning er ikke mytologisk, og den er uriktig om man følger reglene i *SkvM*. Kenningen lyder: «dalnauðar svell» ‘armens is’, og bryter med *SkvM* på to måter. Kenningen for ‘arm’ er ikke del av en *nýgerving* (jf. nedenfor), og grunnordet *svell* skal, ifølge Snorre, bare brukes om ‘sølv’: «Gull er kallat í kenningum eldr handar eða liðs eða leggjar þvíat þat er rautt, en silfr snær eða svell eða héla þvíat þat er hvítt» (Faulkes 1998: 61/11–12) ‘Gull kalles i kenninger arms eller folks eller leggers ild fordi det er rødt, og sølv snø eller is eller rim fordi det er hvitt’. Dette kan det virke som om han har fra Einarr Skúlasons dikt *Øxarflokkur* som han siterer et par strofer av. I dette diktet er det tydelig at kenningene «sjóðs snær» ‘pungens snø’ (*Skj* B I: 450–51/str. 7), «skála snær» ‘skålens snø’ (*Skj* B I: 451/str. 8) og «hvítum digulskafll» ‘hvite digelens snø’ (*Skj* B I: 451/str. 8) skal betegne ‘sølv’ fordi de står i kontrast til kenningene «geima eldr» ‘havets ild’, «hafleygr» ‘havild’ og «áls hrynbrautar eldr» ‘åls brusende veis <havets> ild’, som til sammen skal beskrive en øks som er belagt med både sølv og gull. Tidligere dikt med kenninger som består av et grunnord for is eller snø er ikke åpenbart omskrivninger for ‘sølv’, heller ser ‘gull’ ut til å være referent i alle tilfellene. At Einarr Skúlason var først ute med slike sølvkenninger, kan støttes opp på flere punkter. For det første har Einarr i to av kenningene brukt uvanlige kjenneord hvorav i hvert fall det ene, *sjóð* ‘(penge)pung’, må ha vært sterkt knyttet til nettopp sølv. Til tross for at Snorre skriver at både gull og sølv kan bestemmes ved *sjóð*, finnes det bare to slike kenninger bevart, Einarrs og én i Sturla Þórðarsons dikt *Hákonarkviða* fra 1200-tallet. Kjenneordet *digull* er ikke like uvanlig, men her har Einarr satt inn adjektivet ‘hvit’ for å tydeliggjøre hvilket metall kenningen skal betegne. Ett annet punkt er at Snorre selv ser ut til å være litt forvirret i sin egen distinksjon. Etter å ha sitert strofe 8 skriver han nemlig: «Hér er gull kallat snær skálanna» (Faulkes 1998: 62/9) ‘Her er gull kalt skålens snø’. Ikke bare har han tolket kenningen feil, han motsier dessuten seg selv. I *LS* derimot står det at gull kan kalles «snæs ok íss ok kenna þá til handar» (Finnur Jónsson 1931: 256/22–3) ‘snø og is og bestemmes da ved armer’. Her ser det ut til at forfatteren mener at gullkenninger ikke kan bestå av noe annet kjenneord enn ‘arm’ når grunnordet er snø eller is. Dette stemmer ikke helt

overens med det overleverte materialet, men det er helt klart den vanligste konstruksjonen (se Meissner 1921: 224 og vedlegg).

Av *LS*' mytologiske gullkenninger er det kun tre som ikke brukes i *Bjarkamál*; disse er Frodes korn eller mel (*Fróða korn/meldr*), Krakes såkorn (*Kraka sáð*) og Fyresvollenes frø (*Fýrisvallar fræ*). Dette er ikke blant de vanligste gullkenningene, særlig er kenninger knyttet til myten om kong Krake få, men de er alle tatt med i *SkskM*. Kenninger som refererer til myten om Frodes kvern, ser ut til å være vanligst av disse tre. I *SkskM* står det at gull kan kalles «Fróða mjøl» (Faulkes 1998: 51/29) 'Frodes mel', og det siteres en strofe av Einarr Skúlason med kenningen «Fenju meldr» (Faulkes 1998: 57/str. 183). Judith Jesch (2009) diskuterer ulikheten mellom *meldr/mjøl* og de to tekstenes bruk av ordet. Både «Fróða mjøl» og «Fróða meldr» finnes i overleverte skaldestrofer, den første fra Egill Skallagrímssons dikt *Höfuðlausn* (*Skj B I*: 33/str. 17), den andre fra en strofe av Rognvaldr jarl (*Skj B I*: 482/str. 15). Jesch problematiserer Rognvaldrs kenning på grunn av tvetydigheten til ordet *meldr*, som både kan bety 'mel' og 'knusing/maling'. Hun skriver at ordet *melder* eksisterer på Orknøyene og Shetlandsøyene, og hun bruker dette for å argumentere for hypotesen sin om at *LS* stammer fra Orknøyene. Videre skriver hun at: «*meldr* is not common in Icelandic and modern Icelandic dictionaries label it as poetic and/or archaic if they list it at all» (Jesch 2009: 158). Jeg er ikke overbevist av disse argumentene, og faktumet at islandske ordbøker betrakter *meldr* som et poetisk ord, taler heller i retning av en islandsk opprinnelse, da *LS* er et lærdomsverk i poetisk språk, ikke dagligtale. Rognvalds-strofen ser uansett ut til å være en sannsynlig kilde til denne kenningstypen i *LS*.

I tillegg til *meldr* og *mjøl* står *Fróði* til tre andre grunnord i det overleverte materialet, og alle korresponderer med *Fróða korn* som vi finner i *LS* (Meissner 1921: 228 og vedlegg). Siden mel er korn som har blitt kvernet, er det ikke noen stor betydningsforskjell mellom disse variantene. Det eneste man kan merke seg, er at mens *mjøl* og *meldr* brukes allerede på 900-tallet, ser det ut til at det først er i det 12. århundret at ord for umalt korn blir brukt i denne kenningstypen.

6.5 Arm og ring

Under referenten *hønd* 'arm' nevner de to avhandlingene noen av de samme kenningene, men for to av disse legger *SkskM* til en begrensning som *LS* ikke har. De sier begge at armer kan

kalles skulderens fot (*axlar fótr*) og buens nød (*boga nauð*), men ifølge Snorre kan disse bare brukes i *nýgervingar* (Faulkes 1998: 108/37–8). Det er ironisk at det eneste eksemplet vi har overlevert av den siste kenningtypen, er fra *Háttatal*, men uten at det er en *nýgerving* (*Skj B II: 74/48*). Det samme gjelder for den lignende kenningen «*dalnauð*» ‘buens nød’ fra *Bjarkamál* strofe 5. Her er altså *Háttatal* i tråd med tradisjonen (hvis man kan kalle det tradisjon med så få kilder), mens i *SkskM* blir den brutt. Det er ikke godt å si hvorfor han har endret mening angående kenningtypen, men dette er ikke det eneste eksemplet på at *Háttatal* til tider stemmer bedre overens med *LS* enn med *SkskM* (jf. Jesch 2009).

Kenningen «*axlar fótr*» har ikke Snorre selv benyttet, men også denne finnes i en strofe uten å være en *nýgering* (*Skj B II: 476/str. 54*).⁵⁰ Snorre bruker derimot kenningen «*axlar limr*» ‘skulderens lem’, i *Háttatal*, som også er nevnt i *LS*:

Fellr of fúra stilli
fleinbraks, **limu axla**,
Hamðis fang, þars hringum
hylr ættstuðill skylja;
holt felr Hildigelti
heila bæes, ok deilir
gulls í gelmis stalli
gunnseið, skǫrungr, reiðir (*Skj B II: 61/str. 2*)

‘Hamdes kjortel <brynjen> faller over spydbraks <kampens> ilds <hoggvåpenets> styrer <mannen>, hvor Skyles slektstøtte dekker skuldres lem <armen> [med] ringer; energiske [mann/konge] dekker sitt hjernens bolig <hodes> skog <hår> [med] Kampgalte (hjelmen), gulls utdeler <mannen> svinger kampseien <stikkvåpenet> i hauks underlag <hånden>’.

Denne kenningen nevnes ikke i *SkskM*, det står bare at armer kan bestemmes ved skuldre. Også kenningen «*gelmis stalli*» ‘ørnens forhøyning’, i samme strofe, stemmer bedre overens med *LS* som skriver at «*[h]ǫnd er hauka jǫrð, grund ok gata þeira ok hestr skip ok stallr*» ‘Armer er haukers jord, grunn og deres gate og hest, skip og forhøyning’, enn *SkskM* som bare skriver «*Hǫnd má kalla (...) gullhringa jǫrð ok vals ok hauks*» ‘Armer kan kalles

⁵⁰ Denne strofen er fra *Grettis saga*, og Finnur Jónsson daterer den til 1300-tallet, hvilket gjør den for ung til å være en sannsynlig kilde for *LS*- forfatteren. I *Íslensk fornrit* blir imidlertid siste linje i strofen gjengitt slik: «*unnblakks hugar rǫkkum*» (*ÍF VII: 275*). Denne lesemåten gir aðalhendingen *-akk* : *-ǫkk* som er et godt dokumentert dateringskriterium, og som gir en datering før 1200 (se Myrvoll 2014: 147–63; 153).

gullringer og falkers og haukers jord'. Av *LS*' forslag til grunnord er det kanskje *gata*, *hestr* og *skip* som skiller seg mest fra *jorð*, fordi disse indikerer bevegelse, som om armen er ravnens transportmiddel. Dette er ikke de vanligste kenningtypene, men noen finnes, og da er det gjerne brukt et grunnord som betegner vei (se vedlegg).

Et ord som *LS* nevner to ganger innenfor kategorien 'arm', er *tǫng* 'tang'. Her står det at hender kan kalles 'buens tang' og 'skuldres tang'. Dette er ikke vanlige kenningstyper, og kun tre kenninger for 'arm' med ordet 'tang' i seg er overlevert til i dag, hvorav én passer til beskrivelsene i *LS*. Denne er fra en lausavísa av Hásteinn Hrómundarson halta fra 900-tallet, og kenningen lyder «daltǫng» (*Skj B I*: 91/str. 4) 'buens tang'. Både denne og den allerede nevnte kenningen «dalnauð» fra *Bjarkamál* er uvanlige og stemmer godt overens med *LS*: «Hǫnd er þǫl eða nauð boga eða tǫng» (*dalr* synonymt med *bogi*) 'Armer er buens skade, nød eller tang'. Det er mulig at begge disse strofene har vært blant forfatterens kilder. De to neste tilfellene stemmer ikke like godt overens med *LS*. «Tangar hanga-galgi» (*Skj B I*: 480/str. 7) 'tangens nedhengende galge' kommer fra en lausavísa av Rǫgnvaldr jarl. Selv om denne kenningen ikke passer helt med *LS*' oppskrift, så minner den om en kenning i en strofe av Egill Skallagrímsson (*Skj B I*: 45/str. 12). «Geirveðrs seiðs galgi» 'spyd-uværets <kampens> seiens <stikkvåpenets> galge <arm>'. Disse er såpass like at Rǫgnvaldr godt kan ha hentet inspirasjon fra nettopp denne strofen. Det er dessuten i denne at den siste 'tang'-kenningen dukker opp:

Hrammtangar lætr hanga

hrynvirgil mér brynju
Hǫðr á hauki troðnum
heiðis vingameiði;
rauðmeldrs kná ek reiða,
ræðr gunnvala bræðir,
gelgju seiðs á galga
geirveðrs, lofi at meira

'Brynjens Hod <mannen> lar håndtangens <armens> klingende løkke <ringen> henge på min hauk-betrådte hauks vindomsuste tre <arm>; jeg kan bære rødt mel (gull) -bånd på [min] spyd-uværets <kampens> seiens <stikkvåpenets> galge <arm>; kampfalkens <ravens> fødegiver <mannen> råder over mer ros'.

Denne strofen har flere interessante kenninger. *Hrammtǫng* ‘håndtang’ er del av en *tvíkent* omskrivning av ‘ring’: «Hrammtangar hrynvirgil» ‘håndtangens <armens> klingende løkke <ring>’. Ikke bare tar *LS* for seg kenninger for ‘ring’ (noe *SkskM* ikke gjør), men den nevner også *virgill* ‘rep (til å ha i galgen)’ som grunnord: «Baugr er fjǫturr handar ok hanki ok virgill» ‘Ring er armens lenke, hank og rep’. *Virgill* er for øvrig et relativt sjeldent ord, og det finnes ikke i *SkskM* eller i noen annen kenning.⁵¹

Blant de to gjenværende grunnordene i beskrivelsen av ringkenninger er det kun *fjǫturr* ‘lenke’ som finnes i det overleverte materialet, «leggfjǫturr» i en lausavísa av Hárekr Eyvindarson í Þjóttu (*Skj* B I: 286/str. 1). Det finnes også noen med lignende grunnord, som «valklifs band» (*Skj* B I: 211/str. 2) ‘falkeklippes <arms> bånd’ og «handar hlekk» (*Skj* B II: 85/str. 87) ‘armens lenke’. Det er rart at *LS* ikke nevner grunnordet *ormr* ‘orm’ eller *linnr* ‘slange’ som ser ut til å ha vært minst like vanlig som bånd eller lenke (Meissner 1921: 224). Blant annet finnes kenningen «ginnungs brúar linnr» ‘haukens broers <armers> slange’ i den ovenfor nevnte strofen av Rǫgnvaldr jarl (*Skj* B I: 480/str. 7).

Også armkenningen «heiðis vingameiðr» ‘haukens vindomsuste tre’ fra Egill-strofen passer til *LS*. For det første minner grunnordet ‘tre’ om eksemplet *stallr*, fordi begge er en opphøyning fuglen kan stå på. I tillegg kan *meiðr* oversettes som ‘levende tre’ (se *Lexicon Poeticum*), noe som passer delvis med påstanden i *LS* om at armer kan kalles med «heitum kvikvenda, ef þeir eru kend við ǫxlina» ‘heiter til levende vesener, hvis de er bestemt ved skuldrene’. Det levende treet er imidlertid ikke bestemt ved skuldre, noe som gjør det usannsynlig at strofen skal være basert på *LS* i hvert fall hvis *meiðr* er ment som et *heitum kvikvenda*, siden dette ville bryte med betingelsen satt opp for å bruke et slikt grunnord.⁵² Det finnes én armkenning til som benytter *meiðr* som grunnord, men denne overholder regelen i *LS*. «Axlar meiðir» ‘skuldres (levende) trær’ er brukt i en strofe fra *Víglundarsaga* (*Skj* B II: 488–89/str. 5).⁵³

⁵¹ Derimot finnes den i eddadiktet *Hávamál* sammensatt med *nár* ‘lik’, i en av strofene om de atten galdrene.

⁵² En annen interessant kenning fra Egill-strofen over er «gunnvala bræðir», kampfalkens <ravens> fødegiver <mann>. Begge kenningene (*gunnvalr* for ravn, og «gunnvala bræðir» for mann) finnes i *LS*: «Haukar ok hrafnar eru hræfugla ok svá ernir. Rétt er aðra fugla at nefna til ok (...) kenna við orrostu (...). Hvern karlmann má kalla feiti eða bræði hræfugla» (Finnur Jónsson 1931: 16–19) ‘Hauker og ravner er åtselsfugler, og likeledes ørner. Det er riktig å nevne andre fugler og bestemme ved kamp. Hver mann kan kalles åtselsfuglers fett eller føde’. Disse kenningkonstruksjonene er ikke nevnt i *SkskM*, men de er ikke spesielt uvanlige.

⁵³ Den samme strofen inneholder dessuten en kenning for kvinne (*menbrekka* ‘smykkeskrent’) som er i tråd med *LS*, hvor det står at kvinner kan kalles for ‘øy’ eller ‘land av hunkjønn’ (grammatisk). Dette nevnes ikke i *SkskM* til tross for at kenningstypen er vanlig. Dette kan kanskje forklares ved at denne typen bare er overlevert fra én strofe datert til 1200-tallet, og at den dermed kan ha vært relativt uvanlig på Snorres tid (kenningstypen dukker

6.6 Horn og is

Referenten ‘horn’ skriver ikke Snorre om i *SkskM*, men i *LS* er det beskrevet to ulike kenningtyper for denne: «Svá má ok horn kalla trjáheitum, ef þau eru kend við drykkju eða þat, sem þau vóxu af. Horn ok önnur ölkeröld má kalla skip eða hús alls drykkjar» (Finnur Jónsson 1931: 257/3–5) ‘Slik kan også horn kalles med treheiter, hvis de er bestemt ved drikke eller det som de [hornene] vokser opp av. Horn og andre ølkar kan kalles alle drikkers skip eller hus’. Begge typene finnes i skaldediktningen, men ingen av dem er spesielt frekvente. Hos Meissner er kun den første typen nevnt under ‘horn’, mens den andre står blant det han klassifiserer som *Kenningar verschiedenen Inhalts* og videre med referenten *Becher*. Her finnes også den eneste kenningen av første type med kjenneord for drikke (Meissner 1921: 433–34). Blant den første typen er det få som stemmer helt med beskrivelsene i *LS*. De eldste eksemplene vi har på hornkenninger, kommer fra *Ynglingatal*. Her er det seks kenninger for horn som alle har kjenneord for et behornet dyr, men grunnord for sverd eller spyd (se Meissner 1921: 143). Dette stemmer bare halvveis med det som står i *LS*, og disse er ikke enestående. Også i *Íslendingadrápa* er det et spyd som vokser ut av oksens hode (*Skj B I*: 543/str. 16), og det samme gjelder for en strofe fra *Áns saga bogsveigis* (*Skj B II*: 339/str. 3). Treheiter som grunnord er bare brukt i tre av de overleverte kenningene: «eyrna viðr» (*Skj B I*: 43/str. 3) ‘ørenes tre’ fra en lausavísa attribuert til Egill Skallagrímsson; «hausu bjúgvíðr» (*Skj B I*: 655/str. 25) ‘hodets bøydre tre’ fra *Krákumál* og «ölbæki» (*Skj B I*: 94) ‘ølbøk’ i en lausavísa av Tjörvi enn háðsami. Den mest interessante av disse er nok den siste, fordi denne er den eneste av sitt slag. Strofen er overlevert i *Landnámabók*, og kenningen er del av en lengre kvinnekenning «ölbækis Hlín» ‘ølbøkens Hlín (åsynjenavn)’. Dette er også en kenning som legges frem i *LS*: «Konu er rétt at kalla (...) ásynju heitum (...) ok kenna (...) við ölkeröld» (Finnur Jónsson 1931: 257–58) ‘Kvinner er det riktig å kalle med åsynjeheiter og bestemmes ved ølkar’.⁵⁴ Tjörvi skal ha levd på midten av 900-tallet, og dersom strofen er ekte, kan den godt være blant kildene for *LS*. Den andre typen finnes det flere av med perfekt overenstemmelse med *LS*. Den eldste, «ölskáli» (*Skj B I*: 1/str. 4) ‘ølhus’

opp i en del sagaer, men disse strofene kan være vanskelig å datere. Det er med andre ord mulig at kenningen er overlevert i flere enn én strofe fra 1200-tallet).

⁵⁴ Strofen inneholder for øvrig to andre kvinnekenninger som begge stemmer med *LS*. Den ene består av en steinkenning som lyder «rastakarn» (altså «rastakarns Syn» ‘steinens Syn (åsynjenavn) <kvinne>’). Denne består av ordet *røst* som betyr malstrøm, og *akarn* som egentlig betyr ‘eikenøtt’, men som ifølge *LS* også er et ord for hjerte: «Hjarta heitir ok akarn» (Finnur Jónsson 1931: 258/26) ‘Hjertet heter også eikenøtt’.

er fra *Ragnarsdrápa* av Bragi Boddasson og kan godt ligge til grunn for varianten «hús alls drykkjar»,⁵⁵ men det samme kan også sies om de andre (se vedlegg). Varianten med ‘skip’ som grunnord er det overlevert fire tilfeller av, alle er relativt sene (se vedlegg).

En referent som inkluderes i *LS*, men som er ganske uvanlig i det overleverte materialet, er *íss* ‘is’. Her står det at is kan kalles sjøens og alle vanns himmel, hus eller hjelm (Finnur Jónsson 1931: 257/6). Det finnes én iskenning med ‘himmel’ som grunnord. Denne er i en lausavísa av Eyvindr skáldaspillir og står sammen med ordet *lendingar* slik at det til sammen utgjør substantivet ‘islanding’. Kenningen passer imidlertid ikke helt med *LS*, da kjenneordet er ‘ál’, altså «álhiminn» (*Skj B I*: 65/str. 14) ‘álhimmel’. Strofen kan allikevel ikke utelukkes som mulig kilde, da det som er fiskens himmel naturlig nok også er sjøens. Noe vanligere er det med varianten ‘sjøens hus’. Den ene er fra diktet *Ævikviða* tilskrevet til Grettir Ásmundarson, men hvorvidt det kan regnes for ekte, er svært usikkert (Myrvoll 2014: 170). I *Nóregs konunga-tal* finnes det to iskenninger, «hœings hallar næfr» (*Skj B I*: 575/str. 2) ‘laksens halls <sjøens> tak (hus)’ og «nykra borgar næfr» (*Skj B I*: 588/str. 75) ‘nøkkens borgs <sjøens> tak (hus)’. Begge kenningene består også av sjøkenninger som stemmer godt med *LS*: «Sjó má kalla (...) heim sækvikenda ok hús» (Finnur Jónsson 1931: 256/10-11) ‘Sjø kan kalles sjøveseners verden og hus’. Den siste kenningen er mytologisk og stammer fra en lausavísa av Guðmundr Oddsson datert til 1292. Det finnes én iskenning med ‘hjelm’ som kjenneord, «fjarðar kelli» (*Skj B I*: 77/str. 34) ‘fjordens hjelm’ fra en lausavísa av Kormákr. Denne må anses som en svært sannsynlig kilde, gitt at den er ekte. Den siste iskenningen skiller seg litt ut. Kenningen er «hvals búðar húð» (*Skj B I*: 539/str. 2) ‘hvalens bods <sjøens> hud’, og kommer fra *Íslendingadrápa*. Den strider allikevel ikke mot beskrivelsene i *LS*, selv om det ikke er full overensstemmelse, og det kan godt være en forbindelse mellom dem, men det er heller ikke så likt at en direkte kobling er utvilsom.

6.7 Hunder, ulver, troll og vinter

Like etter referenten ‘is’ står det at hunder er ‘beins ulv eller troll’ (Finnur Jónsson 1931: 257/7). Det finnes kun én overlevert kenning for hund, men denne stemmer ikke overens med

⁵⁵ Strofen er overlevert i *SkjM*, og i Faulkes’ utgave er kenningen gjengitt som «ølskakki» (Faulkes 1998: 51/str. 155) ‘ølgiver’. Dersom denne lesningen er riktig, må strofen utelukkes som mulig kilde for denne kenningstypen.

LS.⁵⁶ Hvor forfatteren kan ha fått denne kenningtypen fra, om det er fra et tapt dikt, eller om det er hans egen innovasjon, er umulig å vite. Han fortsetter med å forklare at ‘troll’ skal forstås som ‘ødelegger’, og gir noen eksempler på slike troll og hva de ødelegger. Her nevner han blant annet at ild er ‘troll for alt det ilden ødelegger’, noe som minner om hva Snorre skriver om ild i *SkskM*: «Hvernig skal kenna eld? Svá at kalla hann (...) bana ok grand viðar ok húsa» (Faulkes 1998: 39/18–19) ‘Hvordan skal ild bestemmes? Ved å kalle den træs bane og skade’. Denne kenningtypen finnes det også flere eksempler på (se Meissner 1921: 100–1). Blant de andre *LS*-forfatteren nevner, finnes det bare én i det overleverte materialet, og det er en kenning for vann (Meissner 1921: 100). I *LS* står det at vann er ‘jords og ilds ødelegger’, og dette kan være hentet fra en lausavísa av Sigvatr Þórðarson som inneholder kenningen «leygjjar eitr» (*Skj B I*: 246/str. 1) ‘ildens gift’.

Etter avsnittet om *tröll* tar teksten for seg kenninger for natt: «Nótt er angr eða sótt allra fugla» (Finnur Jónsson 1931: 257/11) ‘Natt er alle fuglers sorg eller sykdom’. Det finnes ingen slik kenning i det overleverte materialet, men det er én som minner. «Hrafns ævi» (*Skj B I*: 79/str. 41) ‘ravnens levetid <natt>’, fra en lausavísa av Kormákr, har riktig kjenneord, men grunnordet har motsatt betydning av forslagene gitt i *LS*. Forfatteren kan allikevel ha kjent til Kormákrs kenning, men valgt å snu på den, kanskje for å få den til å passe bedre inn i denne delen av teksten. De neste to referentene er nemlig snø og vinter, som han skriver at kan kalles ‘ormers sykdom’. I tillegg står det at vinter kan kalles ‘bjørnens natt’ (Finnur Jónsson 1931: 257/12–13).⁵⁷ Det siste er ikke nevnt i *SkskM*, mens ‘ormens bane’, som er en litt mer ekstrem variant enn den gitt i *LS*, er med (Faulkes 1998: 39/20–1). Det finnes ett eksempel på kenningtypen ‘bjørnens natt’ for vinter, og den er i diktet *Rekstefja* av Hallar-Steinn: «húns nótt» (*Skj B I*: 528/str. 13) ‘bjørnens natt’. Samme dikt inneholder også kenningen «trólms marr» (*Skj B I*: 529/str. 17) ‘trolls hest’, hvis kenningstype følger umiddelbart etter setningen om bjørnens natt og dag (vinter og sommer) i *LS*: «Hestar tröllkvenna eru vargar, en taumar þeira eru ormar» (Finnur Jónsson 1931: 257/14) ‘Trollkvinnens hester er ulver, og tømmene deres er ormer’.⁵⁸ Dette er en veldig vanlig kenningstype, spesielt på 1100-tallet som er da Hallar-Steinn etter all sannsynlighet levde (se vedlegg), og den har derfor mange mulige kilder, men med tanke på den unike

⁵⁶ Dette er «glamma gammr» (*Skj B I*: 48/str. 27) ‘bjeffets gribb’ og kommer fra en lausavísa av Egill Skallagrímsson.

⁵⁷ Det står også at sommer kan kalles bjørnens dag, men denne kenningtypen finnes ikke i det overleverte materialet. Antakelig har forfatteren konstruert den som en motsetning til ‘bjørnens natt’.

⁵⁸ Denne ormekenningen finnes ikke i noen overleverte skaldedikt.

vinterkenningen er det ikke usannsynlig at forfatteren har kjent til nettopp dette diktet. Det er ellers vanskelig å si noe sikkert om kilder for denne ulvekenningen, nettopp fordi det er overlevert så mange tilfeller av den. Det er spesielt mange av disse fra 1100-tallet, mens det er en voldsom nedgang århundret etter med bare tre tilfeller. Dette kan kanskje være årsaken til at kenningstypen ikke er med i *SkskM*. Noen kenninger har Snorre valgt bort, og siden denne ikke lenger var populær blant skaldere kan han ha valgt å utelate den. Motsatt fall kan også være tilfellet. Ved ikke å skrive om kenningstypen kan han gjort den «arkaisk» for nye skaldere.

6.8 Blod og åtselsfugler

Etter kenninger for ulver kommer *LS* igjen inn på referenten 'blod', men kenningstypen er ny: «Drykkr varga er dreyri» (Finnur Jónsson 1931: 257/15) 'Ulvers drikke er blod'. Denne er ikke veldig vanlig, og det tidligste eksemplet, datert til 1000-tallet, er fra *Eiríksdrápa* av Þórðr Kolbeinsson, «gera qlðr» (*Skj B I*: 206/str. 14) 'ulvens øl'. Kenningen «vargs bekk» (*Skj B II*: 213/str. 8) 'ulvens bekk' fra *Njáls saga* gir seg ut for å være eldre, men er datert til 1200-tallet i Finnur Jónssons skaldediktutgave (*Skj B II*). De gjenværende er alle fra 1100-tallet (se vedlegg). Det er overraskende at ikke *LS* også har med varianten 'ravners drikke', da den ser ut til å ha vært minst like vanlig (Meissner 1921: 207–8). Dette er enda en ting som får teksten til å fremstå som uferdig, eller i det minste som mindre gjennomarbeidet enn *SkskM*. Sistnevnte tar ikke egentlig for seg referenten blod, men allikevel nevnes begge disse variantene: «Vargr heitir dýr. Þat er rétt at kenna við blóð eða hræ svá at kalla verð hans eða drykk» (Faulkes 1998: 87/8–9) 'Ulv heter et dyr. Det er riktig å bestemme blod eller lik således, å kalle det måltidet eller drikken hans'; «kalla blóð eða hræ drykk þeira eða verð, þat er hrafn ok qrn» (Faulkes 1998: 90/26–7) 'kalle blod eller lik drikken eller måltidet deres, det er ravn og ørn'.

Begge avhandlingene har med kenninger for ravner og ørner, eller *hræfuglar*. I *LS* inkluderes i tillegg hauker. Kenningkonstruksjonen er i all hovedsak lik i tekstene, men det er to forskjeller. Den ene er at *SkskM* ikke har med kamp eller Odin som mulig kjenneord. Det siste er særlig overraskende både fordi varianten finnes i det overleverte materialet (Meissner 1921: 121), men ikke minst fordi en av Odins kjennetegn er de to ravnene Huginn og

Muninn.⁵⁹ I begge tekstene står det at navn på andre fugler⁶⁰ skal brukes som grunnord, men i *SkskM* står det i tillegg at dette må være «fugla karlkenda» (Faulkes 1998: 90/27–9) ‘fugler av hannkjønn [grammatisk]’. Det er interessant at til tross for at det har vært relativt vanlig med grunnordet *gagl*, som er et intetkjønnsord, i tiden frem til 1200-tallet, ser dette ut til å få en brå slutt etter at Snorre har skrevet *SkskM* (se vedlegg og Meissner 1921: 119). Snorre ser ut til å ha hatt nok autoritet til å skape nye retningslinjer for skaldediktningen, og en skulle tro at den også ble lagt frem i *LS* dersom dette var en etterfølger til *SkskM*. Det blir den imidlertid ikke, så her passer *LS* dermed inn i tradisjonen før Snorres *Edda*.

6.9 Menn og kvinner

Kenningene for menn begynner med setningen «Hvern karlmann má kalla feiti eða bræði hræfugla ok varga, svá ilrjóð þeira eða gómlituð» (Finnur Jónsson 1931: 257/19–20) ‘Hver mann kan kalles åtselsfuglers og ulvers feter eller fødegiver, likens fotrødfarger eller gommefarger’. Dette er relativt vanlige kenningstyper, spesielt fra 1000-tallet, og i *SkskM* er det sitert en strofe av Egill Skallagrímsson med kenningen «ulfs tannlituðr» (Faulkes 1998: 40/str. 140) ‘ulvens tannfarger’. Allikevel nevner ikke Snorre noe om dette under referenten ‘menn’. Strofen er brukt som eksempel på kenninger for sommer. Blant den første typen, ser *bræðir* ut til å ha vært mer brukt som grunnord enn *feitir*, førstevnte med ti tilfeller og sistnevnte med to (se vedlegg). Begge kenningstypene ser for øvrig ut til å ha vært vanlige på 1000- og 1100-tallet, men forsvinner nesten helt etter dette (se vedlegg).

En av de største forskjellene mellom beskrivelsene av kenninger for menn og kvinner i *LS* og *SkskM*, er at *LS* fokuserer like mye på kenninger som betegner personen negativt som positivt. Dette er i sterk kontrast til *SkskM* som kun nevner i en kort setning at menn kan kalles med jotunnavn, men at det da helst er ment som hån eller last (Faulkes 1998: 40/15). I *LS*, derimot, står det:

En ef illa skal kenna, þá má hann kalla allra illra kvikvenda nǫfnum karlkendra ok jǫtna, ok kenna til fæzlu nǫkkurrar, kalla má hann þá ok grenni svína ok alls fénaðar, svá hunda. Kalla má hann ok

⁵⁹ I *Gylfaginning* står det: «Hrafnar tveir sitja á ǫxlum honum ok segja í eyru honum ǫll tíðindi þau er þeir sjá eða heyra» (Faulkes 2005: 32/32–3) ‘To ravner sitter på skuldrene hans (Odins) og sier i ørene hans alle nyheter som de ser eller hører’.

⁶⁰ Enn ravner og ørnen (og hauker i *LS*)

konunga heitum ok kenna við nøkkurs konar verkfæri eða þat annat, er hann er stýrandi, kalla lesti ok þverri alls gagns (Finnur Jónsson 1931: 257/23–8)

Men hvis [han] skal betegnes ille, da kan han kalles med navn til alle ille skapninger av hannkjønn og jotner, og bestemmes ved noenslags føde, han kan da også kalles svins og alt kvegs fødegiver, samt hunders. Han kan også kalles med kongeheiter og bestemmes ved noe slags verktøy eller annet som han råder over, [han kan] kalles ødelegger og minker av alt gagn.

Det er ikke overlevert mange kenninger som passer med disse beskrivelsene, muligens fordi så få niddikt er overlevert, men noen er det (se Meissner 1921: 366–68). En del av disse har noe slags mat, eller føde, som kjenneord, f.eks. «rúghleifa skerðir» (*Skj B I*: 358/str. 1) ‘rugbrødetts ødelegger’ fra en lausavísa av Sneglu-Halli. Det ser også ut til å ha vært vanlig med kjenneord for gårdarbeidsutstyr, som hakke og ljå. Blant disse kenningene er det én som i tillegg består av et kongeheite som grunnord, «grefja tyggi» (*Skj B I*: 591) ‘hakkens konge’, fra det anonyme diktet *Gnóðar-Ásmundardrápa*. Strofen er datert til 1100-tallet, men er kun overlevert i 1600-tallshåndskriftet *Laufás Edda*. Dette kan godt være *LS*-forfatterens kilde til nettopp denne kenningen, eller strofen kan være basert på *LS* om nå dateringen skulle være for tidlig. I en strofe av Kormákr finnes kenningen «frenju fæðir» (*Skj B I*: 72/str. 13) ‘kuens fødegiver’ som samsvarer med *LS*’ forslag ‘alt kvegs fødegiver’. Det er overraskende at det på slutten av avsnittet står at menn kan kalles *lestir* og *þverrir* av alt gagn, eller alle goder. Dette er for så vidt sant, denne typen ord står f.eks. ofte sammen med gull, men da er det som regel snakk om positive kenninger, som Einarr Skúlason’s kenning «auðlestir» (*Skj B I*: 423/str. 3) ‘rikdomsødelegger’ i hyllingsdiktet *Sigurðardrápa*. I *LS* er imidlertid denne kenningstypen sortert under negative kenninger, og det er ikke noe lignende i delen om de positive. Det finnes ikke mange hånlige kenninger som passer med det som står i *LS*. Det nærmeste er kanskje «góðverka eyðir» (*Skj B II*: 479/str. 11) ‘gode gjerningers ødelegger’ fra *Harðar saga Grímkelssonar*, og «friðspillir» (*Skj B I*: 518/str. 2) ‘fredsforstyrrer’ fra *Breiðskeggsdrápa* av Blakkr. Det er interessant at den kenningstypen som nevnes i både *LS* og *SkjM*, dvs. kenninger med navn på jotner som grunnord, ikke finnes i det overleverte materialet. Det betyr ikke at kenningstypen ikke fantes, men at ingen strofer med slike er bevart. En forklaring på dette kan kanskje være knyttet til hvor alvorlig disse kenningene var. Hånkenningene som passer med *LS*, er stort sett overlevert i sagaer, og kanskje ble disse delvis brukt som et komisk, eller en annen type stilistisk element. Dersom det ble ansett for mer støtende å kalle noen med et navn på en jotun, kan dette kanskje forklare hvorfor sagaskriverne unngikk slike. En slik forklaring vil imidlertid rette tvil angående autentisiteten

til de aktuelle strofene, som da kan se ut til å være tilføyd i ettertid, og dermed også usikkerhet knyttet til strofene som kilder til *LS*-forfatteren.

Delen om kenninger for kvinner er bygd opp på samme måte som med referenten ‘menn’, først de positive, og deretter negative. I motsetning til kenninger for menn er tilsynelatende ingen av de negative kvinnekenningene bevart. Avsnittet med disse kenningstypene er imidlertid litt uklart. Det står:

Regin heita goð heiðin, þond ok rogn. Kalla má konu þeira heitum ok kenna, en ef illa skal, þá er hon kend við hvetvetna hervilekt, þat er hon stýrandi, þvål ok sveipu, hryðju ok hlандаusu, skjóðu ok skreppu allra ódáða. Þess beðja er kona hver, sem hana á (Finnur Jónsson 1931: 258/4–8).

Hedenske guder heter guder, guder og guder. Kvinner kan kalles og bestemmes med deres heiter, og hvis [hun] skal [betegnes] ille, da er hun bestemt ved noe av det usle som hun eier, såpe og klede (til å omhylle seg i), spyttekar og urinkar, alle udådere skinnpose og skrepper. Hustru [egl. ‘som deler ens leie’] er hver kvinne, til den [mannen] som eier henne.

Det kan se ut til at kvinner kan kalles *regin*, *þond* eller *rogn* når kenningen er negativ, men den eneste kenningen vi har overlevert som kan passe, er «benrogn» (*Skj B I*: 604/str. 1) ‘sårgud’, som angivelig skal betegne en valkyrje og tolkes som ‘kamp’. Strofen stammer fra *Njáls saga* og temaet er knyttet til kamp, ikke kvinner, og det fremstår derfor som usikkert om den kan kvalifisere som en kvinnekenning i samsvar med beskrivelsene i *LS*. Da må man i tilfelle tolke det som en kenning for en negativ kvinnetype (altså en hedensk kvinnefigur som på mange måter kan anses som det motsatte av kristendommens «idealkvinne», jomfru Maria), heller enn en negativ kenningstype for kvinner. «Þeira heitum» kan imidlertid henvise til «ásynju heitum» i avsnittet før, men heller ingen av de overleverte kvinnekenningene med slike grunnord er tilsynelatende negative, og det finnes i hvert fall ikke noen med kjenneordene gitt som eksempler i *LS*. Avslutningen av avsnittet passer heller ikke blant negative kvinnekenninger, da *beðja* er et normalt heite for kvinne.⁶¹ Det ser imidlertid ikke ut til å være brukt i kvinnekenninger, men derimot i kenningstypen ‘Odins kvinne’ for jorden (Meissner 1921: 87). Kanskje det igjen er snakk om kenninger for negative kvinnetyper, selv om det kanskje virker mer obskurt at gudinnen *Jorð*, som det i tilfelle må være snakk om, skal

⁶¹ Det nevnes blant kvinneheitene i *SkskM*: «Kona er ok kǫlluð beðja (...)» (Faulkes 1998: 108/5) ‘Kvinner er også kalt hustru’.

være negativ, enn en valkyrje. Kanskje er det en uvilje mot å personifisere jorden man kan se konturene av her (jf. kap. 5).

De positive kenningtypene avviker fra *SkskM* på flere punkter. Én av disse, at kvinner kan kalles med hunkjønnsord for land, ser ut til å ha vært veldig vanlig, og det er derfor overraskende at ikke Snorre har den med i sin avhandling (se vedlegg og Meissner 1921: 406). Det ser imidlertid ikke ut til å ha vært vanlig på 1200-tallet, og vi har ingen slike kenninger overlevert fra Snorre eller hans nevøer. Det neste avviket er at kvinner skal kunne kalles med kampheiter. I innledningen til Finnur Jónssons utgave skriver han: «Det er uforståelig, når det hedder, at kvinder kan kaldes med ‘kamp’-navne (med-mindre det der tænkes på valkyrjenavne). Man skulde tro, at dette *orrostu* beroede på fejlæsning» (Finnur Jónsson 1931: LIX). Antakelig har han rett med hensyn til valkyrjenavnene, som er eneste mulige sammenfall i det overleverte materialet, og dermed stemmer *LS* bedre overens med *SkskM* som sier at kvinner kan kalles for diser. Like etter ‘kampheiter’ står det at kvinner kan kalles med «konunga heitum, gram eða ræsi ok slíkum þllum» (Finnur Jónsson 1931: 257/31) ‘kongeheiter, fyrste eller konge og alle slike’. Dette stemmer ikke med det overleverte materialet. Kanskje det her har skjedd en feil av en tidlig avskriver, for denne frasen skulle være ventet blant kenninger for menn i avsnittet før.⁶² Til slutt står det også at kvinnekenninger kan inneholde et kjenneord for ‘sjø’ (Finnur Jónsson 1931: 258/3), men heller ikke dette ser ut til å stemme.

6.10 Kroppskenninger

Guðrún Nordal skriver om kroppskenninger i boken *Tools of Literacy* (2001), og argumenterer for at det var en økende interesse for denne typen billedspråk på slutten av 1200-tallet.

Litla Skálda, the distinct redaction of *Skáldskaparmál*,⁶³ and the *Pulur* in the *A* and *B* manuscripts effectively form a new skaldic treatise that testifies to the constantly developing ideas at work in skaldic verse-making in the late thirteenth and fourteenth centuries, whereas Snorri in his description of the skaldic diction in his *Edda* (probably written c. 1220–30) presents a conservative view of the practice of the earlier poets (Guðrún Nordal 2001: 239).

⁶² «Konunga heitum» står imidlertid blant kvinnekenningene i begge håndskrifter, så kanskje er dette kun et eksempel på en tapt kenningstype, eller en som aldri slo an.

⁶³ Guðrún Nordal tar utgangspunkt i at *LS* er yngre enn *SkskM* (Guðrún Nordal 2001: 237).

Guðrún Nordal legger blant annet vekt på at *LS* er oppsiktsvekkende komplett på dette punktet, med tanke på hvor ordknapp den er ellers sammenlignet med *SkskM* (*ibid.*). Når Snorre ikke siterer noen eksempelstrofer i seksjonen om kroppskeningene, og attpåtil har plassert denne i delen for *Ókent heiti*, ser hun dette som et tegn på at han ikke har vært like interessert i slike kenninger som de senere grammatikerne og poetene skulle bli. «Snorri Sturluson may simply not have regarded body-kennings as part of the classical vocabulary of the early skalds» (Guðrún Nordal 2001: 238). Like fullt har Snorre inkludert kroppskeninger i *SkskM*, og det er ikke gjort noe mindre utfyllende enn i *LS*. Det kan nok stemme at interessen for kroppen øker utover på 1200- og 1300-tallet, men *SkskM* behøver ikke nødvendigvis være den første i kronologien til å beskrive slike kenningstyper. *LS* tar for seg referentene ‘hår’, ‘hode’, ‘ører’, ‘øyne’, ‘nese’, ‘munn’, ‘bryst’ og ‘hjerter’ i tillegg til ‘armer’. Av disse referentene mangler kun ‘nese’ i *SkskM*, men her finnes til gjengjeld referentene ‘skjegg’, ‘føtter’ og til og med ‘sinn’ og ‘tale’ (Faulkes 1998: 108–9). En god del av beskrivelsene i de to tekstene samsvarer, men også her er det noen avvik. Jeg vil ta for meg kroppskeningene i den rekkefølgen *LS* har arrangert dem.

6.10.1 Hår og hode

Hårkenninger gis samme grunnord i både *SkskM* og *LS*, men utvalget av kjenneord er ikke det samme. I *LS* står det: «Hár manns má kalla viðar heitum öllum ok þess, er á jörðu vex, kenna við svörð eða hvirfil eða hnakka eða enni eða reik eða vanga» (Finnur Jónsson 1931: 258/9–11) ‘Menneskets hår kan kalles med alle treheiter og det som vokser opp av jorden, og bestemmes ved hodehud eller isse eller nakke eller panne eller hårfeste eller kinn’. I *SkskM* nevnes *hauss* ‘hode’, *hjarni* ‘hjerne’ og *høfuð* ‘hode’ (Faulkes 1998: 108/23). Alle kjenneordene som gis i *LS*, kan stå som ord for ‘hode’ i en kenning, så det er ikke egentlig noen stor forskjell på beskrivelsene i hver tekst. Det er allikevel interessant å se hvorvidt det finnes hårkenninger med kjenneordene gitt i *LS*. Vi har ingen overleverte hårkenninger med kjenneordene *hnakki*, *hvirvill* eller *enni*, men de andre finnes det noen få eksempler på. De tidligste eksemplene kommer fra strofer datert til 900-tallet. Her har vi «svarðfest» (*Skj B I*: 171/str. 5) ‘hodehudens bånd’ fra *Bjarkamál*, «svarðar sef» (*Skj B I*: 72/str. 10) ‘hodehudens siv’ fra en lausavísa av Kormákr og «reikar rúfr» (*Skj B I*: 102/str. 28) ‘hårfestets loddenhet’ fra en lausavísa av Gísli Súrsson. Av disse er det kun Kormákr-kenningen som har et grunnord som stemmer med reglene i *LS* og *SkskM*, men Gísli-kenningen viser at også *reik* ble anvendt i hårkenninger ved siden av *svörðr*. Den neste til å bruke et av de nevnte

kjenneordene er Snorre. I en lausavísa kaller han en kvinnes hår for «svarðakr» (*Skj B II*: 90/str. 7) ‘hodehudens åker’. Her er til og med grunnordet i bedre overensstemmelse med *LS* enn *SkskM*, for her er det begrenset til skog- og treheiter, mens *LS* åpner for alt som vokser opp av jorden. Til sist er det en strofe fra 1300-tallet, attribuert til abbeden Árni Jónsson, som inneholder seks hårkenninger hvorav tre inneholder kjenneord gitt i *LS*: «reikar eik» ‘hårskilletts eik’, «vanga qlr» ‘kinnets or’ og «svarðar grøn» ‘hodehudens gran’ (*Skj B II*: 461/str. 1). Det er ikke overlevert mange hårkenninger ved siden av disse, og særlig få er det i tiden mellom 900- og 1200-tallet (Meissner 1921: 129–30). I denne perioden er det kun én kenning som stemmer med de to avhandlingene, «hausá hasl» (*Skj B I*: 539/str. 1) ‘hodets hassel’ fra *Íslendingadrápa*.

LS nevner to ulike hodekenninger, ‘hjernens hus’ og ‘hjelmens jord’. Den siste sammenfaller med *SkskMs* ‘hjelmens land’, men her inkluderer kenningstypen også kjenneordene ‘hatt’, ‘hjerne’, ‘hår’, ‘øyenbryn’, ‘hodehud’,⁶⁴ ‘ører’, ‘øyne’ og ‘munn’ (Faulkes 1998: 108/7–8). I tillegg nevnes typene ‘halsens arbeid/byrde’ (Faulkes 1998: 208/6–7) og ‘Heimdalls sverd’ (Faulkes 1998: 108/8). Det finnes åtte overleverte kenninger som passer med den første typen gitt i *LS*. Den eldste av disse er fra *Haustlǫng* av Þjóðólfr ór Hvini: «hjarna mœnir» (*Skj B I*: 18/str. 19) ‘hjernens møne’. Etter dette ser det ut til å gå flere hundre år før kenningstypen tas i bruk igjen, og da dukker den opp i *Háttalykill*: «hjarna háturn» (*Skj B I*: 496–97/str. 20b) ‘hjernens høye tårn’. De gjenværende kenningene er stort sett fra 1200-tallet, men det er også én fra 1300 (se vedlegg).

6.10.2 Ører og øyne

Kenninger for ører er også beskrevet noe annerledes i *LS* enn i *SkskM*. De nevner noen ulike grunnord, f.eks. nevner *LS* «skip» og *SkskM* «munn», og i *SkskM* står det at den ene kenningstypen kun kan brukes i *nýgervingar* (Faulkes 1998: 108/12–15). I *LS* nevnes det ikke noe slikt begrep, og teksten sier at menneskets ører kalles «skip eða sjáldr kinna eða vanga, heyrn eða hlust. Eyru manns er kallat hlustar auga eða sjónir» (Finnur Jónsson 1931: 158/13–14) ‘kinnets eller kinnets skip eller hornhinne, hørsel eller hørsel. Menneskets ører er kalt hørselsens øyne eller syn’. Det er imidlertid ingen av de overleverte kenningene som passer med beskrivelsene i *LS* (Meissner 1921: 130).

⁶⁴ Her nevner altså Snorre *svqrðr*.

I kenningar for øyne nevner *LS* to ord, ett grunnord og ett kjenneord, som ikke er nevnt i *Skshm*, *skip* og *kinnr*: «Auga manns má kalla skjöld eða skip eða himintungla heitum eða annarrar birti, kenna við brýnn eða hvarma, kinnr eða brár» (Finnur Jónsson 1931: 158/15–17) ‘Menneskets øyne kan kalles skjold eller skip eller himmellegemers heiter eller annet lysende, og bestemmes ved øyenbryn eller kanten av øyelokket, kinnet eller øyevipper’. Det finnes ingen overleverte kenningar med ‘skip’ som grunnord, men det finnes ett med ‘kinn’ som kjenneord: «beggja kinna ljós» (*Skj B I*: 70/str. 2) ‘begge kinnenes lys’, i en lausavísa av Kormákr. Denne strofen er altså den eneste av sitt slag. Vanligere er *brá* ‘øyevipper’, *brún* ‘øyenbryn’, *hvarmr* ‘kanten av øyelokket’ og *enni* ‘panne’ (Meissner 1921: 131). Snorre holder seg til disse fire «vanlige» kjenneordene, men han nevner *kinn* i kenningar for skjegg (Faulkes 1998: 108/13–23), hvilket det kun finnes ett tilfelle av, *kinnskógr* ‘kinnets skog’ i eddadiktet *Hymiskviða* (Meissner 1921: 132). For øvrig er *kinn* brukt i en kenning for tårer i en lausavísa av Gísli Súrsson, «kinna él» (*Skj B I*: 96/str. 4) ‘kinnenes byge’ og i en kenning for spytt i en lausavísa av Egill Skallagrímsson, «kinna ló» (*Skj B I*: 50/str. 35) ‘kinnenes bølge’.

6.10.3 Nese, munn og bryst

Skshm har ikke med referenten ‘nese’, noe som kanskje ikke er så rart når man ser hvor uvanlige nesekenningar er. Meissner (1921) har notert to nesekenningar, «brúna foldar miðstallr» ‘øyenbryns jords midtforhøyning’ fra en lausavísa av Egill Skallagrímsson, og «horvegr» ‘snørrets vei’ fra *Merlínússþá I* (*Skj B II*: 20/str. 49) av Gunnlaugr Leifsson (Meissner 1921: 132). Den siste, noe spesielle kenningen passer godt med hvordan *LS* foreslår at man skal betegne nesen: «Nef manns eru kallaðr inni eða skip hors eða hnøra» (Finnur Jónsson 1931: 258/18) ‘Menneskets nese er kalt snørrets eller nysets bosted eller skip’. Igjen benytter *LS*-forfatteren seg av grunnordet ‘skip’ uten at det tilsynelatende finnes noen belegg for dette i skaldediktningen. Det er dessuten oppsiktsvekkende at ordene «inni eða skip» går igjen også i de to neste referentene: «Munnr manns er kallaðr inni eða skip alls fróðleiks. Svá er ok brjóst kallaðr inni eða skip aldrs ok hugar ok hjarta ok þess alls, er innan rifja er holdgróit» (Finnur Jónsson 1931: 258/19–21) ‘Menneskets munn er kalt all kunnskaps bosted eller skip. Slik er også bryst kalt bostedet eller skipet til liv og sinn og hjerte og alt det som innenfor ribbena er grodd sammen med kjøttet’. Beskrivelsen av kenningar for munnen er ganske lik som i *Skshm*, men hos sistnevnte er den mer utfyllende, og det poengteres at munnen kan kalles skip dersom det er en *nýgerving* (Faulkes 1998: 108/15–17). Det finnes

ingen overleverte kenninger med ‘skip’ som grunnord, så det er umulig å vite sikkert om Snorre har funnet opp denne regelen selv eller ikke. Brystkenningene er også ganske like i begge tekstene, men *SkskM* nevner ikke *aldr*, og istedenfor å inkludere alle innvoller, som *LS* ser ut til å gjøre, nevnes kun hjertet og leveren (Faulkes 1998: 108/24–6). Det finnes to brystkenninger som inneholder kjenneordet *aldr*. Begge er satt sammen med grunnordet *klif* ‘kleiv’, og begge er fra *Háttalykill*: «aldrklif» (*Skj B I*: 494/str. 15a; 494/str. 15b) ‘livets kleiv’. Grunnordet passer ikke med *LS*, da en kleiv, som er en bratt bergside, ikke fungerer som synonym eller heite for hverken *skip* eller *inni*. Det er allikevel sannsynlig at *LS*-forfatteren har tatt kjenneordet fra disse strofene. Det kan virke som om forfatteren har hatt en idé om hvordan kroppskenninger burde være, uten at dette nødvendigvis gjenspeiler seg i empirien. Kroppen som metafor for både bosted og skip er logisk, da den faktisk fungerer som en beholder og et slags fremkomstmiddel for alt som hører til inni den. Dersom *LS* er en tidlig tekst, fra en tid før kroppskenninger ble en etablert del av skaldespråket, sto forfatteren relativt fritt til å konstruere kenningtypene slik han selv syntes var best, men selvsagt ikke uten å ta hensyn til tradisjonen, selv om den var noe mager akkurat innenfor dette feltet. Det er noen få særegne kenninger i tillegg til de to fra *Háttalykill* som passer med *LS*. En anonym strofe datert til 1100-tallet inneholder kenningen «þindar salr» (*Skj B I*: 601/str. 36) ‘mellomgulvets sal’. Dette *þind* samsvarer godt med «þess alls, er innan rifja er holdgróit» som står i *LS*. Fra 1200-tallet er det en lausavísa av Játgeirr Torfason som inneholder kenningen «lungtorg» (*Skj B II*: 93) ‘lungens torg’, men den kan muligens regnes for å samsvare med *SkskM* som nevner kjenneordet *andi*, altså ‘ånde’ eller ‘pust’ (Faulkes 1998: 108/26). Til slutt er det to brystkenninger i *Merlínússpá I* og *II* av Gunnlaugr Leifsson. Disse er «gollorhøll» (*Skj B II*: 17/str. 35) ‘hjerterposens hall’ og «gollorheimr» (*Skj B II*: 40/str. 82) ‘hjerterposens verden’. *Gollurr*,⁶⁵ eller ‘hjerterposen’, kan brukes som et heite for ‘hjerter’ og derfor passer egentlig disse kenningene også med *SkskM*, men i motsetning til andre hjertheiter går det tydelig frem i *LS* at *gollurr* har en spesifikk betydning: «Gollorr heitir þat, er næst er hjarta manns» (Finnur Jónsson 1931: 158/26–7) ‘*Gollurr* (hjerterposen) heter det som er nærmest menneskets hjerte’. At *LS* nevner og forklarer dette ordet, foreslår dessuten at teksten og de to diktene står i en viss forbindelse (se diskusjon i kap. 7.9).⁶⁶

⁶⁵ Normalisert i samsvar med *Ordbog over det norrøne prosasprog*.

⁶⁶ Snorre nevner ikke *gollurr* i *SkskM*, men ordet er satt inn i redaksjonen av denne i A- og B-håndskriftene, altså i de samme håndskriftene som også bærer *LS*.

6.10.4 Tenner og tungen

Om kenninger for tenner sier *LS*: «Tenn eru kallaðar góma grjót» (Finnur Jónsson 1931: 258/22) ‘tenner er kalt gommens steiner’. Denne kenningstypen er også nevnt i *SkskM* (Faulkes 1998: 108/17–18). Kenninger for tungen er også beskrevet ganske likt i *LS* og *SkskM*, men her er det noen forskjeller: «Tunga er kölluð ár eða stýri eða vápn heiti ok kend til orða eða góma eða tanna» (Finnur Jónsson 1931: 258/23–4) ‘Tungen er kalt åre eller ror eller med våpenheiter og bestemt ved ord eller gomme eller tenner’. I *SkskM* er *ræði* ‘åre’ brukt istedenfor *ár*, og det nevnes dessuten at tungen kan kalles dette hvis det er en *nýgerving*, dvs. hvis munnen blir kalt et skip, og istedenfor «vápn heiti» står det «sverð». ⁶⁷ *Leiðarvísan* inneholder tre ulike kenninger for tunge som passer med *LS*. To med et grunnord som ikke er sverd, «málgogn» (*Skj B I*: 622/str. 2) ‘talens pil’ og «orðvápn» (*Skj B I*: 633/str. 44) ‘ordets våpen’, og ett med grunnordet *stýri* uten at det er noen *nýgerving*, «máls stýri» (*Skj B I*: 631/str. 37) ‘talens ror’. I tillegg er det to dikt som inneholder kenninger for tunge med ‘åre’ som grunnord, «óðar ór» (*Skj B I*: 437/ st. 40) ‘dikterkunstens åre’ i *Geisli* og «orða ór» (*Skj B II*: 160/str. 2) ‘ordenes åre’ i *Líknarbraut*, hvorav kun den siste er en *nýgerving*. ⁶⁸ Det er dette diktet som er det yngste, datert til 1200-tallet, mens de to andre er begge fra århundret før.

6.10.5 Hjerte og nøtter

Beskrivelsene av kenninger for hjertet er en del mer utfyllende i *SkskM* enn i *LS*. I førstnevnte står det: «Hjarta heitir negg. Þat skal svá kenna, kalla korn eða stein eða epli eða hnot eða mýl eða líkt ok kenna við brjóst eða hug. Kalla má ok hús eða jörð eða berg hugarins» (Faulkes 1998: 108/23–5) ‘Hjertet heter negg. Det skal bestemmes således, kalles korn eller stein eller eple eller nøtt eller rund klump eller lignende og bestemmes ved bryst eller sinn. Det kan også kalles sinnets hus eller jord eller berg’. *LS* har ikke med kjenneordet ‘bryst’, grunnordene ‘hus’, ‘jord’, ‘berg’ eller *mýll* og heller ikke heitet *negg*. Istedenfor står det her: «Hjarta er kallat steinn eða korn, hnot eða epli, en kent til hugar. Hjarta heitir ok akarn ok eisköld. Gollor heitir þat, er næst hjarta manns» (Finnur Jónsson 1931: 258/25–7) ‘Hjerte er kalt stein eller korn, nøtt eller eple, og bestemt til sinnet. Hjerte heter også *akarn* (eikenøtt) og *eisköld*. Hjerteposen heter det, som er nærmest menneskets hjerte’. *Gollurr* er, som allerede nevnt, brukt i brystkenninger av Gunnlaugr Leifsson (se ovenfor), men er ikke overlevert fra noe

⁶⁷ Snorre skriver at tungen ofte blir kalt talens eller munnens sverd, men kun én slik kenning er bevart, «góma sverð», og denne fra Snorres eget dikt *Háttatal* (*Skj B II*: 84/str. 85).

⁶⁸ Det er her en forlengelse av «munnhöfn» ‘munnhavn’ for ‘veltalenhet’.

annet skaldedikt. *Eiskǫld* finnes i et dikt av Illugi Bryndælaskáld og brukes her om hjertet til Fávne. Dette ordet er også dokumentert i eddadiktet *Fáfnismál* der det brukes på samme måte. *Akarn* ser ut til å ha vært litt vanligere. Eilífr Goðrúnarson bruker det i en hjertekening i *Þórdrápa*, «dolgs akarn» (*Skj B I*: 141/str. 10) ‘kampens eikenøtt’, og det samme er gjort i *Háttalykill*, «aldrklifs akarn» (*Skj B I*: 494/str. 15b) ‘livets kleivs <brystets> eikenøtt’. Den siste passer bedre med *SkskM* som inkluderer ‘bryst’ som kjenneord og dessuten nevner grunnordet ‘nøtt’ som også innbefatter *akarn* ‘eikenøtt’. Til slutt finnes også *akarn* brukt i eddadiktet *Helgakviða Hundingsbana hin fyrri*, i en hjertekening som stemmer bedre overens med *LS* enn den forrige, «móðakarn» (Meissner 1921: 138; Bugge 1965: 188/str. 53) ‘motets eikenøtt’.⁶⁹

I *LS* er det én referent som særlig skiller seg ut fra resten, *hnetr* ‘nøtter’. Denne er overraskende av tre grunner: fordi kenninger for *nøtter* ikke ser ut å ha vært vanlig i skaldediktningen;⁷⁰ på grunn av plasseringen, som er like etter kenninger for kroppsdel, og fordi det ikke vises til noen egentlig kenning, setningen sier bare: «Hnetr heita fylvingar» ‘Nøtter heter *fylvingar* (nøtter)’. Ordet *fylving* er kjent fra ett annet sted i tillegg til *LS*, og det er i en lausavísa av Gísli Súrsson (*Skj B I*: 97/str. 5). Her er ikke ordet brukt som del av en kenning, men både det og *hnetr* er brukt metaforisk for tårer som faller fra en kvinnes øyne. Disse øynene benevnes med kenningen «sjónhesli» ‘synhassel’, og det er dermed i tilknytning til dette at metaforen gir mening. Dette er atypisk for skaldedikt, der kenninger for tårer gjerne består av grunnord for vann, f.eks. regn, dugg, driv e.l., og med kjenneord knyttet til øynene, som bryn, vipper eller kinn (Meissner 1921: 131–32). Dermed er både metaforen og selve ordet *fylving* uvanlige, og det faktum at *fylvingar* (sammen med *hnetr*) dukker opp i disse to kildene, men ingen andre, foreslår en kobling mellom dem. Hvis forfatteren har forbundet *fylving* med tårer, får dette dessuten setningen til å passe mer logisk inn like etter kroppskeningene. Dette forutsetter at strofen er eldre enn *LS*, men dette virker sannsynlig, da setningen ellers fremstår som ganske absurd. Det finnes imidlertid en hannkjønnsform av ordet, *fylvingr*, som er listet opp som et sverdnavn i *Þul. IV l* (*Skj B I*: 664/str. 7), og denne formen er dessuten brukt i *Þórdrápa* (*Skj B I*: 142/str. 14), og i en kenning for skip, «vágfylvingr» (*Skj B I*: 515/str. 1) ‘havsverd’, i diktet *Erlingsdrápa* av Þórbjörn skakkaskáld.

⁶⁹ *Móðr* er ført opp blant *hugar heiti* (*Skj B I*: 678/zz).

⁷⁰ Det eksisterer ingen slike kenninger i noen overleverte skaldedikt, og heller ikke i prosaen til Snorres *Edda*.

6.11 Verden, himmel og vann

Etter setningen om nøtter tar *LS* for seg referentene ‘verden’ og ‘himmel’ som stort sett sammenfaller godt med beskrivelsene i *SkskM* med unntak av at denne ikke har med referenten ‘verden’. Kenningtypen gitt i *LS*, «hús eða ker veðra» (Finnur Jónsson 1931: 258/29) dekkes under referenten ‘himmel’ (Faulkes 1998: 33/23–35/18). De to forfatterne har tydeligvis tolket noen kenninger forskjellig. Etter himmelkenningene følger referenten ‘sol’: «Sól er kǫlluð elds heitum ok kend til himins» (Finnur Jónsson 1931: 259/1) ‘Sol er kalt med ildheiter og bestemt til himmelen’. Samme kenningstype er også nevnt i *SkskM* (Faulkes 1998: 39/1–2). Etter dette følger en strofe om månen, men ingen kenninger er nevnt. Deretter siteres to strofer fra *Grímnismál* etterfulgt av setningen: «Þat er rétt at kalla jörð hold Ymis, en sæ blóð hans, Miðgarð brár hans, en ský heila hans» (Finnur Jónsson 1931: 259/5–6) ‘Det er riktig å kalle jorden for Ymes kjøtt, og sjø for blodet hans, Midgard øyevippene hans og skyene hjernen hans’. Jordkenningen og sjøkenningen er også nevnt i *SkskM*, i tillegg til himmelkenningen «Ymis hauss» (Faulkes 1998: 33/23; 34/19; 36/24).⁷¹

Den aller siste kenningen i *LS* kommer på slutten av seksjonen om Fenrisulven: «Ár tvær falla ór munni honum, heitir ǫnnur Ván, en ǫnnur Víl, ok er því rétt at kalla vǫtn hraka hans» (Guðrun Nordal 2001: 228) ‘To elver faller fra munnen hans [Fenrisulven], den ene heter Ván og den andre Víl, og derfor er det riktig å kalle vann for spyttet hans’. Denne kenningen finnes kun i én annen kilde. Dette er den anonyme strofen *Stríðkeravísur* som angivelig er fra 1100-tallet (*Skj B I*: 591). Her er «Gleipnis tuggu» ‘Gleipnes tygge’ en kenning for Fenrisulven, og dermed blir «Gleipnis tuggu hráka» ‘Fenrisulvens spytt’ en kenning for ‘vann’. Dette er imidlertid en *ófljóst*, og tydeordet skal derfor være *ván* ‘håp’, som uttales likt som navnet på den ene elven. Snorre nevner ikke denne kenningstypen i *SkskM*, men i *Gylfaginning* kan det virke som at han kjenner til *Stríðkeravísur*:⁷² «Hann grenjar illiliga ok slefa renn ór munni hans. Þat er á sú er Ván heitir» (Faulkes 2005: 29/9–10) ‘Han [Fenrisulven] uler forferdelig og siklet renner ut av munnen hans. Det er den elven som heter Ván’. I og med at *LS* nevner navnet på begge elvene som renner ut av ulvens munn, viser ikke nødvendigvis dette til *Stríðkeravísur*, men kanskje heller til myten. Med andre ord er det en

⁷¹ Det er overraskende at ikke denne kenningen er nevnt i *LS*. I motsetning til sky- og midgardkenningene er himmelkenningen belagt i det overleverte materialet (Meissner 1921: 104).

⁷² Like før refererer han på den samme diskre måten, til Einarr Skúlasons kenning «gylðis kindar gómsparri» (*Skj B I*: 439/str. 48) ‘ulvens slektnings <ulvens> gommepinne <sverd>’, ved å nevne at sverdet som holder Fenrisulvens munn åpen, er hans *gómsparri* (Faulkes 2005: 29/8-9).

teoretisk mulighet for at den anonyme skalden har brukt *LS* som hjelp, istedenfor at strofen er blant *LS*-forfatterens kilder. Alle de andre strofene bortsett fra én stemmer dessuten svært godt overens med *LS* (se vedlegg).

De særegne kenningene presentert i *LS* ser for det meste ut til å representere diktning før 1200-tallet best, eller rettere sagt, diktning før *SkSkM*. Mange av kenningtypene brukes av Snorre i *Háttatal*, selv typer han senere «forbyr». Det fremstår som tydelig at Snorres tekst hadde svært stor gjennomslagskraft, og at han bidro til å endre deler av skaldespråket, f.eks. ved å trekke et skille mellom kenninger for gull og sølv og ved å innføre regelen om at det bare kan brukes maskuline fuglenavn i kenninger for hauker og ravner. Også en del kenningstyper og referenter som nevnes i *LS*, men ikke i *SkSkM*, ser ut til nærmest å forsvinne utover på 1200-tallet, som f.eks. kenninger for horn med et grunnord for vann og kjenneord for munn eller drikkebeget. Det er dessuten interessant at i en del av tilfellene der kenningstypene er brukt etter Snorre, er det ofte i strofer fra sagaer, altså strofer som kan være eldre enn Finnur Jónssons datering, eller som i hvert fall gir seg ut for å være eldre. Det kan med andre ord se ut til at skalden og sagaskrivere på 1200- og 1300-tallet anså disse kenningstypene for å være arkaiske. Dersom det stemmer at *LS* er eldre enn *SkSkM*, ble antakelig førstnevnte ganske raskt «utdatert» rundt midten av 1200-tallet. Skalden fra etter denne perioden kan derfor tenkes å helst ville ty til Snorres *Edda* når «samtidspoesi» skulle diktes, men dersom de trengte hjelp til å dikte «gammel» poesi, ville det nok være naturlig for dem å anvende den eldre, utdaterte og kanskje delvis arkaiske avhandlingen *Litla Skálda*. Helt utdatert har den nok allikevel ikke blitt, noe som demonstreres av de to kompilasjonene der teksten er bevart, samt ved at også en del «samtidspoesi» fra denne siste perioden også anvender flere av *LS*' særegne kenninger. Kanskje har *LS* hatt ulik status forskjellige steder på Island?

7 Viktige skalder

En av de viktigste metodene i denne avhandlingen har vært å sammenligne referenter, kenningtyper og ord som finnes i *LS*, men som Snorre ikke har tatt med i *SkSkM*, med det som finnes i de overleverte skaldediktene. Til dette har jeg anvendt Meissners verk *Die Kenningar der Skalden*, *Lexicon Poeticum* og Finnur Jónssons *Den norsk-islandske skjaldedigtning*. Formålet med dette har vært todelt. For det første ville jeg prøve å finne ut av hvilke skalder og dikt som forfatteren kan ha hentet materiale til dette særegne i *LS* fra, altså hvilke kilder han kan ha brukt som Snorre ikke anvendte. Det andre har vært å prøve å finne ut om det kan ha vært en sammenheng mellom referenter og kenningtyper i *LS* og forekomsten av disse i skaldedikt fra de ulike århundrene, altså om popularitet i samtiden kan ha noe å gjøre med utvalget i både *LS* og *SkSkM*. I dette kapitlet vil jeg fokusere på det første formålet, og jeg vil da ta for meg de skaldene som med høyest sannsynlighet ser ut til å kunne være blant forfatterens kilder, evt. senere skalder som han ha vært påvirket av *LS*. For å bestemme hvilke skalder det gjelder, har jeg satt opp tre kriterier: 1) uvanlige kenningtyper, dvs. typer som bare finnes i noen ytterst få dikt i tillegg til *LS*; 2) uvanlige ord, dvs. grunnord eller kjenneord nevnt i *LS*, men ikke i *SkSkM*, og som finnes i noen få dikt; 3) mange sammenfall av kenningtyper hos én skald med beskrivelsene i *LS*, dvs. av de særegne kenningtypene som ikke nevnes i *SkSkM*. Hos en del skalder overlapper dette, slik at én skald kan fylle to eller alle tre kriteriene, i noen tilfeller innenfor én strofe. Her vil jeg ta utgangspunkt i kriterium 3, men ha et særlig fokus på skalder med overlapping. Jeg har valgt å se på skalder med mer enn 10 sammenfallende kenningtyper for at utvalget ikke skal bli for stort, men det er en del skalder like under dette antallet som også kunne vært interessante å ta med (se vedlegget).

7.1 Einarr Gilsson og Þjóðólfr ór Hvini

Den skalden med flest sammenfallende kenningtyper er Rognvaldr jarl, hovedsakelig fra *Háttalykill*, men også noen løse strofer. Ikke langt etter følger Einarr Skúlason fra ymse dikt og Snorre Sturlason, nesten uten unntak fra *Háttatal*. Det er *Háttalykill* og *Háttatal* som er best representert som dikt i datainnsamlingen (se vedlegg). Dette er kanskje ikke så rart, da de begge er lange og dessuten har som formål å demonstrere skaldekunsten (riktignok metrikken). Kanskje mer overraskende er det at 1300-tallsskalden Einarr Gilsson, lovmann på Nord- og Vest-Island 1367–69 som har diktet tre dikt om biskop Guðmund Arason, som alle

er overlevert i *Guðmundar saga byskups D (GD)*, skrevet av Arngrímr Brandsson (Guðrún Nordal 2001: 100–16), er en av skaldene med størst overlapping. Dette er en såpass sen tekst at diktene vanskelig kan være blant kildematerialet til *LS*. Derimot kan Einarr Gilsson ha brukt *LS* til hjelp i diktningen. Det er slående at kenningene hans ikke egentlig bryter med *SkskM*, for eksempel har han ingen kenninger for ravner med grunnord *gagl* eller gullkenninger med grunnord for snø eller is. Det kan se ut til at han i all hovedsak har forholdt seg til *SkskM*, men der den ikke har strukket til, har han tydd til *LS*. Eventuelt kan han ha brukt en kompilasjon av de to verkene, kanskje en som ligner på de vi har overlevert i dag, og på den måten fått med kenninger som beskrives både i *SkskM* og i *LS*.

Ikke langt etter Einarr Gilsson kommer Egill Skallagrímsson og Þjóðólfr ór Hvini som begge ser ut til å ha vært blant *LS*-forfatterens kilder. Dette sannsynliggjøres av overenstemmelse mellom mange kenninger (se vedlegg), men også fordi dette er viktige kilder til Snorres *Edda*. Þjóðólfr regnes for å ha levd på overgangen fra 800- til 900-tallet og er dermed blant de eldste skaldene vi kjenner til. Han er særlig kjent for det genealogiske diktet *Ynglingatal* og det mytologiske diktet *Haustlǫng*. Blant disse diktene er det mest sannsynlig at *Ynglingatal* kan ligge til grunn for noen av kenningtypene i *LS*, dette gjelder særlig to uvanlige kenningstyper for stein, ‘Hamdes og Sorles sorg’ og ‘dvergers hus’ (jf. kap. 6.1). I tillegg inneholder diktet flere kenninger for horn, en referent som Snorre ikke har lagt noe fokus på i *SkskM*, men som *LS* har to typer for (jf. kap. 6.6). Her er det imidlertid ikke full overenstemmelse mellom *Ynglingatal* og *LS*, så dette i seg selv er ikke et godt nok grunnlag for å sannsynliggjøre en kobling mellom de to. Det er tre ulike referenter som binder disse to sammen, stein, horn og drikke, alle referenter som Snorre ikke har brydd seg med i *SkskM*. De står sammen med mange andre kenninger som finnes blant eksempelstrofene, men som ikke nevnes i prosaen. Dette er heller ikke referenter som går igjen veldig ofte i det overleverte materialet. Særlig er ‘horn’ ganske uvanlig. ‘Drikke’ finnes det en del av, men bare halvparten er av typen beskrevet i *LS*. Steinkenninger er enda litt vanligere, men de to nevnt ovenfor, ‘Hamdes og Sorles sorg’, og ‘dvergers hus’, er som sagt sjeldne. Dersom *LS*-forfatteren har brukt *Ynglingatal* som kilde, kan kanskje dette delvis forklare hvorfor han har valgt å inkludere disse referentene og nettopp disse kenningstypene. *Haustlǫng* kan selvsagt også være en kilde, noe blant annet hodekenningen «hjarna möenir» ‘hjernens tak’ i strofe 19 kan tyde på. I *LS* står det nemlig: «Haus manns er kallaðr hús heila» (Finnur Jónsson 1931: 258/12) ‘Menneskets hode er kalt hjernens hus’.

7.2 Egill Skallagrímsson

SkskM siterer mange strofer av Egill Skallagrímsson, men de fleste som kan være kandidater for *LS'* kilder, er kun overlevert i *Egils saga*. I doktoravhandlingen *Kronologi i skaldekvæde. Distribusjon av metriske og språklege drag i høve til tradisjonell datering og tilskrivning* undersøker Klaus Johan Myrvoll bl.a. rimplasseringen av drottkvætt, og han skriver at «[d]et er tvo viktuge undantak til det regulerde tilstandet på 900-talet, og det er dei versi som er knytte til skaldane Egill og Kormákr (i *Egils saga* og *Kormáks saga*). Her finst det ei rad døme på at jamne vers hev skothendingar eller ingi hendingar i det heile» (Myrvoll 2014: 118). Strofer som dette kan være vanskelige å datere, og flere av dem vi finner i *Egils saga*, er neppe diktet av hovedpersonen selv. Dette kan særlig se ut til å gjelde for strofer som mangler hendinger, det som Mikael Males kaller «flytande mönster» i artikkelen «Egill och Kormákr – tradering och nydikning», og der konteksten gjør det usannsynlig, f.eks. der Egill er tre år (Males 2011). En strofe man godt kunne tenke seg var brukt som kilde for hornkenningene, er strofe 3:

Rístum rún á horni,
rjóðum spjöll í dreyra,
þau velk orð til eyrna
óðs dýrs viðar róta;
drekkið veig sem viljum,
vel glýjaðra þýja;
vita, hvé oss of eiri
öl þats Bárøðr signði (*Skj B I*: 43).

‘Jeg rister en rune på hornet, jeg rødfarger innskriften i blod, jeg velger de ord til det rasende dyrs ører træs <hornets> rot; jeg drikker de meget glade trellkvinneres drikk, som jeg vil; vite, hvordan det øl som Bárøðr signet, beskytter oss’.

Denne hornkenningen er én av svært få som stemmer perfekt med beskrivelsene i *LS* hvor det står at horn kan kalles med treheiter hvis de bestemmes til det som horn vokser opp av, dvs. visse dyrs hode. ‘Det rasende dyr’ kan antas å være en okse og ‘ører’ kan godt betegne hele hodet. Her har for øvrig *Íslensk fornrit (ÍF)* en litt annen tolkning enn Finnur Jónsson og Rudolf Meissner og setter *rót* sammen med *eyrna* slik at de utgjør en hodekenning; «eyrna rót» ‘ørenes rot’ (*ÍF II*: 109). Dette fremstår som mer sannsynlig, og med denne tolkningen er

det i hvert fall ingen tvil om at treet er bestemt til ‘hode’. «Oksehodets tre» kan altså se ut til å være bakgrunnen for kenningstypen vi finner i *LS*, men det er to grunner til å ikke konkludere med dette. For det første er det ingen andre ting ved strofen enn denne ene kenningen som foreslår en kobling til *LS*. Hadde det for eksempel også vært en kenning for drikke eller blod som passet med beskrivelsene i *LS*, ville dette økt sannsynligheten for et slikt forhold.⁷³ For det andre er det mye som tyder på at strofen ikke er ekte. Dette skriver Males om i artikkelen nevnt over, og legger her vekt på den kontraherte formen *Bárðr* av *Bárþóðr* som finnes i håndskriftene, men som utgivere har rettet til den gamle formen sitert over:

[D]e fyra huvudhandskrifterna visar alla den arkaiska formen [av navnet *Bárþóðr*] i strof 8 och den yngre i strof 9 [strofe 3 i *Skj*]. Då detta faktum vägs samman med att stroferna, som utges för att vara diktade vid samma tillfälle, skiljer sig markant åt i stil och att den strof som uppvisar den yngre formen också har den arkaiserande metrik och enkla, satsradande syntax som i övriga fall tycks utmärka ett yngre skikt av poesi i sagan, ligger en annan slutsats närmare till hands, nämligen att den yngre formen beror på yngre komposition. Med tanke på att detta är den enda strofen i det flytande mönstret i sagan som inte på kontextuella grunder kunnat klassas som nydiktad framstår slutsatsen som relativt säker (Males 2011: 130).

Denne konklusjonen fører med seg at strofen kan være for ung til å kunne ha påvirket *LS*-forfatteren. Påvirkningen kan eventuelt ha gått andre veien, noe som i tilfelle også er interessant. Mer sannsynlig er det at Egills strofe 12 er brukt som kilde. Ikke bare har strofene flere kenninger som passer med *LS*, de deler også en del utpregede ord. Den første kenningen er «Hrammtangar hrynvirgill» ‘håndtangens <armens> klingende løkke <ring>’. *LS* nevner både *tong* som mulig grunnord i armkenninger og *virgill* som grunnord i ringkenninger, som begge er uvanlige (jf. kap. 6.5). Begge steder finner vi også ordet *bræðir* til bruk i kenninger for menn, som for øvrig ser ut til å ha vært relativt vanlig frem til 1200-tallet (jf. kap. 6.9 og vedlegg). Vi finner også ordformen *meldr* for mel i forbindelse med gull, og dessuten *gelgia*, men med tilsynelatende ulik betydning. Hos Egill ser det ut til å skulle bety ‘bånd’ (båndet som Fenrisulven er festet til) slik det er fortalt i *Skism*, men i *LS* er det navnet på en trebit som er brukt for å holde fast båndet som Fenrisulven er bundet med. Dette er Finnur Jónssons tolkning, og den er nok i høy grad farget av at han støtter seg på *Skism* og ikke *LS*. I *Íslenszk fornrit* (*ÍF* II: 144–45) finner vi en alternativ lesing av den siste halvstrofen som, i hvert fall

⁷³ Dessuten er ikke denne hornkenningen unik (jf. kap. 6.6).

delvis, stemmer bedre overens med *LS* enn Finnur Jónssons tolkning gjør. Her står det (avvikende lesemåter i kursiv):

rítmæðis knák reiða,
ræðr gunnvala bræðir,
gelju *seil* á galga
geirveðrs, lofi at meira

‘Jeg kan bære skjoldutmatterens <våpenets> stangs <armens> bånd <ringen> på spyd-uværets <kampens> galge <sverdet>, kampfalkens <ravnens> fødegiver <mannen> råder over mer ros’.

Med denne tolkningen mister vi kenningen «geirveðrs seiðr» ‘spyd-uværets sei’ for ‘stikkvåpen’ (jf. «en lagvápnr má kalla fiska heitum» (Finnur Jónsson 1931: 256/6) ‘og stikkvåpen kan kalles med fiskeheiter’), i og med at det her står *seil* istedenfor *seiðs*. Samtidig får vi fire nye, hvorav to ser ut til å passe godt med beskrivelsene i *LS*. Først har vi «rítmæðir» for våpen, som stemmer med det vi finner i *LS*, «Qll vápn eru tröll (...) hlífa» (Finnur Jónsson 1931: 256/5), når vi tar i betraktning forklaringen på *tröll* litt senere i teksten: «Þess tröll er alt, sem þat má fara» (Finnur Jónsson 1931: 257/7–8) ‘Ens troll er alt som det [trollet] kan ødelegge’. Dermed må setningen over oversettes til ‘alle våpen er beskyttelses [derunder skjold] ødelegger’, og slik blir ‘skjoldutmatter’ våpen. Armkenningen «rítmæðis gelgja» finnes det ikke noe liknende av i *LS*, men her går i hvert fall betydningen av *gelgja* overens med det som står i seksjonen om Fenrisulven. For ‘ring’ har vi nå kenningstypen ‘armens bånd’ som er den vi finner i *LS*: «Baugr er fjöturr handar ok hanki ok virgill» (Finnur Jónsson 1931: 265/23) ‘Ring er armens lenke og løkke og løkke [i galgen]’. Til slutt har vi kenningen ‘kampens galge’ for sverd, som ikke passer med *LS* med annet enn at kamp kan være kjenneord: «Qll hoggvápn má (...) kenna við (...) orrostu» (Finnur Jónsson 1931: 256/2–3) ‘Alle hoggvåpen kan bestemmes ved kamp’. Det er allikevel såpass mange fellesnevner totalt mellom *LS* og denne strofen at en kobling mellom disse fremstår som sannsynlig. Det er forøvrig ingen grunn til å tro at denne strofen ikke er ekte. Den er diktet i regelbunden *dróttkvætt*, inneholder mange kenninger og har en vanskelig syntaks i tillegg til at den har et generelt innhold som ikke er sterkt knyttet til sagateksten (som i tilfellet med strofen sitert over, *Rístum rún á hórni* osv.).⁷⁴

⁷⁴ Det er enda en strofe av Egill som i Finnur Jónssons utgave ser ut til å ha kunnet være kilde til kenningstypen ‘Hamdes og Sorles sorg’ sammen med strofen fra *Ynglingatal*. Her finnes vi kenningen «Hamðis geirs grams

7.3 Kormákr Ögmundarson

Kormákr har også en god del interessante kenninger. Også disse strofene kan være problematiske å bruke for å si noe om kildene til *LS*, igjen på grunn av spørsmålet om autentisitet og datering. Males skriver: «Ett antal strofer tycks vara nydiktade och grupperingen av dessa strofer tyder på att detta skett vid författande eller skriftlig tradering av sagan» (Males 2011: 138). Usikkerheten hviler på de løse strofene, lausavísur, fra sagaen. Myrvoll har regnet ut at i alt 18 av Kormákrs lausavísur har én eller flere manglende aðalhendinger i like linjer, og at disse har en tendens til å følge etter hverandre (Myrvoll 2014: 121). Han oppsummerer med at det er gode grunner til å være mistenksom overfor strofer som mangler én eller flere aðalhendinger, «serleg når ein finn andre avvikande drag i dei same strofone» (Myrvoll 2014: 124). Han foreslår at de strofene som har mange avvikende drag, er diktet på et mye senere tidspunkt, og da av noen andre enn Kormákr (*ibid.*). Strofer med få uregelmessigheter kan vi da anta er ekte, om enn under tvil.

En av de mest interessante kenningene fra Kormákrs strofer er «beggja kinna ljós» ‘begge kinnenes lys’ for øyne, som korresponderer godt med hva vi kan lese om øyekenninger i *LS*: «Augu manns má kalla (...) himintungla heitum eða annarrarr birti, kenna við (...) kinnr» (Finnur Jónsson 1931: 258/15–16) ‘Menneskets øyne kan kalles med himmellegemers heiter eller annet lys, og bestemmes ved kinn’ (jf. kap. 6.10.2). Dette er den eneste kenningen for øyne med *kinn* som kjenneord og dermed er det godt mulig å tenke seg at *LS*-forfatteren har hentet kjenneordet herfra. Dessverre er det ingen andre kenninger i den samme strofen som kan knytte den sammen med *LS*, og *kinn* nevnes dessuten i avsnittet før som et mulig kjenneord i kenninger for ører (Finnur Jónsson 1931: 258/13). *Kinn* kan derfor ha blitt overført til øyekenningene som en følge av den assosiative strukturen som dominerer *LS*, selv om det kanskje virker mer sannsynlig at dette har gått andre veien, da det ikke finnes en eneste

orðum» ‘Hamdes spyd [det som forårsaker Hamdes død] <steinens> fyrstes <jotuns> ord <gull>’. I *Íslenzk fornrit* er lesningen annerledes. Andre halvstrofe er her (avvikende lesemåter i kursiv):

es jarðgöfugr orðum,
orð mín konungr forðum,
hafði *gramr* at gamni,
Geirhamðis mik framði

‘som [den] landedle hedret meg [med] Geirhamdes (jotunnavn) ord <gull>, fyrste-konge hadde tidligere mine ord til glede’.

Begge disse alternative lesningene i *ÍF* (av st. 12 og 45) støttes av Klaus Johan Myrvoll i doktoravhandlingen, og baserer seg på håndskriftlesemåtene. Om vi går ut fra at dette stemmer, kan ikke denne siste strofen regnes som kilde til *LS*, og kenningen «Jónakrs bura harmr» ‘Jónakrs sønners <Hamde og Sorles> sorg’ fra *Ynglingatal* strofe 26 er den eneste vi har av sitt slag.

kenning for ører med dette kjenneordet (og det er heller ikke nevnt i *SkskM* (Faulkes 1998: 108/12–15)). Denne kenningen finnes i Kormákr's lausavísa 2 og er sterkt knyttet sammen med den foregående innholdsmessig, da de begge hyller kvinnen Steingerð's vakre føtter. Strofen har imidlertid alle aðalhendinger på plass.

Kormákr's lausavísa 10 tilbyr et sikrere indisium på et kildeforhold. Her er det en rekit kvinnekenning som lyder: «svarðar sefþeys teins Freyja» (*Skj B I: 72/str. 10*) 'hodehudens siv <hår> -tøværs stripes <hårkammens> Freyja'. Referenten 'hårkam' finnes ikke i *LS*, så kenningen 'hårets stripe' kan ikke si så mye i denne sammenhengen. Kenningen for hår, derimot, er høyst relevant, og den helhetlige kvinnekenningen stemmer også godt. Som allerede nevnt i kapittel 6.10.1 forteller *LS* at hår kan kalles for navnet på noe som vokser opp av jorda og blant annet bestemmes ved hodehuden, *svorðr* (Finnur Jónsson 1931: 258/10–11). Dette ser ikke ut til å ha vært et veldig vanlig kjenneord, og dette gjør et kildeforhold sannsynlig. Kvinnekenningen 'hårkammens Freyja' ser også ut til å passe med det som står i *LS*: «Konu er rétt at kalla (...) ásynju heitum (...) ok kenna (...) við alt þat, sem þær eiga í gripum» (Finnur Jónsson 1931: 257–58) 'Kvinner er det riktig å kalle med ásynjeheiter og bestemme ved alt det som de eier i løssøre'. Rudolf Meissner tolker imidlertid kenningen annerledes og sier at *teinn* ikke hører med, men står til *skor* (linje 4) slik at «skarar teinn» blir en kenning for hår. Han skriver at «*svarðar sefþeyr* ist am natürlichsten als Kopfwaschwasser zu erklären» (Meissner 1921: 417). Dersom dette stemmer, blir kenningen mer obskur da 'vaskevann' antakelig ikke kan regnes som løssøre.⁷⁵ Det vil vel også være å dra det litt langt om man velger å kalle det et ord for 'sjø' (det står i *LS* at kvinner kan bestemmes ved sjø, Finnur Jónsson 1931: 258/3). Det minner om det som står i den andre delen om kvinnekenninger: «en ef illa skal, þá er hon kend við hvetvetna hervilekt, þat er hon er stýrandi, þvål ok sveipu, hryðju ok hlandausu, skjóðu ok skreppu allra ódáða» (Finnur Jónsson 1931: 258/5–7) 'og hvis [hun] skal [kalles for noe] ille, da er hun bestemt ved noe av det usle som hun eier, såpe og klede (til å omhylle seg i), spyttekar og urinkar, alle udåders skinnpose og skreppe'. Dette passer imidlertid dårlig til innholdet i strofen, som uttrykker Kormákr's kjærlighet til den omtalte kvinnen. Men om 'hodevaskevann' står for aktiviteten 'å vaske hoder eller hår', går dette godt sammen med hva *SkskM* sier om kvinnekenninger

⁷⁵ Problemet forsvinner imidlertid om man tar utgangspunkt i *ÍF* der strofens to første kenninger er tolket slik: «skarar geirteins Freyja» 'hårets spydstripes <hårnålens> Freyja <kvinne>' og «svarðar sefþeys beini» 'hodehudens siv <hårets> -tøværs <-vaskings> hjelp <vann>'. (*ÍF VIII: 215*). Denne vannkenningen er såpass spesiell at det ikke er noe underlig at *LS*-forfatteren ikke tok den med selv om han skulle kjent til den.

«Konu er ok rétt at kenna við alla athöfn sína» (Faulkes 1998: 40/25–6) ‘Kvinner er det også riktig å bestemme ved alle aktivitetene sine’. Derimot passer den dårligere med *LS*. Strofen inneholder enda to kvinnekenninger. Den første av dem er «hyltinga vallar þoll» ‘ormers volls <gullet> furu’ som på alle måter stemmer med både *LS* og *SkskM* som begge skriver at kvinner kan kalles med feminine treheiter og bestemmes ved gull (Finnur Jónsson 1931: 257/29–258/1; Faulkes 1998: 40/16–21). Den andre er «unnfúrs Eir» ‘bølgeilds <gullets> Eir (åsynjenavn)’ som passer like godt. Strofen mangler dessuten ingen hendinger og den inneholder til og med aðalhendingen *þoll* – *vallar* (Myrvoll 2014: 147–63). Vi kan anta at denne er ekte, og i alle fall eldre enn *LS*.

En annen kenningstype som skiller seg spesielt ut i *LS*, særlig hvis vi skal tro Judith Jesch (jf. kap. 6.2), er skjoldkenningen «Óðins gátt» ‘Odins dør’. Det finnes én kenning i det overleverte materialet der ordet *gátt* er brukt som grunnord i en skjoldkenning og samtidig er bestemt til Odin, og denne hører til en strofe av Kormákr. Skjoldkenningen er her del av en lengre kenning for mann: «Gauts gáttar gnýsvells lundr» ‘Gauts (Odinnavn) døråpnings <skjoldets> drønnende is’ <sverdets> lund’. Når det gjelder resten av kenningen, er typen ‘sverdets lund’ innenfor det vi kan lese i *LS*: «Karla má ok kalla trjáheitum karlkendum (...) ok kenna við (...) vápni» (Finnur Jónsson 1931: 257/20–2) ‘Menn kan også kalles med treheiter av hankjønn og bestemmes ved våpen’. Verre er det med kenningen for ‘sverd’ med grunnordet *svell* ‘is’. Noe slikt finnes ikke i *LS*, men derimot nevnes ‘ildheiter’, som også er langt vanligere i diktningen (Meissner 1921: 150–52). I *SkskM* er denne muligheten tatt med, men det tilbys dessverre ingen forklaring på denne litt pussige kenningstypen. Det står bare: «Sverð er Óðins eldr (...) [r]andar íss ok grand hlífar» (Faulkes 1998: 70/14–29) ‘Sverd er Odins ild, skjoldets is og beskyttelses skade’. Meissner forklarer kenningstypen med at is symboliserer den kalde klingen: «Die Kälte der Klinge wird durch das Grundwort bezeichnet. Das Schwert ist wie Eis; besonders wirkungsvoll sind die Grundwörter, wenn in der Bestimmung die Vorstellung der Wärme ausgedrückt ist; *sár-, blóðíss, dreyra svell*» (Meissner 1921: 151–52). Kenningstypen har en parallell i kenninger for gull slik det er beskrevet i *LS* som både kan kalles for ild og for snø og is (jf. kap. 6.4). Det eneste ild, snø og is har til felles med gull, er at alle kan skape lys, gull, snø og is ved å reflektere annet lys, mens ild produserer dette selv. Under kenninger for hoggvåpen står det i *LS* at disse kan kalles for ildheiter eller annet lysende. Tar man gullkenningene i betraktning, kan man kanskje tenke seg at ‘annet lysende’ også dekker is. Uansett hvordan denne sverd-, eller kanskje hoggvåpenkenningen, burde tolkes, så må skjoldkenningen «Gauts gátt» vurderes

som mulig opphav til beskrivelsene i *LS*. Ser man på resten av strofen, inneholder den en kenning til for mann, og denne er helt uproblematisk å sammenligne med *LS*, «randar linna rógviðr» ‘skjoldets orms <stikkvåpnets> kamptre’. Metrisk sett er dessuten strofen en av de mest regelrette, med aðalhendinger i alle like linjer og én i en ulik linje, og skothendinger i de resterende tre ulike.

I tillegg til kenningene som allerede er gjennomgått, finnes også iskenningen «fjarðar kelli» (str. 34) ‘fjordens hjelm’, som er den eneste av sitt slag, men som *LS* nevner: «Íss er himinn eða hús sjóar ok allra vatna ok hjálmr þeira» (Finnur Jónsson 1931: 257/6) ‘Is er sjøens og alt vanns himmel eller hus og hjelmen deres’. Nesten like sjelden er kenningen «axllim» (str. 43) ‘skulderlem’ for arm, som Snorre helt tydelig har kjent til (han bruker den selv i *Háttatal*), men har valgt å ikke nevne i *SkskM* (jf. kap 6.5). I *LS* derimot er den representert: «Kalla má hana fót eða lim axlar» (Finnur Jónsson 1931: 256/31) ‘Den [armen] kan kalles skulderens fot eller lem’. Sammen med Egill står Kormákr også for én av ganske få ringkenninger som passer med *LS*, «handar girði» (str. 60) ‘armens bånd’. I tillegg har han en kenning for mann som passer med delen om negative kenninger i *LS*, «Frenju fœðir» (str. 13) ‘kuens fødegiver’, «En ef illa skal kenna, þá má hann kalla (...) grenni svína ok alls fénaðar» (Finnur Jónsson 1931: 257/23–5) ‘Men hvis [han] skal betegnes ille, da kan han kalles svins og alt kvegs fødegiver’. Denne strofen er imidlertid mer problematisk enn de andre fordi den kun har én aðalhending og ellers skothendinger der aðalhendinger er ventet med unntak av linje 8. I denne og i de like linjene er det ikke hendinger i det hele tatt. Men dette er unntaket blant strofene som inneholder kenninger som bare finnes i *LS*, som stort sett har alle aðalhendinger på plass. Som man kan lese av vedlegget, inkluderer dette flere strofer og flere referenter enn de gjennomgåtte. Det er såpass mange overensstemmelser mellom Kormákrs poesi og *LS* at det er vanskelig å ikke se for seg en sammenheng. Selv et par strofer av Holmgöngu-Bersi Véleifsson, en annen av sagaens viktigste personer, stikker seg frem som en mulig kilde (jf. kap. 6.2). Så kan man spørre seg om dette er et tegn på at *LS*-forfatteren kjente til poesien alene, en muntlig versjon av sagaen eller rett og slett den nedskrevne sagaen, mer eller mindre slik vi kjenner den i dag.

7.4 Einarr Helgason skálaglamm og Gísli Súrsson

En annen skald som oppfyller kriterium 3 er Einarr skálaglamm, og overensstemmelsene er utelukkende med diktet *Vellekla*. Flere strofer fra dette diktet er sitert i *SkskM*, så her ser det

ut til at de to forfatterne har benyttet samme kilde.⁷⁶ Imidlertid gjelder dette for de færreste av strofene med særskilte kenninger. Det er allikevel ingen grunn til å tro at Snorre ikke har kjent til også disse strofene og kenningtypene i dem, selv om han ikke har benyttet seg av dem. Det er bare én av kenningene til Einarr som det ikke finnes flere eksempler på i det overleverte materialet, og det er «Berg-Saxa fley» ‘berg-saksernes <jotnenes> skip’ som skal bety ‘poesi’. Denne kenningstypen skal egentlig ikke eksistere ifølge *SkskM*, men i *LS* er dette oppført som en mulighet: «Skáldskapr er kallaðr skip dverga ok jötna ok Óðins» (Finnur Jónsson 1931: 255/1) ‘Poesi er kalt dvergers, jotners og Odins skip’. Roberta Frank har i artikkelen «The Mead of Poetry» argumentert for at kenningen er en feillesning som kommer av at Snorre vil ha «Boðnar bára» til å være en poesikenning, som hun også skriver er galt: «[T]he kenning intended is almost certainly *berg-Saxa boðnar bára* ‘wave of the cup of the mountain-Saxons’ = drink of the giants» (Frank 1981: 162). *Boðn*, skriver hun, er kun et ord for kopp eller beholder (*ibid.*) og med denne interpretasjonen får man en mye vanligere poesikenning enn både «Boðnar bára» og «berg-Saxa fley», som begge er unike frem til Snorres bror Sigvatr Sturluson bruker førstnevnte i en lausavísa i 1228 (*Skj* B II: 54/str. 2). Denne «nye» kenningen går dessuten godt overens med *LS* på alle måter. Her står det nemlig at poesi kan kalles jotners drikk (Finnur Jónsson 1931: 255/1–2), at drikke kan kalles karetts bølge (Finnur Jónsson 1931: 255/7–8), og at jotner kan kalles med et folkeheite og bestemmes ved berg (Finnur Jónsson 1931: 255/10–12). Med Franks tolkning får altså strofen én poesikenning som passer med begge avhandlingene, og som er en velkjent type i skaldediktkorpuset, mens med den tradisjonelle får strofen to poesikenninger som passer med hver sin avhandling, og som dessuten er særdeles uvanlige. Men samme hvordan strofen skal eller ikke skal leses, er det fortsatt mulig at *LS*-forfatteren tolket «berg-Saxa fley» som en kenning for poesi og derfor har ført opp dette som en mulighet. Strofen, og hele diktet for den saks skyld, fremstår uansett som en mulig kilde til flere av kenningene i *LS*. Blant andre aktuelle strofer finnes f.eks. kenningene «vínheimr» (*Skj* B I: 119/str. 12) ‘vinverden’ for drikkehorn,⁷⁷ «holmfrjóturr» (*Skj* B I: 121/str. 26) ‘holmlenke’ for orm⁷⁸ og «Heðins váðir» (*Skj* B I: 122/str. 30) ‘Hedins (sjøkongenavn) tøy’ for rustning.⁷⁹

⁷⁶ *Vellekla* er dessuten en viktig kilde i *Heimskringla*.

⁷⁷ I *LS* står det: «Horn ok qnnur qlkerqlð má kalla skip eða hús alls drykkjar» (Finnur Jónsson 1931: 257/4–5) ‘Horn og andre ølkar kan kalles alle drikkers skip eller hus’.

⁷⁸ *LS*: «Því er rétt at (...) kalla [orma] band eða baug jarðar» (Finnur Jónsson 1931: 256/14–15) ‘derfor er det riktig å kalle ormer for jordens bånd eller ring’.

⁷⁹ *LS*: «Qll herklæði eru fqt Óðins ok sækonunga» (Finnur Jónsson 1931: 256/1) ‘All rustning er Odins og sjøkongers tøy’.

En annen 900-talls skald som kan ha blitt brukt som kilde for *LS*, er Gísli Súrsson. Det som taler mest for dette, er den tilsynelatende løsrevne setningen i *LS* «Hnetr heita fylvingar» (Finnur Jónsson 1931: 258/28) ‘Nøtter heter *fylvingar* (nøtter)’. *Fylving* er bare kjent fra to kilder, hvorav *LS* er den ene. Den andre er en strofe av Gísli Súrsson (*Skj B I*: 97/str. 5), der både *hnetr* og *fylvingar* brukes metaforisk om ‘tårer’ i tilknytning til kenningen «sjónhesli» ‘synhassel’ for øyne:

Hrynja lætr af hvitum
hvarmskógi Gnó bógar
hraun fylvingar, hremmir
hlátrs bann, i kné, svanna;
hnøtr less, en þreyr þessum
Þoǵn, at mærdar Roǵni,
snáka túns af sínu
sjónhesli þoǵrónu.⁸⁰

‘Armens steins <gullets> Gnó <kvinnen> lar nøtter falle fra [sine] hvite øyelokkantskog <øyevipper> [ned] på [sitt] kne, latterens hindring <sorgen> griper kvinnen; ormers tuns <gullets> Þoǵn <kvinnen> plukker nøtter av sine lidende synhassel <øyne>, og savner denne rosens Røǵnir (Odin) <skalden>’.

Til tross for at den spesielle øyekenningen «sjónhesli» ikke nevnes i *LS*, er det vanskelig å se for seg en alternativ forklaring for setningen «hnetr heita fylvingar» enn at det skal være hentet fra denne strofen. Plasseringen i teksten tyder også på dette, som er like etter kroppskeningene. Hvis det er snakk om nøtter som metafor for tårer, passer dette godt etter referenter for kroppsdeler, særlig når disse kroppsdelenene inkluderer øynene og hjertet.⁸¹ Det er heller ikke usannsynlig at en lærd skald, som *LS*-forfatteren må ha vært, kan ha bitt seg merke i en så spesiell strofe som det denne av Gísli er. Her har han brukt rene metaforer for tårer istedenfor kenninger, noe som i seg selv er veldig uvanlig i skaldedikt, og i tillegg er det først i siste linje det blir klart at det er kenningen «sjónhesli» som ligger til grunn for metaforen. Også denne kenningen skiller seg ut. Det vanligste er å bruke et grunnord for noe lysende i kenninger for øyne, for eksempel sol eller måne, og bestemme det til noe som er i nærheten

⁸⁰ Også denne strofen har en alternativ lesning i *ÍF*. Istedenfor *hraun* ‘stein’ står det her *hrønn* ‘bølge’ og denne er separert fra kenningen. Dette gir kvinnekenningen «bógar Gnó» ‘armens Gnó’. I tillegg er *hyljar* ‘fordypning i en sjø eller elv’ ikke endret til *hremmir* ‘griper’ og *fylving* bevart i dativ, *fylvingum* (jf. *Skj A I*: 102/str. 5). Dette er tolket som å skulle bety tåreflod eller store tårer (*ÍF VI*: 48). Dette påvirker for øvrig ikke likheten mellom strofen og setningen i *LS*.

⁸¹ I avsnittet rett før står det bl.a. at hjertet kan kalles ‘nøtt’.

av øynene, som øyevipper eller øyenbryn. Det finnes noen kenninger der *sjón* er brukt som kjenneord, men disse er mye senere (Meissner 1921: 131). Det finnes heller ingen andre øyekenninger med et tre som grunnord. Det kan selvfølgelig tenkes at tydeordet ikke skal være øye, men øyevipper slik som ser ut til å være tilfellet for kenningen «hvarmskógr» i andre linjen, og som Meissner har tolket det (Meissner 1921: 131). Dette er allikevel ikke vanlige kenninger, og den eneste tilsvarende i korpuset er sen (*ibid.*).

Gísli har også en annen strofe som skiller seg ut, om enn ikke så tydelig som strofen over. I *LS* står det at ormer kan kalles med fiskeheiter og bestemmes ved «nøkkut láð, við hraun, gras eða grjót, gljúfr eða heiðar» (Finnur Jónsson 1931: 256/16–18) ‘noe land, ved stein, gress eller stein, juv eller hei’. Den eneste ormekenningen av denne typen som inneholder kjenneordet *grjót*, er i lausavísa 25 av Gísli. Her utgjør kenningen ett av kjenneordene i en rekit kenning for kvinne, «grjótóluns grundar fit» ‘steinfisks <orms> grunnis <gulls> land’. Dette er for øvrig også en kenning som stemmer overens med *LS* som skriver at kvinner kan kalles med feminine ord for land. Dette er en veldig vanlig kenningstype som, ganske overraskende, ikke er nevnt i *SkskM*. Gísli-strofen inneholder før øvrig også to andre kvinnekenninger der alle leddene passer med beskrivelsene i *LS*, «fjarðar elgs fúrvangs Hlín» ‘fjordens elgs <skipets> vangs <sjøens> ilds <gullets> Hlín’⁸² og «hrannlogs hœlibrekku» ‘bølgeflammas <gullets> rosende land’. Dersom strofen er ekte, kan *LS*-forfatteren ha hentet kenninger til fem ulike referenter fra bare disse tre kvinnekenningene, ‘orm’, ‘skip’, ‘sjø’, ‘gull’ og ‘kvinne’, og to ulike kenningstyper for de to siste.⁸³

7.5 Sigvatr Þórðarson

Fra 1000-tallet er det en del kenninger av skalden Sigvatr Þórðarson som samsvarer med *LS*. Disse er stort sett spredd ganske godt utover de ulike diktene hans, men det er én strofe som inneholder to særegne kenninger, begge i første halvstrofe:

⁸² Alle leddene her stemmer også med *SkskM*.

⁸³ *ÍF* har en alternativ lesning av denne strofen som endrer noen av kenningene. Dette har ingen innvirkning på ormekenningen, så strofen står fortsatt som en mulig inspirasjonskilde til valg av eksempelordet *grjót*. Resten av kenningen blir derimot seende litt annerledes ut. «Grundar fit» er «golffit» ‘gulvland’, men tydeordene forblir allikevel de samme. Det er den neste kvinnekenningen som påvirkes mest. «Fjarðar elgs» settes sammen med *menn*, «fúrvangs» leses som «fleyvangs» ‘skipvangs <sjøs>’ og settes sammen med *hugir*. Til slutt står *Hlín* sammen med *mjóð*, som hos Finnur Jónsson er lest som *mjó*, som gir kvinnekenningen «mjóð-Hlín» ‘mjóð-Hlín’. Den siste kenningen er lest likt som hos Finnur Jónsson (*ÍF* VI: 100).

Fiskr gengr oss at óskum,
eitrs sem vér hǫfum leitát
lýsu vangs ór lyngvi
leygjar orm at teygja; (*Skj* B I: 246/str. 1).

‘Fiskingen går [for] oss etter ønske (som ønsket), som vi har søkt å trekke ildens gifts <vannets> orm <fisken> [opp] av torskens slettes lyng <sjøen>’.

Den siste kenningen, «lýsu vangs lyngvi», er ikke spesielt uvanlig som type. Kenningen for vann som ‘ildens gift’ er derimot mer original. At ildens ødelegger er vann, kommer frem i *LS* hvor det står: «Þess tröll er alt, sem þat má fara (...) vǫtn jarðar ok elds» (Finnur Jónsson 1931: 257/7–9) ‘Dets troll er alt som det [trollet] kan ødelegge, vann [er] jordens og ildens [troll/ødelegger]’. Dette er den eneste vannkenningen av sitt slag vi har overlevd,⁸⁴ og dermed er det en god mulighet at strofen er blant forfatterens kilder. Strofen er overlevd i *Óláfs saga helga*, på norsk kalt *Den store saga om Olav den hellige*, i kapitlet om Sigvatrs ungdom. Strofen skal være den første han kvad etter å ha spist en fager fisk han nettopp hadde fanget. I sagaen følges strofen opp med setningen «Sighuatr varð þadan af skyrr madr ok skaald gott» (Johnsen & Helgason 1941: 690) ‘Sigvatr ble av den grunn en klok mann og en god skald’. Til tross for den fantastiske rammehistorien gitt i sagateksten, kan strofen antakeligvis regnes som ekte, for i linje 6 finnes aðalhendingen *ǫngul-* – *hanga* (*Skj* B I: 246; Myrvoll 2014: 147–63) I tillegg finnes det et annet arkaisk trekk i den andre halvstrofen. Det er at en ulik verselinje danner skothending med med den neste; *egna* – *agn-* – *hagnat* (se Myrvoll 2014: 128).

En annen av Sigvatrs kenninger som kan være interessant å se på, er «grefs gætir» (*Austfararvísur*, *Skj*. B I: 222/str. 7) ‘hakkens vokter’ for mann, eller bonde. Grunnordet *gætir* brukes gjerne for menn med høyere stillinger i samfunnet, som høvding, konger og geistlige, men da med helt andre kjenneord (se *Lexicon Poeticum*). For eksempel har Sigvatr brukt ordet i en kenning for høvding «gumna gætir» (*Et kvad om Erlingr Skjalgsson*, *Skj* B I: 228) ‘menns vokter’. I kenningen fra *Austfararvísur* har Sigvatr altså byttet ut ‘menn’ med ‘hakke’ og dermed laget en mindre glamorøs, og kanskje heller nedsettende, betegnelse. Ifølge *LS* er det mulig å lage nedsettende kenninger for menn ved å bruke et kongeheite og bestemme det ved noe verktøy eller noe annet som en mann eier. En hakke ser ut til å være et

⁸⁴ Derimot har kenninger der ild betegnes som ødelegger av trær eller annet vært vanlig (Meissner 1921: 100–101), men denne kenningstypen nevnes også i *Skism* (Faulkes 1998: 39/18–19).

godt kjenneord i en slik kenning, og selv om *gætir* ikke er et kongeheite, så er det i det minste assosiert med konger og andre høytstående menn. Dermed passer kenningen godt til beskrivelsene i *LS*, og sistnevnte kan ha hatt kjennskap til Sigvatrs strofe og tatt utgangspunkt i denne. Det skal imidlertid påpekes at det er overlevert flere kenninger av denne typen, og noen av disse er minst like sannsynlige kilder som denne av Sigvatr (jf. kap. 6.9).

7.6 Haukr Valdísarson

I *A*-håndskriftet, som er den eldste overleveringen av *LS*, er det helt på slutten skrevet inn et dikt som håndskriftet sier skal være gjort av Haukr Valdísarson. Dette er *Íslendingadrápa* som handler om en rekke islendinger fra landnámstiden og et stykke fremover (Guðrún Nordal 2001: 66). Det som gjør dette diktet ekstra interessant, er at det i tillegg til å ha flere særegne kenninger felles med *LS* dessuten kun er overlevert i en redaksjon sammen med denne teksten. Kan disse to ha hatt en direkte forbindelse, eller er dette helt tilfeldig? Det ser i hvert fall ut til at kompilatoren av dette håndskriftet, eller forelegget, har ment at *Íslendingadrápa* har passet som avslutning på denne samlingen som ellers inneholder grammatiske tekster. Diktets tema, islandske sagahelter, har ingen logisk forbindelse med resten av håndskriftet, og det virker derfor mest sannsynlig at koblingen må skyldes noe annet.⁸⁵ Vi får begynne med å se på kenningene. Allerede i andre strofe er det noen interessante:

Hvals munk hvassa telja
húðlendinga búðar,
hamra vífs þás hofðu
hoddlógendr byr gnógan,
meðan til þess, en þessum
þøgn veiti hlyn peitu
garða grundar Nirðir,
geð deilisk mér, seilar (*Skj B I: 539/str. 2*).

⁸⁵ Praksisen med å innkorporere dikt på slutten av håndskrifter som tilsynelatende ikke hører sammen med resten, er ikke unik for *A*-håndskriftet. F.eks. er Snorres *Edda* etterfulgt av *Jómsvíkingadrápa* og *Málsháttakvæði* i *Codex Regius* (Guðrún Nordal 2001: 46).

‘Jeg vil oppregne de modige hvals bod <sjøens> hud- <is-> lendinger, de gullgivere <menn> som hadde rikelig [med] klippens kvinnes <jotunkvinnes> bør <mot>, mens jeg gis sinn til det, men landets bånd <ormens> gjerdets <gullets> Nirðir <menn> gi taushet til spydets lønnetre <mannen>’.

Her finner vi ‘landets bånd’ for orm og ‘hvalens bod’ for sjø, begge særegne kenningstyper, dog ikke spesielt uvanlige. Mer originalt er det med kenninger for is. Som nevnt over har Kormákr iskenningen «fjarðar kellir» ‘fjordens hjelm’, men han er altså blant de få, og til sammen er det kun overlevert syv iskenninger. Haukr kaller is for sjøens hud. Dette stemmer ikke hundre prosent med *LS*, som sier at is kan kalles sjøens hus eller hjelm. Den kenningen minner mer om er de to iskenningene i *Nóregs konunga-tal* som begge bruker *næfr* (‘tak’, men også ‘never’, altså treets «hud») som grunnord og som i tillegg har dannet kjenneordet ‘sjø’ av samme kenningstype som Haukr bruker. Den ene av disse kenningene i *Nóregs konunga-tal* minner dessuten om Hauks kenning fordi det er satt sammen med *land*, og gir dermed *Island*, «Nykra borgar næfrland» (*Skj B I*: 588/str. 75) ‘Nøkkens borgs <sjøens> tak- <is-> land’. Det samme gjelder for Eyvindrs kenning «álhiminn» som også er satt til - *lendingar* (jf. kap. 6.6). *Íslendingadrápa* har også en skjoldkenning der *hurð* er brukt som grunnord (*Skj B I*: 541/str. 11), og en kampkenning (som for øvrig er brukt to ganger) med grunnordet *hljómr* (*Skj B I*: 543/str. 19 og 544/str. 20), begge ord er nevnt som eksempler innenfor sine respektive referenter i *LS*. Diktet inneholder en del flere kenninger og referenter som også nevnes i *LS* (se vedlegg). Blant disse nevner jeg til slutt ‘horn’, som i *Íslendingadrápa* lyder «hæfis hauss fleinn» (*Skj B I*: 543/str. 16) ‘tyrens hodes spyd’. I *LS* står det at horn kan kalles for treheiter hvis det bestemmes til det som horn vokser av (Finnur Jónsson 1931: 257/3–4). ‘Tyrens hode’ er det perfekte kjenneord om man følger *LS*, men grunnordet Haukr bruker, er det ikke. Kenningen som type stemmer altså ikke helt. Derimot er den identisk som kenningstypen brukt for horn i Þjóðólfr ór Hvinis dikt *Ynglingatal*, som ser ut til å være blant *LS*-forfatterens kilder (jf. ovenfor), og kanskje har også Haukr kjent til dette, samt Eyvindrs lausavísa nevnt ovenfor.

Íslendingadrápa handler om personer vi kan kjenne igjen fra islendingesagaene. I artikkelen «Íslendingadrápa and Oral Tradition» fra 1975 argumenterer Jónas Kristjánsson for at opplysningene om disse heltene gitt i *Íslendingadrápa* er basert på muntlig tradisjon og skaldestrofer, heller enn på nedskrevne sagaer. Dette begrunner han blant annet med at det ikke er fullstendig overensstemmelse mellom diktet og de aktuelle sagaene. «Had Haukr, however, composed the *drápa* from written sagas in the thirteenth century, it still seems unlikely that such a large number of sagas should have been lost containing the variant

elements which he uses» (Jónas Kristjánsson 1975: 87). Jónas Kristjánsson lister også opp alle heltene som diktet tar for seg, og det er interessant å se at flere av disse navnene går igjen i min egen datainnsamling, enten det er strofer tilknyttet en viss skald, som Egill Skallagrímsson eller Kormákr Ógmundarson, eller en saga, som *Njáls saga* eller *Orms þáttr Stórolfssonar* (se Jónas Kristjánsson 1975: 81 og vedlegg). Til og med kong Krake nevnes i en strofe (*Skj B I*: 544/str. 21). Han dukker riktig nok ikke opp i datainnsamlingen, men han nevnes altså i *LS* blant kenninger for gull. Dette kan være helt tilfeldig, men allikevel melder spørsmålet seg om Haukr og *LS*-forfatteren kan ha hatt tilgang til de samme kildene. Den eldste overleveringen vi har av *LS*, er tross alt i en kompilasjon sammen med den eneste overleveringen vi har av *Íslendingadrápa*, og dermed er det også mulig å tenke seg at begge verkene har samme opphavssted. Dersom det er skriveren av *A*-håndskriftet som har satt disse sammen, er det mulig at diktet og den poetiske avhandlingen komme fra samme sted som dette håndskriftet. Dette vil det dessverre være vanskelig å argumentere skikkelig for, fordi ingen vet hvor håndskriftet kommer fra, og man vet dessuten svært lite om Haukr Valdísarson. Jónas Kristjánsson nevner to hypoteser om hvem denne skalden kan ha vært. Den første hypotesen er at han var barnebarnet til Hreinn Styrmisson, abbed på Hítardalur og Þingeyrar, og sønn av abbedens datter, Valdís Hreinsdóttir. Argumentet for denne hypotesen bygger på at navnet *Valdís* er svært uvanlig. Den andre er at han skal ha vært en viss Víga-Haukr fra begynnelsen av 1200-tallet (Jónas Kristjánsson 1975: 81). Han kan med andre ord muligens spores til et klostermiljø nord på Island, men det er lang fra sikkert. Av de to hypotesene ser den første ut til å være mest sannsynlig, da denne plasserer skalden i siste halvdel av 1100-tallet (*ibid.*), som også ser ut til å være riktig datering for diktet (Jónas Kristjánsson 1975: 84–5). Nå har vi beveget oss inn i en tidsperiode som *LS* kan stamme fra, noe som gjør en sammenkobling mellom de to verkene ekstra interessant. Er *Íslendingdrápa* blant kildene til *LS*, eller har påvirkningen gått motsatt vei, som kan ha vært tilfellet med Einarr Gilsson (se ovenfor), eller er diktet og avhandlingen samtidige? For å ha håp om å svare på dette, må først noen flere skalders undersøkes.

7.7 Einarr Skúlason, Snorre Sturluson og Sturla Þórðarson

Einarr Skúlason er den nest best representerte skalden i datainnsamlingen og scorer høyt på kriterium 3 gitt ovenfor, dvs. mange sammenfall av særegne kenningstyper hos én skald med

beskrivelsene i *LS*. Det er her snakk om nesten 30 ulike kenninger fordelt på åtte dikt og flere løse strofer (se vedlegg). At forekomsten er så stor, kan selvfølgelig komme av at veldig mye av Einarrs diktning er overlevert frem til i dag, og at det derfor bare er å forvente at han er godt representert. Dette kan imidlertid ikke være hele sannheten, da den eneste skalden som overgår Einarr i antall overleverte strofer, er Sigvatr Þórðarson (Chase 2005: 9), som har langt færre overensstemmelser med *LS* enn hva Einarr Skúlason har (se vedlegg). En annen grunn kan være at *LS*-forfatteren likte Einarr Skúlasons diktning og hadde særlig god kjennskap til den, noe som ser ut til å være tilfellet for Snorre (Chase 2005: 9). Denne muligheten er ikke usannsynlig, men førstnevnte ser imidlertid ut til å være mindre påvirket av Einarr enn hva Snorre er. Dette kommer tydelig frem i sølvkenningene med ‘snø’ og ‘is’ som grunnord, som Einarr ser ut til å være den første til å innføre og som Snorre følger opp. *LS*-forfatteren derimot tar ingen hensyn til dette og behandler kenningstypen som en vanlig kenning for ‘gull’ og følger dermed tradisjonen (jf. kap. 6.4). I tillegg er det ingen av de aktuelle kenningene til Einarr som skiller seg spesielt ut. Det er stort sett snakk om ganske vanlige kenningstyper, som ‘jordens fisk’ for orm og ‘trollkvinnens hest’ for ulv. Han har noen som kvalifiserer til kriterium 2 (spesielle ord), men disse er heller ikke unike. Dette gjelder for eksempel skjoldkenningen «Gauts megin**hurð**» (*Skj B I*: 449/str.1) ‘Gauts (Odins) kraftdør’ og «Gunnar **glaumr**» (*Skj B I*: 438-9/str. 47) ‘kampens støy’. Det er imidlertid tre kenninger som kan være verdt å se litt nærmere på. To av disse er av samme type og er kenninger for menn. I *LS* står det at menn kan kalles for åtselsfuglers og ulvers *gómlituðr*, ‘gommefarger’. Dette kan forfatteren ha hentet fra Egill Skallagrímssons lausavísa 6, der han kaller en mann for «ulfs tannlituðr» (*Skj B I*: 43/str. 6) ‘ulvens tannfarger’. Men han kan like gjerne ha funnet denne hos Einarr Skúlason, som er den neste skalden til å benytte kenningstypen. Einarr bruker den i to dikt, men i begge tilfeller er ‘ulv’ byttet ut med et navn for åtselsfugl, og *tann-* med *mun-*. I *Haraldsdrápa I* har han «hrafns munnlituðr» (*Skj B I*: 424/str. 1) ‘ravnens munnfarger’ og i *Sigurðardrápa* har han «gunnar vals munnlituðr» (*Skj B I*: 424/str. 5) ‘kampens falks <haukens> munnfarger’. Den tredje kenningen er gullkenningen «Fróða sáð» (*Skj B I*: 450/str. 3) ‘Frodes såkorn’ fra *Øxarflokkur* som tilsvarer forslaget i *LS*: «Gull er korn (...) Fróða konungs» (Finnur Jónsson 1931: 256/24) ‘Gull er kong Frodes korn’. Det finnes bare to lignende kenninger i tillegg til denne. Den ene er «Fróða fagrbygg» ‘Frodes lyse bygg’ fra det anonyme diktet *Óláfs drápa Tryggvasonar* datert til 1100-tallet (*Skj B I*: 573/str. 25), og den andre er «Fróða friðbygg» ‘Frodes fredsbygg’ fra *Háttatal* (*Skj B II*: 73/str. 43). Her kan man igjen se at Snorre er påvirket av Einarr, for i samme strofe bruker han også gullkenningen

«Fenju meldr» ‘Fenjas mel’ som også finnes i *Øxarflokkur* (*Skj B I*: 450/str. 6). Både Einarr og Snorre setter her ‘korn’ til Frode og ‘mel’ til Fenja og lager dermed et skille mellom start- og sluttprodukt.⁸⁶ Dette har *LS*-forfatteren behandlet annerledes og skriver at gull kan kalles Frodes korn eller mel og Fenjas arbeid (Finnur Jónsson 1931: 256/24–5). Selv om dette ikke stemmer helt med den faktiske bruken i skaldediktningen (se Meissner 1921: 228), passer det bedre med myten som forfatteren later til å kjenne godt, da han gjenforteller den mot slutten av avhandlingen. Det er tross alt Frode som er eier av kvernen og alt det som kommer ut av den, Fenja er kun én av de to trellkvinnene som utfører arbeidet. Dette utelukker ikke at Einarr Skúlasons diktning kan være blant *LS*-forfatterens kilder, men forholdet er ikke like åpenbart som mellom Einarr og Snorre eller mellom Gísli Súrsson og *LS* for den saks skyld (se ovenfor). Einarr Skúlason var sannsynligvis den mest profilerte skalden på 1100-tallet, og det er derfor vanskelig å se for seg at han ikke har hatt noen påvirkning på en poetisk avhandling som kan ha vært skrevet ikke lenge etter hans egen levetid (Chase 2005: 9–10). Det er helt usannsynlig at forfatteren ikke har kjent til flere av diktene til Einarr og kenningene i dem, men de ser i det minste ikke ut til å være blant de viktigste kildene til *LS*, i sterk kontrast til *SkskM*.

Like etter Einarr Skúlason kommer Snorre, med bare noen få særegne kenninger færre til felles med *LS*. Blant disse kenningene er det flere som er i øyenfallende, ikke minst fordi han ved i hvert fall to tilfeller bryter sine egne regler. I *SkskM* skriver han: «Alla aðra fugla karlkenda má kenna við blóð eða hræ ok er þat þá nafn orn eða hrafn» (Faulkes 1998: 90/27–9) ‘Alle andre fugler av [grammatisk] hannkjønn kan bestemmes ved blod eller lik og er da navn for ørn eller ravn’. I *Háttatal* bruker han imidlertid grunnordet *gagl*, som er et intetkjønnsord og betegner en liten gås, i en kenning for ravn (*Skj B II*: 78/str. 62). Her har han fulgt tradisjonen. *Gagl* er nemlig ikke et uvanlig grunnord i slike kenninger⁸⁷ og utelukkes heller ikke av *LS*, som ikke legger en slik begrensning på valg av fuglenavn. Det andre tilfellet av «regelbrudd» er også i *Háttatal* hvor han kaller armen for buens nød, «boga nauð» (*Skj B II*: 74/str. 48). I *SkskM* skriver Snorre at armen kan kalles dette hvis det er en *nýgerving*, «í nýgjörvingum (...) bognauð» (Faulkes 1998: 108/37–8). Når han anvender kenningen selv er det allikevel ikke tilfellet. Også her stemmer *Háttatal* dermed bedre overens

⁸⁶ I *SkskM* har Snorre gått bort fra dette og skriver at gull kan kalles Frodes mel (*mjöl*), se kap 6.4 om gullkenninger.

⁸⁷ Det er interessant å se at hele kenningen, «undgagl» (*Skj B II*: 78/str. 62) ‘sårfulg’, er nærmest identisk med en av Haukr Valdísarsons kenninger, «unda gagl» (*Skj B I*: 541/str. 10) ‘sårets fugl’.

med *LS* hvor det står: «Hǫnd er þol eða nauð boga» (Finnur Jónsson 1931: 256/30) ‘Armen er buens ulykke eller nød’. Her er til og med forslaget gitt av *LS* identisk med Snorres kenning. Dette finnes det enda ett eksempel på. *LS* skriver også at armen kan kalles for skulderens lem, «lim axlar» (Finnur Jónsson 1931: 256/31). Denne muligheten nevnes ikke i *SkskM*, men i *Háttatal* har Snorre brukt nettopp denne kenningen (*Skj B II*: 61/str. 2). Den finnes også flere av Snorres kenninger som ligner på *LS* av andre grunner enn at bare kenningstypen er den samme. Han har f.eks. skjoldkenningen «Þundar grind» (*Skj B II*: 77/str. 58) ‘Odins grind’,⁸⁸ sjøkenningen «lýsheimr» (*Skj B II*: 67/str. 22) ‘fiskeverden’⁸⁹ og hodekenningen «heila bœr» (*Skj B II*: 61/str. 2) ‘hjernens bosted’.⁹⁰

Hva slags forhold kan det ha vært mellom *Háttatal* og *LS*, og hvorfor er overenstemmelsen til tider større mellom disse enn mellom *Háttatal* og Snorres egen avhandling? Av Snorres *Eddas* fire deler, prologen, *Gylfaginning*, *Skáldskaparmál* og *Háttatal*, er det antakelig den siste som ble skrevet først (Faulkes 2007: vii). Når det da er enkelte uoverensstemmelser mellom kenningene i de to siste delene, kommer dette sannsynligvis av at Snorre selv står bak noen av reglene han legger frem i *SkskM*, men at han ikke har kommet frem til alle på tidspunktet for komposisjonen av *Háttatal*. I dette diktet er det tross alt ikke kenningene som står i fokus, men metrikken, og kanskje har han derfor forholdt seg til hvordan tradisjonen faktisk er uten å reflektere noe videre rundt hvordan den burde være. Når det så gjelder forholdet mellom *Háttatal* og *LS*, er det mulig å tenke seg flere hypoteser. Én mulighet er at *Háttatal* er blant kildene brukt av *LS*-forfatteren, men akkurat som i tilfellet med Einarr Skúlason er dette vanskelig å sannsynliggjøre fordi ingen av kenningene er helt unike. For eksempel er både *grind* og *heimr* brukt i tidligere dikt innenfor sine respektive kenningstyper. Man kan også tenke seg motsatt fall, at Snorre har brukt *LS* som kilde til kenninger. Det virker rimelig å anta at en lærd person som Snorre ville støttet seg til et lærdomsverk for en del av poetikken han ikke tar for seg selv, dersom han hadde tilgang på det. Han kan da også ha sett at denne var mangelfull og ustrukturert, og bestemt seg for å lage et nytt og «forbedret» verk om skaldespråket. En tredje mulighet er at *LS* er Snorres førsteutkast til det som senere skulle bli *SkskM*. Dette virker imidlertid usannsynlig, da de to tekstene ikke bare har en veldig ulik stil og oppbygning, men også at de til dels vektlegger forskjellige

⁸⁸ I *LS* står det at skjold bl.a. kan kalles for grind og bestemmes ved Odin (Finnur Jónsson 1931: 255/20–4).

⁸⁹ Svarer til *LS* som sier: «Sjó má kalla (...) heim sækvikenda» (Finnur Jónsson 1931: 256/10–11) ‘Sjø kan kalles for sjøveseners hjem (egl. verden)’.

⁹⁰ Svarer til «hús heila» ‘hjernens hus’ i *LS* (Finnur Jónsson 1931: 258/12).

referenter, ser ut til å ha benyttet ulike kilder og har svært avvikende fokus på mytologi. Dessuten virker det lite trolig at Snorre først skulle skrevet om skipskenninger at de kun kan kalles med hesteheiter hvis de er bestemt ved sjøkonger, noe som ikke stemmer med virkeligheten (jf. kap. 6.1), for så å fjerne det i *SkskM*, samtidig som han innfører en regel om av ravner og ørner kun kan kalles for maskuline fuglenavn til tross for at han vet at dette ikke stemmer (jf. kap. 6.1). Det virker også usannsynlig at han i førsteutkastet ikke skulle ha fulgt Einarr Skúlasons inndeling av gull- og sølvkenninger når han understreker det så tydelig i *SkskM*. En siste mulighet er at det ikke fantes noe forhold mellom *LS* og *Háttatal*, og at likhetene dem imellom beror på at de begge bygger på kenningpraksisen slik den så ut før *SkskM*.

Snorres nevø Sturla Þórðarson har også noen særegne kenninger til felles med *LS*, men langt ifra like mange som de to ovenfor nevnte, og ingen som stikker seg spesielt ut. De fleste er av typer som også finnes i *Háttatal*, som ‘sårets eller likets vann’ for ‘blod’ og ‘landets fisk’ for ‘orm’ (se vedlegg). De resterende finnes det tilsvarende av i eldre dikt, f.eks. ‘haukens skip’ for ‘arm’ og ‘vinskip’ for ‘horn’. Også her er det altså vanskelig å si noe sikkert om forholdet mellom skalden og *LS*. Dersom teksten fantes på Sturlas tid, kjente han trolig til den. Om han benyttet seg av den, er en helt annen sak. Det er vel så sannsynlig at han har funnet inspirasjon til kenningene i Snorres *Edda*, i tillegg til noen eksterne dikt og løse strofer, som i *LS*. Like vanskelig er det å si noe sikkert om påvirkning den andre veien. Jeg har ikke gjort noen funn som antyder at *LS*-forfatteren skal ha brukt noen av diktene til Sturla som kilde, selv om dette selvfølgelig er mulig dersom *LS* er yngre enn disse. Det er én strofe fra *Hákonarkviða* som ved første øyekast ser ut til å skille seg ut. Her sier Sturla at kongen gir «sjóðmjöll» ‘[penge]pungsnø’ fra sine armer til de høye mennenes armer (*Skj* B II: 125/str. 36). Ut fra strofens interne sammenheng er det ikke godt å vite om «sjóðmjöll» skal tolkes som sølv og dermed følge reglene lagt frem i *SkskM* om at sølv kalles for snø fordi det er hvitt, eller gull, som stemmer med *LS*. Om man derimot ser den i sammenheng med neste strofe, blir det klart at det første stemmer. Her har han nemlig kenningen «hafleygr» ‘havild’ for gull og «digulskafll» ‘digelens snø’ for sølv, som er de samme kenningene Einarr Skúlason setter mot hverandre i *Øxarflokkr* og som Snorre siterer (Faulkes 1998: 62/str. 194). Den andre kenningen i strofe 36 er en kenning for en type rovfugl hvor han har brukt *gagl* som det ene leddet. Men heller ikke denne bryter egentlig med Snorres regler, for kenningstypen er en helt annen enn den vi finner i både *SkskM* og *LS*. Den tradisjonelle kenningstypen har fuglenavnet, i dette tilfelle *gagl*, som grunnord. I Sturlas kenning er *gagl* derimot kjenneordet:

«gaglfár» ‘gåsens fiende’. I tillegg er tydeordet for kenningen kjenneord i en lengre kenning for ‘arm’ «gaglfárs geigurðndurr», og tydeordet skal derfor antakelig tolkes som ‘falk’ eller ‘hauk’, ‘gåsens fiendes <falkens/haukens> svingende ski’.⁹¹ Når Snorre tar for seg kenninger for rovfugler nevner han kun ravner og ørner, noe som utelukker de to andre fra kenningstypen og, som en konsekvens av dette, fra regelen. Sturla Þórðarson bryter altså ingen av onkelens regler i disse kenningene, og det er tydeligere tegn på et forhold mellom ham og *SkskM* enn mellom ham og *LS*. Han kan ha kjent til og brukt *LS* i noen grad, men en påvirkning den andre veien fremstår som lite trolig.

7.8 Røgnvaldr jarl Kali Kolsson og Hallr Þórarinsson

Den mest gjennomgående skalden i datainnsamlingen er Røgnvaldr Kali Kolsson, jarl på Orknøyene i perioden 1115–58, mye på grunn av *Háttalykill* som han skal ha komponert sammen med Hallr Þórarinsson rundt midten av 1100-tallet (Guðrún Nordal 2001: 30). Både dette diktet og flere av Røgnvaldrs lausavísur dekker alle tre kriteriene gitt ovenfor. En viss tilknytning mellom disse og *LS* er derfor høyst sannsynlig, ikke minst fordi både *LS* og *Háttalykill* er hver sin form for poetikk. *Háttalykill* skal ifølge *Orkneyinga saga* være komponert i 1140-årene og er av Guðrún Nordal blitt kalt for «the first known attempt to produce a key to the skaldic verse form» (*ibid.*). Denne er komponert så tidlig at det er usannsynlig at *LS* kan være eldre, men det er derimot svært trolig at *LS*-forfatteren har kjent til den første *clavis metrica* som ble diktet på morsmålet. Blant alle de særegne kenningene i dette diktet er det særlig fire som stikker seg ut. Den første er ormekenningen «heiðar hvalr» (*Skj B I*: 488/str. 2b) ‘heiens hval’. Begge ordene nevnes også i *LS*, «Orma er rétt at kalla fiska heitum ok hvala, ef þeir eru kendir við nøkkut láð, við hraun, gras eða grjót, gljúfr eða heiðar» (Finnur Jónsson 1931: 256/16–18) ‘Ormer er det riktig å kalle med fiske- og hvalheiter hvis de er bestemt ved noe land, ved stein, gress eller stein, juv eller heier’. Den neste kenningen er «gunnar gátt» (*Skj B I*: 488/str. 3a) ‘kampens døråpning <skjold>’ som inneholder ordet *gátt*. Som allerede nevnt over, kan *LS*-forfatteren ha hentet dette ordet fra Kormákr, som også bruker *gátt* i en skjoldkenning, så denne kenningen i seg selv er ikke et veldig sikkert argument for en forbindelse mellom *Háttalykill* og *LS*. Sett sammen med alle de andre kenningene de har til felles, derimot, bidrar den til å forsterke inntrykket om at *LS*-

⁹¹ I *SkskM* står det at armen kan kalles falkers og haukers jord (Faulkes 1998: 108/35–7), og i *LS* står det at armer kan kalles haukers jord, gate, hest, skip og opphøyning (Finnur Jónsson 1931: 256/29–30)

forfatteren har brukt *Háttalykill* som kilde. Den tredje er en våpenkenning. I *LS* står det at alle hoggvåpen kan kalles med ildheiter eller annet lys, hvorpå det gis to eksempler, *leiptr* ('lyn') og *ljós* ('lys'). Meissner har listet opp seks slike kenninger, tre av hver (1921: 144 og 151). Den ene av disse er fra *Háttalykill*, «hjaldrs ljós» (*Skj B I*: 504/str. 34b) 'kampens lys', og det er en god mulighet for at denne kenningen ligger til grunn for eksemplet i *LS*. Det finnes et eldre tilfelle av denne kenningstypen, «dolg ljós» 'kamplys' i Þjóðolfr Arnórsson's *Sexstefja* fra 1000-tallet (*Skj B I*: 339/str. 3),⁹² men denne skalden har så få overensstemmelser med *LS* at et kildeforhold mellom dem er lite trolig. Den siste kenningen med *ljós* som grunnord er fra det anonyme 1200-tallsdiktet *Líknarbraut* «eggmóts ljós» (*Skj B II*: 162/str. 9) 'sverdmøtets <kampens> lys'. Heller ikke dette diktet har mange særegne kenninger felles med *LS*, men disse to står faktisk i et forhold, da de er overlevert i samme håndskrift (Guðrún Nordal 2001: 64). Det er allikevel lite som tyder på et forhold mellom dem utover dette. Det er med andre ord *Háttalykill* som er den mest sannsynlige kilden til *LS* på dette punktet. Den siste av de fire kenningene er «aldrklifs akarn» (*Skj B I*: 494/str. 15b) 'livets klippets <brystets> eikenøtt <hjerte>'. I *LS* står det: «Svá er ok brjóst kallað inni eða skip aldrs ok hugar ok hjarta (...) Hjarta heitir ok akarn» (Finnur Jónsson 1931: 258/20–6) 'Slik er også brystet kalt livets og sinnets og hjertets bosted eller skip. Hjertet heter også eikenøtt'. Selv om brystkenningen ikke stemmer perfekt med beskrivelsene i *LS* (*klif* kan vanskelig kalles for synonymt med *inni* eller *skip*) virker det sannsynlig at forfatteren har kjent til denne kenningen. I *SkskM* nevnes ikke *aldr* som mulig kjenneord i brystkenninger, og det finnes kun ett annet tilfelle der dette er brukt, nemlig i den foregående strofen (Meissner 1921: 134–38). *Akarn* er heller ikke mye brukt for 'hjerte' og finnes bare overlevert i ett annet dikt, *Þórsdrápa* (*Skj B I*: 141/str. 10; Meissner 1921: 138).⁹³

I tillegg til de fire kenningene inneholder også *Háttalykill* særskilte kenninger for ormer, åtselsfugler, armer, gull, ulver, hodet, blod og hoggvåpen (se vedlegg). En av de mest uvanlige kenningene er «hjarna háturn» (*Skj B I*: 497/str. 20b) 'hjernens høye tårn <hodet>', som stemmer godt med *LS*: «Haus manns er kallaðr hús heila» (Finnur Jónsson 1931: 258/12)

⁹² Strofen siteres i *SkskM*, men som eksempelstrofe for jordkenningen «Rindar elja» 'Rinds (Odins hustru) medhustru <Jord>' (Faulkes 1998: 39/str. 122). Kenningstypen nevnes ikke i prosaen.

⁹³ Kenningen i strofen før er for øvrig enda mer sjelden: «Aldrklifs epli» (*Skj B I*: 494/str. 15a) 'livets klippes <brystets> eple <hjerte>'. Dette er den eneste kenningen for 'hjerte' med *epli* som grunnord (Meissner 1921: 138), men det listes opp i både *LS* («Hjarta er kallað steinn eða korn, nøtt eða epli, en kent til hugar» (Finnur Jónsson 1931: 258/25) 'Hjertet er kalt stein eller korn, nøtt eller eple, og bestemt ved sinn') og *SkskM* («Þat skal svá kenna, kalla korn eða stein eða epli eða hnot eða mýl eða líkt ok kenna við brjóst eða hug» (Faulkes 1998: 108/24) 'Det [hjertet] skal bestemmes slik, kalles korn eller stein eller eple eller nøtt eller rund klump eller lignende og bestemmes ved bryst eller sinn').

‘Menneskets hode er kalt hjernens hus’. Dette ser dessuten ut til å være den første bruken av denne kenningstypen etter Þjóðólfr ór Hvini, tre århundrer tidligere (jf. kap. 6.10.1). En annen relativt sjelden kenningstype er ‘ulvens drikke’ for blod. Denne typen finnes det to av i *Háttalykill*, mens den noe vanligere typen ‘åtselsfuglens drikke’ finnes det fire av (Meissner 1921: 207–8). Denne siste er, underlig nok, ikke nevnt i *LS*. Her står det bare at «drykkir varga er dreyri» (Finnur Jónsson 1931: 257/15) ‘ulvers drikke er blod’, like etterfulgt av kenninger for hauker, ravner og ørner. Man kunne jo tenke seg at enten Rognvaldr eller Hallr har skrevet *LS*, men da skulle man tro at *hræfugla* hadde vært sidestilt med *varga* i kenningstypen, noe de blir like etter i kenninger for menn: «Hvern karlmann má kalla feiti eða bræði hræfugla ok varga» (Finnur Jónsson 1931: 257/19) ‘Hver mann kan kalles åtselsfuglers og ulvers feter eller fødegiver’. Muligheten kan ikke utelukkes kun på bakgrunn av ett manglende ord, men det virker allikevel som om det burde ha stått der dersom en av disse er forfatteren. Det samme gjelder for kenninger for ‘ring’. Denne referenten har to ulike kenningstyper i det overleverte materialet, ‘armens bånd, lenke eller løkke’ og ‘armens orm’. Kun den første er gjengitt i *LS*, mens Rognvaldr har anvendt den andre i en lausavísa «ginnungs brúar linni» (*Skj B I*: 480/str. 7) ‘haukens bros <armens> orm’ (jf. kap. 6.5).

Rognvaldr har også komponert en del lausavísur med interessante kenninger, ikke minst gullkenningen «Fróða meldr» (*Skj B I*: 482/str. 15) ‘Frodes mel’, men også «bengagls bræðir» (*Skj B I*: 480/str. 6) ‘sårfulglens <ravens> fødegiver <mann>’ og «tangar hanga-galgi» (*Skj B I*: 480/str. 7) ‘tangens nedhengende galge <arm>’. Den første kenningen er ført opp som eksempel i *LS* hvor det står at gull kan kalles «meldr Fróða» (Finnur Jónsson 1931: 256/24). Den andre tilsvarer «bræði hræfugla» (Finnur Jónsson 1931: 257/19) i *LS*, selv om «bengagl» ‘sårfulgl’ ikke er en *hræfugl*-kenning som stemmer fullstendig overens med *LS*: «Rétt er aðra fugla at nefna til ok eigna Óðni eða kenna við orrostu eða hræ eða blóð» (Finnur Jónsson 1931: 257/16–18) ‘Det er riktig å navngi andre fugler og tilegne dem Odin eller bestemme dem ved kamp eller lik eller blod’. Den siste er interessant fordi ‘tang’ er brukt som ledd i kenningen, noe *LS* vektlegger muligheten av: «Hǫnd er bǫl eða nauð boga eða tǫng. (...) kalla má hǫndina ok tǫng axlar» (Finnur Jónsson 1931: 256/30-1; 257/1–2) ‘Armen er buens ulykke eller nød eller tang. Armene kan også kalles skulderens tang’. Det er allikevel en forskjell her, fordi Rognvaldr bruker *tǫng* som kjenneord, mens *LS* kun åpner opp for å bruke det som grunnord. De gjenværende kenningene er alle vanlige, så det er ikke nødvendig å si noe mer om dem her. Det er tydelig at Rognvaldr totalt har veldig mange særegne kenninger til felles med *LS*, og at *Háttalykill*, samt flere av hans lausavísur, godt kan ha vært blant

forfatterens kilder. Samtidig er det noen ulikheter som gjør det lite sannsynlig at Rognvaldr selv kan ha vært forfatteren.

7.9 Gunnlaugr Leifsson

Den neste skalden er særlig interessant, ikke minst på grunn av noen særegne kroppskenninger. Det er Gunnlaugr Leifsson som var munk i benediktinerklostret på Þingeyrar frem til sin død i 1219.⁹⁴ Han skal blant annet ha skrevet en saga om Olav Tryggvason og en *vita* om biskop Jón Ógmundarson, begge på latin. I tillegg har han oversatt teksten *Prophetiae Merlini* av Geoffrey of Monmouth til norrønt i versform. Denne har vi overlevert i teksten *Breta sögur* i håndskriftet *Hauksbók*, (*AM 544 4to*) (Guðrún Nordal 2001: 168–69; Haki Antonsson 2012: 95–6). Det er i disse diktene, *Merlínússpá I* og *II*, at de spesielle kenningene dukker opp. Den kenningen som skiller seg mest ut, er en kenning for nese. I *LS* står det at nese kalles for bostedet eller skipet til snørr eller nys: «Nef manns er kallat inni eða skip hors eða hnøra» (Finnur Jónsson 1931: 258/18). Det finnes kun én nesekenning som tilsvaret dette, «horvegr» ‘snørrets vei’ i strofe 49 av *Merlínússpá I*. Denne er imidlertid ikke helt uproblematisk, da den er emendert fra «hervígs» (*Skj A II*: 19/str. 49; Finnur Jónsson 1894: 276/5). Dersom dette skal normaliseres til «hervíg», får ordet betydningen ‘slag’. Det er ikke helt opplagt utifra konteksten hvilken tolkning som er korrekt, men at det skal være «hervíg» fremstår ikke som særlig sannsynlig. Strofen beskriver ikke et slag, men er del av et lengre stykke som tar for seg hvordan Britannia blir styrt av en ond og syndefull hersker. Det er et stort fokus på hvordan menn oppfører seg som dyr, og i den forbindelse nevnes ulike dyrs hoder i flere av strofene før. At ordet kan forstås som en omskrivning for ‘nese’ er derfor ikke helt utenkelig. Det er heller ikke umulig å se for seg at en avskriver kan ha mistolket den obskure kenningen «horvegs» for å være «hervígs», da ordene ligner, rent grafisk. Meissner har ført opp én annen nesekenning i tillegg til denne, «brúna foldar miðstallr» ‘øyenbryns jords midtforhøyning’, som kommer fra en lausavísa attribuert til Egill Skallagrímsson (*Skj B I*: 45/str. 14). Selv om det virker sannsynlig at *LS*-forfatteren har kjent til og brukt en del av Egills strofer, har han tydeligvis ikke tatt hensyn til denne.

Et sikrere tegn på forbindelse mellom Gunnlaugr og *LS* er ordet *gollurr*, som ifølge *LS* er det som ligger nærmest hjertet og som er identifisert som ‘pericardium’ eller ‘hjerterosen’:

⁹⁴ Dette dødsåret er notert i *Annales regii*, *Skálholtsannáll* og *Gottskálksannáll*, men ifølge *Lögmannsannáll* og *Flateyjarannáll* døde han i 1218 (Guðrún Nordal 2001: 169)

«Gollorr heitir þat, er næst er hjarta manns» (Finnur Jónsson 1931: 258/26–7). Dette ordet finnes *LS*, i *SkskM* slik denne er overlevert i *A*- og *B*-håndskriftet (altså i begge tilfeller sammen med og trolig under påvirkning av *LS*), i et *þula*-vers over hjerte- og sinnheiter, *Hugar heiti ok hjarta* (*Skj B I*: 678/str. zz), som kun er overlevert i *A*-håndskriftet, og i to Gunnlaugr-strofer. Altså er ordet kun brukt i relasjon til *LS*, bortsett fra hos Gunnlaugr. Den ene finner vi i strofe 82 av *Merlínússþá II*:

Falla ór orða
almærri vøk
dynjandi ár
dróttar stýris,
þær munu dögga
dýrar jarðir
geðs í glæstum
gollorheimi
ok þurrar kverkar
þjóðar margrar (*Skj B II*: 40/str. 82).

‘Dønnende elver faller [ut] av folkets styrers ypperlige ords våge <mun>, de vil bedugge herlige jorder i sjelens prektige hjerte verden <bryst> og mange folks tørre struper’.

Denne strofen har for så vidt like mange fellestrekk med *þulaen* *Hugar heiti ok hjarta* som med *LS*. I *LS* finnes altså ordet *gollurr*, men også kenningstypen for bryst. «Svá er ok brjóst kallat inni eða skip aldrs ok hugar ok hjarta ok þess alls, er innan rifja holdgróit» (Finnur Jónsson 1931: 258/20–1) ‘Slik er også bryst kalt bostedet eller skipet til alder og sinn og hjerte og alt det som innenfor ribbena er inngrodd i kjøttet’. I *þulaen* er både *gollurr* og *geð* listet opp og rimer med hverandre, akkurat slik som i Gunnlaugr-strofen. Dersom man regner *geð* med i kenningen slik at den får to likestilte kjenneord (som Meissner gjør, 1921: 137), stemmer den fortsatt godt med *LS*, som nevner både *hugr* (synonymt med *geð*) og *hjarta* (synonymt med *gollurr*) i beskrivelsen av brystkenninger.

Den andre strofen med *gollurr* er mer interessant, for den inneholder også flere særegne kenninger:

Grenja gránir
garmar slíðra,

bítr fránn freki
ferð halsgerðar,
rýfr gramr guma
gollor-hallir,
bregðr benlogi
byggðum hjarna,
eru brotnar mjök
borgir heila (*Skj B II*: 17/str. 35).

‘De grå slirens hunder <sverd> brøler, de skarpe halskledningers ulver <sverd> biter, Gramr (sverdnavn) bryter [opp] menneskes hjertehaller <bryst>, sårflamme <sverdet> gjør ende på hjernens bosteder <hodene>, mange hjernens borger <hoder> er brutt’.

Alle de seks kenningene i strofen passer med beskrivelsene i *LS*, og kun én av disse stemmer med *SkSkM* dersom man utelukker «gollor-hallir». Både ‘sårets flamme’⁹⁵ og ‘hertets hall’⁹⁶ er godkjente kenninger i *SkSkM*, men Snorre nevner som sagt ikke *gollurr*. De to gjenværende sverdkenningene går innenfor det *LS* sier om alle våpen, at de kan kalles for rustningers og beskyttelses ulver eller hunder (Finnur Jónsson 1931: 256/5). Også begge hodekenningene er særegne. I *LS* står det: «Haus manns er kallaðr hús heila, en grund hjálma» (Finnur Jónsson 1931: 258/12) ‘Menneskets hode er kalt hjernens hus, og hjelmens jord’. Til sammenligning står det i *SkSkM* at hodet kan kalles hjelmens og hjernens land (Faulkes 1998: 108/70). I dette tilfellet er *LS* mer presis enn *SkSkM*, ved å sammenligne hodet med en konstruksjon som omkranser hjernen heller enn bare et sted hjernen er, sidestilt med hjelmen. I tillegg til disse kenningene inneholder de to diktene til Gunnlaugr flere ormekenninger av de to typene som finnes i *LS*, dvs. ‘jordens bånd eller ring’ og ‘jordens fisk eller hval’ (Finnur Jónsson 1931: 256/13-18),⁹⁷ og en sjøkenning som svarer til «heimr sækvikenda» (Finnur Jónsson 1931: 256/11) ‘sjøveseners verden’.⁹⁸

Det virker sannsynlig at diktene til Gunnlaugr Leifsson og *LS* har noe med hverandre å gjøre, men om det er poesien som ligger til grunn for poetikken eller omvendt, er vanskeligere å si

⁹⁵ «Hoggvavn, øxar eða sverð, er kallað eldar blóðs eða benja» (Faulkes 1998: 67/25–6) ‘Hoggvåpen, økser eller sverd, er kalt blodets eller sårets ild’.

⁹⁶ «Brjóst skal svá kenn(a) at kalla hús eða garð eða skip hjarta» (Faulkes 1998: 108/25–6) ‘Bryst skal slik bestemmes, å kalle hertets hus eller gård eller skip’.

⁹⁷ Én av type to, «heiðar hvalr» ‘heiens hval’ (*Merlínússpá I*, st. 46) og syv av type én, bl.a. «fróns baugr» ‘jordens ring’ (*Merlínússpá II*, str. 15).

⁹⁸ «Hvaltún» ‘hvaltun’ (*Merlínússpá II*, str. 52)

noe sikkert om. En tredje mulighet kan dessuten være at de to verkene er samtidige, skapt i det samme litterære miljøet. Samtlige av de sammenfallende kenningene med unntak av én, «horvegr» for nese, kan *LS*-forfatteren ha funnet i andre, eldre strofer, og *gollurr* kan han ha fått fra þulaen, gitt at den er eldre. Det siste vil være veldig vanskelig å bevise, og det virker mer sannsynlig at den er yngre enn både *Merlínússpá* og *LS*. Som sagt er den kun overlevert i A-håndskriftet mot slutten av en revidert versjon av *SkskM*, og den inneholder ord for hjertet og sinnet:

Móðr, hjarta, negg,
munr, hugr, sefi,
geð, heil, sjafni,
gollorr, eljun (*Skj B I: 678/zz*).

‘Mot, hjerte, hjerte, sinn, sinn, sinn, sjel, tanke, elskov, hjerte(pose), utholdenhet’.

Blant disse ordene finner vi *hjarta*, *hugr* og *gollurr* i *LS*, mens i Faulkes’ utgave av *SkskM* finner vi *hjarta*, *negg*, *munr*, *hugr*, *sefi*, *geð*, *sjafni* og *eljun* i delen om hjerte og bryst. I den versjonen av *SkskM* som er i A-håndskriftet, finner vi alle de samme ordene, men også *gollorr* som antakeligvis er redigert inn etter påvirkning av *LS*.⁹⁹ *Hugar heiti ok hjarta* kan dermed se ut til å ha blitt komponert for nettopp dette håndskriftet. B-håndskriftet har også inkludert *gollorr* i delen om hjertet i *SkskM*, men har altså ikke med denne strofen.¹⁰⁰ Det ser dermed ut til at *Hugar heiti ok hjarta* kan utelukkes som kilde til både Gunnlaugr og *LS*.

Det er oppsiktsvekkende at Gunnlaugr har brukt et såpass spesielt ord to ganger, og kanskje enda mer oppsiktsvekkende er at i *LS* følges *gollurr* av en relativt presis forklaring på hva

⁹⁹ Også *eisköld* er satt inn her: «Hiarta hætir nægg eisköld gollorr» (SnE II: 467). I tillegg er strofen der dette ordet forekommer satt inn etter alle þulaene:

«Hiarta hætir eisköld. sem qvað illvgi bryndøla skalld.

Ænn hællt vlfa brynnir
eiskalldi gramr beiskv
milldr reð orms vm elldi
avstr fqr þaþan gerva»

‘Hjerte heter *eisköld*, som Illugi bryndølaskald kvad:

Ennå lot ulvens drikkegiver
hjerte konge bitre
milde red orms over ilden
øst reise derifra gjøre.

(Ennå lot ulvens drikkegiver <mannen> gjøre [i stand sin] reise derifra [mot] øst. Den milde konge red ormens bitre hjerte over ilden)’

¹⁰⁰ B-håndskriftet mangler en del blader, noe som har ført til at siste del av *SkskM* er borte. Strofen kan altså ha vært det opprinnelige, og dermed er det kanskje riktigere å si at strofen er laget spesielt for denne kompilasjonen heller enn for A-håndskriftet.

dette faktisk er. Når ordet dukker opp i *SkskM*, står det kun oppført som et ord for ‘hjerter’, som er nøyaktig det en skulle vente av en poetikk: «Hiarta hætir nægg eiskølld gollorr» (SnE II: 467). Dessuten skiller det seg fra de andre hjerteheitene ved at det ikke er en metafor, som nøtt eller stein, og at det er noe fysisk i tilknytning til hjertet og ikke bare et ord som tilsynelatende ikke har hatt noen egen spesifikk betydning i samtiden, som *hnegg* eller *eiskøld*. Hvis de en gang har betydd noe, ser det i tilfellet ut til å være glemt på *LS*’ og *SkskMs* tid og har da kun status som heite for ‘hjerter’. Det er tydelig at *LS*-forfatteren har visst hva *gollurr* er, og selv om Gunnlaugr oppfatning av ordets betydning ikke er mulig å rekonstruere, deler han et fokus på dette særdeles uvanlige ordet med forfatteren som ikke kan spores noe annet sted. Altså forekommer dette spesielle ordet kun avhengig av enten *LS* eller *Merlínússpá*, og det virker usannsynlig at dette er ren tilfeldighet.

Det er også en del andre ting som Gunnlaugr poesi har til felles med *LS*. *Merlínússpá* er et veldig uvanlig dikt: «The translation of a prose text into poetry and, moreover, poetry that uses eddic verse forms and skaldic diction, is highly unusual» (Lavender 2006: 114). Gunnlaugr har altså kombinert de to diktradisjonene ved å bruke eddametrikk, nærmere bestemt *fornyrðislag*, og skaldespråk, dvs. kenninger. Det samme er gjort i *LS*. Teksten handler om kenninger og beskriver hvordan disse kan konstrueres og se ut, men det siteres utelukkende strofer i eddaversemål. Den eneste metrikken teksten kan fortelle noe om, er dermed eddametrikk. Roberta Frank har påpekt at Gunnlaugr ikke bare er påvirket av eddametrikk, men også -diksjon og skriver at *Merlínússpá* har «verbal similitudes with the Helgi poems, Fáfnismál, and especially with Grípisspá» (Frank 1987: 276). *LS* har også en del likheter med heltediktningen, og den inneholder flere referanser til dette universet rundt Helge og Sigurd. Her inngår blant annet steinkenningen «grand þeira Hamðis ok Sǫrla» ‘Hamdes og Sorles sorg’, hvis historie er kjent fra *Hamðismál*, og gullkenningen «byrðr Grana» ‘Granes byrde’, som forklares i *Grípisspá*. I tillegg har *LS* setningen «Hestar trolkvenna eru vargar, en taumar þeira eru ormar» ‘Trollkvinnens hester er ulver, og tømmene deres er ormer’ (Finnur Jónsson 1931: 257/14). I diktet om Helge Hjórvardsson står det i prosaen: «Hefinn for einn saman heim or scógi íólaaptan oc fann trollkono; sv reiþ vargi oc hafði orma at tæmom» (Bugge 1965: 176/11–14) ‘Hedin dro alene hjem fra skogen julaften, og fant en trollkvinne; hun red på en ulv og hadde ormer som tømmer’. Selv om ulvekenningen ‘trollkvinnens hest’ er vanlig i skaldediktningen, forekommer ikke ‘trollkvinnens tømmer’ for ormer i noen overleverte skaldedikt (men i *rímur*, se Björn K. Þórolfsson 1934). Det er dermed usannsynlig at *LS*-forfatteren har fått denne opplysningen fra en kenning i et skaldedikt. Ordet

akarn er dessuten brukt i en hjertekenning i eddadiktet *Helgakviða Hundingsbana hin fyrri* (Bugge 1965: 188/str. 53), og det er slående at ordet *eisköld* som nevnes i *LS*, er overlevert i ett dikt i tillegg til Illugi Bryndælaskálds strofe, og det er i *Fáfnismál*:

27. «Sittv nv, Sigvrþr!
enn ec mvn sofa ganga,
oc halt Fafnis hiarta við fvna;
ęisköld ec vil
etinn lata
eptir þenna dreyra drycc.» (Bugge 1965: 223).

«Sitt du nå, Sigurd,
- jeg vil sove så lenge, -
og hold Fávnes hjerte i flammen;
ormehjertet
vil jeg ete siden
etter denne drikk av blod» (Holm-Olsen 2001: 222/str. 27).

Det er altså overensstemmelser mellom disse diktene og *LS*, og mellom diktene og *Merlínússþá*. Dessuten kan man se i *Lexicon Poeticum* at ordet *fæzla*, som brukes i *LS* under negative kenninger for menn, er brukt i to dikt, *Merlínússþá II* strofe 81 og *Hugvinnsmál* strofe 43.¹⁰¹ I tillegg viser forfatterne av både *LS* og *Merlínússþá* at de har god kjennskap til både skaldediktning og eddadiktning, med fokus på språk i det første tilfellet og metrikk i det andre. Kan det tenkes at det her ikke er snakk om to forfattere, men én? Det er ikke umulig at *LS* kan ha blitt til i et klostermiljø, og heller ikke at den har blitt skrevet av en munk, til tross for mange referanser til førkristen mytologi. I artikkelen *Merlin and the völva* (2006) skriver Lavender litt om skaldedikts status i de geistlige sirkler og sier blant annet at «skaldic verse was a viable alternative to classical Latin poetry for use in the teaching of the *ars grammatica* and that this adoption ensured the continuance among learned circles of this originally pre-Christian poetry form» (Lavender 2006: 114).¹⁰² Skaldedikt ble dermed «renvasket» ved å

¹⁰¹ Her er ikke ordet brukt som del av en kenning for menn, men i Gunnlaugr-strofen er det ikke så langt unna: «Mun hans brjóst vesa brögnum fæzla» (*Skj B II*: 40/str. 81) 'Hans bryst vil være mennenes føde'.

¹⁰² Dette tydeliggjøres også av religiøse skaldedikt som *Geisli* og *Plácítúsdrápa*, som begge inneholder mytologiske kenninger.

være en ekvivalent til den latinske poesien som ble brukt i lærdomsverker om grammatikk. Like etter kommer han også inn på eddadikt:

Clerical interest in eddic verse is, however, less obvious, although poems such as *Sólarljóð*, a late work in eddic metre which traces a Christianized journey into the afterlife, and *Hugvinnsmál*, an Old Norse translation of the *Disticha Catonis*, show that the eddic metres and genres were not forgotten and were being appropriated for learned discourse (*ibid.*).

Han fortsetter med å nevne at de to eddasjangrene lærdomsdikt og visjonsdikt er assosiert med hver sin verseform, nemlig *ljóðaháttur* for den første og *fornyrðislag* for den siste. *Merlínússpá* faller inn under den siste kategorien, og Lavender mener at det er derfor Gunnlaugr har valgt å dikte i *fornyrðislag*, fordi «he regarded it as generically appropriate» (Lavender 2006: 114–15). I tillegg til gode kjennskaper til eddametrik er det også tydelig at Gunnlaugr har hatt solide kunnskaper innen skaldediktingen, noe også Guðrún Nordal kommenterer: «[T]he use of imagery throughout the poem (...) attests to Gunnlaugr's deep familiarity with skaldic imagery» (Guðrún Nordal 2001: 169). Det er ikke usannsynlig at Gunnlaugr, som har kjent til Geoffrey of Monmouths verker, også har kjent til *Háttalykill* som antakelig ble diktet rundt den tiden han selv ble født,¹⁰³ og har fotfeste både på De britiske øyer (Orknøyene), gjennom Røgnvaldr jarl, og Island, gjennom Hallr Þórarinsson. Gjennom dette diktet ble metrikken tatt hånd om og kunne brukes til opplæring i grammatikk, men ingen hadde skrevet noe om det innviklede skaldespråket. Kanskje inspirerte dette Gunnlaugr til selv å skrive en slik avhandling.¹⁰⁴ Han var jo ikke bare poet, han var også sagaskriver. Han har blant annet skrevet en saga om Olav Tryggvason på latin. Den er kun overlevert i episoder med norrøn oversettelse, bl.a. i *Flateyarbók* (Haki Antonsson 2012: 96). En av disse episodene omhandler en visjon som en viss Brestir får i en drøm. I *Flateyarbók* innledes denne episoden med setningen: «Svá hefir bróðir Gunnlaugr ok sagt í latínu» (Sigurður Nordal I: 574) 'Slik har og broder Gunnlaugr sagt på latin'. Disse innledende ordene gir teksten en av de sikreste forfatterattribusjonene i hele kongesagakorpuset (jf. kap. 2). Deretter kommer beretningen. Her fortelles det om Brestir som sovner mens han ber, og i drømmen ser han månen komme mot ham. «ok svá sem han skynjar þessa sýn, sýndist skip í tunglinu ok á tveir menn með bjartri ok blíðri ásjónu» (*ibid.*) 'og etter hvert som han undersøker dette synet,

¹⁰³ Haki Antonsson skriver i artikkelen «Salvation and Early Saga Writing in Iceland» at Gunnlaugr antakelig ble født i begynnelsen av 1140-årene (2012: 95), og ifølge *Orkneyinga saga* skal *Háttalykill* være diktet nettopp i 1140-årene (Guðrún Nordal 2001: 31).

¹⁰⁴ Dette styrkes av ormkenningen «heiðar hvalr» som er brukt i både *Háttalykill* (*Skj B I*: 488/str. 2b) og *Merlínússpá I* (*Skj B II*: 19/str. 46), samt listes opp i *LS* (Finnur Jónsson 1931: 256/16–18)

synte det seg et skip i månen og på den to menn med lyse og vennlige ansikter'. Dette bildet, to personer i et skip som kommer til syne i månen, minner mistenkelig mye om en liten strofe som kun finnes i *LS*:

Sægr heiti sár,
en simul stong,
Bil ok Hjúki
bera hann.

Þat er kallat, at þau sé í tungli (Finnur Jónsson 1931: 259/2–3).

'En så heter Sægr,
og en stang Simul,
Bil og Hjuke
bærer den.
Det er sagt, at de er i månen'.

En så, som er et stort kar, og en stang er et bilde som ikke skiller seg mye fra et skip med enten en seilmast eller et ror. Månen som symbol på kirken og kristendom er ikke noe Gunnlaugr har funnet på, og det presenteres både i *Gammelislandsk homilieboek* og i *Elucidarius* (Haki Antonsson 2012: 118). Det samme gjelder for skipet, som også er et tradisjonelt symbol for kirken. Derimot ser det ikke ut til at kristendommen har hatt noen tradisjon for å kombinere disse ved å plassere skipet i månen. Man må derfor spørre seg hvorfor denne kombinasjonen har oppstått i Gunnlaugrs sagatekst. Her har han altså tilført flere elementer som er fraværende i den kristne tradisjonen, dvs. skipet i månen samt de to personene som følger med, men som derimot stemmer oppsiktsvekkende godt med strofen i *LS* (som kun finnes der), og det fremstår derfor som svært sannsynlig at skildringen er påvirket av denne.¹⁰⁵ Det kan dermed se ut til at det er han som har tilført de to menneskene og skipet på månens overflate, og slik skapt denne parallellen til den førkristne historien. Såen er byttet ut med et skip, og de hedenske Bil og Hjuke er byttet ut med Olav Tryggvason og biskop Sigurðr, og historien er dermed trygt forankret i en kristen kontekst. «The dual symbolism relating to the condition of the Church and Christianity is emphasized in a striking manner: the ship is of course a traditional sign for the Church, and here the moon attests to the

¹⁰⁵ Den passer mindre godt med Snorres beretning, der månen er personifisert og det inkluderes en bortføring, samt at et her står at de *følger* månen istedenfor at de er *i* den.

salvation of her founders in Norway, namely Óláfr Tryggvason and Siguðr» (Haki Antonsson 2012: 119). En slik adaptasjon av hedensk materiale inn i en kristen kontekst ser ut til å være nettopp noe Gunnlaugr kunne finne på å gjøre. Lavender skriver at «[a]nother extremely effective way in which Gunnlaugr drew the pagan material into the Christian world was, conversely, through his use of kennings which highlighted the mythological parallels of the animal imagery» (Lavender 2006: 122). Her trekker han blant annet inn kenningstypen 'jordens ring' for orm som Gunnlaugr bruker mye av i strofene der kampen mellom den røde og den hvite dragen gjenfortelles, og som i eldre skaldedikt ofte er brukt om Midgardsormen (*ibid.*). Dette er en kenningstype som forklares i *LS* nettopp med myten om Midgardsormen: «Ormr sá heitir miðgarðsormr, er liggir um öll land utan; því er rétt at kenna orma alla svá til landa sem sjó, kalla band eða baug jarðar» (Finnur Jónsson 1931: 256/13–15) 'Midgardsormen heter den ormen som ligger ute omkring alt land; derfor er det riktig å bestemme alle ormer slik ved land som [man gjør med] sjø, og kalle dem jordens bånd eller ring'. Lavender skriver at Gunnlaugr kan ha gjort dette:

as an attempt to reveal that imagery in eddic poetry need not be meaningless as long as it is interpreted as divine revelation. (...) It is thus fine to hear about the world serpent as long as one remembers that the world serpent is nothing but a signifier for an element in Christian history, perhaps the devil or the Antichrist (Lavender 2006: 122–23).

Dette kan i tilfelle bidra til å forklare hvorfor det har vært greit å inkludere såpass mye mytologi i *LS*, og kanskje hvorfor Fenrisulven har blitt viet så stor plass (se kap. 5).

7.9.1 Gunnlaugr og Þingeyrar

LS har altså noen slående likheter med i hvert fall to ulike verk av Gunnlaugr Leifsson, *Merlínússþá* og sagaen om Olav Tryggvason. Dette er to veldig ulike sjangre som viser at munken behersket prosa så vel som poesi. I tillegg er det tydelig at han hadde en del kunnskap om den førkristne mytologien og at han ikke vegret seg for å benytte seg av den i visse sammenhenger. Han var dessuten svært lærd og hadde tilgang til utenlandsk litteratur så vel som islandsk. Det er ikke urimelig å anta at han kjente til både *Háttalykill* og latinske grammatikker, kanskje også den *Første grammatiske avhandling*. Han har med andre ord hatt mange av de samme kvalifikasjonene som Snorre Sturlason hadde, så muligheten for at det er Gunnlaugr som står bak *LS*, later til å være særdeles plausibel. Når så *LS* har såpass sterke paralleller i to vidt forskjellige verker av Gunnlaugr, blir det vanskelig å forklare dette

sammenfallet på en annen måte enn at det er samme person som står bak alle tre. Det er imidlertid mulig å tenke seg tre alternative hypoteser, men ingen av disse er frie for motargumenter. Den første hypotesen er at *LS*-forfatteren og Gunnlaugr er uavhengige av hverandre, altså at ingen av dem har hatt inngående kjennskap til den andres litterære virksomhet. Her er imidlertid overensstemmelsene altfor store, så en slik hypotese holder ikke vann. Strofen om månen finnes som sagt kun overlevert i *LS*, og det er bare hos Gunnlaugr at det samme bildet finnes i en annen kontekst. Snorre forteller riktignok historien om Bil og Hjuke i *Gylfaginning*, her i prosaform, men denne skildringen har en betydelig svakere parallell til visjonen hos Gunnlaugr (jf. kap. 5). I tillegg kommer fokuset på ordet *gollurr*, samt kenningtypen for nese med kjenneord *horr*. En annen hypotese er at *LS*-forfatteren har brukt Gunnlaugrs poesi som kilde. Dette er mer sannsynlig, men det gir et forklaringsproblem med hensyn til sammenfallet av Gunnlaugrs visjonskildring og månestrofen. Har forfatteren lest den latinske sagaen og blitt inspirert av denne til å dikte en strofe? Da forblir i tilfellet spørsmålet om hvor Gunnlaugr har fått ideen fra stående ubesvart. Har strofen vært såpass godt kjent at de begge har kunnet den uavhengig av hverandre? Da er det i tilfellet overraskende at den ikke er overlevert noe annet sted. Strofen ser dessuten ut til å ha lite med skaldediktning å gjøre, med det ene unntaket at navnet Bil er relativt vanlig i kenninger for kvinner (se Meissner 1921: 405). Hvis denne hypotesen stemmer, må det bety at begge har hatt en særlig interesse for denne myten og at begge har hatt et ønske om å skildre den på pergament. I tillegg forutsetter det at begge har hatt inngående kunnskaper om eddadiktning i tillegg til skaldespråk, og hatt et uvanlig fokus på ordet *gollurr*. Dersom dette ordet kun var hentet fra et dikt skulle en vente at det ble presentert på samme måte som *akarn* og *eisköld*. Den siste hypotesen er at Gunnlaugr har vært inspirert av *LS*. Dette fremstår som det mest sannsynlige av de alternative hypotesene, men også dette forutsetter at de to forfatterne har hatt mye av den samme kunnskapen om eddadiktningen i tillegg til skaldediktning. Dessuten blir den detaljerte forklaringen av *gollurr* i *LS* enda mer obskur, da denne kan se ut til å fungere som en slags kommentar til *Merlínússpá*. Om hypotesen allikevel stemmer vil det i tilfellet sette dateringen av *LS* enda lenger tilbake i tid.

Gunnlaugr var altså munk på klostret på Þingeyrar, som ligger nord på Island, og det ser ut til å passe godt å knytte *LS* til nettopp dette stedet. Her var Arngrímr Brandsson abbed på 1300-tallet, forfatteren av *Guðmundar saga byskups D* der Einarr Gilssons ovenfor nevnte strofer er bevart. Også han skal ha tilknytning til Nord-Island (jf. ovenfor). Om det også stemmer at Haukr Valdísarson var barnebarnet til abbeden på Þingeyrar på 1100-tallet, betyr det at han og

Gunnlaugr var samtidige, noe som åpner for at også Haukr kan ha hatt noe å gjøre med tilblivelsen av verket, og ikke minst er det enda en tilknytning mellom *LS* og benediktinerklostret. Kanskje av størst interesse i denne sammenhengen er at det ser ut til at skriveren av *Codex Wormianus*, hvis opprinnelse er lokalisert til enten Þingeyrar eller Munkaþverá, og datert til ca. 1350 (Guðrún Nordal 2001: 55), har inkorporert deler av *LS* inn i *SkSM*.¹⁰⁶ Det mest slående er i kenninger for menn. Her står det: «*huern karlmann máá kalla feiti eða fæði hræfugla eða uarga. sua ilríöð eða gomríöð*» (Finnur Jónsson 1924: 105).¹⁰⁷ Hodekenningen ‘hjernens hus’ er også tatt med, men her er den utbrodert noe: «*höfut er kent himinn eða hús höll eða snekkía heila ok allz þess i höfði byr*» (1924: 111)¹⁰⁸ ‘hodet er kjent [som] himmelen eller huset, hallen eller skipet til hjernen og alt det som bor i hodet’. Skriveren har også inkludert kjenneordet *svörðr* til hårkenningene (1924: 112).¹⁰⁹ Det ser altså ut til å være flere ting som knytter *LS* til dette klostret, og at alt dette skal være tilfeldig, er lite trolig. Þingeyrar er ikke bare Islands eldste kloster, men det var dessuten et viktig sted for den tidligste historiske sagaskrivningen (Guðrún Nordal 2001: 49). Nå kan det altså se ut som om det også har hatt en viktig rolle i den tidlige utviklingen av den norrøne poetikken, for dersom det er Gunnlaugr som skrev *LS*, kan den senest ha blitt til i 1219, kanskje allerede i siste halvdel av 1100-tallet.

¹⁰⁶ Dette er yngre enn *A*-håndskriftet, som er det eldste tekstvitnet til *LS*. Det er dermed ikke mulig å tenke seg at påvirkningen kan ha gått motsatt vei.

¹⁰⁷ Tilsvarende i *LS*: «*Hvern karlmann má kalla feiti eða bræði hræfugla ok varga, svá ilrjóð þeira eða gómlituð*» (Finnur Jónsson 1931: 257/19–20).

¹⁰⁸ I utgaven har Finnur Jónsson satt inn en del fra *Laufásedda* innimellom dette for å fylle ut lakunen. Dette håndskriftet bygger blant annet på *W* og inneholder flere paralleller til, og en del tilsynelatende direkte avskrifter av, *LS*. Alt dette kan ha stått i *W*, men det kan ikke bevises. For å unngå potensielle feilkilder forholder jeg meg her kun til det som står i originalhåndskriftet.

¹⁰⁹ Ironisk nok har forfatteren valgt å sitere strofer av Snorre for å illustrere kenningen ‘hjernens hus’ («*heila bær*», *Háttatal*, *Skj B II*: 61/str. 2) og kjenneordet *svörð* («*svarðakr*», *Iv. Skj B II*: 90/str. 7).

8 Oppsummering og konklusjon

Litla Skálda er en tekst som tar for seg det poetiske språket brukt av norrøne skaldar, dvs. kenningsystemet. Teksten er overlevert i to islandske middelalderhåndskrifter, *AM 748 Ib 4to* og *AM 757 a 4to*, også kalt *A* og *B*, og det har lenge blitt antatt at det opprinnelige tekstverket er yngre enn det tilsvarende verket *Skáldskaparmál*, skrevet av Snorre Sturluson en gang mellom 1220 og 1241. Dette synet fremmes av Finnur Jónsson i hans utgave av verket fra 1931, og det er først i 1993 at muligheten for en omvendt kronologi nevnes i en artikkel av Anthony Faulkes. Den eneste forskeren som tilsynelatende ser ut til å være enig med Faulkes, er Judith Jesch, som i en artikkel fra 2009 viser at teksten later til å inneholde trekk som er typiske for 1100-tallet. Det er imidlertid aldri blitt foretatt et grundig studium med det formål å etablere en relativ kronologi mellom *LS* og Snorres verk, til tross for at et slikt studium har potensiale til å føre med seg mange implikasjoner for vårt syn på den historiske utviklingen av norrøn poetikk. I denne oppgaven har jeg forsøkt på nettopp dette ved å sammenligne de to tekstenes utforming av innhold, hovedsakelig opp mot hverandre, men også mot skaldediktskorpuset.

Formålet har altså vært å finne ut om *LS* kan ha vært en forløper til *SkskM*, og jeg har ikke egentlig vært på jakt etter å forfatterattribuere teksten. En viktig del av metoden har imidlertid vært å gå gjennom alle særegne kenningstyper i *LS* og sammenligne dem med kenningene i overleverte skaldedikt. I dette arbeidet har enkelte skaldar stukket seg særlig frem, og det har vært aktuelt å undersøke disse nærmere. Den som skilte seg mest ut her, var munken Gunnlaugr Leifsson, skalden bak *Merlínússpá I* og *II*, og en nærmere undersøkelse av ham avdekket såpass mange fellestrekk mellom *LS* og hele hans litterære virksomhet at det derfor virker sannsynlig at han er forfatteren. Gunnlaugr skal ha blitt født rundt 1140 og døde i 1218 eller 1219, og det er derfor mulig å anta at *LS* ble skrevet en gang mellom 1170 og 1219, dvs. definitivt før Snorre skrev *SkskM*. Gunnlaugr var munk i klostret på Þingeyrar, og dette virker som et passende opprinnelsessted for *LS*, da også en del andre faktorer trekker teksten mot dette stedet, som Einarr Gilsson, muligens Haukr Valdísarson og ikke minst *Codex Wormianus*.

Selv uten denne forfatterattribusjonen er det mye som tyder på at *LS* er eldre enn *SkskM*, og hele Snorres *Edda* for den saks skyld. For det første er det oppsiktsvekkende at *LS* ikke viser spor av å kjenne til noen betegnelse for de poetiske omskrivningene den redegjør for. Snorre,

på den andre siden, anvender betegnelsen *kenning*, og ved å undersøke hvordan Snorre forklarer hva en *kenning* er, ser det ut til at begrepet er nytt, kanskje er det til og med han selv som innfører det. Det samme gjelder for begrepet *nýgerving*. Snorre er inkonsekvent i bruk og forklaring av begge disse begrepene, og de ser derfor ikke ut til å være skikkelig etablerte på tiden da han skrev avhandlingen. Når nevøen hans Óláfr Þórðarson en tid senere skriver *Tredje grammatiske avhandling*, ser imidlertid disse begrepene ut til å være på plass med tydelige definisjoner. Senere tekster, og til og med enkelte skaldedikt, viser at på 1300-tallet har *kenning*begrepet slått gjennom og etablert seg som det vi forstår med *kenninger* i dag, antakelig skjedde det en stund før. Når dette allikevel ikke gjenspeiles i *LS* (med unntak av rubrikker i håndskriftene som er åpenbare tilføyinger av senere skrivere) tyder dette på at *LS* er eldre enn Snorres *Edda* og antakelig enn selve *kenning*begrepet. Det kan derfor virke som at *LS*, *SkSkM* og *3GA* representerer tre «utviklingssteg», fra en poetikk uten noen sterk interesse for terminologi og uten strenge definisjoner, til en med definerte begreper, men med en viss grad av inkonsekvens, og til slutt til en poetikk med strenge og klare definisjoner i tråd med den latinske tradisjonen.

Oppbyggingen av *LS* bærer preg av å være et tidlig forsøk på å skrive en poetisk avhandling på morsmålet. Den fremstår som mer ustrukturert og kanskje mindre gjennomtenkt enn *SkSkM*, noe som godt kan komme av mangel på forbilder. Retorikken i skaldedikt er tross alt ganske annerledes enn i klassisk poesi, og med bare latinske poetikker som forbilder kan denne oppgaven ha vært svært krevende ved første forsøk. Strukturen i *LS* ser ut til å være styrt av assosiasjon og fremstår som *ad hoc*, og formen er stort sett oppramsende, men med innslag av narrativ og eddadiktstrofer mot slutten. Mest interessant med *LS*' oppbygging er at en liten del av den minner veldig om oppbyggingen av et spesielt stykke i *Gylfaginning*. Her følger de begge det samme mønstret: himmelen – himmellegemer med strofe i eddameter – verden skapt ut av Ymes kropp. Som vist i kapittel 3 kan det her virke som om Snorre har latt seg påvirke av oppsettet i *LS*, men det finnes ikke noe vanntett bevis for at ikke påvirkningen har gått andre vei. Det er Snorres konsekvente bruk av visse eddadikt, i dette tilfellet *Völuspá*, som er den avgjørende faktoren for å plassere *LS* først i kronologien. Det er nemlig lettere å forklare hvorfor Snorre skulle skiftet ut den obskure måne-strofen med en strofe fra *Völuspá*, enn at *LS*-forfatteren skulle foretatt det motsatte byttet. Det kan derfor se ut til at *LS* ikke bare er eldre enn *SkSkM*, men at Snorre dessuten har hatt tilgang til verket og delvis tatt det i bruk, kanskje til flere av *Eddaens* deler.

LS-forfatteren har et betydelig smalere fokus på mytologi enn hva Snorre har, noe som i og for seg ikke er spesielt overraskende, da det fremstår som en naturlig konsekvens av *LS*' mer pragmatiske fremtelling. Det som derimot kan virke litt underlig, er at ikke Kristus eller noen andre religiøse figurer fra kristendommen er nevnt. Kenninger av denne typen ser ikke ut til å være en etablert del av skaldespråket før ganske sent, selv om skaldedikt med religiøst innhold ble diktet allerede på midten av 1100-tallet; de tidlige religiøse dikterne hadde åpenbare problemer med å finne et passende kristent formspråk. At slike referenser er utelatt i *LS*, taler derfor for en tidlig datering, senest tidlig 1200-tall. Det sammenfaller altså godt med Gunnlaugrs levetid. Måten *LS* presenterer kenninger for poesi på, tyder også på at forfatteren ikke har hatt fullstendig oversikt over myten om skaldemjøden, og i hvert fall at han ikke har kjent til Snorres gjengivelse av den. Dette alene trenger selvfølgelig ikke å bety at *LS* er eldre, men det gjør det veldig vanskelig å argumentere for at teksten er et slags «sammendrag» av *SkskM*.

De særegne kenningtypene i *LS* ser ut til å reflektere eldre diktning best, i noen tilfeller er det dessuten 1100-tallsdiktningen som stikker seg ut, som med kenningstypen 'trollkvinnens hest' for 'ulv' og kenninger for 'sjø' med grunnord for et sjøvesen. Blant den senere diktningen som har fellestrekk med *LS* er mye av dette fra sagaer, både fra fornaldersagaer som *Ragnars saga loðbrókar* og islendingesagaer som *Grettis saga* og *Njáls saga*. Slike strofer kan i visse tilfeller være en god del eldre enn hva Finnur Jónsson har antatt, noe som bl.a. kan være tilfellet for strofen fra *Grettis saga* med kenningen «axlar fótr» (jf. kap. 6.5 n. 50). Når de er unge, gir de seg allikevel ut for å være gamle, og her kan en godt tenke seg at sagaskriverne med vilje har brukt kenningstyper de anså for å være arkaiske. Hypotesen om at *LS* er eldre enn *SkskM*, kan dermed støttes av at disse sagaskriverne muligens har ment at flere av de særegne kenningtypene i *LS*, som kanskje har blitt utdatert nettopp fordi Snorre har valgt å utelate dem, var arkaiske fordi de representerer skaldespråket slik det så ut før Snorres *Edda*. De kan med andre ord ha visst at *LS* er eldre og tatt denne i bruk når «gamle» strofer skulle diktes.¹¹⁰ Men *LS* har antakelig hatt høyere status i visse kretser, evt. på visse geografiske områder, og derfor også anvendt til samtidspoesi. Sannsynligvis gjelder dette for Þingeyrar, og kanskje hele Nord-Island, hvor teksten ser ut til å være brukt av bl.a. Einarr Gilsson, og der sitater fra *LS* dessuten har blitt inkorporert i *Codex Wormianus*.

¹¹⁰ Dette er bare et hypotese, og det er på ingen måte sikkert at kenningstypene ble ansett for å være arkaiske.

I tillegg til Gunnlaugr Leifsson er det også noen få av de andre gjennomgatte skaldene som kanskje kunne blitt diskutert som mulig forfatter. Den mest åpenbare er kanskje Snorre. Man kunne tenkt seg at *LS* var et tidlig førsteutkast til *SkskM*, men de to tekstene har så mange ulikheter at dette virker usannsynlig. Ikke bare har de valgt ulike referenter og kenningstyper, samt har delvis svært ulike fremstillinger av norrøn mytologi, de ser også ut til å ha anvendt ulike kilder. *LS*-forfatteren ser f.eks. ut til å ha Kormákr's lausavísur blant sine viktigste kilder, men disse er ikke sitert i *SkskM*. Derimot er Einarr Skúlason's diktning brukt veldig aktivt i *SkskM*, mens *LS*-forfatteren ikke ser ut til å være like påvirket av denne skalden. Han har f.eks. ikke tatt hensyn til det som ser ut til å være Einarr's distinksjon mellom sølv- og gullkenninger, som Snorre viderefører som regel i *SkskM*. Herfra følger det at heller ikke Einarr Skúlason er en spesielt sannsynlig kandidat til forfattertittelen. Den siste som kunne vært aktuell å diskutere i denne sammenheng, er Rognvaldr jarl, som ikke bare har mange kenninger til felles med *LS*, men som også angivelig er en av skaldene bak *Háttalykill*. Det er allikevel ikke nok som tyder på dette, og han fremstår heller som en av forfatterens viktigste kilder. Det er uansett ingen av disse som ser ut til å ha en så sterk tilknytning til *LS* som Gunnlaugr Leifsson, og han skiller seg tydelig ut som den mest sannsynlige forfatteren. Når så teksten viser mange tegn til å være eldre enn *Skáldskaparmál*, synes det trygt å konkludere med at det er *Litla Skálda* som kommer først i kronologien, og at denne dermed kan være Islands første poetiske avhandling.

Litteraturliste

- AM 748 Ib 4to (A) og AM 757 a 4to (B). I: *Edda Snorra Sturlusonar: Edda Snorronis Sturlæi* vol. 2 (SnE II) [II. Eddu-brot]. Osnabrück, Copenhagen 1966.
- Baring-Gould, S. 1872: *Curious myths of the Middle ages*. Rivingtons, London.
- Björn K. Þórólfsson 1934: *Rímur fyrir 1600*. S. L. Möller, Kaupmannahöfn.
- Bruddstykker i Snorra-Edda* 12. I: Sophus Bugge (utg): *Sæmundar Edda hins fróða*. Universitetsforlaget 1965.
- Bugge, Sophus 1964: «Fortale» I: *Sæmundar Edda hins fróða*. Universitetsforlaget.
- Chase, Martin 2005: «Introduction» I: *Einarr Skúlason's Geisli – A Critical Edition*. University of Toronto Press, Toronto.
- Clunies Ross, Margaret 1987: *Skáldskaparmál – Snorri Sturluson's ars poetica and medieval theories of language*. Odense university press, Odense.
- 2005: *A history of Old Norse poetry and poetics*. D. S. Brewer, Cambridge.
- Edda Snorra Sturlusonar – Codex Wormianus AM 242, Fol*. Utgitt av Finnur Jónsson. Gyldendalske boghandel – Nordisk forlag, København og Kristiania 1924.
- Egils saga Skalla-Grímssonar*. I: Sigurður Nordal (utg): *Íslenzk fornrit (ÍF) II*. Íslenzka Fornritafélag, Reykjavík 1933.
- Fáfnismál*. I: Sophus Bugge (utg): *Sæmundar Edda hins fróða*. Universitetsforlaget 1965.
- Faulkes, Anthony. 1993: «The sources of *Skáldskaparmál*: Snorri's intellectual background» I: Alois Wolf (red): *Snorri Sturluson : Kolloquium anlässlich der 750. Wiederkehr seines Todestages*, ss. 59–76, ScriptOralia 51, Gunter Narr Verlag, Tübingen.
- Fidjestøl, Bjarne 1999: «The Dating of Eddic Poetry. A Historical Survey and Methodological Investigations. Excerpts». I: Odd Einar Haugen (red): *Bibliotheca Arnamagnæana* 41, ss. 3–203, C.A. Reitzels Forlag.
- Finnur Jónsson. 1923: *Den oldnorske og oldislandske historie* bind 2. G. E. C. Gads forlag, København.
- 1931: «Indledning» *Edda Snorra Sturlusonar udgivet efter håndskriftene*. Gyldendalske boghandel – Nordiske forlag, København.
- Flateyjarbók* I. Utgitt av Sigurður Nordal. Flateyjarútgáfan prentverk akraness H.F. 1945.
- Frank, Roberta 1985: «Merlínusspá» I: Joseph R. Strayer m.fl. (red): *Dictionary of the Middle Ages* VIII, ss. 275–76, Scribner, New York.

- 1981: «Snorri and the Mead of Poetry». I: U. Dronke m.fl. (red): *Speculum Norroenum: Norse Studies in Memory of Gabriel Turville-Petre*, ss. 155–70, Odense University Press, Odense.

- Fávnesmál*. I: «Eddadikt», oversatt av Ludvik Holm-Olsen. J. W. Cappelen Forlag, Trondheim 2001.

- Gísla saga Súrssonar*. I: Björn K. Þórólfsson & Guðni Jónsson (utg): *Íslenzk fornrit (ÍF) VI*. Íslenzka Fornritafélag, Reykjavík 1943.

- Grettis saga Ásmundarsonar*. I: Guðni Jónsson (utg): *Íslenzk fornrit (ÍF) VII*. Íslenzka Fornritafélag, Reykjavík 1936.

- Grimnesmál*. I: «Eddadikt», oversatt av Ludvik Holm-Olsen. J. W. Cappelen Forlag, Trondheim 2001.

- Gschwantler, Otto 1990: «Die Überwindung des Fenriswolfs und ihr Christliches Gegenstück bei Frau Ava» I: Teresa Pàroli (red): *Atti del 12° Congresso Internazionale di Studi Sull'Alto Medioevo: Poetry in the Scandinavian Middle Ages. The Seventh International Saga Conference*, ss. 509–34, Centro Italiano di Studi sull' Alto Medioevo, Spoleto.

- Guðrún Nordal 2001: *Tools of Literacy*. University of Toronto Press, Toronto.

- Gurevich, Elena 1994: «The system of kennings». *Nordica Bergensia* 3, ss. 139–56.

- Gylfaginning*. I: Norrøne bokverk – Snorre Den yngre Edda, oversatt av Erik Eggen. Det Norske Samlaget, Oslo 2005.

- Hagland, Jan Ragnar 2014. «Soga om Droplaugs-sønene» (innledning). I: J.G. Jørgensen & J.R. Hagland (red): *Íslendingesagaene – Samtlige sagaer og førtini tættar IV*, ss. 128–80. Saga Forlag, Reykjavík.

- Haki Antonsson 2012: «Salvation and Early Saga Writing in Iceland». *Viking and Medieval Scandinavia* 8, ss. 71–140, Brepols, Turnhout.

- Hamdismál*. I: «Eddadikt», oversatt av Ludvik Holm-Olsen. J. W. Cappelen Forlag, Trondheim 2001.

- Haugen, Odd Einar 1990: «Mål og metodar i tekstkritikken» I: Odd Einar Haugen og Einar Thomassen (red): *Den filologiske vitenskap*. Solum forlag, Oslo

- Hauksbók*. Utgven efter de Arnamagnæanske håndskrifter no. 371, 544 og 675, 4to, samt forskjellige papirhåndskrifter hefte 2. Finnur Jónsson (utg). Thieles bogtrykkeri, København 1894.

- Heilagra Manna Sögur. Fortællinger og legender om hellige mænd og kvinder. Efter gamle haandskrifter* II. Utgitt av C.R. Unger og B.M. Bentzen. Christiania 1877.

- Helgakviða Hjörvarðssonar*. I: Sophus Bugge (utg): *Sæmundar Edda hins fróða*. Universitetsforlaget 1965.

- Helgakviða Hundingsbana hin fyrri*. I: Sophus Bugge (utg): *Sæmundar Edda hins fróða*. Universitetsforlaget 1965.
- Jesch, Judith 2009: «The Orcadian Links of Snorra Edda». I: Jon Gunnar Jørgensen (red): *Snorres Edda i europeisk og islandsk kultur*, ss. 145–72, Snorrestofa, Cultural and medieval centre, Reykholt.
- Jónas Kristjánsson 1975. «Íslendingadrápa and Oral Tradition» *Gripla* I ss. 76–91. Stofnun Árna Magnússonar, Reykjavík.
- Johansson, Karl G. 2009. «1300-talets lærda kultur. Poetik och praxis från *Lilja* till *Háttalykill Lopts Guttormssonar*» I: Jon Gunnar Jørgensen (red): *Snorres Edda i europeisk og islandsk kultur*, ss. 11–46, Snorrestofa, Cultural and medieval centre, Reykholt.
- Jørgensen, Jon Gunnar 2002: «Sagalitteratur som forskningsmateriale» I: *Maal og Minne* nr. 1 ss. 1–14.
- Kormáks saga*. Einar Ól. Sveinsson (utg). *Íslenzk fornrit (ÍF)* VIII. Íslenzka Fornritafélag, Reykjavík 1939.
- Kvernen som står og maler på havsens bunn*. I: Peter Chr. Asbjørnsen & Jørgen Moe (red): «Samlede eventyr» bind 1: Den norske Bokklubben, Gyldendal Norsk Forlag, Oslo 1993.
- Landnámabok – Etter Hauksbok*, oversatt av Jan Ragnar Hagland. Erling Skjalgssonselskapet, Stavanger 2002.
- Lavender, Philip 2006. «Merlin and the Völva» *Viking and Medieval Scandinavia* 2, ss. 111–39, Brepols, Turnhout.
- Lexicon poeticum antiqua lingua septentrionalis. Ordbog over det norsk-islandske skjaldesprog*. Oprindelig forfattet af Sveinbjörn Egilsson. Forøget og påny udgivet for Det Kongelige Nordiske Oldskriftselskab ved Finnur Jónsson. 2. utg. Atlas Bogtryk, København 1966 (fotografisk genoptryk).
- Litla Skálda*, Finnur Jónsson (utg): *Edda Snorra Sturlusonar udgivet efter håndskriftene*. Gyldendalske boghandel – Nordiske forlag, København 1931.
- Males, Mikael 2013. «Womianusredaktören. Språk, tro och sanning vid 1300-talets mitt» *Arkiv för nordisk filologi* 128, ss. 41–77.
- 2011. «Egill och Kormákr – Tradering och nydiktning» *Maal og minne* vol. 103, nr. 1, ss. 115–46.
- Malm, Mats 2009. «Varför heter det kenning?» I: Jon Gunnar Jørgensen (red): *Snorres Edda i europeisk og islandsk kultur*, ss. 73–90, Snorrestofa, Cultural and medieval centre, Reykholt.
- Meissner, Rudolf 1921: *Die Kenningar der Skalden – Ein Beitrag zur skaldischen Poetik*. Kurt Schroeder Verlag, Bonn und Leipzig
- Mundal, Else 2004a. «Sagalitteraturen» I: Odd Einar Haugen (red): *Handbok i norrøn*

- filologi*, ss. 267–302, Fagbokforlaget, Bergen.
- 2004b. «Edda- og Skaldedikt» I: Odd Einar Haugen (red): *Handbok i norrøn filologi*, ss. 215–266 Fagbokforlaget, Bergen.

Müllenhoff, Karl 1891. *Deutsche Altertumskunde* 5. Weidmannsche buchhandlung, Berlin.

Myrvoll, Klaus Johan 2014. *Kronologi i skaldevæde. Distribusjon av metriske og språklege drag i høve til tradisjonell datering og attribuering*. (Doktoravhandling). Det humanistiske fakultetet, Universitetet i Oslo, Oslo.

Norrøn ordbok. Leiv Heggstad, Finn Hødnebo og Erik Simensen: 5. utg. Det Norske Samlaget, Oslo 2008.

Ordbog over det norrøne prosasprog – <http://onp.ku.dk/> 11.05.2015.

Saga Óláfs Konungs hins Helga – Den Store Saga om Olav den Hellige efter Pergamenthåndskrift i Kungliga biblioteket i Stockholm nr. 12 4to med Varianter fra andre Håndskrifter 2. O.A. Johnsen & Jón Helgason (utg). Kjeldeskriftfondet. I Kommissjon hos Jacob Dybwad, Oslo 1941.

Skáldskaparmál. I: Finnur Jónsson (utg): *Edda Snorra Sturlusonar udgivet efter håndskriftene*. Gyldendalske boghandel – Nordiske forlag, København 1931.

Skj A I–A II: Den norsk-islandske skjaldedigtning. A: Tekst efter Håndskriftene. Finnur Jónsson (red). København, 1967 (fotografisk optryk).

Skj B I–B II: Den norsk-islandske skjaldedigtning. B: Rettet Tekst. Finnur Jónsson (red). København, 1973 (fotografisk optryk).

Snorri Sturluson Edda. Skáldskaparmál. 1: *Introduction, Text and notes*. 2: *Glossery and Index of Names*. Anthony Faulkes (utg). Viking Society for Northern Research, University College London 1998.

Snorri Sturluson Edda. Prologue and Gylfaginning. Anthony Faulkes (utg). 2. Utgave. Viking Society for Northern Research, University College London 2005.

Snorri Sturluson Edda. Háttatal. Anthony Faulkes (utg). 2. utgave. Viking Society for Northern Research, University College London 2007.

Sverrir Tómasson 1996. «Nýsköpun eða endurtekning». I: Sverrir Tómasson (red): *Guðamjöður og arnarleir. Safn ritgerða um eddulist*. Háskólaútgáfan, Reykjavík.

Sävborg, Daniel 2012. «Blockbildningen i Codex Upsalensis – En ny metod att lösa frågan om Snorra Eddas ursprungsverion» I: Jon Gunnar Jørgensen og Lars S. Vikør (red): *Maal og minne* vol. 104 nr. 1, ss. 12–53, Bymålslaget.

The skaldic project – <http://abdn.ac.uk/skaldic/db.php> 11.05.2015.

Tredje Grammatiske Avhandling. Björn Magnússon Ólsen (utg): *Den tredje og fjærde grammatiske afhandling i Snorres Edda tilligmed de grammatiske afhandlingers prolog og to andre tillæg*. STUAGNL 12. 1884.

Vedlegg

Referent: kenningtype	Skald og/eller <i>dikt</i>	Datering ¹¹¹	Referanse
Poesi: Jotners skip			
Berg-Saxa fley	Einarr Helgason skálaglamm <i>Vellekla</i>	900-tall	<i>Skj B I: 117/str. 6</i>
Skip: Grunnord for fugl, ikke bestemt ved sjøkonge (Merk: <i>hrafn</i> og <i>valr</i> i <i>þul.</i> med hesteheiter)			
Sævar hrafn	Víga-Glúmr Eyjólfsson <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 113/str. 5</i>
Hranna hrafn	Einarr Helgason skálaglamm <i>Vellekla</i>	900-tall	<i>Skj B I: 118/str. 10</i>
Stafna Valr	<i>Om Stefnirs skib</i>	900-tall	<i>Skj B I: 169</i>
Strandar Valr	Steinunn Refs (Dálks) dóttir <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 128/str. 2</i>
Sandhimins kenni-Valr	Þórhallr veiðimaðr <i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 182/str. 2</i>
Geima Valr	Arnórr Þórðarson jarlaskáld <i>Hrýnhenda, Magnúsdrápa</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 310-11/str. 9</i>
Stafns haukr	<i>Drømme- og varselsvers</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 400/str. 8</i>
Krapta Valr	Hárekr Eyvindarson í Þjóttu <i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 286/str. 2</i>
Stafns Hrafn	Eyjolfr dáðaskald <i>Bandadrápa</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 191/str. 2</i>
Hlýra hrafn	Þórmóðr Bersason Kolbrúnarskáld <i>Þórgeirsdrápa</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 258/str. 8</i>
Hlunns hrafn	Þórmóðr Bersason Kolbrúnarskáld <i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 260/str. 1</i>
Byrjar Valr	Þórleikr fagri <i>En flokk om Sven Ulfsson</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 367/str. 7</i>
Varar hrafn	Þjóðolfr Arnórsson <i>Magnúsflokkr</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 335/str. 12</i>
Víðis valr	Þjóðolfr Arnórsson <i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 349/str. 9</i>

¹¹¹ Dateringene er ukritisk hentet fra Finnur Jónssons skaldediktutgave, og noen av disse stemmer åpenbart ikke. De er tatt med her for å gi et omtrentlig bildet av fordelingen av kenningtyper og referenter i kronologien, men må ikke tolkes som en 'fasit'.

Svalheims Valr	Þórarinn loftunga <i>Tøgdrápa</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 299/str. 6</i>
Hrannvalr	Hofgarða-Refr Gestsson <i>Et digt om Gizurr Gullbráarskald</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 295/str. 3</i>
Vimrar valr	Einarr Skúlason <i>Sigurðardrápa</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 423/str. 1</i>
Víka valr	Þórkell Gíslason <i>Búadrápa</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 536/str. 1</i>
Þram-Valr	<i>Leiðarvísan</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 626/str. 16</i>
Skokks valr	<i>Plácítúsdrápa</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 616/str. 38)</i>
Víka Valr	Ingjaldr Geirmundarson <i>Atlöguflokkur</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 99/str. 2</i>
Stálhrafn	Snorri Sturluson <i>Háttatal</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 77/str. 59</i>
Stinga Valr	Óláfr Þórðarson hvítaskáld <i>Et hrynhent digt</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 107/str. 8</i>
Víðis Valr	Grímr Hjaltason <i>Lausavísur</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 50-1/str. 4</i>
Unnvalr	<i>Vers af Ragnarssaga loðbrókar</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 255/str. 4</i>
Borðvalr	Árni Jónsson, ábóti <i>Guðmundar drápa</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 441/str. 5</i>
Byrhrafn	Einarr Gilsson <i>Et digt om Guðmund Arason, B Iskop</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 425/str. 24</i>
Drikke: Sjøheite bestemt ved et ord for drikkebeget eller munn			
Oluskála brunnr	Bragi enn gamli Boddasson <i>Ragnarsdrápa</i>	800-tall	<i>Skj B I: 1/str. 4</i>
Kerlaug	Haraldr hárfagri <i>Snæfríðardrápa</i>	800-tall	<i>Skj B I: 5</i>
Svigðis geira vágr	Þjóðólfr ór Hvini <i>Ynglingatal</i>	800-tall	<i>Skj B I: 7/str. 1</i>
Kerstraumur	Torf-Einarr jarl <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 27-8/str. 1</i>
Hverlöggr	Eyvindr Finnsson skáldaspillir <i>Háleyjatal</i>	900-tall	<i>Skj B I: 60/str. 1</i>
Horna sund	Egill Skallagrímsson <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 50/str. 36</i>
Horna á	Egill Skallagrímsson <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 46/str. 16</i>
Hornþeyr	Kormákr Ögmundarson <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 79/str. 41</i>

Hornflæðr	Gísli Súrsson <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 100/str. 22</i>
Granstraumur	Eilífr Goðrúnarson <i>Þórsdrápa</i>	900-tall	<i>Skj B I: 140/str. 3</i>
Hornstraumur	Eysteinn Valdason <i>Et digt om Tor</i>	900-tall	<i>Skj B I: 131/str. 1</i>
Hornþeyr	Gunnlaugr ormstunga Illugason <i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 187/str. 8</i>
Hornstraumur	Sigvatr Þórðarson <i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 249/str. 12</i>
Horna fors	Steinþórr <i>Af et ubestemmeligt vers</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 387</i>
Horna brim	Snorri Sturluson <i>Háttatal</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 67/str. 25</i>
Horna hreintjörn	Snorri Sturluson <i>Háttatal</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 67/str. 24</i>
Blíðskálar bekkur	Snorri Sturluson <i>Háttatal</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 85/str. 87</i>
Hornflæðr	<i>Vers af Grettissaga</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 471/str. 35</i>
Jotner: Grunnord folkeheite, sjökonge eller kongeheiter bestemt ved fjell eller berg			
Berg-Danir	Þjóðólfr ór Hvini <i>Haustlǫng</i>	800-tall	<i>Skj B I: 18/str. 18</i>
Grundar gilja gramr	Þjóðólfr ór Hvini <i>Haustlǫng</i>	800-tall	<i>Skj B I: 18/str. 18</i>
Fjalla stillir	Bragi enn gamli Boddasson <i>Ubestemmelige vers</i>	800-tall	<i>Skj B I: 4-5/str. 3</i>
Fjoru þjóð	Eilífr Goðrúnarson <i>Þórsdrápa</i>	900-tall	<i>Skj B I: 142/str. 11</i>
Flesdrótt	Eilífr Goðrúnarson <i>Þórsdrápa</i>	900-tall	<i>Skj B I: 142/str. 12</i>
Nesja drótt	Eilífr Goðrúnarson <i>Þórsdrápa</i>	900-tall	<i>Skj B I: 142/str. 12</i>
Flóðrifs útvés Danir	Eilífr Goðrúnarson <i>Þórsdrápa</i>	900-tall	<i>Skj B I: 142/str. 12</i>
Gallópnis halla Endill	Eilífr Goðrúnarson <i>Þórsdrápa</i>	900-tall	<i>Skj B I: 140/str. 3</i>
Berg-Saxar	Einarr Helgason skálaglamm <i>Vellekla</i>	900-tall	<i>Skj B I: 117/str. 6</i>
Bjargs skjöldungar	Gísli Súrsson <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 98-9/str. 14</i>
Fjall-Gautr	Ulfr Uggason <i>Húsdrápa</i>	900-tall	<i>Skj B I: 129/str. 6</i>
Bergjarl	<i>Om skjaldskap</i>	900-tall	<i>Skj B I: 173/str. 1</i>
Hella mildingr	Sigvatr Þórðarson <i>Erfidrápa Óláfs helga</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 239/str. 12</i>

Berg-Mœrir	Hofgarða-Refr Gestsson <i>Af et digt om en Þórsteinn</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 296/str. 1</i>
Fjall Gestill	Haukr Valdísarson <i>Íslendingadrápa</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 540/str. 14</i>
Hellis Gautar	Rognvaldr jarl Kali Kolsson <i>Lausavísur</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 480/str. 7</i>
Heiðar hliðjöfurr	Einarr Skúlason <i>Lausavísur</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 455/str. 2</i>
Bergstjóri	Gizurr Þorvaldsson <i>Lausavísur</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 110-11/str. 2</i>
Hellis gramr	Einarr Gilsson <i>Selkollu-vísur</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 438/str. 14</i>
Steiner: Jordens/sjøens ben			
Foldar bein	Þjóðólfr ór Hvini <i>Ynglingatal</i>	800-tall	<i>Skj B I: 11-12/str. 26</i>
Lagar bein	Þjóðólfr ór Hvini <i>Ynglingatal</i>	800-tall	<i>Skj B I: 13/str. 31</i>
Haka vagna reinar myrkbein	Þjóðólfr ór Hvini <i>Haustlǫng</i>	800-tall	<i>Skj B I: 17/str. 16</i>
Fjarðleggr	Einarr Helgason skálaglamm <i>Vellekla</i>	900-tall	<i>Skj B I: 117/str. 1</i>
Sævar bein	Eyvindr Finnsson skáldaspillir <i>Háleygjatal</i>	900-tall	<i>Skj B I: 60/str. 4</i>
Flóðrif	Eilífr Goðrúnarson <i>Þórdrápa</i>	900-tall	<i>Skj B I: 142/str. 12</i>
Vegtaugar jótr	Eilífr Goðrúnarson <i>Þórdrápa</i>	900-tall	<i>Skj B I: 143/str. 18</i>
Fentönn	Kormákr Ögmundarson <i>Sigurðardrápa</i>	900-tall	<i>Skj B I: 69/str. 1</i>
Fróns leggr	Ulfr Uggason <i>Húsdrápa</i>	900-tall	<i>Skj B I: 129/str. 5</i>
Reyra leggr	Ulfr Uggason <i>Húsdrápa</i>	900-tall	<i>Skj B I: 129/str. 6</i>
Hlǫðvinjar myrkbein	Vǫlu-Steinn	900-tall	<i>Skj B I: 93/str. 2</i>
Heiðar jótr	Illugi bryndælaskáld	1000-tall	<i>Skj B I: 354</i>
Fjarðbein	Ormr Steinþórsson <i>Af et digt om en kvinne</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 385/str. 3</i>
Áleggr	Arnorr Þórðarson jarlaskáld <i>Magnúsdrápa</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 313-14/str. 11</i>

Landrif	Óláfr Haraldsson enn helgi <i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 210-11/str. 4</i>
Holmleggr	Hallar-Steinn <i>Af et digt om en kvinne</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 434/str. 1</i>
Fjallrif	Sigmundur ǫngull <i>Lausavísur</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 512-13/str. 1</i>
Ægis bein	<i>Af Draumar Þorstein Síðuhallssonar</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 230/str. 1</i>
Foldar tǫnn	Arngrímr ábóti Brandsson <i>Guðmundar kvæði byskups</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 380/str. 33</i>
Eyleggr	<i>Vers af Grettissaga</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 474/str. 46</i>
Steiner: Dvergers hus			
Dúrnis niðja salr	Þjóðólfr ór Hvini <i>Ynglingatal</i>	800-tall	<i>Skj B I: 7/str. 2</i>
Regins skáli	Grettir Ásmundarson <i>Ævikviða</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 287/str. 2</i>
Dvergrann	Játgeirr Torfason <i>Lausavísa</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 95/str. 1</i>
Steiner: Hamdes og Sorles sorg			
Jónakrs bura harmr	Þjóðólfr ór Hvini <i>Ynglingatal</i>	800-tall	<i>Skj B I: 11-12/str. 26</i>
Hamðis geirr	Egill Skallagrímsson <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 52/str. 45</i>
Kamp: Bestemt ved sjökonger			
Ála él	Einarr Helgason skálaglamm <i>Vellekla</i>	900-tall	<i>Skj B I: 118/str. 9</i>
Heðins byrr	Einarr Helgason skálaglamm <i>Vellekla</i>	900-tall	<i>Skj B I: 120/str. 22</i>
Ála él	Víga-Styrr Þórgrímsson <i>Lausavísa</i>	900-tall	<i>Skj B I: 110</i>
Heðins drífa	Víga-Glúmr Eyjólfsson <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 114/str. 11</i>
Hǫgna hregg	Víga-Glúmr Eyjólfsson <i>Digt om Hakon jarl (?)</i>	900-tall	<i>Skj B I: 115</i>
Meita mót	Helgi Ásbjarnarson <i>Lausavísa</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 183</i>
Geitis galdr	Gestr Þórhallason <i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 190/str. 2</i>
Ála él	Gizurr gullbráskald <i>Lausavísa</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 293</i>

Ála él	Einarr Eyjolfsson, þvergæingr <i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 284/str. 1</i>
Högná él	Þórðr Kolbeinsson <i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 208/str. 7</i>
Ála él	Þórmóðr Bersason Kolbrúnarskáld <i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 265/str. 19</i>
Ekkils él	Þórmóðr Bersason Kolbrúnarskáld <i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 263/str. 14</i>
Glamma rammþing	Arnórr Þórðarson jarlaskáld <i>Magnúsdrápa</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 313/str. 9</i>
Haddings harðél	Haldórr skvaldri <i>Haraldsdrápa</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 460/str. 2</i>
Ála sekjar él	Haldórr skvaldri <i>Útfarardrápa</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 460/str. 13</i>
Atals drífa	Gísl Illugason <i>Erfikvæði um Magnús berfætt</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 413/str. 20</i>
Ála él	Óláfr Brynjólfsson <i>Lausavísa</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 95</i>
Sigars drífa	<i>Uægte vers af Njálssaga</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 213/str. 9</i>
Ála él	<i>Uægte vers af Svarfdælasaga</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 222/str. 13</i>
Heðins þeyr	<i>Af draumr Þorsteins Síðuhallssonar</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 230/str. 1</i>
Virfils veðr	<i>Vers af Grettissaga</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 471/str. 33</i>
Kamp: Grunnord glaumr/hljómr			
Geirs glaumr	Tindr Hallkelsson <i>Drape om Hakon jarl</i>	900-tall	<i>Skj B I: 137/str. 5</i>
Göndlar borða Nauma glaumr	Tindr Hallkelsson <i>Drape om Hakon jarl</i>	900-tall	<i>Skj B I: 137/str. 6</i>
Hjörva hljómr	Tindr Hallkelsson <i>Drape om Hakon jarl</i>	900-tall	<i>Skj B I: 138/str. 10</i>
Skjóma hljómr	Einarr Helgason skálaglamm <i>Vellekla</i>	900-tall	<i>Skj B I: 118/str. 10</i>
Skjóma hljómr	Hásteinn Hrómundarson halta <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 91/str. 4</i>
Hjörva glaumr	Hávarðr halti ísfirðingr <i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 179/str. 3</i>

Hjalta skers glaumur	Þórðr Kolbeinsson <i>Eiríksdrápa</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 206/str. 13</i>
Hrings hljómr	Sigvatr Þórðarson <i>Nesjavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 218/str. 8</i>
Randar glaumur	Óláfr Haraldsson enn helgi <i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 211/str. 5</i>
Darra hljómr	Haukr Valdísarson <i>Íslendingadrápa</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 543/str. 19</i>
Darra hljómr	Haukr Valdísarson <i>Íslendingadrápa</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 544/str. 20</i>
Sverða glaumur	Kolli enn prúði <i>Ingadrápa</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 476/str. 3</i>
Gunnar glaumur	Einarr Skúlason <i>Geisli</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 438-9/str. 47</i>
Hrælinns hljómr	Hallar-Steinn <i>Rekstefja</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 525/str. 3</i>
Lögðis hljómr	Gamli kanóki <i>Harmsól</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 550/str. 6</i>
Gunnars eims glaumur	Ingjaldr Geirmundarson <i>Atlöguflokkur</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 100/str. 6</i>
Hjörva hljómr	<i>Líknarbraut</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 167/str. 4</i>
Hrotta hljómr	<i>Uægte vers af Njálssaga</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 215/str. 17</i>
Ísarna hljómr	<i>Vers af Orvar-Oddsaga</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 318/str. 6</i>
Hjörva hljómr	<i>Af Krókarefssaga</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 487/str. 3</i>
Skjold: Grunnord for dør bestemt ved kamp, Odin eller sjøkonge			
Hjarranda hurð	Bragi enn gamli Boddasson <i>Ragnarsdrápa</i>	800-tall	<i>Skj B I: 3/str. 11</i>
Hagbarða hurð	Einarr Helgason skálaglamm <i>Vellekla</i>	900-tall	<i>Skj B I: 122/str. 27</i>
Óðins hurð	Holmgöngu-Bersi Véleifsson <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 87/str. 5</i>
Göndlar grind	Víga-Glúmr Eyjólfsson <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 112-13/str. 4</i>
Valgrind	Eyvindr Finnsson skáldaspillir <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 63/str. 4</i>
Gauts gátt	Kormákr Ögmundarson <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 83/str. 59</i>

Folk-Sýrar hlið	Steinarr Sjónason <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 89/str. 2</i>
Geitis hurð	Vígfúss Víga-Glúmsson <i>Digt om Hákon jarl (?)</i>	900-tall	<i>Skj B I: 115/str. 1</i>
Høgna hurð	<i>Liðmannaflokkur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 393/str. 7</i>
Gunnar gátt	Rögnvaldr og Hallr <i>Háttalykill</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 488/str. 3a</i>
Gauts meginhurð	Einarr Skúlason <i>Øxarflokkur</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 449/str. 1</i>
Herjans hurð	Haukr Valdísarson <i>Íslendingadrápa</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 541/str. 11</i>
Hárs hurð	Ingjald Geirmundarson <i>Atlöguflokkur</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 99/str. 2</i>
Þundar grind	Snorri Sturluson <i>Háttatal</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 77/str. 58</i>
Heðins gátt	<i>Uægte vers av Njálssaga</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 212/str. 6</i>
Skjold: Grunnord <i>segl</i> eller <i>brík</i> , bestemt ved kamp, Odin eller sjökonge			
Hlakka móts rauðbrík	Einarr Helgason skálaglamm <i>Vellekla</i>	900-tall	<i>Skj B I: 119-20/str. 16</i>
Hlakkar segl	Einarr Helgason skálaglamm <i>Vellekla</i>	900-tall	<i>Skj B I: 118/str. 8</i>
Rógsegl	Einarr Helgason skálaglamm <i>Vellekla</i>	900-tall	<i>Skj B I: 118/str. 7</i>
Böðsækir brík	Goðþormr sindri <i>Hákonardrápa</i>	900-tall	<i>Skj B I: 56/str. 7</i>
Jalks brík	Sigvatr Þórðarson <i>Et kvad om Erlingr Skjalgsson</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 228/str. 1</i>
Hildar segl	Einarr Skúlason <i>Lausavísur</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 452/str. 4</i>
Rustning: Sjøkongers tøy			
Endils bjalfi	Þórvaldr enn veiti <i>Lausavísa</i>	900-tall	<i>Skj B I: 127</i>
Heðins fit	Hrómundr halti <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 90/str. 2</i>
Heðins váðir	Einarr Helgason skálaglamm <i>Vellekla</i>	900-tall	<i>Skj B I: 122/str. 30</i>
Høgna váðir	Hallfrøðr Óttarsson vandræðaskáld <i>Hákonardrápa</i>	900-tall	<i>Skj B I: 148/str. 7</i>

Heðins serkr	Hallfrøðr Óttarsson vandráðaskáld <i>Óláfsdrápa</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 153/str. 13</i>
Högná væðr	Arnórr Þórðarson jarlaskáld <i>Magnúsdrápa</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 314/str. 14</i>
Inga hringkofl	<i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 396/str. 18</i>
Ála serkr	Halldórr skvaldri <i>Útfarardrápa</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 460/str. 13</i>
Högná kufl	<i>Krákumál</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 651/str. 10</i>
Hoggvápen: Grunnord <i>leiptr</i> eller <i>ljós</i>			
Vígleiptr	Egill Skallagrímsson <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 47/str. 22</i>
Dolgljós	Þjóðolfr Arnórsson <i>Sexstefja</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 339/str. 3</i>
Hildar leiptr	Hallvarðr háreksblei <i>Knútsdrápa</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 293/str. 3</i>
Hjaldrs ljós	Rognvaldr og Hallr <i>Háttalykill</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 504/str. 34b</i>
Eggmóts ljós	<i>Líknarbraut</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 162/str. 9</i>
Hræleiptr	Sturla Þórðarson <i>Hákonarkviða</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 122/str. 20</i>
Hoggvápen: Kjenneord <i>hræ</i>			
Hræmáni	Grímr Droplaugarson <i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 184/str. 3</i>
Hrækyndill	<i>Krákumál</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 650/str. 7</i>
Hræs dynbrími	Snorri Sturluson <i>Háttatal</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 75/str. 50</i>
Hræljómi	Snorri Sturluson <i>Háttatal</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 78/str. 61</i>
Hræleiptr	Sturla Þórðarson <i>Hákonarkviða</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 122/str. 20</i>
Hrækerti	<i>Af Hjálmpérs saga ok Qlvis</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 355/str. 5</i>
Vápen: Grunnord hund eller ulv, bestemt ved rustning/beskyttelse			
Góins hurðulfr	Holmgöng-Bersi Véleifsson <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 87/str. 5</i>
Seilar sólgagarr	Tindr Hallkelsson <i>Drape om Hakon jarl</i>	900-tall	<i>Skj B I: 136/str. 4</i>
Ennibjalfa ulfr	Grímr Droplaugarson <i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 184/str. 3</i>
Hjalm-Fenrir	Þórbjörn Brúnason <i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 199/str. 3</i>
Hjalmgagarr	<i>Darraðarljóð</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 389/str. 3</i>

Barð-sólar garmr	Einarr Skúlason <i>Ubestemmelige vers</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 452/str. 6</i>
Halsgerðar freki	Gunnlaugr Leifsson <i>Merlínúspá I</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 17/str. 35</i>
Slíðra garmr	Gunnlaugr Leifsson <i>Merlínúspá I</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 17/str. 35</i>
Blod: Grunnord for vann bestemt ved <i>hræ, ben, sár</i> eller <i>undir</i>			
Hræva dög	Bragi enn gamli Boddason <i>Ragnarsdrápa</i>	800-tall	<i>Skj B I: 1/str. 4</i>
Hræsær	Þórbjörn hornklofi <i>Haraldskvæði (Hrafnsmál)</i>	800-tall	<i>Skj B I: 25/str. 20</i>
Hræva dög	Þórarinn svarti Þórólfsson máhlíðingr <i>Máhlíðingavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 109/str. 15</i>
Hræflóð	Þórarinn svarti Þórólfsson máhlíðingr <i>Máhlíðingavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 106/str. 2</i>
Unda unnr	Þórarinn svarti Þórólfsson máhlíðingr <i>Máhlíðingavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 107/str. 6</i>
Benlækr	Þórarinn svarti Þórólfsson máhlíðingr <i>Máhlíðingavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 107/str. 6</i>
Undlög	Jórunn skáldamær <i>Sendibítr</i>	900-tall	<i>Skj B I: 53/str. 3</i>
Hræva glær	Tindr Hallkelsson <i>Drape om Hakon jarl</i>	900-tall	<i>Skj B I: 137-8/str. 8</i>
Sárgymir	Eyvindr Finnsson skáldaspillir <i>Hákonarmál</i>	900-tall	<i>Skj B I: 58/str. 7</i>
Hræs sær	Þórbjörn þuna, Hrómundar son halta <i>Lausavísa</i>	900-tall	<i>Skj B I: 90</i>
Unda mjöðr	Þórbjörn þuna, Hrómundar son halta <i>Lausavísa</i>	900-tall	<i>Skj B I: 90</i>
Benvíðir	Holmgöngu-Bersi Véleifsson <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 88/str. 11</i>
Benja él	Gísli Súrsson <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 102/str. 27</i>
Unda flóð	Gísli Súrsson <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 99/str. 8</i>
Hrælækr	Gísli Súrsson <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 103/str. 31</i>
Benvíðir	Gísli Súrsson <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 103/str. 32</i>

Benja dög	Kormákr Ögmundarson <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 84-5/str. 64</i>
Benja kolga	Arnórr Þórðarson jarlaskáld <i>Hrynhenda, Magnúsdrápa</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 307/str. 6</i>
Hrælögr	Arnórr Þórðarson jarlaskáld <i>Hrynhenda, Magnúsdrápa</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 309/str. 14</i>
Hrælækr	Helgi Ásbjarnarson <i>Lausavísa</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 183</i>
Bengjafr	Óttar svarti <i>Höfuðlausn</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 271/str. 15</i>
Hræva lækr	Þórmóðr Bersason Kolbrúnarskáld <i>Þórgeirsdrápa</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 259/str. 14</i>
Benja dög	Gestr Þórhallson <i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 190/str. 2</i>
Unda sægr	Gestr Þórhallson <i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 189/str. 1</i>
Bengrátr	<i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 395/str. 3</i>
Benja fen	<i>Drømme- og varselsvers</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 398/str. 1</i>
Sára ó	<i>Drømme- og varselsvers</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 398/str. 2</i>
Benja tár	Sigvatr Þórðarson <i>Bersögglisvísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 237/str. 13</i>
Sára sund	Hávarðr halti ísfirðingr <i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 179/str. 3</i>
Sára sylgr	Haldórr ókristni <i>Eiríksflokkur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 193/str. 1</i>
Sárs sund	Bersi Skáldtorfuson <i>Lausavísa</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 256</i>
Unda gjalfr	Þórmóðr Trefilsson <i>Hrafnsmál</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 196/str. 2</i>
Sára dynbára	Þórmóðr Trefilsson <i>Hrafnsmál</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 196/str. 3</i>
Benja regn	Steinn Herdísarson <i>Óláfsdrápa</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 379/str. 3</i>
Sárgeimi	Haukr Valdísarson <i>Íslendingadrápa</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 542/str. 14</i>
Benja alda	Rognvaldr og Hallr <i>Háttalykill</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 494/str. 16a</i>
Sára pollr	Rognvaldr og Hallr <i>Háttalykill</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 498/str. 22b</i>
Hræflóð	Rognvaldr og Hallr <i>Háttalykill</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 499/str. 25b</i>
Bens fen	Rognvaldr og Hallr <i>Háttalykill</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 502/str. 31a</i>
Hræsund	<i>Leiðarvísan</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 623/str. 5</i>

Benþeyr	Einarr Skúlason <i>Haraldsdrápa</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 425/str. 3</i>
Sárflóð	Einarr Skúlason <i>Sigurðardrápa</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 426</i>
Undbára	Einarr Skúlason <i>Geisli</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 440-41/str. 54</i>
Sára Sogn	Einarr Skúlason <i>Eysteinsdrápa</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 447/str. 1</i>
Unda gjalfr	Einarr Skúlason <i>Elfarvísur</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 449/str. 1</i>
Hræpollr	Einarr Skúlason <i>Øxarflokkur</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 451/str. 11</i>
Unda gjalfr	<i>Krákumál</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 650/str. 4</i>
Undgjalfur	Gamli kanóki <i>Harmsól</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 551/str. 11</i>
Bens bára	Þórkell Gíslason <i>Búardrápa</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 538/str. 11</i>
Hræsoll	<i>Uægte vers av Egilsaga</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 603/str. 3</i>
Hræs þjóðá	Snorri Sturluson <i>Háttatal</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 62/str. 7</i>
Hræs dynbrunnur	Snorri Sturluson <i>Háttatal</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 69/str. 32</i>
Bens rauðsýlgr	Snorri Sturluson <i>Háttatal</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 76/str. 56</i>
Unda sund	Snorri Sturluson <i>Háttatal</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 77/str. 60</i>
Benja lögur	Snorri Sturluson <i>Háttatal</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 77/str. 60</i>
Sára meginbára	Snorri Sturluson <i>Háttatal</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 77/str. 60</i>
Höfuðsára ógnar-bára	Sturla Þórðarson <i>Hrynhenda</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 115/str. 9</i>
Hrællögur	Sturla Þórðarson <i>Hákonarkvíða</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 122/str. 22</i>
Benja fen	Skáld-Hallr <i>Brandsdrápa</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 103/str. 3</i>
Hræsær	<i>Anonyme vers</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 150/str. 13</i>
Sára lögur	<i>Líknarbraut</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 170/str. 7</i>
Unda Rín	<i>Uægte vers af Njálssaga</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 217/str. 23</i>
Bensær	<i>Vers af Grettissaga</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 463/str. 6</i>
Benja sveiti	<i>Máriugrátr</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 510/str. 17</i>
Blod: Ulvers drikke			
Gera qlðr	Þórðr Kolbeinsson <i>Eiríksdrápa</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 206/str. 14</i>
Ylgjar brunnr	Rognvaldr og Hallr <i>Háttalykill</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 494/str. 16a</i>

Ylgjar mjöðr	Rognvaldr og Hallr <i>Háttalykill</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 500/str. 26b</i>
Ulfvín	<i>Plácítúsdrápa</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 610/str. 14</i>
Vitnis vín	Einarr Skúlason <i>Runhenda</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 446/str. 6</i>
Vitnis qlðr	Einarr Skúlason <i>Elfarvísur</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 449/str. 1</i>
Vargs bekkur	<i>Uægte vers af Njálssaga</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 213/str. 8</i>
Sjð: Grunnord for sjðvesener bestemt ved <i>heimr</i> eller et ord for hus			
Qggs búð	Eysteinn Valdason <i>Et digt om Tor</i>	900-tall	<i>Skj B I: 131/str. 2</i>
Hvalmœnir	Hofgarða-Refr Gestsson <i>Et rejsedigt</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 296/str. 1</i>
Otrheimr	Þórarinn loftunga <i>Tøgdrápa</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 298/str. 2</i>
Hvalrann	Markús Skeggjason <i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 421/str. 1</i>
Hvals búð	Haukr Valdísarson <i>Íslendingadrápa</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 539/str. 2</i>
Humra naust	Gamli kanóki <i>Jóansdrápa</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 547/str. 2</i>
Hœings holl	<i>Nóregs konunga-tal</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 575/str. 4</i>
Nykra borg	<i>Nóregs konunga-tal</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 588/str. 75</i>
Lýskáli	<i>Anonyme vers</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 600/str. 30</i>
Hvalrann	<i>Plácítúsdrápa</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 607/str. 3</i>
Hvaltún	Gunnlaugr Leifsson <i>Merlínússpá II</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 34/str. 52</i>
Lýsheimr	Snorri Sturluson <i>Háttatal</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 67/str. 22</i>
Lýs bæur	Sturla Þórðarson <i>Lausavísur</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 136/str. 2</i>
Humra bingur	Einarr Gilsson <i>Selkollu-vísur</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 437/str. 13</i>
Ormer: Jordens bånd/ring/lenke osv.			
Holmfjoturr	Einarr Helgason skálaglamm <i>Vellekla</i>	900-tall	<i>Skj B I: 121/str. 26</i>
Lyngva men	Eyvindr Finnsson skáldaspillir <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 64-5/str. 11</i>
Hauðrmen	Hásteinn Hrómundarson halta <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 92/str. 8</i>

Storðar men	Ulfr Uggason <i>Húsdrápa</i>	900-tall	<i>Skj B I: 128/str. 4</i>
Storðar stírdþinull	Ulfr Uggason <i>Húsdrápa</i>	900-tall	<i>Skj B I: 128-9/str. 5</i>
Brautar baugr	Eysteinn Valdason <i>Et digt om Tor</i>	900-tall	<i>Skj B I: 131/str. 2</i>
Holmfjöturr	Hallvarðr háreksblesi <i>Knútsdrápa</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 294/str. 4</i>
Lyngva hringr	Þórfinnr munnr <i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 292/str. 1</i>
Fjalla þinull	Grettir Ásmundarson <i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 288/str. 3</i>
Þundar beðju þvengr	Grettir Ásmundarson <i>Ævikviða</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 288/str. 7</i>
Grundar men	Gamli kanóki <i>Harmsól</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 559/str. 42</i>
Grundar seil	Haukr Valdísarson <i>Íslendingadrápa</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 539/str. 2</i>
Jarðar fránbaugr	<i>Plácítúsdrápa</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 619/str. 50</i>
Lautar ljótgirðandi	Halfredr vandræda skalld <i>Óláfs drápa Tryggvasonar</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 570/str. 11</i>
Vallar hringr	Halfredr vandræda skalld <i>Óláfs drápa Tryggvasonar</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 570/str. 12</i>
Storðar lykkja	<i>Krákumál</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 649/str. 1</i>
Vallbaugr	Björn krepphendi <i>Magnúsdrápa</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 504/str. 3</i>
Sefþvengr	Rognvaldr og Hallr <i>Háttalykill</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 496/str. 18b</i>
Vallar baugr	Rognvaldr og Hallr <i>Háttalykill</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 505/str. 36b</i>
Reyrþvengr	Hallar-Stein <i>Af et digt om en kvinne</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 534/str. 2</i>
Lyngva fránpvengr	<i>Uægte vers i Egilssaga</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 602-3/str. 1</i>
Lyngs baugr	<i>I Njálssaga</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 606/str. 9</i>
Rás seil	Gunnlaugr Leifsson <i>Merlínússpá II</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 26/str. 12</i>
Fróns baugr	Gunnlaugr Leifsson <i>Merlínússpá II</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 27/str. 15</i>
Holmfjöturr	Gunnlaugr Leifsson <i>Merlínússpá II</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 27/str. 16</i>

Rás fagsili	Gunnlaugr Leifsson <i>Merlínússpá II</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 28/str. 21</i>
Hjarlþvengr	Gunnlaugr Leifsson <i>Merlínússpá II</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 32/str. 39</i>
Laufviðar fjöturr	Gunnlaugr Leifsson <i>Merlínússpá II</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 32/str. 42</i>
Lundar fjöturr	Gunnlaugr Leifsson <i>Merlínússpá II</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 33/str. 44</i>
Jarðar þráðr	<i>Uægte vers fra Njálssaga</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 212/str. 5</i>
Þvengláð	<i>Uægte vers fra Njálssaga</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 216/str. 21</i>
Gljúfra fösull	<i>Uægte vers fra Njálssaga</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 217/str. 23</i>
Barðhjarls taumr	<i>Af Ragnarssaga loðbrókar</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 254/str. 3</i>
Myrkviðar hringr	<i>Af Ragnarssaga loðbrókar</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 254/str. 3</i>
Foldsili	Einarr Gilsson <i>Et digt om Guðmund Arason, biskop</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 427/str. 34</i>
Grafþvengr	Einarr Gilsson <i>Et digt om Guðmund Arason, biskop</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 428/str. 37</i>
Híðs biflykkja	Einarr Gilsson <i>Et digt om Guðmund Arason, biskop</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 428/str. 38</i>
Urðþvengr	<i>Af Harðar saga Grímkelssonar</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 478/str. 5</i>
Orm: Jordens fisk/hval			
Fjörgynjar áll	<i>Om kampe og mod</i>	900-tall	<i>Skj B I: 174/str. 5</i>
Lyngs barði	Einar Helgason skálaglam <i>Vellekla</i>	900-tall	<i>Skj B I: 123/str. 31</i>
Dal(miskunn) fiskr	Egill Skallagrímsson <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 43/str. 6</i>
Lyngs fjarð-qlunn	Egill Skallagrímsson <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 47/str. 21</i>
Grjótqlunn	Gísli Súrsson <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 101/str. 25</i>
Grundar fiskr	Gamli gnævaðarskáld <i>Af et digt om Tor</i>	900-tall	<i>Skj B I: 132/str. 1</i>
Holmsreyðr	Þórbjörn hornklofi <i>Glýmdrápa</i>	900-tall	<i>Skj B I: 21/str. 6</i>
Jarðar seiðr	Eysteinn Valdason <i>Et digt om Tor</i>	900-tall	<i>Skj B I: 131/str. 3</i>

Láðsíkr	Hallfrøðr Óttarsson vandráðaskáld <i>Ólafsdraða</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 153/str. 14</i>
Lautsíkr	Gunnlaugr ormstunga Illugason <i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 186-87/str. 7</i>
Lyngs leynisíkr	Sveinn <i>Norðrsetudraða</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 388/str. 4</i>
Markar myrkaurriði	Illugi Bryndællaskáld <i>Et digt om Harald hárdraða</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 354/str. 1</i>
Lyngs fiskr	Sigvatr Þórðarson <i>Erfidraða Ólafs helga</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 239/str. 3</i>
Engjar lúra	Sigvatr Þórðarson <i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 247/str. 4</i>
Láðs lýr	Þuríðr Ólafsdóttir pá <i>Lausavísa</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 197/str. 1</i>
Dalreyðr	Þórbjörn Brúnason <i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 199/str. 4</i>
Grundar seiðr	Þórfinnr munnr <i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 292/str. 1</i>
Merkr fráñqlunn	Þórmóðr Bersason Kolbrúnarskáld <i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 262/str. 10</i>
Qlunreyrr	Björn Arngeirsson hitdællakappi <i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 278/str. 5</i>
Lyngs hrökkviseiðr	Einarr Skúlason <i>Geisli</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 431/str. 16</i>
Dalreyðr	Einarr Skúlason <i>Øxarflokkur</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 449/str. 1</i>
Strandar aurriði	Einarr Skúlason <i>Lausavísur</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 456/str. 10</i>
Lyngqlunn	<i>Krákumál</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 649/str. 1</i>
Heiðar hvalr	Rognvaldr og Hallr <i>Háttalykill</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 488/str. 2b</i>
Urðar lax	Rognvaldr og Hallr <i>Háttalykill</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 489/str. 4a</i>
Fjallreyðr	Rognvaldr og Hallr <i>Háttalykill</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 496/str. 18b</i>
Akrs síkr	Rognvaldr jarl Kali Kolsson <i>Lausavísur</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 487/str. 34</i>
Fróns lax	Gamli kanóki <i>Harmsól</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 551/str. 13</i>
Dælar seiðr	Gamli kanóki <i>Harmsól</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 559/str. 44</i>
Urðhœingr	<i>Stríðkeravísur</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 591</i>
Heiðar hvalr	Gunnlaugr Laifsson <i>Merlínuspá I</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 19/str. 46</i>

Grundar gjaldseiðr	Snorri Sturluson	1200-tall	<i>Skj B II: 65/str. 15</i>
Storðar stirðaurriði	Játgeirr Torfason <i>Lausavísa</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 93</i>
Dalreyðr	Sturla Þórðarson <i>Hrafnsmál</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 128/str. 7</i>
Hólmreyðr	Sturla Þórðarson <i>Hákonarflokkur</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 132/str. 2</i>
Foldar fiskr	<i>Af Ragnars saga loðbrókar</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 251/str. 1</i>
Heiðarlax	<i>Af Ragnars saga loðbrókar</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 251/str. 1</i>
Dalreyðr	<i>Af Sǫrlaþáttur</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 262</i>
Grundar hvalr	Einarr Gilsson <i>Et digt om Guðmund Arason, biskop</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 428/str. 35</i>
Hríss seiðr	Einarr Gilsson <i>Et digt om Guðmund Arason, biskop</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 428-29/str. 38</i>
Svǫlnis beðju reyðr	Einarr Gilsson <i>Selkollu-vísur</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 439/str. 20</i>
Lautar áll	<i>Vers af Grettissaga</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 468/str. 26</i>
Grundar hœ(i)ngr	<i>Vers af Grettissaga</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 470/str. 29</i>
Heiðar þorskr	<i>Af Harðar saga Grímkelssonar</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 480/str. 14</i>
Moldar seiðr	<i>Af Þórðar saga hreðu</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 485/str. 8</i>
Fjalla skeljungr	<i>Kátrinar drápa</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 570/str. 6</i>
Gull: Grunnord for korn/meldr bestemt ved Frode			
Fróða (þýja) meldr	Eyvindr Finnsson skáldaspillir <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 64/str. 8</i>
Fróða sáð	Einarr Skúlason <i>Øxarflokkur</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 450/str. 3</i>
Fróða meldr	Rognvaldr jarl Kali Kolsson <i>Lausavísur</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 482/str. 15</i>
Fróða fagrbygg	Hallfredr vandræda skalld <i>Óláfs drápa Tryggvasonar</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 573/str. 25</i>
Fróða friðbygg	Snorri Sturluson <i>Háttatal</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 73/str. 43</i>
Gull: Grunnord snø/is ¹¹²			
Digullsnjór	Egill Skallagrímsson <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 51-2/str. 41</i>

¹¹² Noen kan ha sølv som tydeord. Sikrest er det når kjenneordet er 'arm' og dateringer er før 1200

Dalnuðar svell	<i>Bjarkamál en fornu</i>	900-tall	<i>Skj B I: 171/str. 5</i>
Hauka ness drífa	Þórarinn svarti Þórólfsson máhlíðingr <i>Máhlíðingavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 108/str. 14</i>
Digla drífhagl	Kormákr Ogmundarson <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 80/str. 44</i>
Leggjar íss	Hallfrøðr Ottarsson vandræðaskáld <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 160/str. 15</i>
Mundjökull	Hallfrøðr Ottarsson vandræðaskáld <i>Óláfsdrápa</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 155/str. 25</i>
Armsvell	Arnórr Þórðarson jarlaskáld <i>Magnúsdrápa</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 312/str. 4</i>
Kraka drífa	Grani skáld <i>Digt om Harald</i> <i>Hårdråde</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 357/str. 1</i>
Greipar svell	<i>Stríðkeravísur</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 591</i>
Bógsvell	Gamli kanóki <i>Harmsól</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 560/str. 47</i>
Handar svell	<i>Anonyme vers</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 601/str. 40</i>
Arm fõnn	Haukr Valdísarson <i>Íslendingadrápa</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 542/str. 12</i>
Alindript	Rõgnvaldr jarl Kali Kolsson <i>Lausavísur</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 483/str. 3</i>
Alnar dript	Rõgnvaldr og Hallr <i>Háttalykill</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 489/str. 4b</i>
Diguljökull	Rõgnvaldr og Hallr <i>Háttalykill</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 501/str. 28b</i>
Spannar jökull	<i>Uægte vers af Njálssaga</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 211/str. 3</i>
Haukastóls hengiskafli	<i>Drømmevers av Stjørnu-</i> <i>Oddadraumr</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 222-3/str. 4</i>
Arms dript	<i>Máriuvísur II</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 536/str. 15</i>
Lófa fõnn	<i>Kátrínar drápa</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 572/str. 12</i>
Lófa fõnn	<i>Kátrínar drápa</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 573-74/str. 18</i>
Fálka teigar fõnn	<i>Kátrínar drápa</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 576/str. 28</i>
Ring: armens lenke, bånd eller løkke			

Liðband	<i>En røðskægget mand</i>	900-tall	<i>Skj B I: 176</i>
Hrammtangar hrynvirgill	Egill Skallagrímsson <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 45/str. 12</i>
Handar vaf	Gopþormr síndr <i>Hákonardrápa</i>	900-tall	<i>Skj B I: 65/str. 6</i>
Handar girði	Kormákr Ögmundarson <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 83-4/str. 60</i>
Valklifs band	Óláfr Haraldsson enn helgi <i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 211/str. 4</i>
Leggfjöturr	Hárekr Eyvindarson í Þjóttu <i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 286/str. 1</i>
Handar hlekkur	Snorri Sturluson <i>Háttatal</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 85/str. 87</i>
Alnar strengur	Einarr Gilsson <i>Et digt om Guðmund Arason, biskop</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 429/str. 39</i>
Arm: Fuglers gate, hest, skip eller forhøyning			
Vala slóð	Gísli Súrsson <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 102/str. 27</i>
Heiðis stallr	<i>Hafgerðingadrápa</i>	900-tall	<i>Skj B I: 167/str. 2</i>
Qglis stétt	Leiknir berserkr <i>Lausavísa</i>	900-tall	<i>Skj B I: 110</i>
Ifla flaust	Hárekr Eyvindarson í Þjóttu <i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 286/str. 2</i>
Heiðis gata	Sigvatr Þórðarson <i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 249/str. 14</i>
Vala slóð	Óláfr Haraldsson enn helgi <i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 212/str. 10</i>
Hauka setr	Þórmóðr Bersason Kólbrunarskáld <i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 266/str. 24</i>
Ginnungs brú	Rögnvaldr jarl Kali Kolsson <i>Lausavísur</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 480/str. 7</i>
Haukslóð	Rögnvaldr og Hallr <i>Háttalykill</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 499/str. 24a</i>
Hauka stræti	Rögnvaldr og Hallr <i>Háttalykill</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 508/str. 41a</i>
Vala stræti	Einarr Skúlason <i>Geisli</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 433/str. 25</i>
Hauksborð	<i>Plácítúsdrápa</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 613/str. 27</i>
Gelmis stallr	Snorri Sturluson <i>Háttatal</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 61/str. 2</i>

Vala leið	Snorri Sturluson <i>Háttatal</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 74/str. 48</i>
Heiðis reið	Snorri Sturluson <i>Háttatal</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 74/str. 48</i>
Gaglfárs geiguröndurr	Sturla Þórðarson <i>Hákonarkviða</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 125/str. 36</i>
Hauka ferja	Sturla Þórðarson <i>Hákonarkviða</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 125/str. 37</i>
Hauka setr	<i>Uægte vers fra Njálssaga</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 214/str. 13</i>
Valbraut	Einarr Gilsson <i>Et digt om Guðmundr Arason, biskop</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 424/str. 24</i>
Qglis stétt	<i>Kátrínar drápa</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 573/str. 14</i>
Valstafn	<i>Gyðingsvísur</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 598/str. 6</i>
Arm: Skulderens lem eller levende vesen			
Axllimar	Kormákr Ögmundarson <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 80/str. 43</i>
Herða bjúglima	Tindr Hallkelsson <i>Drápe om Hákon jarl</i>	900-tall	<i>Skj B I: 136/str. 1</i>
Axla limir	Snorri Sturluson <i>Háttatal</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 61/str. 2</i>
Axlar meiðr	<i>Af Víglundarsaga</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 488-89/str. 5</i>
Arm: Grunnord tang			
Hrammtong	Egill Skallagrímsson <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 45/str. 12</i>
Daltong	Hásteinn Hrómundarson halta <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 91/str. 4</i>
Arm: Skulderns fot (ikke <i>nýgerving</i>)			
Axlar fótr	<i>Vers af Grettissaga</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 476/str. 54</i>
Arm: Buens nød (ikke <i>nýgerving</i>)			
Dalnaud	<i>Bjarkamál en fornu</i>	900-tall	<i>Skj B I: 171/str. 5</i>
Boga naud	Snorri Sturluson <i>Háttatal</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 74/str. 48</i>
Horn: Kjenneord 'det-som-horn-vokser-av' og/eller grunnord for tre			
Svigðis geirr	Þjóðólfr ór Hvini <i>Ynglingatal</i>	900-tall	<i>Skj B I: 7/str. 1</i>
Sveiðurs mækir	Þjóðólfr ór Hvini <i>Ynglingatal</i>	900-tall	<i>Skj B I: 10/str. 16</i>

Okhreins lögðir	Þjóðólfr ór Hvini <i>Ynglingatal</i>	900-tall	<i>Skj B I: 10/str. 16</i>
Hjarðar mækir	Þjóðólfr ór Hvini <i>Ynglingatal</i>	900-tall	<i>Skj B I: 10/str. 16</i>
Farra trjónu flæmingr	Þjóðólfr ór Hvini <i>Ynglingatal</i>	900-tall	<i>Skj B I: 10/str. 17</i>
Hæfis hjorr	Þjóðólfr ór Hvini <i>Ynglingatal</i>	900-tall	<i>Skj B I: 10/str. 18</i>
Eyrna viðr	Egill Skallagrímsson <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 43/str. 3</i>
Qlbæki	Tjörvi enn háðsami <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 94</i>
Hæfis hauss fleinn	Haukr Valdísarson <i>Íslendingadrápa</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 543/str. 16</i>
Hausa bjúgvíðr	<i>Krákumál</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 655/str. 25</i>
Uxa ennigeirr	<i>Af Áns saga bogsveigis</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 339/str. 3</i>
Horn: Drikkers skip eller hus			
Ql-skáli	Bragi enn gamli Boddason <i>Ragnarsdrápa</i>	800-tall	<i>Skj B I: 1/str. 4</i>
Bjórann	Þórketill klyppr Þórðarson <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 93/str. 2</i>
Víns virki	Víga-Glúmr Eyjólfsson <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 113/str. 7</i>
Vínheimr	Einarr Helgason skálaglamm <i>Vellekla</i>	900-tall	<i>Skj B I: 119/str. 12</i>
Qlstafn	Hrafn Qnundarson <i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 189/str. 1</i>
Qlstafn	Hallar-Steinn <i>Af et digt om en kvinde</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 535/str. 4</i>
Vínfar	Sturla Þórðarson <i>Hákonarkviða</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 124/str. 33</i>
Qlstafn	Einarr Gilsson <i>Et digt om Guðmund Arason, biskop</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 425/str. 27</i>
Víns kastali	Einarr Gilsson <i>Et hrynhent digt om Guðmund Arason</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 435/str. 12</i>
Is: Alt vanns himmel, hus eller hjelm			
Fjarðar kellir	Kormákr Qgmundarson <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 77/str. 34</i>

Álhiminn	Eyvindr Finnsson skáldaspillir <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 65/str. 14</i>
Marþak	Grettir Ásmundarson <i>Ævikviða</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 287/str. 4</i>
Hvals búðar húð	Haukr Valdísarson <i>Íslendingadrápa</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 539/str. 2</i>
Hœings hallar næfr	<i>Nóregs konunga-tal</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 575/str. 4</i>
Nykra borgar næfr	<i>Nóregs konunga-tal</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 588/str. 75</i>
Ránar ræfr	Guðmundr Oddasson <i>Lausavísur</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 92/str. 7</i>
Vann: Ødelegger av ild			
Leygjar eitir	Sigvatr Þórðarson <i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 246/str. 1</i>
Vinter: Ormers sykdom eller bjørners natt			
Húns nótt	Hallar-Steinn <i>Rekstefja</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 528/str. 13</i>
Fáfnis galli	<i>Nóregs konunga-tal</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 579/str. 24</i>
Orms galli	Snorri Sturluson <i>Háttatal</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 84/str. 83</i>
Grettis sótt	<i>Vers af Harðar saga</i> <i>Grímkelssonar</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 480/str. 14</i>
Ulv: Trollkvinnens hest			
Flagðs goti	Egill Skallagrímsson <i>Höfuðlausn</i>	900-tall	<i>Skj B I: 32/str. 10</i>
Gjaplar skær	Egill Skallagrímsson <i>Höfuðlausn</i>	900-tall	<i>Skj B I: 32/str. 12</i>
Gríðar glaðr	Kormákr Ögmundarson <i>Sigurðardrápa</i>	900-tall	<i>Skj B I: 69/str. 4</i>
Kveldriðu hestr	Þórvaldr Hjaltason <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 111/str. 1</i>
Leiknar hestr	Hallfrøðr Óttarsson vandræðaskáld <i>Óláfsdrápa</i>	900-tall	<i>Skj B I: 149/str. 6</i>
Kveldriðu stóð	Hallfrøðr Óttarsson vandræðaskáld <i>Óláfsdrápa</i>	900-tall	<i>Skj B I: 149/str. 6</i>
Svöru skær	Gunnlaugr ormstunga Illugason <i>Sigtruggs drápa silkiskeggs</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 185/str. 3</i>
Fjarðmývils Sifjar sóti	Halldórr ókristni <i>Eiríksflokkur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 194/str. 5</i>
Fölu marr	Gísli Þórgautsson <i>Lausavísa</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 198</i>

Gjalpar stóð	Þórðr Kolbeinsson <i>Eiríksdrápa</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 206/str. 14</i>
Gífrs glaðr	Óttar svarti <i>Höfuðlausn</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 268/str. 1</i>
Flagðs blakkr	Gizurr gullbráraskáld <i>Af et fyrstedigt</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 292/str. 1</i>
Áleggjar Yggjar vífs marr	Arnórr Þórðarson jarlaskáld <i>Magnúsdrápa</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 313-14/str. 11</i>
Varðrúnar vigg	Arnórr Þórðarson jarlaskáld <i>Erfídrápa om kong Harald Hárdráde</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 324/str. 13</i>
Gríðar sóti	Bjarni Hallbjarnarson gullbrárskáld <i>Kalfsflokkur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 363/str. 1</i>
Flagðvigg	Þórkell Skallson <i>Valþjófsflokkur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 383/str. 1</i>
Óls blakkr	Þórkell Skallson <i>Valþjófsflokkur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 383/str. 1</i>
Trolls fákr	<i>Drømme- og varselsvers</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 400-1/str. 11</i>
Svöru jór	Björn krepphendur <i>Magnúsdrápa</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 405/str. 4</i>
Imðar faxi	Gísl Illugason <i>Erfíkvæði um Magnús berfœtt</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 409/str. 1</i>
Gífrskær	Einarr Skúlason <i>Haraldsdrápa II</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 425/str. 1</i>
Gýgjar glaumur	Einarr Skúlason <i>Elfarvísur</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 449/str. 1</i>
Jarnsöxu faxi	Einarr Skúlason <i>Ubestemmelige vers</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 452-53/str. 8</i>
Flagðs hestr	Boðvarr balti <i>Sigurðardrápa</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 478/str. 2</i>
Flagða grástóð	Rögnvaldr og Hallr <i>Háttalykill</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 490/str. 6b</i>
Gríðar grástóð	Rögnvaldr og Hallr <i>Háttalykill</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 496/str. 20a</i>
Leiknar sóti	Rögnvaldr og Hallr <i>Háttalykill</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 503/str. 32b</i>
Gríðar fákr	Þórbjörn skakkaskáld <i>Erlingsdrápa</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 515/str. 2</i>
Trolls marr	Hallar-Steinn <i>Rekstefja</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 529/str. 17</i>
Gríðar fákr	Haukr Valdísarson <i>Íslendingadrápa</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 540/str. 4</i>

Jötuns móður hlaupstóð	Halldredr vandræda skalld <i>Óláfs drápa Tryggvasonar</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 573/str. 24</i>
Fölu sóti	Halldredr vandræda skalld <i>Óláfs drápa Tryggvasonar</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 573/str. 24</i>
Fölu hestr	<i>Krákumál</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 650-51/str. 8</i>
Gífrshest	Bjarni Kolbeinsson <i>Jómsvíkingadrápa</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 8/str. 35</i>
Fölu blakkr	Ormr svínfellingr <i>Lausavísa</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 93-4</i>
Fölu hestr	<i>Anonyme løse vers</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 147/str. 2</i>
Hálu hestr	<i>Vers av Ragnarssaga (x)</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 259/str. 2</i>
Geitis blakkr	<i>Af Orms þátr Stórolfssonar</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 366/str. 4</i>
Átselsfugler: Grunnord fugl (ikke hannkjønn)			
Nágagl	Þórarinn svarti Þórolfsson máhlíðingr <i>Máhlíðingavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 107-8/str. 10</i>
Valgagl	Tindr Hallkelsson <i>Drápe om Hákon jarl</i>	900-tall	<i>Skj B I: 136/str. 3</i>
Hræva glæs gagl	Tindr Hallkelsson <i>Drápe om Hákon jarl</i>	900-tall	<i>Skj B I: 137/str. 8</i>
Dolgsvala	Oddr breiðfirðingr <i>Illugadrápa</i>	900-tall	<i>Skj B I: 146/str. 1</i>
Hanga gagl	Hallfrøðr Óttarsson vandræðaskáld <i>Hákonardrápa</i>	900-tall	<i>Skj B I: 147/str. 2</i>
Blóðgagl	Þórðr Kolbeinsson <i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 209/str. 11</i>
Skoglar gagl	Gizurr gullbráarskald <i>Af et fyrstedigt</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 292/str. 1</i>
Blóðgagl	<i>Drømme- og varselsvers</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 398/str. 2</i>
Hríðar gagl	Björn krepphendi <i>Magnúsdrápa</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 405/str. 6</i>
Sárgagl	Ívarr Ingimundarson <i>Sigurðarbólks</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 474/str. 40</i>
Bengagl	Rögnvaldr jarl Kali Kolsson <i>Lausavísur</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 480/str. 6</i>
Hjaldrgagl	Rögnvaldr jarl og Hallr <i>Háttalykill</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 496/str. 20a</i>

Ógnar gagl	Rognvaldr jarl og Hallr <i>Háttalykill</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 500/str. 26b</i>
Unda gagl	Haukr Valdísarson <i>Íslendingadrápa</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 541/str. 10</i>
Sárgagl	<i>Uægte vers i Egilssaga</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 603/str. 2</i>
Undgagl	Snorri Sturluson <i>Háttatal</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 78/str. 62</i>
Valgagl	<i>Af Ketill hængs saga</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 307/str. 1</i>
Menn: Ulver og átselsfugler fødegiver eller forsåle-/munnfarger			
Ulfs tannlituðr	Egill Skallagrímsson <i>Lausavísa</i>	900-tall	<i>Skj B I: 43/str. 6</i>
Gunnvala bræðir	Egill Skallagrímsson <i>Lausavísa</i>	900-tall	<i>Skj B I: 45/str. 12</i>
Nás nagbræðir	Þórarinn svarti Þórólfsson máhlíðingr <i>Máhlíðingavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 106/str. 3</i>
Hrægeitunga feitir	Halldórr ókristni <i>Eiríksflokkur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 193/str. 1</i>
Heiðingja ilja lituðr	Þórbjörn Brúnason <i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 198/str. 2</i>
Blóðhelsingja bræðir	Þórðr Kolbeinsson <i>Belgskakadrápa</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 202/str. 1</i>
Hauks hræva lækjar bræðir	Þórmóðr Bersason Kolbrúnarskáld <i>Þórgeirsdrápa</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 259/str. 14</i>
Dólglinns svanbræðir	Óttar svarti <i>Höfuðlausn</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 269/str. 5</i>
Blágjóða bengjalfrs bræðir	Óttar svarti <i>Höfuðlausn</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 271/str. 15</i>
Ara bræðir	Arnórr Þórðarson jarlaskáld <i>Magnúsdrápa</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 311/str. 2</i>
Varðrúnar viggs hramma lituðr	Arnórr Þórðarson jarlaskáld <i>Erfidrápa om kong Harald Hårdråde</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 324/str. 13</i>
Arnar ilrjóð	Þjóðolfr Arnórsson <i>Magnusflokkur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 332-33/str. 3</i>
Folkstara feitir	Þjóðolfr Arnórsson <i>Sexstefja</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 341/str. 10</i>
Blóðstara bræðir	Stúfr enn blindi Þórðarson kattar <i>Stúfsdrápa, Stúfa</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 373/str. 1</i>
Hrafns munnlituðr	Einarr Skúlason <i>Haraldsdrápa I</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 424/str. 1</i>

Gunnar vals munnlituðr	Einarr Skúlason <i>Sigurðardrápa</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 424/str. 5</i>
Benja tíkr bræðir	Haldórr skvaldri <i>Útfarardrápa</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 460/str. 11</i>
Ara ilrjóð	Ívarr Ingimundarson <i>Sigurðarbólkr</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 470/str. 470/str. 18</i>
Bengagls bræðir	Rognvaldr jarl Kali Kolsson <i>Lausavísur</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 480/str. 6</i>
Fenris jóða fetrjóðr	<i>Plácítúsdrápa</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 610-11/str. 16</i>
Undgjóðs lituðr	<i>Af Kumblbúaþátrr</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 230/str. 2</i>
Ara ilrjóð	<i>Bruðkaupsvísur</i>	1300-tall	<i>SkP/VII:2: 536/str. 10¹¹³</i>
Menn: Hån			
Frenju fæðir	Kormákr Ögmundarson <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 72/str. 13</i>
Saurreiðir	Kormákr Ögmundarson <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 81/str. 51</i>
Orfþægir	Hallfrøðr Óttarsson vandráðaskáld <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 160-60/str. 17</i>
Meins beinir	Þórðr Kolbeinsson <i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 209/str. 10</i>
Grefs gætir	Sigvatr Þórðarson <i>Austfaravísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 222/str. 7</i>
Mörva mýgir	Björn Arngeirsson hitdælakappi <i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 280/str. 14</i>
Ætna eyðir	Björn Arngeirsson hitdælakappi <i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 280-81/str. 16</i>
Rúghleifa skerðir	Sneglu-Halli <i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 358/str. 1</i>
Friðspillir	Blakkr <i>Breiðskeggsdrápa</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 518/str. 2</i>
Lébrigðir	Ögmundr sneis <i>Lausavísur</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 522/str. 1</i>
Grefja tyggi	<i>Gnóðar-Ásmundardrápa</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 591</i>
Ostmýgir	<i>Anonyme vers</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 601/str. 37</i>
Saupstríðir	<i>Anonyme vers</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 601/str. 37</i>

¹¹³ Dette diktet er ikke tatt med i Finnur Jónssons utgave.

Góðverka eyðir	<i>Af Harðar saga Grímkelssonar</i>	1300-tall	<i>Skj B I: 79/str. 11</i>
Kvinner: Grunnord land (hunkjøn)			
Hørfít	Kormákr Ögmundarson <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 76/str. 29</i>
Grjótoluns grundar fit	Gísli Súrsson <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 101/str. 24</i>
Hrannlogs hœlibrekka	Gísli Súrsson <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 101/str. 24</i>
Alnar leiptra jörð	Þórarinn svartí Þórólfsson máhlíðingr <i>Máhlíðingavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 108/str. 14</i>
Mundar fagravita grund	Þórarinn svartí Þórólfsson máhlíðingr <i>Máhlíðingavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 109/str. 17</i>
Hodd-grund	Leiknir berserkr <i>Lausavísa</i>	900-tall	<i>Skj B I: 110</i>
Siggjar linda sól-grund	Leiknir berserkr <i>Lausavísa</i>	900-tall	<i>Skj B I: 110</i>
Ísungs jörð	Víga-Glúmr Eyjólfsson <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 112/str. 2</i>
Lýsibrekka	Hallfrøðr Ottarsson vandráðaskáld <i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 160/str. 15</i>
Hafnar hyrjar jörð	Gunnlaugr ormstunga Illugason <i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 186-87/str. 7</i>
Orms löggvar ey	Hrafn Öundurson <i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 188-89/str. 1</i>
Mens fold	Þórbjörn Brúnason <i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 198/str. 1</i>
Bauga grund	Þórðr Kolbeinsson <i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 207/str. 2</i>
Aurborðs varblikks ey	Óláfr Haraldsson enn helgi <i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 211/str. 7</i>
Ölunreyrar fjarnar jörð	Björn Arngeirsson hitdælakappi <i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 278/str. 5</i>
Linnbeðs Lodda	Björn Arngeirsson hitdælakappi <i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 279-80/str. 12</i>
Men-grund	Björn Arngeirsson hitdælakappi <i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 280/str. 13</i>
Ifla flausts jörð	Hárekr Eyvindarsin í Þjóttu <i>Lausavísur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 286/str. 2</i>
Hørbrekka	Ulfr stallari <i>En lausavísa</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 372</i>

Fyllar dags fit	<i>Liðmannaflokkur</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 393/str. 7</i>
Strandar aurriða stalls strind	Einarr Skúlason <i>Lausavísur</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 456/str. 10</i>
Ormvangs jörð	Rognvaldr jarl Kali Kolsson <i>Lausavísur</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 479/str. 4</i>
Hlaðgrund	Oddi lítli Glúmsson <i>Lausavísur</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 510/str. 2</i>
Hörstrengs jörð	<i>Plácítúsdrápa</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 612-13/str. 24</i>
Hauka klifs hyrgrund	<i>Plácítúsdrápa</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 621/str. 55</i>
Digulsveita fold	Guthormr Helgason kqrtr <i>Lausavísa</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 111</i>
Refils grund	<i>Uægte vers af Njálssaga</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 212/str. 6</i>
Gulls grund	Einarr Gilsson <i>Et digt om Guðmund Arason, biskop</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 427/str. 33</i>
Mundar fagrvíta grund	Einarr Gilsson <i>Et digt om Guðmund Arason, biskop</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 428/str. 35</i>
Álnar strengs fold	Einarr Gilsson <i>Et digt om Guðmund Arason, biskop</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 429/str. 39</i>
Baugrein	Einarr Gilsson <i>Selkollu-vísur</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 434/str. 1</i>
Bauga rein	Einarr Gilsson <i>Selkollu-vísur</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 434-35/str. 3</i>
Hodda grund	<i>Vers af Grettissaga</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 464/str. 8</i>
Steina rein	<i>Vers af Grettissaga</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 475/str. 51</i>
Hringa grund	<i>Vers af Grettissaga</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 476/str. 54</i>
Auðs hlíð	<i>Af Harðarsaga Grímkelssonar</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 477/str. 2</i>
Arms sýnar grund	<i>Vers af Þórðar saga hreðu</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 485/str. 9</i>
Menbrekka	<i>Vers af Víglundarsaga</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 488-89/str. 5</i>
Þorn-grund	<i>Vers af Víglundarsaga</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 489/str. 6</i>
Liðar elds lýsigrund	<i>Vers af Víglundarsaga</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 493/str. 23</i>
Silkigrund	<i>Vitnisvísur af Máríu</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 525/str. 23</i>

Gjálfs grund	<i>Pétursdrápa</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 547-48/str. 11</i>
Falda strönd	<i>Kátrínar drápa</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 574/str. 19</i>
Síka elda brekka	<i>Kátrínar drápa</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 574-75/str. 22</i>
Hafnar-ljósa hæð	<i>Kátrínar drápa</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 578/str. 35</i>
Hár: Kjenneord <i>svorðr, reik</i> eller <i>vangi</i>			
Svarðar sef	Kormákr Ögmundarson <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 72/str. 10</i>
Reikar rúfr	Gísli Súrsson <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 102/str. 28</i>
Svarðfestr	<i>Bjarkamál en fornu</i>	900-tall	<i>Skj B I: 171/str. 5</i>
Svarðakr	Snorri Sturluson <i>Lausavísur</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 90/str. 7</i>
Reikar eik	Árni Jónsson, ábóti <i>Lausavísur</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 461/str. 1</i>
Vanga qlr	Árni Jónsson, ábóti <i>Lausavísur</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 461/str. 1</i>
Svarðar grön	Árni Jónsson, ábóti <i>Lausavísur</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 461/str. 1</i>
Hode: Hjernens hus			
Hjarna mœnir	Þjóðólfr ór Hvini <i>Haustlǫng</i>	800-tall	<i>Skj B I: 18/str. 19</i>
Hjarna háturn	Rognvaldr og Hallr <i>Háttalykill</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 497/str. 20b</i>
Heila borg	<i>I Njálssaga</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 605/str. 5</i>
Hjarna byggð	Gunnlaugr Leifsson <i>Merlínuspá I</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 17/str. 35</i>
Heila borg	Gunnlaugr Leifsson <i>Merlínuspá I</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 17/str. 35</i>
Heila bæer	Snorri Sturluson <i>Háttatal</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 61/str. 2</i>
Heila borg	Gizurr Þorvaldsson <i>Lausavísur</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 110-11/str. 2</i>
Heila veggr	Snjóólfr <i>Vísur</i>	1300-tall	<i>Skj B II: 417/str. 1</i>
Øyne: Kjenneord <i>kinnr</i>			
Beggja kinna ljós	Kormákr Ögmundarson <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 70/str. 2</i>
Nese: Kjenneord <i>horr</i>			

Horvegr	Gunnlaugr Leifsson <i>Merlínúspá I</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 20/str. 49</i>
Bryst: Kjenneord <i>aldr</i> eller innvoller (ikke hjerte eller lever)			
Aldrklif	Rognvaldr og Hallr <i>Háttalykill</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 494/str. 15a</i>
Aldrklif	Rognvaldr og Hallr <i>Háttalykill</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 494/str. 15b</i>
Þindar salr	<i>Anonyme vers</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 601/str. 36</i>
Gollorhøll	Gunnlaugr Leifsson <i>Merlínúspá I</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 17/str. 35</i>
Gollorheimr	Gunnlaugr Leifsson <i>Merlínúspá II</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 40/str. 82</i>
Lungtorg	Játgeirr Torfason <i>Lausavísa</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 93</i>
Tunge: Grunnord åre eller ror (ikke <i>nýgerving</i>) og våpenheiter (ikke sverd)			
Óðar ór	Einarr Skúlason <i>Geisli</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 437/str. 40</i>
Málgögn	<i>Leiðarvísan</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 622/str. 2</i>
Máls stýri	<i>Leiðarvísan</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 631/str. 37</i>
Orðvápn	<i>Leiðarvísan</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 633/str. 44</i>
Hjerte: <i>Akarn, eisköld</i> eller <i>gollorr</i>			
Dolgs akarn	Eilífr Goðrúnarson <i>Þórdrápa</i>	900-tall	<i>Skj B I: 141/str. 10</i>
Eisköld	Illugi Bryndælaskáld <i>Et digt om Harald Hådråde</i>	1000-tall	<i>Skj B I: 354/str. 2</i>
Aldrklifs akarn	Rognvaldr og Hallr <i>Háttalykill</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 494/str. 15b</i>
Gollorhøll	Gunnlaugr Leifsson <i>Merlínúspá I</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 17/str. 35</i>
Gollorheimr	Gunnlaugr Leifsson <i>Merlínúspá II</i>	1200-tall	<i>Skj B II: 40/str. 82</i>
Nøtter: <i>Fylving</i>			
Fylvingar	Gísli Súrsson <i>Lausavísur</i>	900-tall	<i>Skj B I: 97/str. 5</i>
Vann: Fenrisulvens spytt			
Gleipnis tuggu hráka	<i>Stríðkeravísur</i>	1100-tall	<i>Skj B I: 591</i>